

KÖŞE YAZARININ HABİTUSU **ve** **KÖŞE YAZARLIĞI PRATİĞİ**

Erman Yüce

KÖŞE YAZARININ HABİTUSU VE KÖŞE YAZARLIĞI PRATİĞİ

Dr. Erman Yüce

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Eğitim Yayınevi Tasarım Birimi

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Tasarım Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-8848-88-5

1. Baskı, Ağustos 2026

Kütüphane Kimlik Kartı

KÖŞE YAZARININ HABİTUSU VE KÖŞE YAZARLIĞI PRATİĞİ

Dr. Erman Yüce

E-ISBN: 978-625-8848-88-5

V+217 s., 210x297 mm

Kaynakça var, dizin yok.

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mechanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

Yayınevi Türkiye Ofis:

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

İstanbul: Salon Yayınları, Atakent mah., Yasemen sok., No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Santral: +90 332 351 92 85

Editör hatları: +90 533 151 50 42, +90 507 151 50 43

bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.

P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America

americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr

Whatsapp hattı: +90 553 950 50 37

bilgi@kitapmatik.com.tr

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye

Whatsapp hattı: +90 501 651 92 85

bilgi@egitimkitabevi.com

EĞİTİM YAYINEVİ
GRUBU

EĞİTİM
yayınevi

SALON
yayınları

Kitapmatik
yayınları

kitapmatik
internetli kitapçılık

EĞİTİM
kitabevi

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KÜLTÜREL ÜRETİM VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI: BOURDIEUCÜ BİR YAKLAŞIM	10
Pierre Bourdieu'nün Kavramsal Araçları.....	12
1.1. İkilikleri Aşmak.....	13
1.2. Habitus.....	16
1.3. Alan	19
1.4. Sermaye	25
1.4.1. Kültürel Sermaye.....	28
1.4.2. Toplumsal Sermaye	31
1.4.3. Simgesel Sermaye.....	32
1.5. Simgesel Şiddet	35
1.6. Kültürel Üretim.....	36
1.6.1. Toplumsal Uzam.....	37
1.6.2. İktidar Alanı	38
1.6.3. Kültürel Üretimler Alanı.....	41
1.7. Değerlendirme	48
BÖLÜM 2: TÜRKİYE'DE MEDYA VE KÖŞE YAZARLIĞI.....	49
Gazetecilik Alanının Yapısal Dönüşümü (1980-2000)	51
2.1. Sermaye Gazeteciliğinin Egemenliği	51
2.2. Gazetecilik Alanı ve Kültürel Üretim.....	56
2.3. Kitle Gazeteciliğinin Egemenliği	58
2.4. Köşe Yazarlığı	63
2.4.1. Türkiye'de Köşe Yazarlığı Pratiği:2000'li Yıllar.....	66
2.4.2. Köşe Yazarları ve İktidar Alanı	68
2.4.3. Köşe Yazarlığı ve Gazetecilik Alanı	84
2.5. Değerlendirme	117
BÖLÜM 3: HÜRRİYET GAZETESİ'NDE KÖŞE YAZILARININ ÇÖZÜMLENMESİ: YÖNTEM VE BULGULAR	121
Yöntem	121
3.1. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	121
3.1.1. Örneklem Çerçevesi.....	122
3.1.2. Örneklem	123
3.2. Kullanılan teknikler.....	127
3.2.1. Çözümleme Birim ve Kategorileri.....	127
3.2.2. Soru Formları.....	130
3.2.3. Uygulama.....	131
3.3. Genel Bulgular.....	134
3.3.1. Değerlendirme.....	138
3.4. Seçkinlerin Egemenliği	139
3.4.1. Siyasal Seçkinler.....	141
3.4.2. Bürokratik Seçkinler	149
3.4.3. Askeri Seçkinler.....	151
3.4.4. Sivil Seçkinler.....	151

3.4.5. Kurumsuz Seçkinler	155
3.4.6. Köşe Yazılarında Seçkinler	155
3.4.7. Değerlendirme.....	162
3.5. Simgesel Güç, Şiddet ve Medya İçine Kapanma	166
3.5.1. Simgesel Güç ve Şiddet.....	167
3.5.2. Medya İçine Kapanma.....	176
3.5.3. Değerlendirme.....	184
SONUÇ	186
KAYNAKÇA.....	194
EKLER.....	200

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı'nda, Prof. Dr. Haluk Geray danışmanlığında tamamlanan “Simgesel Seçkinler ve Habitus: Hürriyet Gazetesi'nde Köşe Yazarlığı” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmada Türkiye'deki köşe yazarlığı olgusu, Pierre Bourdieu'nün kavram ve yaklaşımları çerçevesinde ve dönemin ana akım gazetecilik anlayışını temsil eden Hürriyet Gazetesi'nde yazan köşe yazarlarını merkeze alarak incelenmektedir.

Birinci bölümde kültürel üretim ve iletişim çalışmaları açısından çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan Bourdieu'nün kavramları ve özellikle kültürel üretimle ilgili yaklaşımları ele alınmıştır. Türkiye'deki medyanın köşe yazarlığının merkeze alınarak değerlendirildiği ikinci bölümde köşe yazarlığı pratiğinin Türkiye'deki tarihi, dönüşümü, türleri ve temel özellikleri ortaya konmaktadır. Üçüncü bölümde ise önce kitaba temel teşkil eden ampirik araştırmada kullanılan yöntem ayrıntılı bir biçimde açıklanmakta ardından da araştırmanın bulguları hem nicel olarak tablolar halinde hem de köşe yazılarından nitel örnekler ile açıklanmaktadır.

Sınırlı erişimine karşın çalışmanın tez formatının hem Bourdieu üzerine yazılı kuramsal bölümünden hem de köşe yazarlığına ilişkin bölümlerinden pek çok çalışmada yararlanıldığı, bu bölümlere ve çalışmanın geneline atıf yapılmaya devam edildiği görülmektedir. Bunun bir nedeni çalışmanın yapıldığı dönemde Türkiye'de Bourdieu'yü merkeze alan ya da köşe yazarlığını araştırma alanı olarak belirleyen akademik araştırmanın sınırlı olmasıdır. Bir diğer neden ise iki başlığın birlikte kullanımının getirdiği yaklaşımın farklı başlıklara uygulanabilir olmasıdır. Kitabın erişilebilirliğinin daha kolay olmasıyla çalışmanın, Bourdieu ve köşe yazarlığı pratiği (ve benzeri pratikler) alanlarında yapılacak araştırmalara olan katkısının artarak sürmesi beklenmektedir.

2000'lerin başında Türkçe'ye çevrilmiş çok az sayıda kitabı bulunan Bourdieu'nün bugün yirmiye aşkın kitabı çevrilmiş durumda. Bourdieu'ye yönelik bu ilgi, siyasetten sosyolojiye, medyadan sanata pek çok alanda Bourdieu'nün kavram ve yaklaşımlarının araştırmacılara sağladığı imkanlardan kaynaklanıyor. Bir yandan herkesin yazar olabildiği ama diğer yandan da köşe yazarlığı pratiğinin dönüşüm yaşayarak varlığını devam ettirdiği dijital medya çağında özellikle medya alanındaki yeni araştırmalar için Bourdieu'nün kavramları ve yaklaşımları güncelliğini koruyor. “Influencer”lar gibi medya alanındaki yeni eyleyenlerin, yapay zeka yardımıyla ortaya çıkarılan ürünlerin ne kadar eser sayılabileceği gibi yeni soruların ya da dijital çağda “değerlilik, kalıcılık” gibi kavramların açıklanması, araştırılması için Bourdieu yol göstermeye devam ediyor. Kitap bu “yol gösterimine” bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

GİRİŞ

Yazının bulunuşundan günümüze yazma eylemi ile iktidar arasında yakın bir ilişki olmuştur. Yazmayı bilen az sayıda eyleyen¹ yazının kullanılmaya başladığı dönemlerde bu becerilerini, iktidarın kayıt tutmaya bağlı işlemlerinde kullanarak toplumda iktidara yakın, ayrıcalıklı bir konum elde etmişlerdir. Bu dönemde temel sorun kimlerin okuma yazmayı öğrenecekleri olmuştur. Zaman içinde okuma ve yazma becerisinin geniş kesimler tarafından öğrenilmesi sonucunda okur-yazar olma bir ayrıcalık nedeni olmaktan çıkmıştır. Diğer taraftan bu durum, yazma eyleminin geniş kesimler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda, kimi zaman iktidara karşı kullanılmasını da mümkün kılmıştır.

Günümüz toplumlarına gelindiğinde iletişim teknolojilerindeki tüm gelişmelere karşın yaygın olarak erişilen, bu amaçla örgütlenmiş bir yapıya dayalı kitle iletişim araçlarının sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu araçlarda yazabilen/konuşabilen, düşüncelerini geniş kesimlere aktarma şansına sahip az sayıdaki eyleyen, sahip oldukları becerilerini kullanarak toplumda ayrıcalıklı bir konum elde etmektedirler. Diğer taraftan toplumda ayrıcalıklı konumda bulunanlar da bu araçlarda yazmaya/konuşmaya yönelmekte, bu eyleyenlerle yakın ilişki içinde olmaya çalışmaktadırlar. Buna göre bu kez kimin, ne yazacağı/konuşacağı ve bunu kimin kontrol edeceği sorularının yanıtı önem kazanmıştır. Ancak toplumsal yapının karmaşılaşması nedeniyle, bu konumları elde edenlerin becerilerinin türleri, kullanım şekilleri ve iktidarla olan ilişkileri eskisi kadar açık ve net bir karaktere sahip değildir.

Günümüzde egemen medyada yer alan eyleyenlerin konumunun eski yazıcıların konumuna benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Medya alanında bu eyleyenlerin ayrıcalıklı konumlarının sorgulanabilmesi için öncelikle yapısal özelliklerinin ve karakteristiklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Gündelik pratiklere yansıyan eğilimlerde kendini gösteren bu özelliklerin ortaya konması, yerleşik tanımlamaları bir kenara bırakarak, günümüz yazıcılarını yeniden tanımlayabilmek için zorunludur. Geniş kesimlerin bu alanda yaşananları anlamlandırmasına ve müdahale etmesine katkı sağlayacak böylesi bir çalışma, yazma eyleminin geniş kesimler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda, gerektiğinde güç/iktidarı elinde bulunduranlara karşı kullanılabilmesini yeniden mümkün kılacaktır.

Köşe yazarı ve köşe yazısından oluşan bir pratik olarak *köşe yazarlığı*, içinde pek çok araştırma konusu/sorusu içeren çok geniş bir alan oluşturmaktadır. Bu geniş alanda köşe

¹ İngilizce'deki agent kavramına karşılık kullanılan aktör kavramı nesnelliğin uygulayıcısı iması taşıdığından tercih edilmemektedir. Özne de kendi başına yapabilen, yaratıcı bir anlam çağrıştırdığından çalışma boyunca fail, eyleyici anlamında eyleyen kavramı kullanılmaktadır. (Alıntılarda, eyleyici vb. olarak yapılan çeviriler de bu kapsamda değiştirilmiştir).

yazarlığının tanımından ve gerekliliğinden, köşe yazarlarının özgürlüğünün sınırlarına ya da köşe yazılarında belirli başlıkların işleniş biçimine kadar çok sayıda araştırma konusu bulunmaktadır. Bu konuların pek çoğu sosyal bilimler alanındaki temel soruların (kim yazmalı?) ve ikiliklerin (yazar özgür bir yaratıcı mıdır yoksa koşulların ürünü ve edilgen uygulayıcısı mıdır?) uzantısı olarak belirmektedir. Çalışmanın konusu, bu büyük soruların önemini teslim etmekle birlikte, önceliği bugün deneyimlenen köşe yazarlığı pratiğinin karakteristikleri üzerinden değerlendirilmesine vermektedir.

Köşe yazarlığının karakteristiklerinin ortaya konmasına ilişkin olarak öncelikle bu pratiğin içinde yer aldığı, çalışmada *alan* olarak tanımlanan, ilişkiler ağının netleştirilmesi gerekmektedir. Köşe yazarlığı pratiği, içinde gazete yönetimi ve sahipliğinin, diğer basın çalışanı gruplarının (muhabirlik vb.), çeşitli kurum ve kuruluşlar (devlet, cemiyetler, sendikalar vb.) ve gazete okurluğunun bulunduğu bir ilişkiler ağında yer almaktadır. Bu ilişkiler ağı içerisinde “haber tarafsız, yorum özgür olmalı” anlayışı üzerinden köşe yazarlığı pratiği *simgesel güç* kazanmıştır. Köşe yazarlığının neden varolduğu sorusu da dikkate alınarak, köşe yazarlığı pratiğinin karakteristiklerine ilişkin olarak bu simgesel gücün/iktidarın, bu güce bağlı ortaya çıkan *simgesel şiddet*in, özgürlüğün kaynaklarının ve sınırlarının ne olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bununla bağlantılı olarak köşe yazarlığı pratiği çerçevesinde neler için, nasıl mücadeleler/ilişkiler yaşandığının ve mücadelelerin taraflarının kimler olduğunun da açığa çıkarılmasına, özetle alanın dinamiklerinin belirlenmesine ihtiyaç vardır.

Köşe yazarlığının karakteristiklerine ilişkin bir diğer önemli soru ise kimlerin köşe yazarı olabildiğine, bunun için ne tür bir *sermayeye* gereksinim olduğuna ilişkindir. Buna göre kimlerin, hangi koşullar altında köşe yazarlığı denen türün içine girerek bu ilişkiler ağına dahil olabileceğine, hangi kurallara göre, kimin, nasıl karar verebildiği, bu tanımın yapılabilmesi için yanıtlanması gereken temel sorulardan biridir. Diğer taraftan *simgesel seçkin* olarak tanımlanan bu eyleyenlerin karakteristik özelliklerini, genel eğilimlerini, iş yapma biçimlerini (modus operandi) de içeren *habituslarının* özelliklerinin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Köşe yazarlığı pratiğinin bir diğer ögesi ve somut ürünü olan köşe yazılarının, sayısı, uzunluğu, periyodu ve en önemlisi içeriği pratiğin karakteristikleri sorunu kapsamında incelenmesi gereken bir diğer başlığı oluşturmaktadır.

Köşe yazıları, köşe yazarlığı pratiğine ilişkin tüm bu soruların kesiştiği noktada ortaya çıkan ürünlerdir. Bu nedenle bu soruların yanıtlanması için köşe yazısı tanımı içinde değerlendirilen yazılar üzerinde hangi süreçlerin ve ilişkilerin ne derecede etkili olduğunun ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu süreçlerin ortaya çıkarılmasına ek olarak bir köşe yazısının nasıl yazıldığına, nelerin ve kimlerin köşe yazısına konu olabildiğine, bunların

hangi çerçevede nasıl bir dille ele alınabildiğine ilişkin soruların da yanıtlanmasına ihtiyaç vardır.

Girişte belirtilen genel yaklaşım ve köşe yazarlığı pratiğinin karakteristiklerine ilişkin çizilen bu çerçevede *Simgesel Seçkinler ve Habitus: Hürriyet Gazetesi'nde Köşe Yazarlığı* başlıklı çalışma, Türkiye'deki ulusal, günlük, ana akım medya anlayışını benimsemiş, ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarlığı pratiğini *Hürriyet* özelinde konu edinmektedir.

Günümüzde gazetelerin haberlerden sonra en önemli ögesi olarak yerleşik bir konum elde eden köşe yazarlığı pratiği, özellikle liberal yaklaşım tarafından haberlere ilişkin olarak geliştirilen, çeşitli özellikler (tarafsızlık, nesnellik, dengelilik, gerçeği yansıtırma vb.) taşımaktan ve kurallardan (5N 1K, etik kurallar vb.) görece muaf tutulmaktadır. Köşe yazılarının gazetelerin diğer öğelerinden çizgilerle ayrı tutulmasında somutlanan bu muafiyet, köşe yazarlarının özgür yaratıcı olmalarına dayandırılmaktadır. Bu özerklik alanı köşe yazarlığı pratiğinin sorgulanabilirlik kapasitesini daraltmakta, akademik çalışmaya konu olma imkanını sınırlamaktadır. Bu çerçevede çalışmanın öncelikli amacı, köşe yazarlığına ilişkin yaratıcı hâleyi yok sayarak pratiği uygun yöntemlerle, diğer gazete unsurları gibi, araştırılabilir kılmaktır. Bu yolla, köşe yazarlarının simgesel seçkinliğini, sahip oldukları simgesel güç/iktidarı ve buna dayanarak uyguladıkları şiddeti tartışılabilir hale getirmek amaçlanmaktadır.

Çalışmanın bir diğer amacı araştırılabilir kılınan köşe yazarlığı pratiğine dair bir dizi yerleşik anlayışın sorgulanmasını sağlamaktır. Özellikle ana akım, ticari kitle gazetelerinde, çok seslilik anlayışı çerçevesinde toplumun geniş kesimlerine seslenen, onları temsil eden, çok çeşitli fikirleri savunan köşe yazarlarının olduğu düşünülmektedir. Çalışma, haber alanında yapılan araştırmalarla ulaşılan sonuçların da yardımıyla, özgür düşünce piyasası düşüncesine dayalı bu ve benzeri yerleşik anlayışları sorgulatmayı, köşe yazarlığı pratiğinin seçkinlerin egemenliğine dayalı yapısını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Özetle çalışmanın amacı, Türkiye'deki ulusal, günlük, ana akım medya anlayışını benimsemiş, ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarlığı pratiğine ilişkin bazı yapısal karakteristikleri, bir dizi araştırma sorusuna bağlı olarak, *Hürriyet* özelinde ortaya koymaktır.

İstatistikler çalışmanın odaklandığı 2000 yılında Türkiye'de otuz üç adet günlük, ulusal gazetenin, günde yaklaşık dört milyonluk bir tiraja sahip olduklarını göstermektedir. Kimi binler kimi ise yüzbinler ölçeğinde satılan bu gazetelerin hepsinde ister tematik olsun (spor, finans vb.) ister belirli bir siyasal, dini grubun yayın organı olsun, köşe yazarları (köşe yazıları) bulunmaktadır. Bazı büyük ölçekli gazetelerde her gün onu aşkın köşe yazısı yayınlanırken, sayfa sayısına bağlı olarak, bu sayı küçük ölçekli gazetelerde azalmaktadır. Köşe yazarlarının bazıları haftanın hemen her günü yazarken bazıları haftada hatta onbeş

günde bir köşe yazısı yazmaktadır. Özetle, dört milyon kişinin ya da kurumun çeşitli nedenlerle² aldığı otuz üç gazeteden birinde geniş kitlelere seslenme imkanına sahip bir pratik olarak köşe yazarlığı günlük, ulusal basının yerleşik, olmazsa olmaz bir unsuru haline gelmiştir.

Simgesel seçkinler içinde değerlendirilen köşe yazarları yazılı basında gazetecilerden farklı bir eyleyen grubunu oluşturmaktadır. Sahip oldukları “köşe”nin medyada yer alması nedeniyle gazeteci olan ancak aynı zamanda “yazar”lık yapan köşe yazarlarının yazıları bir yazı türü (köşe yazısı) oluştururken yaptıkları iş de (köşe yazarlığı) yıllar içinde bir kurum niteliği kazanmıştır. Buna karşın, tarihsel süreç içerisinde değişen/dönüşen ve gazetelerin vazgeçilmez bir parçası haline gelen köşe yazarlığı pratiğinin gündelik tartışmalardaki ağırlığına ve önemine denk düşen bir ölçekte araştırma konusu olarak değerlendirildiğini söylemek mümkün değildir.

Bu kısıtlılıklara karşın köşe yazarları arasındaki farklılıkları, benzerlikleri, kavgaları³ değerlendiren ya da tek bir köşe yazarına ilişkin monografik nitelikli çalışmalara, sayısı görece az olmakla birlikte, rastlanmaktadır⁴. Diğer taraftan, köşe yazarlarının, kendi yazılarından seçkilere⁵, anılarına⁶ ya da belirli bir konu üzerine yaptıkları araştırmalara, düşüncelerine⁷ dayalı olarak yayınladıkları kitaplar, köşe yazarlığı pratiğine ilişkin veri/bilgi sunan çalışmalar olarak ayrı bir kategori oluşturmaktadır.

² Gazeteleri yurtta ve dünyada olan bitenlerden haberdar olmak veya köşe yazarlarının yorumlarını okumak için alanlar olduğu gibi, sadece kuponları, bulmaca ilaveleri, spor sayfaları, promosyonları, televizyon program çizelgeleri, kiralık-satılık ilanları, kültür-sanat ilanları vb. için alan küçümsenemeyecek bir kitle de söz konusudur. Gazetelerin satış rakamlarının da düşük olmasının yanı sıra okurların gazetelerine ne kadar zaman ayırdıklarının, gazetelerin ne kadarını anladıklarının, ne kadar etkilendiklerinin vb. bilinmemesi, gazetelerin güçlerine ve önemlerine ilişkin yerleşik görüşlere temkinli yaklaşılmasını gerektirmektedir. Buna karşın hangi nedenle olursa olsun, her gün toplam dört milyon kişinin satın aldığı otuz üç gazeteden biri olmak önemlidir.

³ Karaca, Emin (1998). *Türk Basınında Kalem Kavgaları*. İstanbul:Gendaş.

⁴ Sadece köşe yazarlığı yaptığı için bir köşe yazarı üzerine yapılan monografik çalışma sayısı sınırlıdır. Örneğin Çetin Altan üzerine yazılan kitaplar için, onun köşe yazarı olması merkezi önem taşımamaktadır: Özgentürk, Nebil (1998). *Bir Yudum İnsan:Çetin Altan*. İstanbul:Boyut Yayın Grubu; Solmaz, Kamuran (1998). *İpek Böceği Cinayeti: Fotoğraflarla Çetin Altan*. İstanbul: Sel Yayınları.

⁵ Örnek olarak Özkök, Ertuğrul (2004). *Artakalan Zamanda*. İstanbul:YKY; Çölaşan, Emin (1990). *Bir Dönemin Yazıları (1988-1989)*. İstanbul:Tekin Yayınları; Aşık, Melih, (2004). *Açık Pencere'den 2000'li Yıllar 1-2*. İstanbul:İthaki Yayınları.

⁶ Örnek olarak Çölaşan, Emin (2005). *Şu Benim Gazetecilik:Yaşadıklarım*. İstanbul:Doğan Kitapçılık; Cemal, Hasan (2005). *Cumhuriyeti Çok Sevmiştim!*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

⁷ Örnek olarak Emin Çölaşan (Ah Refah Vah Refah, Muhteşem İkili, Turgut'un Serüveni...); Uğur Mumcu (Ağca Dosyası, Bomba Davası ve İlaç Dosyası,...); Serdar Turgut (Serdaramus, Öteki Türkiye, Binaenaleyh İyiye İyi Demokrasi Yazıları...); Ertuğrul Özkök (1985) İletişim Kuramları

Akademik çalışmalar açısından bakıldığında, gazetelerin genel yaklaşımlarına, yayın politikalarına ilişkin çalışmalarda, gazetelerin öğelerinden biri olarak, gazetede yer alan köşe yazılarının da değerlendirmeye alındığı ya da tek bir köşe yazarının örnek seçilerek bir gazetecilik pratiğinin ele alındığı çalışmalara rastlanmakla birlikte⁸ genel olarak salt köşe yazarlığına ilişkin çalışma sayısı görece azdır.

Köşe yazarlığı pratiğinin ağırlıklı olarak ele alındığı az sayıdaki bu çalışmaların önemli bir kısmının, birden fazla (aynı ya da farklı gazetelerdeki) köşe yazarının, *belirli bir konuya* ilişkin ya da *belirli bir dönemde* yazdıkları köşe yazılarının *analizine* ya da *karşılaştırılmasına* dayandığı görülmektedir. Köşe yazarının düşüncelerini yansıtan metinler olarak değerlendirilen köşe yazıları üzerine yapılan incelemelere dayanan bu az sayıdaki çalışmada, belirli bir dönemde, belirlenen gazetelerde, seçilen köşe yazarları tarafından yazılan köşe yazıları, çalışmanın araştırma sorularına (ve alt sorularına) denk düşen yöntemlerle incelenmektedir.

Yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak belirli bir konu ya da olay nedeniyle araştırmacı tarafından önemli görülen kısa bir zaman diliminin seçildiği ve bu zaman diliminde seçilen köşe yazarlarının konu hakkındaki yazılarının analiz edildiği görülmektedir⁹. Çalışmanın amacına göre, köşe yazarları arasındaki farklılıkların ön plana çıkartıldığı karşılaştırmalı analizlere¹⁰ ya da iki farklı zaman diliminde aynı yazarların yazılarının karşılaştırması

Açısından Kitlelerin Çözülüşü. Ankara:Tan; Ertuğrul Özkök (1987) Elveda Başkaldırı. İstanbul: Afa.

⁸ Tek bir köşe yazarını (Uğur Mumcu, Taha Kıvanç) belirli özelliklerini öne çıkararak inceleyen çalışmalara rastlanabilmektedir: [Şenol, Laika Funda (1996). *Türk Basını'nda Araştırmacı Gazetecilik*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Aydos-Özdemir, Serpil (2002) “İslami Çevrelerdeki Dönüşüm Dindar Bir Gazeteci:Fehmi Kuru”. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1-2, s.127-146].

⁹ Yaygın medyadaki köşe yazarlığı pratiğinin belirli özelliklerini ortaya çıkaran (*Hürriyet*, *Milliyet*, *Sabah* gazetelerinin önde gelen köşe yazarlarının 2003 Şubat-Mart aylarında Irak Savaşı'na Türkiye'nin katılımına ilişkin görüşlerini aktardıkları yazılarına dair) bir çalışma için Bkz. Deveci, Cem-Beybin Kejanlıoğlu (2004). “Türk Medyasında Irak Savaşı: Eleştirel/etik Perspektifi Yitirmek” içinde *Savaşın Yüzleri Uzlaşmanın Aşamaları*. Der. Ülkü Doğanay. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. s.119-144. Bilgin, Filiz (2003). *Köşe yazarlarının 11 Eylül olaylarına yaklaşımı*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Durna, Tezcan (2002). *Türk Basını'nda Avrupa Birliği: Köşe Yazılarında Adaylık Sürecinin Sunumu (3-24 Aralık 1999)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

¹⁰ Bölükbaşı, İsmail (2002). *Avrupa Birliği Sürecinde Farklı İdeolojik Kamplardaki Gazete ve Köşe Yazarlarının Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kona, Gamze Güngörmüş (2005). *ABD'nin Irak Operasyonunun Türk Basınından İki Yazar Tarafından Algılanış Biçimi*. İstanbul:Okumuş Adam. “Orta Asya bölgesinde işbirliği strateji modelleri ve Türkiye üzerine gelecek senaryoları” adında doktora tezi bulunan yazar kitabında, Murat Yetkin (*Radikal*) ve Mustafa Balbay'ın (*Cumhuriyet*) Mart 2003-Şubat 2005 tarihleri arasında yazdıkları köşe yazılarını analiz etmektedir.

dayanan çalışmalara da rastlanmaktadır¹¹. Her üç durumda ağırlık *konu* ve *zaman* üzerine olmakla birlikte, az da olsa, köşe yazarlığı pratiğinin kendisine dair önemli çıkarsamalara ulaşıldığı görülmektedir. Diğer bir grup çalışmanın ise köşe yazarlığı pratiğinin kendisini merkezine alan, ağırlığı konu ve zamandan çok köşe yazarlığına veren bir yaklaşımı öne çıkarttıkları anlaşılmaktadır¹².

Bu süreçlerde hangi köşe yazarlarının inceleneceğine genellikle gazetelerin gazetecilik alanı içindeki konumları dikkate alınarak karar verilmekte kimi zaman ise köşe yazarlarının bireysel özellikleri temel alınarak yapılan sınıflandırmalara dikkat edilmektedir. Köşe yazılarının yorum ağırlıklı yazılar olması nedeniyle yöntem olarak nitel içerik çözümlemesi ya da söylem çözümlemesi tekniklerinin tercih edildiği görülmektedir.

Köşe yazarlığı pratiği gibi görece az çalışılmış bir başlığın seçilmesinin dışında çalışmanın asıl önemi pratiğe yaklaşım tarzından kaynaklanmaktadır. Köşe yazarlığına ilişkin biçimsel tanımlamayı dikkate alan çalışma bu noktadan sonra pratiği, yapısal özellikleri çerçevesinde tanımlamaya ve pratiğin temel karakteristiklerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Buna göre daha önceki çalışmalardan farklı olarak belirli bir konunun ya da konuya bağlı olarak belirlenen bir zaman aralığının belirleyiciliğinden uzak durulmuştur. Benzer şekilde gazeteler arası farklılıktan kaynaklanabilecek etkileri en aza indirmek üzere, tek bir gazetenin köşe yazarları incelenmiş böylelikle sürenin ve köşe yazarı sayısının artırılması sağlanmıştır.

Çalışmanın yaklaşımıyla bağlantılı bir diğer önemli özelliği, köşe yazarlığı pratiğini anlamlandırmaya katkı sağlayan bir kuramsal çerçeve sunmasıdır. Bourdieu tarafından geliştirilen ve çok çeşitli çalışmalarda kullanılan kavramsal araçlardan oluşan bu kuramsal

¹¹ İnal, Ayşe (1985). *The Stereotypic Image of Turkish Politicians in Three National Newspaper*. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnal, tezinde 12 Eylül askeri yönetimin ilk ve son üç aylarında üç büyük ölçekli gazetede köşe yazılarında Türk politikacıların genel imajının nasıl yansıtıldığını incelemektedir.

¹² Bali, Rıfat N. (2002). *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a*. İstanbul:İletişim. Yazar, 1980'li yıllarla başlayan dönüşümü yaşam tarzı, gündelik yaşam merkezinde incelerken, "yeni aristokratlar" olarak tanımladığı yaygın medyanın köşe yazarlarının yazılarından örnekler vermektedir. Kitabın köşe yazarlarıyla sınırlı kısa bir özeti olarak Bali, Rıfat N. (1999). "Yeni Aristokratlar: Köşe Yazarları". *Birikim*, 117:48-56. Köşe yazarlığı pratiğine ilişkin akademik tezler için Gösterişli, Mehmet Erdem (2002). *Spor Gazeteciliğinde Nesnellik:Fanatik, Fotomaç Spor Gazeteleri ve Star Gazetesi Köşe Yazıları İçerik Çözümlemesi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnceoğlu, İrem (2000). *Siyasi Gündeme Toplumsal Cinsiyet Boyutu Katmak: Türkçe Gazetelerde Kadın Köşe Yazarları Üzerine Bir Çalışma (1999-2000)*. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ercan, Gülsüm Songül (2003). *Gazete Köşe Yazılarında Dil Kullanımı: Kaçınmalar ve Cinsiyet Değişkeni*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

çerçeve, köşe yazarlığı pratiğine ilişkin yeni bir yaklaşımı mümkün kılmaktadır¹³. Kuram-ampirik (görgül) araştırma dengesine önem veren çalışmanın kuramsal çerçevesi, medya alanında gerçekleştirilecek farklı çalışmalar için yeni kavramsal araçlar sunmaktadır. Ampirik bölümüyle köşe yazarlığı pratiğini incelerken kullanılabilecek farklı yöntemleri gündeme getirmeyi amaçlayan çalışma, bu yolla, köşe yazarlığı pratiğinin yeniden tanımlanmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, Bourdieu'nün kavramsal araçları aracılığıyla köşe yazarlığı pratiğini anlamaya ve bu pratik kapsamında varolan bazı eğilimleri, pratiğin karakteristik özelliklerini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu kapsamda köşe yazarlığı pratiğinin somutlaşmış bir ürünü olması nedeniyle köşe yazılarına sorulan sorular aracılığıyla köşe yazarlığına ilişkin iki temel soruya (ve alt sorularına) yanıt aramaktadır.

1. *Hürriyet*'te yer alan köşe yazılarında kimler, hangi kurum ve gruplar kendilerine yer bulabilmektedir?
- Bunların (eyleyenler, kurumlar, gruplar) köşe yazılarında yer bulabilme sıklıkları nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Bu dağılıma göre hangileri öne çıkmakta, hangileri geri planda kalmaktadır?
- Köşe yazılarında sık yer bulabilenlerin özellikleri nelerdir? Köşe yazılarında çok az yer bulabilen eyleyen, kurum ve gruplar ne gibi ortak özelliklere sahiptirler?
- Eyleyenlerin siyasal, bürokratik, askeri, toplumsal yapılanma içindeki konumları, kurumları nedir?
- Bağlı oldukları ya da temsil ettikleri kurumlardaki ünvanları nelerdir?
- Tüm bu süreçlerde cinsiyet (kadın/erkek), uyruk (Türk/yabancı), sayı (tekil kişi/çoğul grup), aktif görevde olup olmama nasıl bir etkiye bulunmaktadır?
2. *Hürriyet* köşe yazarlarının yazılarında yer verdikleri, kaynak olarak yararlandıkları eyleyen, kurum ve gruplara yaklaşımları nasıldır? Köşe yazarları yazılarını oluştururken hangi yazılı kaynakları kullanmaktadır? Köşe yazarlarının yer verdiği eyleyen, kurum, grup ve kaynaklardan gazetecilik alanı içerisinde yer alanlar, oluşan bu çerçeve içerisinde ayrı bir başlık olarak, nasıl bir tablo sunmaktadır?

¹³ Türkiye'de yapılan akademik çalışmalarda Bourdieu'nün kavramlarının ve yaklaşımının ağırlıklı olarak kullanılmasına dayalı örnekler oldukça sınırlıdır. Gerek Bourdieu'nün kavramsal araçlarının tanımlanması gerekse Bourdieu'nün yaklaşımının siyasal uzantılarının "doğurgan yapısalcılık" çerçevesinde yetkin bir değerlendirmesi için Göker, Emrah (1999). *Siyasal Olanın Yeniden İnşası: Doğurgan Yapısalcılığın Bakış Açısından Günümüz Alevi Siyaseti Üzerine Bir Çalışma*. Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Özgün Dili İngilizce: Reconstructing the political: A study on contemporary Alevi politics from a generative structuralist perspective). Ayrıca Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı çerçevesinde, özellikle simgesel sermaye kavramını merkeze alarak, televizyondaki tartışma programlarını inceleyen bir çalışma için Köse, Hüseyin (2004). *Bourdieu Medyaya Karşı*. İstanbul:Papirüs.

- Köşe yazarları eyleyen, kurum ve gruplarla nasıl ilişki kurmakta, onlara karşı nasıl bir tutum göstermektedir?
- Onların sözlerini, ifadelerini ne şekilde elde etmekte ve nasıl kullanmaktadır?
- Yazılarında kullandıkları kaynaklar ve bu kaynakları kullanım sıklıkları nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Köşe yazarlarının, gazetecilik alanındaki diğer eyleyenleri, kurumları da kapsayan yakın çevreleri köşe yazılarında ne sıklıkla yer almaktadırlar?
- Tüm bu dağılımlar köşe yazarlarının içinde bulundukları koşullara ilişkin nasıl bir tabloya işaret etmektedir?

Çalışma, “Türkiye’deki ulusal, günlük, anaakım medya anlayışını benimsemiş, ticari kitle gazetelerindeki” köşe yazarlığı pratiğine ilişkin bazı karakteristikleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda nicel, durum saptayıcı/betimleyici (descriptive) bir araştırma tasarımı oluşturulmuştur. Ampirik araştırma için, köşe yazarlığı pratiğinin kendisinde somutlaştığı ve pratiğe ilişkin karakteristikleri yansıtacağı düşüncesiyle, köşe yazıları temel veri alanı olarak belirlenmiştir.

Aynı gazeteden mümkün olan en yüksek sayıda köşe yazarını değerlendirmeye ve farklı gazetelerde yazmaktan kaynaklanan olası farklılıkları en aza indirmeye imkanı tanınması nedeniyle tek bir gazetenin köşe yazılarının derinlemesine incelenmesi tercih edilmiştir. Buna göre Türkiye’de gazetecilik alanında belirtilen özellikteki gazeteler arasında sahip olduğu konum dikkate alınarak *Hürriyet*’in köşe yazarlarının yazıları değerlendirme kapsamına alınmıştır. Belirli bir dönem, konu ya da köşe yazarı araştırılmadığından yakın geçmişten, kendi içinde bütünlüğe sahip, araştırılabilir büyüklükte bir kesit olarak, gazetede 2000 yılında yazılan tüm köşe yazılarından çalışmanın *araştırma nüfusunu* oluşturulmuştur. Yöntem bölümünde ayrıntılı olarak açıklanan çeşitli teknikler kullanılarak bu araştırma nüfusundan 18 köşe yazarı tarafından yazılan 640 köşe yazısından oluşan bir *örneklem* elde edilmiştir.

Örnekleme oluşturan 640 köşe yazısına *içerik analizi* uygulanmıştır. Buna göre öncelikle çalışmanın araştırma soruları doğrultusunda dört *çözümleme kategorisi* (tekil eyleyen, tekil kurum, çoğul gruplar ve kurumlar, yazılı kaynaklar) oluşturulmuştur. 640 köşe yazısında belirlenen dört kategori türünden birine uygun özellikler taşıyan toplam 5467 *birim* tespit edilmiş ve her bir birime çözümleme kategorileriyle aynı adı taşıyan *soru formları* uygulanmıştır. Dört türde, toplam 132 sorudan oluşan soru formları köşe yazılarına uygulanarak kodlanmıştır. Elde edilen sonuçlar SPSS programı aracılığıyla değerlendirildikten sonra çalışmanın iki araştırma sorusu (ve alt soruları) çerçevesinde tablolatırılmış ve yorumlanmıştır.

Köşe yazarlığı pratiğine dair bazı karakteristikleri ampirik bir araştırma ile ortaya koyarak kuramsal çerçevesi uyarınca oluşturduğu araştırma sorularının yanıtlarını arayan bu çalışma üç kısımdan oluşmaktadır.

Çalışmanın kuramsal arkaplanını oluşturan *Birinci Bölüm*'de, öncelikle iletişim alanındaki çalışmalar hakkında genel bir çerçeve çizilerek Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün bu çalışmalar açısından önemi değerlendirilmektedir. Bölüm, ağırlıklı olarak, Bourdieu tarafından geliştirilen ve Türkiye'deki köşe yazarlığı pratiğini açıklamak üzere kullanılacak olan kavram ve yaklaşımlardan oluşmaktadır. *Habitus*, *alan*, *simgesel sermaye*, *simgesel şiddet* gibi kavramları ve bu kavramlara ilişkin tartışmaları içeren bu bölümde, Bourdieu'nün kültürel üretim süreçlerine ilişkin yaklaşımına da yer verilmektedir.

İkinci Bölüm, çizilen kuramsal arkaplan çerçevesinde, Türkiye'de medyanın ve köşe yazarlığı pratiğinin değişim sürecine ilişkin, 1980'li yıllardan sonrası ağırlıklı olmak üzere, değerlendirmelerden oluşmaktadır. Medyada yaşanan değişim ticari kitle gazeteciliği ekseninde ele alınırken, bu değişimin 2000'li yıllara gelindiğinde gazetecilik alanında nasıl bir tabloyu ortaya çıkardığı incelenmektedir. Daha sonra köşe yazarlığı üzerine yazılmış köşe yazıları, köşe yazarlarıyla yapılan röportajlar, köşe yazarlığına ilişkin haberler ve tartışmalar ele alınarak, köşe yazarlığının Türkiye'ye özgü karakteristikleri değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler aynı zamanda çalışmanın araştırma soruları doğrultusunda gerçekleştirilen ampirik araştırmanın genel çerçevesini de oluşturmaktadır.

Üçüncü Bölüm'ün ilk yarısı çalışma kapsamında yürütülen ampirik araştırmanın yöntemine ayrılmıştır. Araştırmanın yöntemi ve bu yöntem kapsamında uygulanan teknikler bu yarıda nedenleriyle açıklanmaktadır. İkinci yarısında ise gerçekleştirilen ampirik araştırmanın sonuçları sunulmaktadır. Köşe yazıları üzerine yapılan ampirik araştırmanın sonuçları tablolar halinde verilmekte ve ilk iki bölümdeki tartışmalar doğrultusunda yorumlanmaktadır. Ayrıca tablolarda öne çıkan özelliklere dair köşe yazılarından örnekler verilerek bulgular somutlaştırılmaktadır.

BÖLÜM 1: KÜLTÜREL ÜRETİM VE İLETİŞİM

ÇALIŞMALARI: BOURDIEUCÜ BİR YAKLAŞIM

1920’li yıllarda, önce Amerika’da daha sonra Avrupa ülkelerinde başlayan düzenli radyo yayınlarının da etkisi (Aziz, 1989:7), temelde ise radyonun savaşta propaganda amaçlı (askeri) ve piyasa araştırmalarıyla bağlantılı (ticari) kullanılmasıyla, iletişim çalışmalarının temeli 1920 ve 1930’lu yıllarda Amerika’da farklı disiplin ve ilgi alanlarının iletişim konu alan araştırmalarıyla atılmıştır (Mutlu, 1996:1533). 1940’lı yıllara kadar yapılan araştırmalarda kitle iletişim araçlarının geniş kesimler üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkarken, 40’lı, 50’li ve 60’lı yıllarda alıcı/seyirci konumundakilerin sanıldığı gibi edilgen olmadığı anlaşılmıştır. Etki araştırmalarını merkeze koyan ve ana damar olarak adlandırılan bu liberal çoğulcu yaklaşımlar 1960’ların ikinci yarısında sorgulanmaya başlamıştır. Bu süreç, kökenini Marxist bir toplum eleştirisinden alan ve genel olarak kapitalist ekonomik düzene ve liberal siyasal sisteme yönelttikleri eleştiriler ile birlikte tanımlanan eleştirel çalışmaların (İnal, 1995a:60) ortaya çıkışına işaret etmiştir.

Eleştirel Çalışmalar ana başlığı altında yapılan ve liberal çoğulcu gelenekten uzak duran çalışmalar, aralarındaki yaklaşım farklılıkları nedeniyle, *Kültürel Çalışmalar* ve *Ekonomi Politik Yaklaşım* olarak iki ana grupta toplanmaktadır. Kültürel Çalışmalar, genel hatlarıyla medyanın ideolojik rolü olarak tanımlanabilecek noktaya dayanan bir çerçeve içinde, dolaysız etki modellerinden koparak, medya metnlerinin dilsel ve ideolojik yapılanmasına daha çok dikkat sarfetmiş ve son olarak medyanın başat ideolojik tanımların ve temsillerin dolaşımında ve sağlamlaştırılmasında oynadığı rolün incelenmesiyle uğraşmıştır (Hardt, 1994:38). Ekonomi Politik Yaklaşım içerisinde ele alınan araştırmacılar ise genel olarak mülkiyet ve kontrol üzerinde tekelleşme, medya kuruluşlarının tekelci sermaye ve finans sektörü ile içiçe geçmesi olguları üzerinde durmaktadır (İnal, 1995b:90).

Kabaca yapılan bu ayrım uyarınca iki yaklaşım, medya çalışanlarının, örgütlenmesinin, işleyişinin, ürünlerinin ve izleyicilerinin (tüketicilerin) içinde yer aldıkları kapitalist toplum yapılanmasıyla olan belirlenim (ve özerklik) ilişkisine ve bu ilişkinin çözülmesi sürecine ilişkin yaklaşım farklılıklarıyla ayrılmaktadır. Kültürel Çalışmalar tüm bu süreçlerde ekonominin tek taraflı belirleyiciliği karşısında medya çalışanlarının, ürünlerinin ve izleyicilerinin görece özerkliğine vurgu yapmakta ve medya-toplum ilişkilerini küçük ölçekli araştırmalar aracılığıyla, ağırlıklı olarak medyadan toplumsal yapıya doğru, çözümlemeye çalışmaktadır. Ekonomi Politik Yaklaşımı benimseyen araştırmacılar ise kapitalist toplumsal yapıdan hareketle, ekonominin belirleyiciliğini öne çıkarmakta ve bu yapının medya kurumlarını, çalışanlarını, ürünlerini ve izleyicilerini biçimlendirmesine yoğunlaşarak medya-

toplum ilişkilerini, makro verilere öncelik vererek toplumsal yapıdan medyaya doğru sorgulamayı tercih etmektedirler.

Belirtilen genel özelliklerine karşın Kültürel Çalışmalar ve Ekonomi Politik Yaklaşımlar kendi içinde homojen bir bütünlük oluşturmamaktadır. Ayrım noktası olarak temel alınan kriterlere göre farklı sınıflandırmalar ve adlandırmalar yapılabilmekte, araştırmacıların düşüncelerinin değişim sürecine göre yaklaşımlar içinde ve arasında yer değişimleri görülebilmektedir. Her iki yaklaşımın kendi içinde varolan bu çeşitlilik, zaman içinde, karşılıklı etkileşimin de etkisiyle yaklaşımlar arasındaki benzer noktaların öne çıkmasına neden olmuştur.

Yöndeşme (convergence) olarak adlandırılan ve tartışılan bu süreçte (Kejanlıoğlu, 1996) kültürel çalışmaların ekonomi politiği özünde hiç reddetmediğini, kapitalizm tartışmalarını her zaman çalışmalarının merkezine koyduğunu belirten Grossberg (1998:69), popüler kültür pratiklerinin direniş kapasitesini abartan araştırmaların varlığını, tüketime fazla vurgu yapılmasını kabul edebilmektedir. Diğer taraftan Golding ve Murdock, Marx'ın son kertede belirlenme tasarısını sürdürmek yerine belirlemeyi ilk kertede işliyor olarak görmede Stuart Hall'un izlenebileceğini ve ekonomik dinamiklerin, içinde iletişimsel etkinliğin gerçekleştiği genel çevrenin temel özelliklerini, bu etkinliğin tam bir açıklaması olmamakla birlikte, belirlediğinin düşünülebileceğini savunmaktadır (1997:56).

Bu yöndeşmenin bir sonucu olarak Golding ve Murdock eleştirel ekonomi politik yaklaşımı çerçevesinde, kültürel malların üretimi, metinlerin ekonomi politiği ve kültürel tüketimin ekonomi politiği başlıkları altında üç çözümleme alanı önermektedir: a) Kültürel üretim ve dağıtım üzerinde kontrol uygulayan güçler sathındaki değişimlerin kamusal alanı nasıl sınırlandırdığını ya da özgürleştirdiğini araştırmak, b) medya metinlerinin yapısını çözümlemek ve bunların tahakküm sistemlerini sürdürmedeki rolünü ortaya koymak ve c) tüketici özgürlüğünü sınırlayan engelleri incelemek (1997:56-75). İletişimin ya da kültürün ekonomi politiği başlığı altında toplanabilecek olan bu alanlarda yapılacak çalışmalar medya sahibinin çıkarlarının basit yansıması ile çalışanların özerkliği, medya ürünlerinin özgünlüğü ile sınırları, izleyicinin edilgenliği ile üretkenliği vb. arasında ortaya çıkan ikiliklerin aşılması için gereklidir. Dahası bu çalışmalar, Kültürel Çalışmalar ile Ekonomi Politik Yaklaşım arasındaki ayrım noktalarının belirginleşmesi ya da yöndeşme sürecinin hızlanması için somut bir öneri olarak görünmektedir.

Kültürel bir pratik olarak Türkiye'deki köşe yazarlığına dair bazı yapısal özellikleri ortaya koymayı amaçlayan çalışma, belirtilen ikilikleri aşmaya çalışırken, Golding ve Murdock'un önerilerini takiben, kültürel üretimin ekonomi politiğine ilişkin bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç duymaktadır. Geliştirdiği kavramsal araçlar (*habitus, alan, sermaye* ve

simgesel şiddet) köşe yazarlığı pratiğine ilişkin ikilikleri aşmaya yönelik kuramsal bir çerçeve oluşturmayı sağlayan, kültürel üretim sürecine ilişkin çözümlemeleri köşe yazarlığının bütüncül bir analizine imkan veren Fransız sosyolog Pierre Bourdieu, bu ihtiyacı karşılayan bir yaklaşım sunmaktadır¹⁴. Bu nedenle çalışmanın kuramsal arka planını oluşturan *Birinci Bölüm*'de sırasıyla önce, Pierre Bourdieu'nün kavramsal araçları tanımlanmakta daha sonra bu araçların yardımıyla oluşturulan ve Bourdieu'nün kültürel üretim sürecinin çözümlemesine ilişkin olarak geliştirdiği “*kültürel yapıtlar bilimi*” açıklanmaktadır.

Pierre Bourdieu'nün Kavramsal Araçları

“Sosyal bilimlerde alanında toplumsal alanın ve pratiklerin kavranmasına ilişkin varolan ikilikleri aşma”. Bourdieu'nün kendi deyimiyle “tüm çabalarının merkezinde bulunan” bu müdahalesi, hemen tüm çalışmalarına rehberlik etmekte ve sosyal bilimlerde alanındaki katkılarının temelini oluşturmaktadır¹⁵. Bourdieu, sosyal bilimlerde alanında varolan ve sahte olarak nitelediği bu ikilikleri (yapı/özne, yapı/eylem, teori/pratik vb.) aşmaya çalışırken verili kavramların, karşıtlıkların ve yaklaşımların olguları açıklamada yetersiz kaldığını düşünmektedir. Bu ikilikleri aşmak üzere yaptığı müdahaleler, çalışmalarının en etkili, özgün yanını oluşturan kavramların biçimlenmesini sağlamıştır.

¹⁴ 1996 yılında yayınlanan *Televizyon Üzerine* gibi salt medyayı konu alan eserleri bulunan Bourdieu'nün yaklaşımı, gerek kavramsal araçları gerekse yaptığı öncü araştırmalar nedeniyle, eleştirel iletişim çalışmaları üzerinde de güçlü bir etki yaratmıştır. Bu çerçevede Mattelartlar, iletişim kuramları tarihine ilişkin çalışmalarında Bourdieu'nün 1965 yılında arkadaşları ile birlikte yayınladığı ve fotoğrafın toplumsal kullanımını çözümlediği *Photography: A Middle-brow Art* (1990) gibi kültürel uygulamalar ve tutumlarla ilgili çözümlemelerine dikkat çekmektedirler (Mattelart ve Mattelart, 1998:77)

¹⁵ Bourdieu'nün kolektif çalışma ve üretilenlerin geniş paylaşımına ilişkin eğilimine dikkat çeken Harker ve arkadaşları, Bourdieu'nün geniş bir alanda sürdürdüğü çalışmaların 4 ana grupta toplanabileceğini savunmaktadırlar: alan çalışmaları, eğitim üzerine çalışmaları, kültür sosyolojisi, kültürel tüketim çalışmaları ve sosyolog olarak mesleki çalışmaları (1990:xiii). Bu çalışmaların önemli bir kısmının öncü niteliği taşımasına karşın ancak geç 1980'lerden itibaren merkezi bir yer kaplamış olması Lash'e göre (“tüketimin yeni alınılan önemi”, “bireysel ve kolektif kimliğin sembolik kuruluşunun artan bir şekilde farkedilmesi” vb.) gerçek dünyanın yaşanan değişim süreci sonunda bugün eriştiği noktanın Bourdieu'nün dünyasıyla örtüşmesi nedeniyledir (1993:210). Diğer taraftan Bourdieu'nün çalışmalarının İngilizce'ye farklı ihtiyaçların ürünü olarak farklı zamanlarda çevrilmesi bütünsel bir algılamayı zorlaştırmıştır. Postone ve arkadaşları, 1970'lerin ortalarında Bourdieu'nün bir dizi yapısalcı, seçkin analizi ile uğraşan antropolog tarafından bilindiğini (İngilizce olarak 1977'de yayınlanan *Outline of A Theory of Practice*'nin ise (orj. 1972) antropologlarca okunduğunu ancak sosyologlarca ilgi görmediğini) savunmakta, Bourdieu'nün, Jean Claude Passeron ile yazdığı *Reproduction in Education, Culture and Society* nedeniyle, sosyolojide “katmanlaşma teorisi”ni, eğitim alanında ise “yeniden üretim teorisi”ni olarak algılandığına dikkat çekmektedirler (1993:7). Bourdieu üzerine 1985 yılında yazdığı yazı nedeniyle özeleştirici yapan Brubaker ise (1993), kavramsal ve teorik bir okumaya uygun olmadığını vurguladığı Bourdieu'nün metinlerinin içinde üretildikleri entelektüel alanlarla olan ilişkisi içinde okunması gerektiğine dikkat çekmektedir (Brubaker, 1993:216-217).

Bu çerçevede *habitus*, *alan* gibi kavramlar aracılığıyla yerleşik ikiliklere ilişkin yeni açılımlar yaratmaya çalışan Bourdieu, *sermaye* kavramını da geleneksel kullanımının ötesinde, daha geniş yan anlamları ile birlikte kullanmayı tercih etmektedir. Bourdieu, bu süreçte yaptığı çalışmalarda geliştirdiği *simgesel seçkinlik*, *simgesel şiddet* vb. kavramların ise kendilerini dayattıklarını belirtmektedir¹⁶. Kavramlarla pragmatik bir ilişki kuran ve onlara sorunları çözmeye yarayan bir alet kutusu (Wittgenstein) muamelesi yapan Bourdieu (Bourdieu ve Wacquant, 2003:35), yeniden ele aldığı ve geliştirmeye çalıştığı bu kavramsal araçlarından oluşan *alet kutusunun* farklı alanlarda, farklı konulara ilişkin çalışmalarda kullanılarak geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Cevap aradığı araştırma soruları doğrultusunda bu çalışma, Bourdieu'nün sosyal bilimler alanındaki ikiliklere müdahaleye dayalı anlayışını benimsemektedir. Bourdieu'nün bu anlayışla geliştirdiği kavramların (*habitus*, *alan*, *sermaye*, *simgesel şiddet*) açıklayıcı kapasiteleri ve yöntemsel yaklaşımının sorgulayıcı yönü, köşe yazarlığı pratiğini anlamlandırmaya yönelik çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

1.1. İkilikleri Aşmak

Bourdieu'nün genel yaklaşımının en temel özelliklerinden biri toplumsal alanın ve pratiklerin kavranmasında ortaya çıkan çeşitli ikilikleri (yapı/özne vd.) aşma çabasıdır. Bourdieu, geliştirdiği ve önerdiği soyut kavramların önemli bir kısmının, bu ikilikleri aşma sürecinde gerçekleştirdiği araştırmaların kendi mantığı içinde, kendilerini dayattığını belirtmektedir (Bourdieu, 1995a:8). Bourdieu'nün kendilerini dayatan bu kavramlarının anlaşılabilmesi için öncelikle, toplumsal alanın ve pratiklerin açıklanma sürecinde kullanılan söz konusu ikiliklerin bilinmesi gerekmektedir.

Fransız filozof Descartes'ın ikicilik¹⁷ (düalizm) olarak adlandırılan yaklaşımı “bir yandan maddi bedenlerden, diğer yandan düşünceyle belirlenen ruhlar ya da zihinlerden” oluşmaktadır (Marshall, 1999:145). Sosyal bilimler alanında ikili karşıtlıklar (binary oppositions) olarak tanımlanan devlet/sivil toplum, özel alan/kamusal alan, doğa/kültür vb. ayrımlar sıklıkla kullanılmaktadır. İkilik (dichotomy) kavramı ise kuramsal olarak birbirlerini dışladıkları düşünülen ve yalnızca iki kategorisi olan değişkenler için kullanılmaktadır

¹⁶ Bourdieu kendi teorisini özetleyen soyut teorik bilimsel bir çalışma yapmamayı tercih etmiştir çünkü teorinin en iyi ampirik analiz süreci içinde geliştiğini görmüştür ve bunu pratik bir meydan okuma olarak algılamıştır. Önceden soyut olarak geliştirilmiş bir teoriyi uygulamaktan ziyade çok çeşitli analitik problemler için kendi ayırdedici teorik habitusunu geliştirmiş ve problemlerin her birini tek tek ele alarak kendi teorik kaynaklarını daha ileriye geliştirmiştir. Böylesi bir çalışma sürecinde geliştirilen kavramlar, analogiler ve uyarlamalar yoluyla, farklı durumlarda kullanılmak üzere aktarılabilir (Calhoun, 2000:703).

(Marshall, 1999:327). Aralarındaki nüanslara karşılık her üç kavrayış da “toplumsalı iki kutup kurgulayarak anlamlandırmaya çalışma” anlamına gelmektedir. Bu anlamlandırma biçimi Marx’ın işçi sınıfı ile burjuvazi, Tönnies’in cemaat ile toplum, Althusser’in devletin ideolojik aygıtları ile baskı aygıtları arasında yaptığı ayrımlarda kendini göstermektedir.

Yararlı ve pratik olmakla birlikte analitik bir ayrıma dayanan “ikili düşünme anlayışı”nın sonuçları, zaman içinde gerçeklik kazanarak toplumsala dair yeni düşünme pratiklerini etkileyebilmektedir. Bu çerçevede toplumsalı açıklamak üzere kullanılan bu ikiliklerden, belki de en önemlisi olan özne/nesne ayrımına dikkat çeken Bourdieu, bu ayrımın uzantısı olan öznelci ve nesnelci yaklaşımları sosyal bilimlerin gelişmesinin önündeki en büyük engel olarak tanımlamaktadır¹⁸. Teori/pratik, yapı/eylem ya da eyleyen arasındaki ayrımların yerleşiklik kazanmasını da sakıncalı bulan Bourdieu, makro/mikro benzeri ayrımları da bunların yöntem alanındaki yansımaları olarak değerlendirmektedir:

Kısacası, “özneler” bilinç felsefelerinin geleneğinden dışlanabilir ama bu, yapının birer ürünü olmakla birlikte, sürekli yapıyı yapan ve yeniden yapan, hatta kimi yapısal koşullarda onu az ya da çok köktenci bir biçimde değiştirebilen eyleyenleri aşırı abartılı aşırı yüceltilmiş bir yapı uğruna yok etmeden de yapılabilir (Bourdieu, 1995a:171).

Bourdieu’nün genel yaklaşımının omurgasını oluşturan bu yaklaşımın ve onun çerçevesinde geliştirdiği kavramların anlaşılması için, kendi metodolojik anlayışına (alan mantığı ve düşünömsellik) da uygun olarak, öncelikle Bourdieu’nün kendisinin içinde yer aldığı sosyal bilimler alanındaki konumunun açıklanması zorunludur. Yalnız ikilikleri aşma çabalarının değil, habitustan yeniden üretime, kültürel sermayeden simgesel şiddete yaptığı açıklamaların hemen tümü, yaşadığı dönemin siyasal, kültürel ve ideolojik ortamı ve kendisinin sosyal bilim alanında varolan diğer bilimadamları arasındaki konumuyla bağlantılıdır¹⁹.

¹⁷ Dualizm: Bir şeyin iki türü arasında indirgenemez bir ayrıma dikkat çeken bir kuram (Marshall, 1999:326)

¹⁸ Toplum kuramı üzerine çalışacaklara bilgi kuramına ilişkin anlaşmazlıklar ve genelgeçer bir “bilgi kuramı”nın kurulup kurulamayacağı ile uğraşmak yerine, öncelikle insan ve insan edimi, toplumsal yeniden üretim ve toplumsal dönüşüm kavramlarıyla ilgilenmelerini öneren Giddens da (bu bakımdan) toplum kuramına derinlemesine yerleşmiş bir ikicilik olan nesnelcilik ile öznelcilik arasındaki ayrılığın birincil önem taşıdığına dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, Marx’ın “insanları tarihi yaparlar ancak kendi seçtikleri koşullar altında değil” düşüncesi üzerine bir düşünme çabası olarak nitelediği *Toplumun Kuruluşu*’nda yapılaşma kuramını oluşturmaya çalışan Giddens (1999:23-24) bu yönüyle Bourdieu ile benzer kaygıları taşımaktadır (Giddens ve Bourdieu arasındaki benzerlikler ve farklılıklar için, Leledakis (2000) *Toplum ve Bilinçdişi*, s. 97-123)

¹⁹ Birçok araştırmacı Bourdieu’yu konumlandırmak, argümanlarını karşılaştırmak üzere çeşitli teorilerin ve sosyal bilimcilerin yaklaşımlarıyla Bourdieu’nünkiler arasındaki benzerlikleri ya da farklılıkları inceleyen çalışmalar yapmışlardır (Calhoun, 1995:132-135; Honneth, 1986:3 vb.) Bu çalışmalar dışında Bourdieu’nün kendisi de eserlerinde bu yönde değerlendirmelerde bulunmuştur. Örneğin *Sanatın Kuralları*’nda (1999a:305) “kültürel yapıtların yapısal incelemesinin temelleri, en yetkin anlatımını Foucault da bulduğunu” belirtmekte ancak diğer taraftan *Pratik Nedenler*’de

Bourdieu'nün sosyal bilimler alanında akademik anlamda çalışmaya başladığı dönemlerde Fransa'da iki ana akımın varlığından söz edilebilir. Bir yanda J.P. Sartre'da simgelenen ve bireyin etkinliğine yapılan vurguları temsil eden öznelcilik yer alırken diğer yanda da Levi Strauss'la özdeşleştirilen ve yapının belirleyiciliğine yapılan vurguları içeren nesnelcilik yer almaktaydı (May, 1996:121). Yapısalcılığın, savaş sonrası yıllarda egemen olan fenomenoloji ve varoluşçuluğa, meydan okuduğu bu yıllarda kendi jenerasyonundan birçok Fransız sosyal bilimci gibi Levi Strauss'un etkisinde kalan Bourdieu'nün (Dosse, 1997b:70) özellikle Cezayir'de gerçekleştirdiği, ampirik araştırmalarında karşılaştığı çelişkiler²⁰ yapısalcı inançlarını sarsarak kendi yolunu çizmesine yol açmıştır²¹:

...yapısalcı jenerasyonun eleştirel tavrını benimsemiş olsa ve her ne kadar erken etnografik çalışmaları 'mutlu bir yapısalcılık' taşıyorsa da zamanla yapısalcılığın moda haline gelen başarısının gözden düşmesi ve yapısalcılığın 'yapının gerçekçiliği' ve bununla bağlantılı olarak sosyal açıklamadan aktif, yaratıcı, eyleyeni dışlaması onu giderek eleştirel bir tavra yöneltti (Brubaker, 1993:222).

Nesnelci yaklaşımları, bir gözlemcinin toplumsal kuramsal olarak temsil etmek için kurduğu modelle toplumsalın kendisini eşitleyen yaklaşımlar olarak eleştiren Bourdieu (Leledakis, 2000:110), yapısalcılığı aşmaya çalışırken yararcı motiflerden yararlanmış ve bunun uzantısı olarak failliği toplum kuramına yeniden sokmuştur. Diğer taraftan eyleyenlerin içinde yer aldıkları yapıdan bağımsızlığına ilişkin, öznelcilerin iddialarının aksine, göz ardı edilemeyecek sınırlılıkların varlığının farkında olması nedeniyle, eyleyenlerin "özgürlüğüne" dayalı açıklamalara mesafesini korumuştur.

Bu çerçevede, Bourdieu'nün sosyal teoriyi karakterize eden ikiliklerin teorik olarak üstesinden gelme ve sosyal yaşama düşünümsel bir yaklaşım formüle etmeye ilişkin projesinin merkezinde üç temel kavramın yer aldığı görülmektedir: Habitus, alan ve sermaye (Postone vd., 1993: 4). Bu üçlünün yanında alet kutusunda yer alan bir diğer önemli

(1995a:64) "söylem düzeni içinde yer alan her bir söylemin açıklığa kavuşturulmasının kökenini, o söylem düzeninin dışında aramayı reddettiği" gerekçesiyle Foucault'yu eleştirmektedir. Bourdieu'nün farklı, bazıları karşıt konumlandırılmış kaynaklardan, kimi zaman parçalar olarak yararlanmaya dayalı anlayışı Bourdieu'nün farklı şekillerde (Marxist, Weberci, Durkheimci vb.) tanımlanmasına neden olmuştur: "Birçok durumda bilim ancak genellikle birbirlerine karşı oluşturulmuş olan karşıt teoriler ilişkiye sokulmak koşuluyla ileriye götürülebilir...eklektizmin mahkum edilmesi genellikle kültürsüzlüğe bahane olarak kullanılmıştır, bir geleneğin içine kapanmak öylesine basit ve rahattır" (Bourdieu, 1997:24). Bazı temel noktalar dışında bu değerlendirmelere ayrıntılı olarak yer verilmemesinin nedeni çalışmanın kendini sadece Bourdieu'nün katkılarını araştırmakla sınırlamış olmasıdır.

²⁰ Cezayir'in Kabiliye Berberileri arasında yaptığı araştırma "resmi" akrabalık yapıları ile gerçek uygulamalar arasında sistematik bir anlaşmazlık olduğunu ortaya çıkardı (Callinicos; 2004:424)

²¹ Bourdieu kariyerinin erken döneminde henüz yapısalcılığın etkisindeydi ve Saussurecü bir duruş noktasından "kültürün genel bir teorisi"ni geliştirmeye çalıştığı teorik bir çalışmaya başladı. Eleştirel bir biçimde Saussure'ün önvarsayımlarını yeniden düşününce (özellikle kültür ve dilin

kavramsal araç ise, simgesel sermaye kavramına dayalı olarak formüle ettiği simgesel şiddettir.

1.2. Habitus

Toplumsal yaşamın nesnel ve öznel boyutlarının kopmaz biçimde birbirine bağlı olduğunu savunarak mikro-makro, eylemlilik-yapı gibi ikiciliklere karşı çıkan Bourdieu, sosyolojisinin ve pratiğin teorisinin merkezi kavramı olan habitusla öznesiz yapısalcılık ve özne felsefesi arasındaki yanlış seçimden kaçınmaya çalışmaktadır (Bourdieu, 1990:10). Aşmaya ve açıklamaya çalıştığı ikiliklerin sosyal bilimlerin merkezinde yer alan ve yüzyıllardır tartışılan ikilikler olması, habitusun belirli bir tanımla formüle edilmesini zorlaştırmaktadır. “Eyleyenlerin yaşam boyu süresince devam eden sosyalleşme ve öğrenmeleriyle kazandıkları ve onlara verili sosyal durumlara belli biçimlerde cevap verme yeteneği kazandıran eğilimlere gönderme yapan” (Andrew ve Sedwick, 2002:30) kavrama ilişkin olarak Bourdieu şu kısa tanımı yapmaktadır:

Habitus kelimenin tam anlamıyla, ne tam olarak bireyseldir, ne de davranışları tek başına belirler; buna karşın, eyleyenlerin içinde işleyen *yapılandırıcı bir mekanizma*, eyleyenlerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 27)

Uzun bir geleneği olan ve Panofsky'den ödünç alarak kullandığı²² kavramın anlamını sabitlemeye yönelik bu girişimine karşın, Bourdieu kavramın kendi gelişim sürecini devam

pratik ve sözün karşısında olduğuna dair nosyonu) bu projeyi bıraktı ve başka bir tür teoriye doğru çalışmalarını yönlendirdi: Kültürel Pratiğin Teorisi (Postone vd., 1993:2)

²² ...habitus kavramı herşeyden önce, toplumsal bilimin (ve daha genel olarak da tüm antropoloji kuramının) içinde kapalı kaldığı tüm bir seçenek dizisinin, bilinç (ya da özne) ve bilinçdışı ereklilik ve mekanikçilik vd. seçenek dizilerinin yadsınmasını dile getirir. Panofsky'nin o güne değin ele alınmamış iki makalesinin Fransızca'da yayınlanmasından yararlanarak bu kavramı kullandığımda (bu makalelerden biri, habitus sözcüğünün mimarlık alanında skolastik düşüncenin etkisini açıklamak üzere "yerli" kavram niteliğiyle kullanıldığı gotik mimariyi ele alıyordu, öteki de yine bu kavramın kullanılabileceği rahip Suger üzerineydi, eski, özne veya bilinç felsefesine, klasik ekonominin ve bunun günümüzde "yöntembilimsel bireycilik" adıyla yeniden ortaya çıkan homo economicus'unun felsefesine kapılmadan yapısalcı örnekten kurtulabildim. Skolastik gelenek içinde Habitus'a dönüşen Aristotelesçi hexis kavramını yeniden kullanarak yapısalcılığa ve onun sıradışı eylem felsefesine bir tepki vermeyi amaçlıyordum: Levi Straussçü bilinçdışında örtük bir biçimde yer alan ve Althusser yanlılarınca açıktan açığa başvurulmuş bu kavram, etken kişiyi yapının desteği ya da taşıyıcısı durumuna indirgeyerek yok ediyordu; Yeni Kantçı "sembolik biçimler" felsefesinin bilgili katıksız öznesini yeniden işin içine katmaktan kaçınmak için, Panofsky, yapıtında, *La Perspective comme forme symbolique*'in yazarının içinde kapalı kaldığı habitus kavramını bir kez ve biraz da zorlamalı bir biçimde kullanmıştı. Bu bakımdan, aynı dönemde, *generative grammar* kavramını ortaya atan Chomsky'ye yakın olduğumdan, habitus'un ve etken kişinin etkili, bulgulayıcı, "yaratıcı" güçlerini ortaya koymayı amaçlıyordum. Ama, bu üretici gücün Chomsky'de olduğu gibi evrensel bir doğa ve aklın gücü olmadığının altını çizmek istiyordum; Habitus, sözlük anlamının gösterdiği gibi sonradan kazanılır ve kimi durumlarda sermaye gibi işlev taşıyan bir iyeliktir; idealist geleneğin aşkın öznesinin iyeliği de değildir (Bourdieu, 1999a:281). Bourdieu'nün ilk olarak 1967'de Panofsky'nin kitabının çevirisinin ekinde

ettirdiğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle Bourdieu'nün kendi eserlerinde dahi, kavram çeşitli tanımlarla ifade edilmeye çalışılmış ve tek bir tanımla karşılanmamıştır. Wacquant da kavramın tarihçesine ilişkin kaynaklarını belirtmesine karşın, kavramın hedeflerinin ve anlamının doğru kavranması için, Bourdieu'nün nasıl kullandığının, somut ampirik araştırmalarda kavrama ne şekilde ve hangi *analitik etkiyle* başvurduğunun görülmesi gerektiğine dair bizi uyarmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 109). Bu nedenle, habitusa ilişkin yaptığı tanımları sıralamak yerine, kullandığı kavramları araştırmalarının bir parçası olarak tanımlayan Bourdieu'nün, habitus kavramıyla açıklamaya çalıştıklarını, temel özelliklerini ortaya koyarak anlamaya çalışmak önem kazanmaktadır²³.

Habitus, sözlük anlamıyla toplumsal yapılar ile toplumsal pratik (ya da toplumsal eylem) arasındaki bağı oluşturan bir dizi edinilmiş düşünce, davranış ve beğeni kalıpları için kullanılan, yapısal eşitsizliğe kültürel açıdan yaklaşmayı sağlayabilecek bir temel sunan ve eylemlilik üzerine odaklanmaya olanak tanıyan bir kavramdır (Marshall, 1999:291). Genelliğine karşın bu tanım habitusun temel özelliklerine ilişkin ipuçları taşımaktadır. Buna göre habitusun temel özelliklerinden biri, eyleyenler (agent) ile pratikleri arasındaki ilişkiyi edinilmiş bir dizi düşünce, davranış ve beğeni kalıpları aracılığıyla ve *bütünselliği* içinde açıklamayı amaçlıyor olmasıdır. Bourdieu, özel bir eyleyenin ya da bir eyleyenler sınıfının pratikleriyle sahip olduklarını birleştiren üslup birliğini aktaran habitusu, bir konumun içkin ve bağıntısal özelliklerini birlikçi (üniter) bir yaşam stilinde, yani insanların, malların/varlıkların, pratiklerin tercihindeki birlikçi bir bütünde dile getiren can verici ve birleştirici köken olarak tanımlamaktadır (Bourdieu, 1995a: 23). Bu çerçevede habitus, hem uyumlulaştırıcı hem de homojenleştirici bir ilke olarak da işlev görmektedir (Sulkunen, 1982:224).

Farklı alanlarda çalışan araştırmacıların kendi alanlarındaki sorunları çözmek üzere farklı şekillerde kullandıkları kavramın bir diğer özelliği yerleşik, sabit bir ilke değil, bir yandan belirli eylemlilikleri ortaya çıkaran üretken ancak aynı zamanda kendisi de bu süreçte belirli bir mantık çerçevesinde sürekli değişip, dönüşen yani üretilen bir oluşum olmasıdır. Habitus'un yaratıcı bir şey olduğunda ısrarlı olan Bourdieu'ye göre habitus:

yer verdiği kavram bundan önce çeşitli anlamlarda Hegel, Husserl, Weber, Durkheim ve Mauss'un çalışmalarında da kullanılmıştır (Jenkins, 1994:74).

²³ “Bourdieu'nün çalışmalarıyla ilk karşılaştığımda habitusun kesin anlamını saptama üzere bir düzine tanım olarak gördüğüm tanımlamayı topladım. Ancak daha sonra farkettim ki bu çaba yalnız nafile değil aynı zamanda yanlış yönlendirilmişti çünkü gerçekte Bourdieu tanımlamıyor fakat daha çok dünyaya belli bir bakış yolunu, belli bir sosyolojik eğilimi göstermek, belli bir teorik duruş, tavır ile iletişim kurmak üzere habitus kavramını çok çeşitli biçimlerde karakterize ediyor. Aynı şey diğer temel kavramlar için de (yarar, sermaye, strateji, alan vd.) söylenebilir (Brubaker, 1993:217)

...koşulların nesnel mantığını yeniden üretmeye yönelik koşulların bir ürünüdür, ama onu aynı zamanda bir dönüşüme maruz bırakır; kendi üretimimizin toplumsal koşullarını “üretmemizi” sağlayan dönüştürücü bir makinedir, ama görece fark edilmez bir biçimde, üretim koşullarının bilinmesinden ürünlerin bilinmesine basitçe ve mekanik olarak geçilemeyecek bir şekilde yapar bunu (Bourdieu, 1997: 122).

Kavramın en önemli özelliklerinden biri olmakla birlikte, bu özellik aynı zamanda en çok eleştirilen ve tartışma yaratan yanını da oluşturmaktadır. Sürekli bir oluşum ve dönüşüm içerisinde olan habitus, kişilerin doğdukları koşullar ve öğrenim süreçlerindeki aşamalar dahil olmak üzere ilk sosyal ortamlarının etkisiyle kendi içinde tutarlı eylemler üretmekle birlikte, sosyal yapı-habitus ilişkisi mekanik bir ilişki olmadığından bu etki belirleyici değil daha çok sınırlayıcı bir biçimde kendini göstermektedir (Schatzki, 1987:301). Öte yandan Bourdieu “tarihin ürünü olduğundan, sürekli olarak yeni deneyimlerle karşı karşıya gelen ve durmaksızın onlardan etkilenen açık bir yatkınlıklar sistemi” olarak tanımladığı habitusun dönüştürülmesini bir dizi koşula bağlamaktadır:

Habitus, bireye yatkınlıklarını kontrol altında tutma olanağı veren bilinçlenmeyle, toplum çözümlemesiyle de dönüştürülebilir. Ancak bu tür bir öz-çözümlemenin olasılığı ve etkililiği, kısmen söz konusu habitusun kökensel yapısıyla, kısmen de bu bilinçlenmenin gerçekleştiği nesnel koşullarla belirlenmiştir. Sistem dayanıklıdır ama sarsılmaz değildir (Bourdieu ve Wacquant, 2003:125).

Bununla birlikte Bourdieu yapının öznenin önce varolması nedeniyle, “istatistiksel olarak insanların çoğunun, başlangıçta habituslarını şekillendiren durumlara uygun durumlarla karşılaşmaya, yani yatkınlıklarını pekiştirecek deneyimler yaşamaya mahkum olduklarını” (Bourdieu ve Wacquant, 2003:125) belirtmektedir. Bu yapısal vurgularla eşzamanlı olarak, habitusun bir kader olmadığını düşünen Bourdieu, kişinin yaşamının ileriki yıllarında değiştirebilme ve kendisinde kalıcı olarak yerleşen eğilimler yerine daha farklı eğilimlere yönelebileme yeteneğine de vurgu yapmaktadır: “Tarihsel olarak inşa edilmiş, kurumsal olarak kök salmış, dolayısıyla toplumsal olarak değişken, üretici bir matris” (Bourdieu ve Wacquant, 2003:27). Buna göre bir yandan verili koşullar altında üretilen ve ortaya konan yapısal özellikleri olan habitus, eyleyenlerin gündelik pratikleri üzerinden üretken bir role de sahiptir:

Bir yandan, “bir algılama, değerlendirme ve eylem matrisi” “sonsuz derecede çeşitlenmiş görevleri başarmak amacıyla” esnek biçimde işe koşurken, diğer yandan, bütün bunların “son tahlilde” (Engels’in ünlü deyişi) “nesne yapıları”nın maddi deneyiminden, yani “söz konusu sosyal formasyonun ekonomik temelinden” doğduğu da göz önüne alınabilir. Dolayımlayıcı bağ “habitus” kavramı aracılığı ile sağlanır: “kalıcı olarak yerleştirilmiş, doğurgan bir düzenlenmiş doğaçlamalar ilkesi” olarak “pratikler üretir” ve bunlar da başta doğurgan habitus ilkesini üreten nesnel koşulları yeniden üretme eğilimi gösterirler (Harvey, 1997: 247).

Habitusun hem üretilen hem de üretken olarak kavranması sonucunda, Harvey’in de belirttiği gibi ilk göze çarpan, Bourdieu’nün çalışmalarında önemli bir kavram olarak karşımıza çıkan “yeniden üretim” özelliği olmaktadır. Habitusun temel özelliklerinden biri

olan yeniden üretim, habitusun kendini üreten koşulları yeniden üretme eğilimi üzerinden ortaya çıkmaktadır. Buna göre üretilmiş olan habitusun üretkenliği, kendi koşullarını yeniden üretmek ile sınırlı olarak algılanmaktadır²⁴.

...mekanik bir sürecin ürünü olmak şöyle dursun yapının yeniden üretimi ancak onun gerekliliğini habitus biçiminde içselleştirmiş olan ve bilinçli ya da bilinçdışı olarak yeniden üretici olmalarına karşın hala üretici olmayı sürdüren eyleyenlerin işbirliğiyle gerçekleşebilir (Bourdieu, 1995a:171)

Habitusun yeniden üretim özelliği salt kendini üreten koşulları yeniden üretme olarak algılanmasına karşın Bourdieu, kavramın üretici yanını vurgulayarak yeniden üretimin değişime açık bir yöne doğru da olabileceğinin altını çizmektedir. Buna göre habitusun doğurgan özelliği bir başka ikili özelliğe sahip olmasına yol açmaktadır.

Tıpkı kendilerini üreten konumlar gibi, habituslar da farklılaşmıştır; ama aynı zamanda da farklılaştırıcıdır. Ayrışmıştır, ayırıcıdır ama aynı zamanda da ayrımları getirir: farklı farklılaştırma ilkelerini hayata geçirir ya da ortak farklılaştırma ilkelerini farklı biçimde kullanır...Habituslar ayrı ve ayrıştırıcı pratikler doğurur... ancak bunlar, aynı zamanda da, sınıflandırıcı şemalardır, farklı sınıflandırma ilkeleri, farklı görü ve bölünme ilkeleri, farklı zevklerdir (Bourdieu, 1995a: 23).

Bourdieu'nün habitusa ilişkin çok sayıdaki tanımlama girişiminin bir başka ortak noktası habitusun üretici yanına ilişkindir. Buna göre habitus, içinde bulunduğu alanda benzer koşullar altında bulunan eyleyenlerin hareketlerinin kaynağı olarak tanımlanır²⁵:

Habitus, belli bir durumda yapılması gerekli olan şeye ilişkin bir tür pratiklik duygusudur – sporda buna ‘oyunu okumak’ (duyumsamak) denir, bu da aslında, oyunun o anki durumunda belirsiz olmakla birlikte mevcut olan, oyunun geleceğini öncelikle sanatıdır (Bourdieu, 1995a: 45).

Habitusun, sürekli bir değişim/mücadele sürecindeki toplumsal koşullarla etkileşim içinde biçimlenmesi ve benzer koşullar altındaki eyleyenlerde benzer özelliklerinin öne çıkması nedeniyle Bourdieu, habitusu “alan” kavramıyla birlikte değerlendirmektedir.

1.3. Alan

Bourdieu, eyleyen/yapı ikiliği yerine “sosyal bilimin nesnesi” olarak adlandırdığı habitus ve alan kavramlarının kullanımının sosyal olguları açıklamada çok daha etkin

²⁴ Bu durum, Bourdieu'nün kuramının ve habitus kavramının değişime kapı açıyormuş gibi görünmekle birlikte yapısalcı eğilimleri arka kapıdan içeri almakla eleştirilmesine yol açmaktadır.

²⁵ Bir dönem kendisi de rugby oynayan Bourdieu sosyal yaşamı algılayışını aktarırken sıklıkla oyun metaforunu kullanmaktadır. Sosyal hayatın sadece bir mücadele değil aynı zamanda sürekli bir uyuma ihtiyaç duyduğunu vurgulayan Bourdieu hiçbir oyunun onu tanımlayan kuralların kavranmasıyla anlaşılamayacağını, sadece kurallarına uymanın yetmeyeceğini oyunun nasıl oynanacağını duygusuna/ruhuna sahip olmak gerektiğini savunmaktadır. İyi bir basketbol oyuncusunun sadece iyi atış yapabilen değil ne zaman atış yapacağını bilen oyuncu olduğunu hatırlatan Bourdieu oyunla bağlantılı olarak habitusu “bir oyunda her oyuncunun gelecek hareketi, gelecek oyunu, gelecek vuruşu anında uydurarak yapma kapasitesi” olarak tanımlamaktadır (Calhoun, 2000:696-697)

olacağını savunmaktadır²⁶. Yapıyı ve yapının –habitus olarak- eyleyen ile olan ilişkisini yeniden tanımlamaya çalışan Bourdieu’ye göre bir alan “üreticilerin özelliklerinin üretim ilişkileri içindeki konumlarına göre, nesnel ilişkilerin belli bir uzamında işgal ettikleri yer tarafından belirlendiği bir evren”dir (Bourdieu, 1997:76). Ampirik çalışmaları sürecinde yapının belirleyiciliği ile eyleyenin özgürlüğü arasındaki ikilik karşısında geliştirmeye başladığı alan kavramını -habitus ve sermayeye benzer şekilde- özellikleri ve diğer kavramlarla olan ilişkileri üzerinden tanımlamayı tercih etmektedir.

Toplum yerine “toplumsal alan ve mekan” kavramlarını, egemen/yönetici sınıf yerine “iktidar alanı” kavramını kullanmasından da anlaşıldığı üzere toplumu “görece özerk alanların yapılanmış hiyerarşisi” içinde algılayan Bourdieu için (Edgar ve Sedwick, 2002:30) alanın en önemli özelliği kavramın bir mücadele alanına işaret etmesidir. Bu nedenle küresel toplumsal uzamı da “içinde bulunan eyleyenlerin güç alanı dahilindeki konumlarına göre farklı amaçlar ve yöntemlerle çatıştıkları, böylece de o alanın yapısının korunması ya da dönüştürülmesine katkıda bulundukları bir mücadele alanı” (Bourdieu, 1995a:55) olarak tanımlamaktadır.

Alan kavramı, bir yandan eyleyene hareket alanı açarken, diğer yandan da Althusser’in devletin ideolojik aygıtları ve devletin baskı/zor aygıtları şeklinde yaptığı ayırmadan farklı bir noktaya işaret etmektedir. Anderson (1988:63) Althusser’in yaptığı bu tanımlama içinde “bir kez bütün ideolojik ve politik üstyapıların –aile, reformist sendikalar, partiler ve özel iletişim araçları- tanım gereği devlet aygıtları olarak kabul edildiğinde, burjuva demokrasisi ile faşizmin ayırmanın mantıken imkansız ve gereksiz olacağını” vurgulamaktadır. Bourdieu ise Althusser’in ayırma kullandığı “aygıt” (apparatus) kavramının mücadeleyi dışarıda bıraktığını ve yapının belirleyiciliğine aşırı vurgu içerdiğini savunarak “alan” (field) kavramını kullanmayı önermekle birlikte “aygıt” kavramından bütünüyle vazgeçmemekte, onu alanın bir durumu olarak değerlendirmektedir:

Bir alanda eyleyenler ve kurumlar farklı güçlerle ve bu oyun alanını oluşturan kurallara göre, bu oyuna dahil olan özgül kârları sahiplenmek için çatışırlar. Alana hakim olanların, alanı kendi yararına işletme imkanları vardır; ama ezilenlerin direnişini de dikkate almak zorundadırlar. Egemenlerin, ezilenlerin tepkilerini ve direnişini yok etme imkanı olduğunda, söz konusu alan aygıt haline gelir...incelenmesi gereken okul sisteminin, devletin, kilisenin, partilerin aygıt gibi işlemeye koyulabilmesine neden olan koşullardır (Bourdieu, 1997:124).

²⁶ Postone ve arkadaşları alan kavramının amacının “ilişkisel bir analiz” için bir çerçeve sağlamak olduğuna dikkat çekmektedirler. Bu yolla Bourdieu eyleyenlerin pozisyon almasını ve çok boyutlu pozisyonlar uzamını açıklamayı kastetmektedir. Bir eyleyenin pozisyonu kişinin habitusu ile (uygun sermaye biçiminin dağılımı ile tanımlanan) pozisyonlar alanındaki yeri arasındaki karşılıklı etkileşimin sonucudur. Bu süreçte muhtemel pozisyonların çeşidi ve doğası sosyal ve tarihsel olarak değişim göstermektedir (1993:5)

Althusser'in, devletin ideolojik aygıtlarının (DİA) yalnızca sınıf mücadelelerinin kazancı değil fakat sınıf mücadelelerinin alanı da olabildiklerine, ezilen sınıfların direnişlerinin, DİA'larda, ister varolan çelişkileri kullanarak, ister mücadele ile savaş mevzileri kazanarak sesini duyurma aracı ve fırsatı bulabildiklerine ilişkin görüşleri de dikkate alındığında (Althusser, 1994:36-37) Bourdieu'nün ayrımının daha anlaşılır ve açıklayıcı olduğu görülmektedir.

Bourdieu, Althusser'in "aygıtlar"ını, alanların, marazi kabul edilebilecek bir durumu olarak (Bourdieu, 1997:124) tanımlayarak onun yalnız "aygıt" kavramıyla karşılamaya çalıştıklarını kendi alan, sermaye ve habitus kavramları arasında bölüştürmektedir. Buna göre, eyleyenlerin içinde habituslarının olduğu alanda ortada olan "şeyler" (sermaye) için mücadele ettiklerini belirterek elde edilmeye çalışılan, üzerinde mücadele edilen (sermaye) ile mücadele uzamının kendisini (alan) ayrı kurgular içinde ele almayı tercih etmektedir.

Bourdieu, eyleyenlerin yaratıcı ama aynı zamanda yaratılan yönünü vurgulamak üzere habitusu da bu sürece dahil etmektedir. Buna göre, eyleyenlere yapının bir yansıması ya da çıktısı olarak değil, alanı sürekli yeniden üreten ancak bunu yaparken az ya da çok değiştirme gücüne de sahip olan bir eyleyen anlayışı içinde, alanın dinamik bir ögesi olarak yaklaşmaktadır. Alanın habitusu yapılandığı, habitusun da enerji yaratmaya geçecek, mana ve değer taşıyan anlamlı dünya olarak alanın kurulmasına katkıda bulunduğu bu karşılıklı ilişkide Bourdieu dinamik öge olan "toplumsal eyleyenler"i, tarihin, ele alınan alt-alanda belirli bir güzergah/yörünge boyunca biriktirilen deneyimin ve tüm toplumsal alanın tarihinin ürünü (Bourdieu ve Wacquant, 2003:128) olduklarının unutulmaması gerektiğini belirtmektedir. Bourdieu'nün çözümlemelerinde kavramsal olarak, yapının "kuralları" yerine sosyal yapıyı içselleştirmiş olan eyleyenlerin "stratejileri"ni kullanmayı tercih etmesi²⁷ bu yaklaşımın bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir (Lash, 1990:257).

Bu çerçevede habitus-alan ilişkisi alana ilişkin bir dizi özelliği de beraberinde getirmektedir. Bourdieu, alan olarak adlandırdığı tüm görece özerk toplumsal dünyaların, buralara girenlerden o evrenlerin işlerlik yasalarını pratik olarak denetleyebilmelerine, yani

²⁷ Bourdieu ilk eserlerinden *Outline of a Theory of Practice*'de kural yerine stratejiyi koymanın/kullanmanın, zamanı, ritmiyle, ait olduğu yerle ve geri döndürülemezliğiyle birlikte yeniden devreye sokmak anlamına geldiğini savunmaktadır (Bourdieu, 1999b:9). Strateji nosyonunun işlevinin "nesnelci yaklaşımlardan ve yapısalcılığın öncelediği bir eyleyen olmadan gerçekleşen eylemden" kurtulmak olduğunu belirten Bourdieu, stratejinin tarihsel olarak belirlenmiş bir oyunda hissedilen pratik bir duygunun ürünü olduğunu belirtmektedir (Bourdieu, 1990:62-63). Harker ve arkadaşları ise Bourdieu'nün iki tür strateji tanımladığına dikkat çekmektedirler (1990:18-19). Buna göre *yeniden üretim stratejileri* eyleyenlerin varolan durumlarını korumak ve geliştirmek üzere uyguladıkları pratiklere, *dönüştürme stratejileri* ise eyleyenlerin toplumsal uzamda sermayelerini başka sermaye türlerine dönüştürmelerine ilişkin pratiklere gönderme yapmaktadır.

önceden oluşmuş bir toplumsallaşmayla edinilmiş bir habitus talep ettiğine dikkat çekmektedir (Bourdieu, 1995a:169). Eyleyenlerin bir alana dahil olmalarında habituslarının uygunluğuna yapılan bu vurgu, her alanın kendine özgü kurallara sahip olduğuna ve belli koşulları sağlayamayanların alana girişlerinin mümkün olmadığına dikkat çekmesi açısından önemlidir. Bourdieu, “alanın sınırları”nın (ampirik çalışmalarında bunu “alana giriş hakkı” olarak adlandırmaktadır) ve bu sınırları kimin/neyin belirlediğinin sorgulanmasının alanın tanımlanması ve alanda olup bitenlerin anlaşılabilmesi için zorunlu olduğunu vurgulamaktadır.

Bir alanın sınırlarının ne olduğunun ancak ampirik araştırmayla saptanabileceğini bu nedenle de buna ilişkin sorulara a priori bir cevap verilemeyeceğini belirten Bourdieu – totolojik bir ifade kullanma riskini göze alarak- bir alanın, alanın etkisinin görüldüğü mekan olarak, alanın sınırlarının da alanın etkilerinin bittiği nokta olarak düşünülebileceğini savunmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003:84-85). Alanın sınırlarının önemi, alana giriş/çıkışı belirleyen ve alandaki eyleyenler arasındaki güç/iktidar mücadelelerinin temel konusu olan ilkeleri ifade etmesidir.

Bourdieu’nün “alana giriş hakkı” ile kastettiği, alanda süregelen mücadeleler içinde egemen konumda bulunanların belirlediği ve sürdürmeye çalıştığı değerlere uygun olmak, uygun hareket etmek, özetle buna uygun bir habitusa sahip olmaktır. Her alanın zımni olarak bir giriş hakkını dayattığını vurgulayan Bourdieu’ye göre, alanın daha az görünür olan bir özelliği de şudur:

...bir alana katılan bütün insanların, alanın varlığına bağlı olan şeyler gibi ortak olarak belli sayıda temel çıkarları vardır: bütün uzlaşmazlıkların altında bulunan nesnel suç ortaklığı buradan kaynaklanır. Mücadelenin, kendiliğinden olanın içine bastırılmış, doksa durumuna terk edilmiş, yani alanın kendisini, oyunu, hedefleri ve oynuyor olunduğu için, oyuna girildiği için zımni olarak, farkına bile varmadan kabul edilen bütün önkabuller ile uğrunda mücadele etmeyi hak etmiş şey üzerine hasımlar arasında bir anlaşma gerektirdiği unutulur. Mücadeleye katılanlar, hedeflerin değerine inandırmaya, alanlara göre az veya çok eksiksiz olarak katkıda bulunmakla, oyunu yeniden üretmeye katkıda bulunurlar (Bourdieu, 1997:105)

Eyleyen, giriş hakkını ödeyerek bu alana girerken, bir yandan bu alanda ortada olan şeyleri değerli olarak gördüğünü diğer yandan da –alandaki değişim yaratmak istese bile - onlar için mücadele etmek istediğini peşinen kabul etmiş sayılmaktadır. Buna göre alanda açık karşıt taraflar olmasına karşın uğruna savaşılmaya değer bulunan “şeyler” üzerinde hâlâ bir uzlaşma vardır ve bu koşullar altında “kısmi devrimler” söz konusu olsa bile oyuncular oyunun kendisinin temellerini, aksi takdirde dışlanacakları için, sorgulayamazlar (May, 1996:130). Özetle alana dahil olan eyleyenler, bu koşullar altında, bir yandan alanın yeniden üretim sürecine dahil olup oyunun (illusio) devamına katkıda bulunurken diğer yandan da alandaki olası değişimlerin/mücadelelerin öznesi olarak hareket ederler.

Alanın eyleyenlerden “alana giriş hakkı” olarak talep ettiklerinin en önemli özelliklerinden biri de, her alanın kendi kuralları çerçevesinde, bu taleplerin meşru ve belki de daha önemlisi doğallaşmış olmasıdır. Alan, doğallaşmış sınırlarını kabullenerek alana dahil olan eyleyenlerin katılımı ile sürekli olarak kendini yeniden üretmektedir:

Müzeler cephe duvarlarına şunu yazabilirlerdi: Sanata tutku duymayan kimse bu kapıdan girmesin –ama bu o kadar doğal ki, böyle bir yazıyı koymaya gerek bile yok. Düzen, *illusio*’yu, bilgili katılımcının düzene yatırımını yaratır, düzence yaratıldığı için onun anlamını bilen bilgili katılımcı, düzeni sürdürerek böylece onu var eder (Bourdieu, 1999a:441)

Bourdieu, bir alana giriş hakkını ödeyerek giren, alanı yeniden üreten ve bu nedenle “oyuna katılanlar” olarak adlandırdığı eyleyenlerin bu tutumlarını açıklamak üzere, eyleyenlerin en az maliyetle en çok getiriyi elde etmek üzere bilinçli hareket ettikleri düşüncesine de, eyleyenleri güdüleyen herşeyin ekonomik çıkara indirgenmesine de karşı çıkmaktadır. “Oyuna katılım” ile anlatmak istediği, bu sürecin bir çıkar ya da amaç ile açıklanamayacak kadar doğallaşmış ve eyleyenler tarafından içselleştirilmiş olduğudur. Bu nedenle oyun duygusuna sahip ve içinde hareket ettikleri evrene ilişkin görü ve bölünme ilkeleri olarak işlerlik gösteren bir dizi pratik algılama ve değerlendirme kalıbını edinmiş olan eyleyenlerin, pratiklerinin amaçlarını erek olarak ortaya koymaya gerek duymadıklarını (Bourdieu, 1995a:152) vurgulamaktadır.

Hem varsayılan hem de üretilen özgül çıkarları vurgulamak üzere *illusio* terimini kullanmayı tercih eden Bourdieu’nün yaklaşımı, dinsel oyunun büyük kahramanlarının özgül çıkarlarını keşfetmek üzere iktisadi modeli kullanan Weber’e dayanmaktadır. Buna göre çıkar kavramının dışlandığı kültür ve entelektüel sosyolojisi alanını sorgulamak isteyen Bourdieu’nün, materyalist düşünce tarzını kültürel alana dahil etmek üzere kullandığı çıkar nosyonu farklı anlamlar yüklüdür:

...benim tasarladığım şekliyle çıkar kavramının, kapitalist bir iktisadın ürettiği ve gerektirdiği bilinçdışı evrenselleştirmeden, faydacı kuramın tarih-aşırı ve evrensel çıkarından tamamen farklı olduğunu söylemek gerekir. Çıkar antropolojik bir sabit olmaktan çok uzaktır; çıkar kurgusal ve fazlasıyla etnik merkezci “insan” kavrayışından *a priori* çıkarılmamış, ancak tarihsel çözümlemeyle, *ex post* (sonradan), ampirik gözlemle tanınabilen bir tarihsel inşadır, tarihsel bir keyfiliktir (Bourdieu ve Wacquant, 2003:105)

Oyuna katılan ve alanda yer alan herkes bu anlamda kendi çıkarını maksimize etme amacıyla olduğundan alandaki değişimin eksenini alanda geçerli olan çıkarı tanımlama ve bu çıkara en çok oranda sahip olmaya çalışma mücadelesi oluşturmaktadır. Alandaki eyleyenler arasındaki mücadelenin ana eksenini, alanın sınırlarına ve alanda nelerin hangi hiyerarşi içinde değer taşıdığına/taşıyacağına ilişkin rekabet belirlemektedir. Bourdieu, bu rekabet sürecinde oyuncuların, oyunu kendi lehine çevirmek üzere izledikleri stratejilerin ve oyununu tanımlayan her şeyin, sermayelerinin miktarının ve yapısının zaman içindeki evrimine, yani toplumsal güzergahına ve belli bir nesnel olanaklar yapısıyla uzun süren bir bağıntıda oluşan

yatkınlıklara (habitus) bağılı olduğunu savunmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003:83). Alan, habitus ve sermaye arasındaki karşılıklı ilişkinin mücadelenin seyrini belirlediğine yapılan bu vurgu, aynı zamanda alandaki mücadelenin çok boyutluluğuna dikkat çekmektedir.

Alandaki olası değişimin temel dinamiğini oluşturan rekabet, bir yandan alanda egemen konumda bulunanlar arasında –iç hiyerarşinin ilkelerine ilişkin olarak- cereyan ederken, alan içi asıl gerilim, alana yeni girenler ile egemen konumda bulunanlar arasında, alanın yapısını oluşturan temel ilkeler üzerinden ortaya çıkmaktadır:

Eskilerin, adım adım biriken bir sermayeden kâr elde etme hedefi olan koruma stratejileri vardır. Yeni girenlerin, değerler tablosunu az veya çok kökten alt üst etmeyi, ürünlerin üretim ve değerlendirme ilkelerini az veya çok devrimci bir şekilde yeniden tanımlamayı ve aynı zamandan egemenlerin ellerinde bulunan sermayenin devalüasyonunu varsayan özgül bir sermaye birikimine yönelik *alt üst etme stratejileri* vardır (Bourdieu, 1997:180)

Bourdieu, alanda daha eski olanların koruma stratejilerini en kısa biçimde anlatmak üzere Nietzsche’den şu alıntıyı yapmaktadır: “Rahipler günahla geçinirler” (Bourdieu ve Wacquant, 2003:249). Lash de bilim ve sanat alanından örneklerle bu durumu açıklarken, çeşitli “ayrılma” yanlısı sanat hareketlerinin (peygamberlerin) iktidar alanından daha fazla özerklik için mücadele ederken akademiye yakın olan (rahiplerin) karşıt bir pozisyon aldıklarını hatırlatır (Lash, 1990:244). Alana yeni giren eyleyenlerin alt üst etme stratejileri ise bir dizi koşulun bir araya gelmesine bağlıdır. Ayrıca bu alt üst etmenin (devrimin) sonuçları –alandaki egemen konumda bulunanların gücüne bağılı olarak- alan içinde uzun bir mücadelenin ürünü olarak ortaya çıkabilmektedir: “Duchamp’ın Duchamlık yapabilmesi için alanın Duchamlık yapılabilecek biçimde oluşması” gerekmektedir (Bourdieu, 1995a:199):

...bir alanın bağrındaki güç ilişkilerini alt üst eden özgül devrimler, ancak yeni yatkınlıklar getirenler ve yeni konumlar dayatmak isteyenler, örneğin alan dışında, talepleri hem ifade ettikleri hem de ürettikleri yeni kitlelerde bir destek buldukları ölçüde mümkündür (Bourdieu, 1997:193)

Eski/yeni eyleyenler, sürekli bir mücadelenin ve sermayeler arası rekabetin varolduğu alanlarda (bilimsel, sanatsal, siyasal vd.) gerçekleştirdikleri üretim sonunda “yapıt” başlığı altında toplayabileceğimiz (buluş, kitap, tablo vb.) ürünler meydana getirmektedirler. Bourdieu, alanda ortaya çıkan ve kendileri de bir mücadele ürünü olan yapıtlar ile alan arasındaki ilişkilerin anlaşılmasının hem yapıtları hem de eyleyenleri çözümlemek için zorunlu olduğuna inanmaktadır. Bu zorunluluğa işaret etmek üzere, alan-yapıt ilişkisinin en zayıf görüldüğü, hem eyleyenlerin hem de yapıtların kendinden menkul olarak algılandığı kültürel üretim alanlarında, özellikle de sanatsal alanda gerçekleşen üretimleri konu edinmiştir. Buna göre Bourdieu’nün yapıtlar bilimi olarak adlandırdığı bu soruşturmada, yapıtın yalnızca dolaysız üreticileri dikkate alınmaz:

Genel olarak sanatın değerine duyulan inancın üretimi aracılığıyla yapıtın değerinin üretimine katılan etken kişi ve kurumları da (eleştirmenler, koleksiyoncular, jüriler vd.) hesaba katar. Ayrıca sanat piyasası üzerinde gerek ekonomik üstünlüklerle (satın almalar, ödüller vd.) desteklenen ya da desteklenmeyen benimsetme kararlarıyla gerekse düzenleyici önlemlerle (vergi kolaylıkları vd.) etkili olabilen, sanat konularında yetkili siyasal ve yönetsel mercilere (bakanlıklar, müze yönetimleri vd.) yer verir (Bourdieu, 1999a:352).

Alanda etkin olan dolaysız/dolaylı tüm üreticileri yapıtların açıklanması sürecine katan yapıtlar bilimi, bu üreticileri, onların yapıtlarını bir değer olarak algılayabilecek tüketicileri ve her ikisini üretenleri (güzel sanatlar okulları vd.) yapıtın üretim sürecinin temel unsurları olarak değerlendirmektedir. Yapıt ile alan arasındaki kurulan bu bağlantıların en önemli yanlarından biri de dolaysız üretici eyleyenleri yeniden alan içine yerleştirmeye ve etraflarındaki “yaratıcı” haleyi sorgulamaya imkan tanımasıdır. Toplumsal eyleyenler gibi yapıtların da üreticisinin de toplumsal uzamları olduğunun unutulmaması gerektiğine dikkat çeken Bourdieu (1997:193) bir sanat yapıtını herhangi bir nesneden (örneğin bir pisuvardan) ayıran diğer yandan bir sanatçıyı da (örneğin Duchamp’ı) sanatçı olarak kutsayan sürecin ancak bu şekilde anlaşılabilirliğini vurgulamaktadır.

1.4. Sermaye

Bourdieu, kavramsal alet çantasının en değerli parçalarından biri olan sermaye kavramını, habitusa benzer şekilde, tek bir tanımla sabitlemek yerine anlatmaya çalıştığı konu özelinde farklı şekillerde ve farklı sıfatlarla kullanmayı tercih etmiştir. Bu tercih doğrultusunda eserlerinde onlarca sermaye türünden (kültürel, simgesel, dinsel, ekonomik, siyasal, okul, dilsel, fiziksel, saygınlık, sosyal, akademik vb. sermaye) bahsetmektedir. Sermayeyi bu kadar çok tür altında ele almasında, sermayenin ne olduğunun anlamak üzere *Kapital*’i veya *Kapital*’i *Okumak*’ı okumakla yetinilmesine duyduğu tepkinin payı vardır. Bu nedenle sermaye türlerine ilişkin bir soruya verdiği cevapta “iktisadi sermayeyi başkalarına bıraktığını, kendisini ilgilendiren şeyin başkaları tarafından terk edilmiş olan kültürel ve toplumsal sermaye olduğunu” belirten Bourdieu, onları bu şeyler için ilgiye ve teorik aletlere sahip olmamakla eleştirmektedir (Bourdieu, 1997:52).

Sermayenin yapısını oluşturan iki öge olarak kültürel ve ekonomik sermayeyi gören Bourdieu, bu tercihe karşın, özellikle sermaye türleri arasındaki birbirine dönüşüm üzerine değerlendirmelerinde ekonomik sermayeye ayrı bir önem atfetmektedir. Bu nedenle Bourdieu, kültürel sermayenin görece ağırlığının artmasının ekonomik sermayenin kendini otomatik olarak yeniden üretme yetisini yok etmediğini vurgulamaya özen göstermektedir (Wacquant, 1996:240).

Egemen ekonomik temelli kullanımının ötesinde ele aldığı sermayeyi ya da bir sermaye türünü kısaca, “belli bir alanda hem mücadele silahı hem uğruna mücadele edilen, sahibine

belli bir iktidar, bir nüfuz kurma olanağı veren... belli bir alanda varolmayı sağlayan şey” (Bourdieu ve Wacquant, 2003:82) olarak tanımlayan Bourdieu, sermayenin, bu ikili özelliğini öne çıkararak, dinamik yapısına dikkat çekmektedir²⁸. Buna göre eyleyenler, bir yandan ilgili alanda ortada olan “şeylerin” en fazlasını elde edebilmek üzere uğraşırken bir yandan da elde ettikleri, sahip oldukları oranda bunları kullanarak, hem kendi konumlarını daha ileriye götürmek üzere, hem de kendi konumlarını tehdit eden olası koşullara ve diğer eyleyenlere karşı mücadele etmektedirler.

Sahip olunan ekonomik sermayenin sürekli olarak artırılmak zorunda olduğu ve bu amaçla alanda varolan diğer eyleyenler ile sürekli bir mücadele içinde bulunduğu Marxist literatürde sık sık dile getirilmekle birlikte, Bourdieu bu durumun sosyal, kültürel, dinsel, simgesel, dilsel vb. alanlarda da geçerli bir ilke olduğuna vurgu yapmaktadır. “Alanda varolma nedeni” formülasyonu ise, sermayenin her alanda yeniden üretiminin –eyleyenlerin niyetlerinden bağımsız olarak- zorunluluğuna, mücadelenin sürekliliğine dikkat çekmektedir.

Bu ikili özelliğinin yanı sıra tanımda altı çizilen bir diğer nokta, sermayenin içinde gerçekleştiği ve değer olarak kabul gördüğü alan ile olan ilişkisidir. Ekonomik ve kültürel sermayenin çok önemli bir ağırlığının olmasından dolayı, Bourdieu toplumsal uzamın üç temel boyut doğrultusunda düzenlendiğini belirtmektedir:

birinci boyutta, eyleyenler tüm türleri kapsayan toplam sermayelerine göre dağılır; ikincisinde, bu sermayenin yapısına, yani ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin toplam malvarlıkları içindeki payına göre; üçüncüsünde ise, sermayelerinin zaman içinde hacim ve yapı açısından evrimine göre (Bourdieu, 1995a: 32)

Eyleyenler bu üç eksen boyunca toplumsal uzamda bir konum elde ederken “sermaye türlerinin dağılım yapısı” olarak tanımlanan toplumsal uzamdaki tutumları da bu konum tarafından şekillenmektedir. Toplumsal uzamın sermaye dağılımı üzerinden yapılan bu tanımlama, farklı sermaye türlerinin varlığı üzerinden eyleyenlerin farklı konumlanmalarının ve buna bağlı olarak farklı tutumlarının açıklanmasını kolaylaştırmaktadır.

Bourdieu’nün eyleyenleri ve içindeki oldukları alanları açıklamak üzere kullandığı sermaye kavramının bir diğer işlevi de eyleyenlerin habitusları ile alanların kesişim noktasında ortaya çıkan ürünlerin (yapıt, eylem, tutum vb.) anlamlandırılmasıdır:

Yapıtları ortaya çıkaran süreç, [eyleyenlerin] özgül sermayelerine bağlı olarak alandaki konumlarına göre, çıkarları korumaktan, rutinden ve rutinleşmekten yana olan eyleyenler ile çoğu zaman kaynağa, kökenlerin saflığına ve sapkın eleştiriye dönüş biçimine bürünen sapmadan yana olan eyleyenler arasındaki mücadelenin ürünüdür (Bourdieu, 1995a:70)

²⁸ Habitus ve alan kavramlarından farklı olarak Bourdieu’nün sermaye kavramını bu biçimde tanımlaması, kapitalizmin sadece bir yönünü kavramak ve sermayeyi Marx’ın argümanlarıyla çelişen bir biçimde güce ya da “güç kaynağı olarak tanımlanan karmaşık bir zenginlik nosyonu”na indirgemekle eleştirilmektedir (Calhoun, 1995:155)

Sermayelerin zaman içindeki hacim ve yapı açısından değişimi vurgusu da zamansallığı öne çıkararak, sermayenin sabit, değişmez bir değer olmadığına, aksine toplumsal uzamda yaşanan değişimler boyunca sürekli değişen bir kura sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Farklı sermaye türlerinin birbirlerine dönüşümüne zamansallık açısından bakıldığında, İngiltere'deki kraliyet ailesinin konumu güncel bir örnek olarak belirlemektedir. Geçmişte sahip olduğu çeşitli sermaye türlerine dayalı olarak bugün simgesel bir sermayeye sahip olan kraliyet ailesi, tam da bu nedenle önemli bir ekonomik sermayeye sahip olarak varlığını sürdürmektedir.

Sermaye türleri bir yandan kendi alanlarındaki değişimler boyunca değer kazanıp kaybederken diğer yandan aralarındaki dönüşümler üzerinden farklı alanlar üzerinde etkide bulunmaktadır. Ekonomik sermayenin yeniden üretim süreci devam ederken yaptığı yatırımlar nedeniyle okul, aile vb. kurumlar aracılığıyla ekonomik sermaye, kültürel ya da siyasal sermayeye dönüşmektedir²⁹. Sahip olunan ekonomik sermayenin bir edebiyat ödülünü –ya da edebiyatçıların övgüsünü- almada işlevsiz olacağını hatırlatan Bourdieu (1997:54), eyleyenlerin okul sermayesine (diplomalar vb.) yatırım yaparak ya da ailelerinin kültürel sermayesi aracılığı ile bu eksikliklerini kapatma yoluna gittiklerini belirtmektedir.

Bourdieu, habitusa benzer şekilde hem yaratılan, hem de yaratıcı özelliğe sahip olan sermayenin farklı biçimler ve türler altında, birbirleriyle bağlantısız görünen alanlardaki yeniden üretimini ve bunun sürekliliğini açıklamaya çalışmaktadır. Sermaye türleri arası ilişkilerin sürekliliği, toplumsal uzamda iktidarı oluşturan sermaye merkezli yoğunlaşmaların ve mücadelelerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Eyleyenler, alanda sahip oldukları sermaye oranında bu mücadeleye katılırken, sermayenin eşitsiz dağılımı, alanın, egemenler ve tâbi olanlar biçiminde, iki parçaya bölünmesine yol açmaktadır. Sermayenin alan içinde uğruna mücadele edilen ve elde edildikten sonra korunması ve sürekli yeniden üretilmesi gereken bir “şey” olmasının uzantısı olarak her alan, içinde geçerli akçe olan sermaye türü açısından, zengin olanlar ile fakir olanlar arasında bölünmektedir. Bourdieu sermaye kavramını ekonomik alanın dışına taşıırken, Marx'ın proletarya/burjuvazi arasında yaptığı ayrımın benzerini kültürden bilime, spordan dile her alanda varolan eşitsizlikleri açıklamak üzere kullanmaktadır.

Alanların içinde sahip oldukları sermaye açısından egemen olanlar ile tâbi olanlar arasındaki tahakküm ilişkilerinin yeniden üretim sürecine yoğunlaşan Bourdieu, bu süreçte

²⁹ Calhoun özet olarak sermaye dönüşümünde iki yol öne çıktığına dikkat çekmektedir: Birincisi sermayenin jenerasyonlar arası yeniden üretimidir. Buna göre zengin insanlar çocuklarını iyi okullara gönderirler ve sermayelerini (sonradan ekonomik sermayeye döndürmek üzere) kültürel sermayeye çevirirler. Diğer dönüşüm ise çok daha doğrudandır. Başarılı bir atlet bir araba galerisi ya da sigorta acentesi açar ve müşterilerini atletik alandaki statüsü ile etkiler (2000:714).

yeterli sermayeye sahip olmayanların bu konumlarından kurtulmak üzere yapabileceklerine ilişkin kabul gören seçeneklerin de egemen konumda bulunanlar lehine mekanizmalar olduğuna dikkat çekmektedir. Bu mekanizmaların en önemlilerinden olan okulların egemen grupların kültürünü yaydığını ve egemen sınıfın kültürel sermayesini doğal ve geçerli saydığını vurgulayan Bourdieu³⁰ buna karşın “fırsat eşitliği” sloganıyla herkesin bu kültüre ulaşım konusunda eşit olduğuna ilişkin bir yanılsama yaratıldığını savunmaktadır (Harker, 1984:165-173). Bu mekanizmaların varolan konumlanmaların meşrulaştırılmasına yaradığına ve sermayeler arası dönüşümleri maskeleyişine inanan Bourdieu’ye göre, eğitim kanallarının şimdiki ve gelecekteki pozisyonlarına ilişkin enformasyona sahip olanların, okul yatırımlarını en iyi şekilde yönlendirerek kültürel sermayelerinden en yüksek kârı elde edebildiği okul sistemi bunun en açık örneğidir:

Okul sistemi ayıklama işlemi için gereken enerji harcaması pahasına eskiden mevcut olan düzeni yani birbirine eşit olmayan kültürel sermayeye donanmış öğrenciler arasındaki farkı korur. Bir dizi ayıklama işlemi aracılığı ile miras yoluyla kültürel sermayeye sahip olanları bu sermayeden yoksun olanlardan ayırır. Yetenek farklılıkları ise, miras alınan kültürel sermayeye göre oluşan toplumsal farklılıklardan ayıramayacağından, böylece eskiden var olan toplumsal farklılıkları ayakta tutar (Bourdieu, 1995a:40).

Bourdieu’nün sermaye kavramını kullanımıyla yapmaya çalıştığı açılımın farklı yönlerine işaret eden tüm bu sermaye çeşitleri arasında, *kültürel*, *toplumsal* ve *simgesel sermaye* kavramları, özetlenen genel niteliklere ek özellikleri ve Bourdieu’nün ampirik çalışmalarında kapladıkları yer itibarıyla öne çıkmaktadır.

1.4.1. Kültürel Sermaye

Toplumsal uzamda eyleyenlerin konumlarının –ekonomik sermaye ile birlikte- en önemli iki dinamiğinden birini oluşturan kültürel sermaye, eyleyenin doğumundan itibaren edinmeye başladığı, okul ve aile kurumları başta olmak üzere, sosyal yaşamı sürecinde pekiştirdiği tüm donanımı ifade etmektedir. Bourdieu kültürel sermaye kavramını, kültürel pratikler ve eğitimsel performanslardaki, ekonomik eşitsizlikler ile açıklanamayan, farklılıkları açıklamak üzere geliştirmiştir (Brubaker, 1985:97). Kültürel sermaye, eyleyenin

³⁰ Eğitim üzerine yapılan araştırmalarda, yetenek düzeyi değişmese de, farklı toplumsal sınıflardan gelen “yetenekli” öğrencilerin sınavlarda son derece farklı sonuçlar aldığı, işçi sınıfı çocuklarının orta sınıf çocuklarına nazaran okullarını çok daha önce bıraktıkları ortaya çıkmaktadır. İşçi çocuklarındaki bu yetenek ziyanını, kötü barınma koşullarından, yetersiz kültürel çevreden, başarı düzeyi düşük okullara devam etmekten, okullardaki akımlara kapılmaktan ve ana babadan destek görememekten ötürü yoksunlukların biriktiği bir sürecin sonucu olarak açıklanmakta ve çocukların toplum içinde yaşadıkları yoksunluğun sınıf ortamında yeniden üretildiği savunulmaktadır: “Bu araştırmalarla, okullarda resmi müfredatın yanı sıra- çocukları, toplumsal denetimleri, toplumdaki yerlerini ve eşitsizliğin doğal, kaçınılmaz olduğu varsayımını kabul etmeye yönelten- gizli bir müfredat daha olduğu ileri sürülmüştür. Okullardaki baskın bakış biçimi, çocuklara kalıplaşmış “yetenekli”-“yeteneksiz” sınıflamasını kabul etmeyi öğreten ayırıcı altkültürler yaratmaktadır” (Turner, 1997:49).

sahip olduğu ekonomik ve toplumsal sermayeden görece özerk olması ve simgesel sermayeye oranla daha somut göstergelere sahip olması nedeniyle analitik olarak ayrı değerlendirilebilir. Buna göre eyleyen (örneğin bir profesör) başlangıçta ekonomik ve toplumsal sermaye açısından zayıf konumda olmasına karşın, kültürel sermayesinin yüksek olması nedeniyle toplumsal uzamda görece iyi bir yerde konumlanabilir.

Eyleyenlerin toplumsal uzamda dağılımını sahip oldukları sermaye türüne ve toplam sermayesine göre tasarlayan Bourdieu, *Distinction*'da yaptığı ayrıntılı çözümlemelerde eyleyenlerin meslekleri, sinemadan gazeteye, müzikten yemeğe her tür beğenileri, gelir durumları, ikamet ettikleri yer vb. arasındaki yakınlık ve uzaklıkları da bu eksenle değerlendirmektedir³¹ (Bourdieu, 1994a:128-129). Bu açıdan kültürel sermaye kavramının, ekonomik sermayenin eşit ortağı olarak, toplumsal uzamdaki konumlandırmaların belirleyeni olarak ele alınması, eyleyenlerin üretim ilişkilerine göre konumlandırılmalarına dayanan geleneksel sınıf anlayışına da farklı bir boyut eklemektedir. *Distinction*'da beğenilerin, bir sınıf konumunun kendini gösterdiği nesnel olarak sınıflandırılmış pratikleri, sınıflandıran pratiklere, yani sınıf pozisyonunun sembolik ifadesine dönüştürdüğüne dikkat çekilmektedir³² (Bourdieu, 1994a:175). Buna göre kültürel ve simgesel alanların/sermayenin de dikkate alınmasıyla sınıf savaşımı, bir tür “sınıflandırma savaşı”nı da içerir hale gelmektedir (Dosse, 1997a:306).

³¹ Sosyal uzamda yanyana varolan alışkanlıkların, beğeni eğilimlerinin, gruba özgü yaşam biçimlerinin aşılmasını yöneten sosyal mantığı deşifre etme amacını taşıyan Bourdieu ayrımlara ilişkin araştırmasını geleneksel estetiğin eleştirisi ile birleştirdiği *Distinction*'da, okuyucunun kendisine, kendi toplumunun gündelik kültürünü yarışmacı sembolik mücadeleler alanı olarak sunmaktadır. Sanat eserlerine karşı aldığımız tavırların, etkilenimlerin özetle estetik yargıların diğer tüm beğeni eğilimleri gibi sınıfa özgü olarak öğrenildiğini düşüncesi estetik yargılara ilişkin iddiaların sorgulanmasını mümkün kılarken, eyleyenlerin kendi gruplarının beğenilerini eski naifliği içinde görmelerine engel olmaktadır (Honneth, 1986:7-14). Popüler kültüre ilişkin çözümlemelerinde *Distinction*'daki değerlendirmeleri sıklıkla referans gösteren Fiske de, metnin anlamlarını ve ona gösterilen tepkileri denetleyecek eleştirmen rahiplere gereksinim duyduğundan estetiğin insanlara “mükemmel” sanatı nasıl değerlendireceklerini öğreten yerleşik eğitim süreçlerine ihtiyaç duyduğuna dikkat çekmektedir. Bu çerçevede estetiği disipline sokucu bir sistem, burjuvazinin parasal ekonomi üzerinde uyguladığı denetimin bir benzerini kültürel ekonomi üzerinde uygulama girişimi olarak nitelendirmektedir (1999:160)

³² Beğeni ve tüketim ilişkisi üzerine çalışan araştırmacılar açısından *Distinction* çok sık başvuru alan bir kaynaktır. Bu çerçevede Bocock, tüketimi “bir dizi özerk ekonomik etken sonucunda yerleşmiş olan farklılıkları ifade etmeye değil, sosyal gruplar arasında farklılıklar oluşturmaya yarayan bir toplumsal ve kültürel uygulamalar dizisi olarak kabul edilebileceğini savunmaktadır (1997:71). Bourdieu'nün *Distinction*'ında tüketimin, toplumsal gruplar arasındaki farklılıkları yaratmanın ve ortaya koymanın bir yolu olarak görüldüğüne dikkat çeken Barnard ise, bunu *Distinction*'dan örneklerle şu şekilde açıklamaktadır: “Bu durum, bir insanın önce işçi sınıfına ait olup, resimlerin ‘güzel ama zor’ olduklarını söylemesi şeklinde değildir; zaten böyle bir şeyin söylenmesi, bir insanı belirli bir sınıfın üyesi haline getirir. Ya da bir kimsenin işçi sınıfına ait olup, ondan sonra insanların kıyafetlerinde estetik zevkler yerine ‘maddi değerler’ aramaları da değildir. Kıyafetlerde ‘maddi değerler’ aranması ve kıyafetin işlevinin ve malzemesinin vurgulanması, işçi sınıfının kimliğini oluşturan bir özelliktir” (2002:241).

Toplumsal uzamda, toplam sermaye açısından işçiler ile profesörleri, ekonomik ve kültürel sermaye açısından da patronlar ile profesörleri karşı kutuplara yerleştiren Bourdieu, siyasette sağa ya da sola eğilim duymayı da sahip olunan toplam sermayeye olduğu kadar, bu toplam sermaye içindeki kültürel ve ekonomik sermayenin hacmine de bağlı olarak açıklamaktadır (Bourdieu, 1995a:22). Bu açıdan sınıflara dair yapılan çözümlemeleri kağıt üzerinde kalan kurgular olarak eleştiren Bourdieu, kültürel sermaye nosyonu gibi “büyük bir çeşitlilik taşıyan bir nesneler yığını, karşılaştırmalı olarak düşünebilecek şekilde kurma çabasına dayalı araştırma sırasında ortaya çıkan pratik sorunlarda temellenen araçları” kullanan ampirik araştırmaların gereğine vurgu yapmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003:158).

Egemenlik/tabiiyet ilişkilerinin salt ekonomik sermayeye dayalı tahakküm ilişkileri olarak görülmesine dayalı kabalaştırılmış Marxist anlayışa çarpıcı bir uyarı olması açısından “sınıflar yoktur” diyerek tavrını belli eden Bourdieu³³ tahakküm ilişkileri açısından kültürel sermaye kavramına ikili bir işlev yüklemektedir:

...statünün ve iktidarın devamlılığını meşrulaştıran, bilgi ya da fikirler biçimindeki servet ya da bir toplumun kültürünün, maddi zenginliği gibi, eşitsiz biçimde dağılmış olduğunu ve maddi zenginlik gibi kültürün de sınıfsal farklılıkları özendirme ve doğal göstermeye hizmet ettiğini dile getiren bir eğretilme (Mutlu, 1995:238)

Her alan için geçerli olduğu üzere, bilişsel sermayenin bir boyutu olarak tanımlanan ve toplumsal ve ekonomik sermaye ile birlikte simgesel sermayenin tahakkümünün maddi temelini oluşturan, kültürel sermayeye büyük oranda sahip olanlar da, kendi konumlarını koruma noktasında diplomalara, bilgiye (örn: akademik sermaye) verilen değerin belli bir mistifikasyon içinde sürmesinden yanadırlar. Eğitimin sosyal eşitsizliği azaltmadığını aksine sürdürüp koruduğunu ve sosyal sınıf yapısının yeniden üretimini sağladığına savunan Bourdieu (Swartz, 1977:207-208) buna karşı sosyolojiye yüklediği bir dizi misyona güvenmektedir:

...zeka'ya bağlanan okuldaki başarı ile toplumsal köken veya aileden miras alınan kültürel sermaye arasındaki korelasyon gibi kimi zaman *bastırılmış* ve gizli şeyleri ortaya çıkarmak, ...bilimsel dünyanın özgül kar arayışının (ödülleri, prestij vb.) yönlendirdiği ve özgül çıkarlar adına sürdürülen bir rekabet yeri olduğunu göstermek...bilimsel bir kutsallık bilgisini tartışma konusu etmek” (Bourdieu, 1997:20).

³³ “Toplumsal sınıflar (her ne kadar Marx'ın kuramıyla yönlendirilen siyasal çatışma, kimi durumlarda onları, en azından harekete geçirme mercileri ve vekilleri aracılığı ile var etmeye katkıda bulunabilmişse de) yoktur. Var olan, bir toplumsal uzamdır, içinde, her halükarda, sınıfların sanal durumda, net olmayan çizgiler halinde, verili olarak değil de yapılması söz konusu olan bir şey halinde var oldukları bir farklılıklar uzamıdır” (Bourdieu, 1995a:28)

1.4.2. Toplumsal Sermaye

Eyleyenlerin toplumsal uzamda sahip oldukları konuma gelmelerinde ve bu konumlarını, her tür sermayelerini artırarak, sürdürmelerinde çarpan etkisi gören toplumsal sermayeyi, Bourdieu “bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı bir ilişkiler ağına, az çok kurumsallaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamı” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 108) olarak tanımlamaktadır. Cezayir köylülerinin evlilik ilişkilerinden önemli okulların eski öğrencilerine kadar uzanan ampirik çalışmalarda kullanılarak geliştirilen kavram, özetle eyleyenin alanda elde ettiği kazanımlar ile eyleyenin içinde bulunduğu sosyal ilişkiler ağı arasındaki bağlantıları açıklamaya çalışmaktadır.

Bourdieu eyleyenlerin belli bir alana girişlerinde ve bu alanda büyük miktarda sermaye edinmelerinde önemli bir işlev gören toplumsal sermayelerinin temel hareket noktasını, ilk sosyalleşme alanı olarak aileden başlatır:

Egemen olanların özelliklerinden biri, özel olarak geniş ve güçlü bir biçimde bütünleşmiş ailelere sahip olmalarıdır (büyüklerin büyük aileleri olur) çünkü bu aileler yalnızca habitusların yakınlığından dolayı değil aynı zamanda çıkarların dayanışmasından dolayı, yani hem sermaye aracılığı ile hem de sermaye için birleşirler: Bu tabii ki ekonomik sermayedir, ama asıl simgesel sermaye (isim), özellikle de, belki toplumsal sermayedir (Bourdieu, 1995a:140)

Genellikle benzer alanlarda yetişen ve benzer habituslara sahip olan askeri, siyasal, ekonomik, simgesel seçkin ailelerin çocukları arasında gerçekleşen evlilikleri bu kapsamda ele almak mümkündür. Bourdieu’nün kendi okul deneyimini anlatırken, Bearne’dan Paris’in en iyi okullarından biri olan ENS’ye (Ecole Normale Superior) geldiğinde Parisli, seçkin ailelerin çocuklarının birbirlerini yıllardır tanıyor olmaları karşısında hissettiği eksiklik, – kültürel sermaye yanında- toplumsal sermayesinin zayıflığından kaynaklanmaktadır. Ancak Bourdieu tam da, gündelik dilde “ilişkiler” denilerek bu tür durumların, diğer sermaye türleri gibi, verili, kaçınılmaz kılınmasına, doğallaştırılarak kabullenilmesine ve en önemlisi bunlar üzerine araştırmalar yapılmasını gereksizleştirmesine karşı durmak üzere, toplumsal sermaye kavramını bir çözümleme aracı olarak devreye sokmaktadır. Benzer şekilde ekonomik vd. sermaye türleri ile arasındaki karşılıklı dönüşümün ilkelerinin saptanması için de toplumsal sermaye kavramının oluşturulması gerekmektedir:

...bu kavramı inşa etmek, bu özel sermaye türünün biriktiği, aktarıldığı, yeniden üretildiği tarzı meydana getiren mantığı çözümleme aracını, ekonomik sermayeye nasıl dönüştüğünü anlama aracını ve diğer yandan ekonomik sermayenin hangi çalışma pahasına toplumsal sermaye haline geldiğini anlama aracını, bu sermaye türünün birikim ve aktarım yeri olan kulüpler veya kısacası aile gibi kurumların işlevini kavrama aracını meydana getirmektir. (Bourdieu, 1997:52)

Buna göre, meritokratik anlayış çerçevesinde eyleyenlerin toplumsal uzamdaki “başarılarının” (alandaki büyük sermayedar konumuna yükselme) bireysel zeka ve

yeteneklerinden kaynaklandığına dair halen sorgulanması ve açıklanması sürecinde toplumsal sermaye kavramı önemli bir işlev kazanmaktadır.

1.4.3. Simgesel Sermaye

Bourdieu, sermayenin türlerine ilişkin yaptığı analitik ayrım doğrultusunda kullandığı simgesel sermaye kavramını, diğer sermaye türleri ile sürekli karşılıklı etkileşim içinde tanımlamakta ve ampirik araştırmalarında geliştirerek kullanmaktadır. Bourdieu, simgesel sermaye kavramı ile ekonomik dünya dışında kalan, simgesel düzeyde işleyen alanları çözümlemeye çalışmaktadır. Üretimin, pazarın, metaların, çıkarın, egemenliğin, iktidarın ve bunlara bağlı olarak şiddetin simgesel olduğu toplumsal yaşamın bu soyut, simgesel boyutunda, simgesel düzeyde işleyen mekanizmaların işleyişini ortaya koyma amacındadır.

Bu amaçla, çalışmaları boyunca öncelikle toplumsal yapı ile zihinsel (ya da bilişsel) yapı arasındaki karşılıklı ilişkinin önemini altını çizmektedir. İkilikleri aşma yaklaşımının bir uzantısı olarak toplumsal yapı ile zihinsel yapı arasındaki ayrımı da yapay olarak değerlendiren Bourdieu'ye göre “toplumsal yapı ile zihinsel yapılar arasında, toplumsal dünyanın nesnel bölünmeleri – özellikle de farklı alanlardaki tabi kılanlar ve kılınanlar- ile eyleyenlerin onlara uyguladıkları görme ve bölme ilkeleri arasında bir tutarlılık vardır” (Bourdieu ve Wacquant, 2003:21). Habitus aracılığı ile eyleyenlerde somutlanan bu tutarlılığın kavranması için simgesel alanın kendine özgü kuralları ile birlikte ele alınması, bu süreçte de alana özgü kavramsallaştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu ihtiyacın ürünü olan simgesel sermaye, “ele alınan alanda sermayenin dağılım yapısının ürünü olan algılama kategorilerinin ürünü olan görü ve bölünme ilkelerine, sınıflandırma sistemlerine, sınıflandırıcı kalıplara, bilgisel kalıplara göre algılandığı andaki şekliyle herhangi bir türden (ekonomik, kültürel, okula ilişkin ya da toplumsal) sermayedir” (Bourdieu, 1995a:158). Bourdieu'nün “bilgi temelli, yani bilgiye ve kabule dayalı” olarak gördüğü simgesel sermaye, ekonomik ve kültürel sermayeden farklı olarak biriktirilen bir “şey”den çok bir etki olarak hissedilen, varlığını kaynağının farkedilemezliğinden alan ve belki de bu yüzden en yaygın ve etkili olan sermaye türüdür. Tanımla bağlantılı olarak öne çıkan bir dizi özellik simgesel sermayeyi, hem simgesel alanda hem de toplumsal yapıya ilişkin açıklamalar için zorunlu hale getirmektedir.

Bu özelliklerden ilki, ekonomik olmayan diğer sermaye türleri için de geçerli olduğu üzere, simgesel sermayenin, sermaye olarak varlık bulmasının temel koşullarından birinin, insanlar tarafından sermaye olarak kabul görmeye bağlı olmasıdır. Simgesel sermayenin kabul görmesi gereken, gücü buna bağlı olan bir tür sermaye olduğuna dikkat çeken Bourdieu, “devlet başkanı kendini devlet başkanı sanan birisidir ancak kendisini Napolyon sanan delinin tersine bunu yapmak için yetkili olarak kabul görmektedir” örneğini

vermektedir (Bourdieu, 1995a:122). Bourdieu'nün bilinçli olarak abarttığı vurgunun amacı, geçmişten günümüze simgesel sermayenin işleyişindeki sürekliliğe dikkat çekmektir:

Nasıl ki büyücü, büyü evreninin işlemesiyle biriktirilmiş olan tüm inanç sermayesini harekete geçirirse, bir atama emrini imzalayan devlet başkanı ya da bir hastalık, sakatlık vb. raporunu imzalayan bir hekim de, bürokratik evreni oluşturan kabullenme bağlantıları şebekesinin içinde ve aracılığıyla biriktirilmiş olan simgesel sermayeyi harekete geçirir (Bourdieu, 1995a:122).

Kendisine yöneltilen kimi eleştirilerin iddia ettiğinin aksine Bourdieu ne rapor imzalayan hekimin aldığı eğitimi yok saymakta –ya da raporun önemsizmemesi gerektiğini savunmakta- ne de yargıç kararlarında görüldüğü üzere simgesel sermayeye dayalı edimlerin etkilerinin de simgesel sınırları aştığını ve toplumsal yapı içinde somut çıktılara yol açtığını inkar etmektedir. “Kimse büyükleri selamlamasa, büyükler olmazdı” benzeri bir kendiliğindenliği kabullenmek (Bourdieu, 1997:83) ya da toplumsal yapının üniformalı, seçilmiş ya da atanmış uzun ünvanlı kişilerin kararlarıyla düzenlenmesini yok saymak, Bourdieu'nün aşmayı amaçladığı ikilikleri yeniden üretmek anlamına gelecektir.

Bourdieu'nün amacı toplumsal yapının her noktasına nüfuz etmiş olan simgesel mekanizmaların işleyiş koşullarını, nedenlerini sorgulamak ve simgesel egemenliği/tahakkümü, eşzamanlı olarak devam eden edilgenlikle birlikte sorunsallaştırmaktır. Başka bir bağlamda, “Alman bir avukatın geceyarısı sınırdışı edilmesine karşı hapishane önünde birkaç yüz kişi gösteri yaparken, yirmi milyon insanın yalnızca ‘edilgin’ kalmayıp bir futbol maçını bilerek, isteyerek politik ve insancıl bir drama nasıl yeğleyebildiğini” soran Baudrillard'ın (1991:14) sorusu da benzer bir kaygının ürünüdür.

Bourdieu, amacı doğrultusunda simgesel sermaye kavramını devreye sokarken simgesel alandaki sorgusuz kabullerin altını kazımayı amaçlayan sorulara cevap aramayı çıkış yolu olarak görmektedir. 1980 yılında yaptığı ve Marx'ın, eğitimcileri kimin eğiteceğine ilişkin sorusunu hatırlatır şekilde, “*Yaratıcıları Kim Yarattı?*” adını verdiği konuşmasında sanatçının ne yaptığının değil sanatçıyı kimin yaptığının, yani sanatçının uyguladığı dönüşüm gücünün sorgulanmak zorunda olduğuna dikkat çeker (Bourdieu, 1997:200). Bu çerçevede Bourdieu'nün, simgesel metalar ekonomisinin çözümlenmesinde temel soruları formüle ederken kullandığı simgesel sermaye kavramının, insanlarca kabul edilmeye dayalı özelliğini şu tanımla özetlemek mümkündür:

Simgesel sermaye, onu görmelerini, tanımalarını, kabul etmelerini sağlayan algılama ve değerlendirme kategorilerine sahip eyleyenler tarafından algılanarak, gerçek bir *sihirli güç* gibi simgesel anlamda etkili hale gelen, fiziksel güç, zenginlik, savaşçılık değeri gibi herhangi bir özelliktir (Bourdieu, 1995a:187).

Simgesel sermayenin/alanın bir başka temel özelliği, çıkar gütmeme konusunda yapılmış gizli bir anlaşma temelinde kendini var etme iddiasında olmasıdır. Ekonomik sermaye maddi varlıklar üzerinden kendini ifade ederken, –ekonomik sermaye temelli bile

olsa- kendini bağımsız bir oluşum/değer olarak gösterme ihtiyacı nedeniyle, simgesel sermaye maddi altyapıyı inkara/redde dayalı olarak kendini ifade edebilmektedir. Simgesel olguların ekonomisi üzerinde yoğunlaşan bu özelliği vurgulamak üzere Bourdieu çalışmalarında, metaların, kârın, kazancın ve sermayenin simgesel olduğu bu dünyayı “tersine ekonomik dünya” olarak adlandırmaktadır (Bourdieu, 1999a:141).

Ekonomik dünyaya benzer şekilde, tersine ekonomik dünyada da eyleyenlerin simgesel sermayelerini maksimize etmeye çalıştıklarını belirten Bourdieu, “ne kadar alan varsa o kadar da çıkar türü vardır” düşüncesi çerçevesinde, tersine ekonomik dünyada da belli bir tür çıkarın devrede olduğunu simgesel metalar ekonomisine ilişkin şu sözlerle ifade etmektedir:

“Simgesel metalar ekonomisi ekonomik çıkarın (sözcüğün kısıtlı anlamıyla) içe atılması ya da sansür edilmesine dayanır. Sonuç olarak ekonomik gerçek, yani fiyat, etkin ya da edilgen bir biçimde gizlenmeli veya bulanık bırakılmalıdır” (Bourdieu, 1995a:208).

Bu noktada Bourdieu’nün sözü edilen bulanıklığı deşifre etmek üzere kullandığı ve ekonomizmle eleştirilmesine neden olan çıkar kavramını netleştirmek gerekmektedir. Erken çalışmalarında çıkar gütmeme, karşılıksızlık ve kayıtsızlık nosyonlarına karşıt olarak kurguladığı “çıkâr” kavramı yerine “illusio”yu kullanmayı tercih eden Bourdieu’ye göre, çıkarı olmak “belirli bir toplumsal oyunun bir anlam taşıdığını, kazanılıp kaybedileceklerin önemli ve peşinde koşulmaya değer olduğunu kabul etmektir” (Bourdieu ve Wacquant, 2003:105). Din görevlilerinin, entelektüellerin, bilimadamlarının –kendilerine özgü- çıkarları olmasına karşın çıkar gütmeyen gibi davranmaları, çıkar gözetmemekten çıkarları olmasından ve simgesel sermayelerini buna borçlu olmalarından kaynaklanmaktadır. Bourdieu, din görevlilerinin terfi ve ücret, maaş kavramlarını kendi alanları için kabullenmemelerini (Bourdieu, 1995a:205), telif haklarının ötesinde entelektüellerin prestij, simgesel ödüllendirmeleri önemsemelerini (Bourdieu, 1997:74) bu özelliğin gündelik yansımaları olarak kabul etmektedir. Buna göre, simgesel sermayedarların konumlarını korumaları ve sermayelerini maksimize etmeye devam edebilmeleri, özetle kendilerini yeniden üretmeleri, edimlerinin ekonomik boyutunun görmezden gelindiği tersine ekonomik dünyanın varlığına bağlıdır:

...nesnel anlamda ekonomik olan bu girişimler, bu avantajlardan, ancak ekonomik boyutlarının kabul edilmeme koşulları sürekli yeniden üretilirse, yani eyleyenler, eylemlerinin hiçbir ekonomik sonucu olmadığına inandıkları ve inandırdıkları sürece yararlanabilirler (Bourdieu, 1995a:206)

Simgesel sermayenin yeniden üretim süreci koşullarının yeniden üretimi ilgili alandaki simgesel sermayedarların aktif katılımına ihtiyaç duymaktadır. Toplumsal yapıda ekonomik sermaye, üretim sürecinde emek üzerinde sahip olduğu kontrol aracılığıyla elde ettiği artı değerle kendini yeniden üretirken benzer bir süreç tersine ekonomik dünyada da yaşanmaktadır. Ancak simgesel egemenliklerinin devamı için sürekli bir mücadele yürüten

simgesel sermayedarlar bunu, tersine ekonomik dünyaya özgü kurallar çerçevesinde yapmaktadırlar. Thornstein Veblen'in "mal ve hizmetlerin, onlardan elde edilecek yarar için değil, sadece toplumsal statünün bir belirtisi olarak, gösteriş amacıyla tüketilmesi" (Mutlu, 1995:144) olarak tanımladığı gösterişçi tüketim, tersine ekonomik dünyaya özgü kurallardan biridir.

Veblen kavramı, kızılderili kabilesinde reislerin, malları (özellikle de battaniye ve bakır tabakları) parçalayarak rakiplerinden daha çok servetleri olduğunu kanıtlamaya ve dolayısıyla onları aşağılamaya dayalı adetleri (potlaç) üzerinden somutlamaya çalışmaktadır. Bu süreçte görünürdeki israf, gerçekte ekonomik sermayeyi (diğer sermayelere) dönüştürmenin bir yoludur. Bourdieu de benzer şekilde kavramı, insanların, özellikle yukarı ve orta sınıf Fransız halkının kendilerini başkalarından ayırmak için başvurdukları stratejiler üzerine yaptığı genel bir araştırmanın parçası olarak kullanmıştır (Burke, 1994:66). Farklı toplum kesimleri, özellikle de seçkinler (ekonomik, askeri, siyasal, simgesel) toplumsal statülerini vurgulamak üzere, ayrımların belirginleşmesinin aracı ve aynı zamanda sonucu olarak değerlendirilebilecek olan, gösterişçi tüketime sıklıkla başvurmaktadır.

1.5. Simgesel Şiddet

Simgesel şiddet, Bourdieu tarafından nedeni ve varlığı açık bir şekilde belli olmayan – ve gücünü de bu özelliğinden alan- egemen/tabi ilişkilerinin simgesel boyutunu açıklamak üzere kullanılan bir kavramdır. Sermaye kavramını ekonomik boyutunu göz ardı etmeden geniş bağlamda düşünerek alt adlandırmalarla kullanan Bourdieu, şiddet olgusunun da benzer şekilde açık, fiziksel boyutunun ötesinde –ve kimi zaman çok daha etkili bir biçimde- simgesel boyutta işlediğine dikkat çekmektedir.

Simgesel şiddeti uygulayanlar ve simgesel şiddete tâbi olanlar biçiminde iki taraf belirleyen kavramın, bu ayrım boyunca beliren ve Bourdieu'nün kullanımında ortaya çıkan iki temel özelliği bulunmaktadır. Bourdieu, "bir toplumsal eyleyen üzerinde kendi suç ortaklığıyla uygulanan şiddet biçimi" (Bourdieu ve Wacquant, 2003:166) olarak tanımladığı kavramla eyleyenlerin, içine doğdukları toplumsal ortamın verili koşullarını sorgusuz kabullenmelerinin bu sürecin yeniden üretiminin temelini oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle tahakkümün yeniden üretim sürecinde, tâbi olanların egemenlerin konumlarıyla uyumlulaştırılmış bilişsel yapılara sahip olmasına dikkat çeken Bourdieu'ye göre:

Simgesel şiddet egemenlik altında olanların habitusunu oluşturan yapılarla bunların uygulandığı egemenlik ilişkisinin yapısı arasındaki uyuma dayanır: egemenlik altında olan, egemen olanı, egemenlik ilişkisinin ürettiği ve bundan dolayı da egemen olanın çıkarlarına uygun olan kategoriler aracılığıyla algılar (Bourdieu, 1995a: 210)

Simgesel şiddeti uygulayanlar açısından ise sürecin doğallaştırılmış olması etkinliğinin ve sürekliliğinin garantisi olarak belirlemektedir. Egemen pozisyonda olanların simgesel şiddet

uygulayımının bir koşulu, tâbi olanların sürece aktif katılımları ile yeniden üretmeleri ise diğeri de sürecin doğallığının yerleşik olarak kabul görmesidir. Bu çerçevede, Bourdieu'nün simgesel şiddet teorisi ile Gramsci'nin hegemonya teorisi arasındaki farklardan belki de en önemlisi ilkinin hiçbir etki aşılması, ikna çalışması içermemesidir³⁴ (Bourdieu ve Wacquant, 2003:167). Şiddetin şiddet olarak algılanmadığı ve doğallaşmış olduğu oranda etkili olduğunu savunan Bourdieu, devletin simgesel bir şiddet uygulayabilen bir kurum olması örneği ile simgesel şiddetin bu yönünü vurgulamaktadır:

Eğer devlet simgesel şiddet uygulayabilecek durumdaysa, bunun nedeni, aynı zamanda hem nesnellik içinde, tekil yapı ve mekanizmalar biçiminde hem de “öznellik”te ya da tercihe göre beyinlerde, zihinsel yapılar, algılama ve düşünme kalıpları biçiminde belirdiğindendir. Kendisini hem toplumsal yapılarda hem de bu yapılara uyarlanmış zihinsel yapılarda kurumlandıran bir sürecin varlığı noktası olduğundan, kurumlandırılmış kurum, uzun bir kurumlandırma edimleri dizisinin sonucu olduğunu unuttur ve kendisini doğallığın tüm görünümüleriyle sunar (Bourdieu, 1995a:107)

Bu özellikleri çerçevesinde simgesel şiddetin ardında yatan ve simgesel tahakküm yaratan mekanizmaları ortaya koymaya çalışan Bourdieu için bu mekanizmaların en açık örneklerine dil/iletişim alanında rastlanmaktadır. Her ifadeyi, ancak uygulayan tarafından uygulanabilecek ve buna maruz kalan tarafından –böyle bilinmediği için- maruz kalınacak simgesel şiddet olarak tanımlayan Bourdieu'ye göre, bu şekilde bilinmiyorsa bunun nedeni kısmen bir örtmece faaliyeti dolayımıyla uygulanmasıdır (Bourdieu, 1997:129).

1.6. Kültürel Üretim

Yaygın kullanımı yalnızca sanatlarla sınırlı kalırken sosyal bilimciler kültür kavramını, “insan toplumunda biyolojik olarak değil, toplumsal araçlarla aktarılıp iletilen her şey” olarak algılama eğilimindedirler (Marshall, 1999:442). Kavramın bu genel kullanımını daraltmak üzere yapılan denemeler sonucunda, insani pratiğin çeşitleri yönleri arasında bir ayrıma işaret eden “kendine ait bir içsel mantığa sahip olan ayrı bir estetik üretim alanı ile bir fikirler ya da değerler alanı” olarak ikili bir ayrımın (Bottomore, 2001:373) oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu özelliğiyle kavramın, “karşılaştırılması değil ilişkilendirilmesi gerektiği öne sürülen maddi ve simgesel üretim arasındaki ilişkiler gibi merkezi bir sorunu karıştıran, ama daha çok da gizleyen” bir yönü de bulunmaktadır (Williams, 2005:110).

³⁴ Gramsci'nin temel fikri egemen sınıfın toplumu şiddete (hiç değilse yalnız şiddete) dayanarak yönetmediği ve inandırmaya (iknaya) dayanmaktaydı. İnandırma dolaylıydı; ast (tabi) sınıflar, aldıkları eğitimden ve sistemin içindeki yerlerinden ötürü, toplumu yöneticilerinin gözleriyle görmeyi öğreniyorlardı. Burke, bu şekilde özetlediği Gramsci'nin çözümlemesine, “egemen sınıfın kültürünün egemen olunan gruplara dayatılmasına, özellikle de egemen olunan bu grupların yönetici sınıfın kültürünü meşru, kendininkileriye gayrimeşru saymaya zorlanmaları süreci”ne işaret eden simgesel şiddet kavramının sokulmasının yararlı olacağını belirtmektedir (1994:84).

Pratiklerin genel teorisini yapma uğraşısında olan ve *Distinction*'da, [Habitus x Sermaye] + Alan = Pratik formülünü öneren Bourdieu (1994a:101) kültür kavramını bu ikili ayrımın ötesinde bir yaklaşımla ele almakta ve kültüre, insana dair pratiklerin ve düşüncelerin, yaratılan tüm (somut/soyut) ürünlerin ve maddi (yeniden) üretim süreçlerinin merkezinde bir yer vermektedir. Kültür sosyolojisi için, kültürün daha geniş ve zengin bir tanımını yerine, genel sosyoloji içinde kültüre hakettiği rolün verilmesi gerektiğine işaret eden Calhoun (1990:59-60) Bourdieu'ye "kültür sosyoloğu" demek yerine, daha çok tüm sosyal yaşamı anlamak üzere kültürü merkeze alan bir sosyolog demenin daha doğru olacağını savunmaktadır.

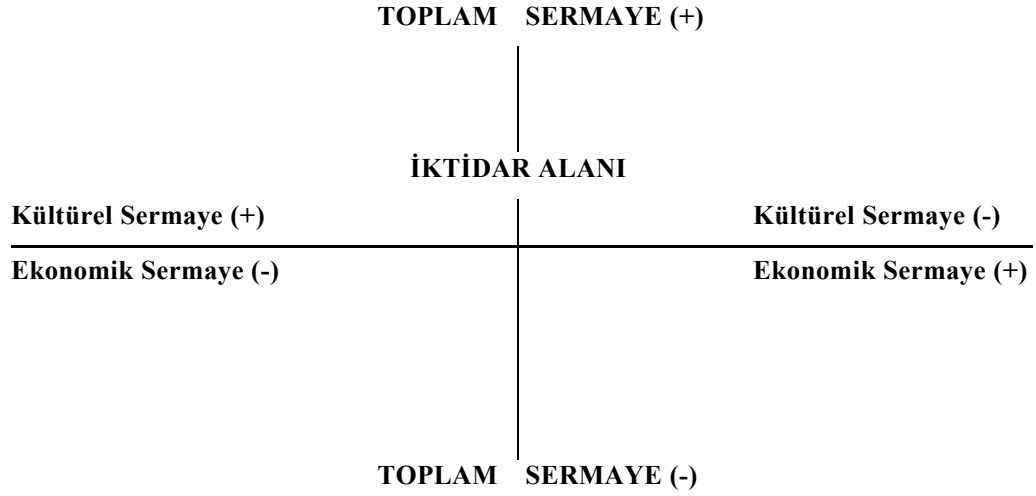
Bu çerçevede Bourdieu, kültürel üretimin kendine özgü özelliklerini göz ardı etmeyen ve kültürel üretimi toplumun bütünü içinde, güç/iktidar mücadelelerinin parçası ve alanı olarak değerlendiren bir yaklaşımı benimsemektedir. Yaklaşımının bu özellikleri, Bourdieu'nün toplumsal bütünlük içindeki mücadeleleri ve konumlanmaları açıklamak üzere geliştirdiği *toplumsal uzam* ve *iktidar alanı* kavramlarının kültürel üretimin analiz sürecinde de devreye girmesini zorunlu kılmaktadır.

1.6.1. Toplumsal Uzam

Toplumsal yapının, kendine özgü kurallara sahip görece özerk, alanlardan oluştuğu düşüncesinden hareket eden Bourdieu, bu alanların içlerinde sürekli bir mücadelenin sürdüğünü öne çıkardığı durumlarda *toplumsal uzam* kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Bourdieu, toplumsal eyleyenlerin kendisine ilişkin olarak sahip olabilecekleri tasarımları da belirleyen ilk ve son gerçeklik olarak tanımladığı toplumsal uzamı "her bir durumda, sermayenin belli bir türünün dağılımı içinde sahip oldukları yerle farklılaşan konumların yapısı" olarak kurmak gerektiğini savunmaktadır (1995a:28-32). Alan içinde geçerli sermaye türlerinin karşılıklı ilişkisini ve alanda yaşanan değişimleri (alan içinden/dışından etkileşimler sonucunda) hesaba katmayı öngören "kurma, oluşturma" anlayışı Bourdieu'nün önceden verili yapılar ve tanımlar içinde iş görmeyi reddeden yaklaşımının uzantısıdır.

Bourdieu, sermaye türlerinin dağılımına göre oluşturduğu toplumsal uzamı, iki temel sermaye türü (ekonomik ve kültürel sermaye) üzerinden karşılıklı ilişki içinde kurduğu iki bölüme ayırmaktadır:

Şekil 1 - Toplumsal Uzam ve İktidar Alanı (Sermaye türlerine göre)

(Bourdieu, 1994a:128-129'dan sadeleştirilmiştir)

Ekonomik ve kültürel alanlar arasında yapılan ayrım, sermaye türleri arasındaki ayrıma dayalı olduğundan, benzer yanlar taşısa da, Marxist literatürdeki alt yapı-üst yapı arasındaki ilişkiden farklı bir düzleme oturmaktadır. Alanların işleyiş mekanizmaları ve ilkeleri üzerinden kurgulanan bu düzlemde alanlararası geçişkenlik ve ilişkiler gerek habitus gibi ortak kavramlarla gerekse sermaye türleri arasındaki dönüşümlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Temel amacı sosyal bilimlerin alanında yapay olarak tanımladığı ikilikleri aşma olan Bourdieu, oluşturduğu iki alan arasındaki ayrımı da kendi çözümlemelerinin bir aracı olarak kurgulamaktadır.

Eyleyenlerin, toplumsal uzamda, sermayelerinin toplam miktarı, türü, yapısı ve zaman içindeki evrimi boyunca dağıldıklarını belirten Bourdieu, “eyleyenlerin bu iki boyutta, birbirlerine ne denli yakınlarsa, o denli çok – ya da tersine uzaklarsa, o denli az- ortak şeyleri olduğunu” (Bourdieu, 1995a:20) savunmaktadır. Ancak eyleyenlerin böylesi bir ortaklık sürecine otomatik olarak girmeleri ve bunun sabit bir konumlanmanın yansıması olarak kabul edilmesi Bourdieu’nün genel yaklaşımı ile uyuşmadığından, o bunun kuvvetli bir eğilim olduğuna dikkat çekmekle yetinmektedir. Bu eğilime dinamizmini veren ise, toplumsal uzamın bir mücadele alanı olması, eyleyenlerin sermayelerinin zaman içindeki değişkenliği ve habituslarının üretkenliğidir. Bourdieu, toplumsal uzam boyunca dağılan eyleyenlerin, içinde bulundukları alanda sahip oldukları sermayeyi maksimize etmek üzere verdikleri mücadelelerin toplamının, toplam sermaye üzerinden şekillenen iktidar mücadelelerini kapsayan bir alan oluşturduğunu savunmaktadır.

1.6.2. İktidar Alanı

Ekonomik ve kültürel sermaye boyunca ikiye ayrılan toplumsal uzamı yatay olarak kesen ve eyleyenler arasında süren mücadeleleri kapsayan güç ilişkilerini içinde barındıran

bir başka mücadele alanı söz konusudur: *İktidar alanı*. Bourdieu siyasal alan ile karıştırılmaması gerektiğini vurguladığı iktidar alanını (Bourdieu, 1995a:56), “ortak noktaları farklı alanlar içinde egemen konumlara gelmek için gerekli sermayeye (ekonomik veya, özellikle kültürel) sahip olan etken kişi ya da kurumlar arasındaki güç dengelerinin uzamı” olarak tanımlamaktadır (Bourdieu, 1999a:335). Tanımdan da anlaşıldığı üzere iktidar alanı, sermaye türlerinin farklılığından ziyade tüm sermaye türleri üzerinde kurulmaya çalışılan iktidara vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede iktidar alanını toplumsal uzamın üst kısmı olarak değerlendirmek mümkündür (*Bkz. Şekil-1*) ancak bu alt kısımda mücadele olmadığı anlamına gelmemektedir

“Farklı alanlar ve farklı tikel sermaye türleri üzerinde, özellikle de bunlar arasındaki kur değerleri üzerinde (dolayısıyla da onları elinde tutanlar arasındaki güç ilişkileri üzerinde) bir iktidar kuran” devlet (sermayesi)³⁵ (Bourdieu, 1995a:109) iktidar alanı tanımının önemli bir parçasını oluşturmaktadır:

[İktidar alanı] içinde (farklı türden) sermaye sahiplerinin özellikle de devlet üzerinde iktidar yani farklı sermaye türleri ve bunların sahipleri üzerinde iktidar sahibi olma yolunu (özellikle de okul kurumu aracılığı ile) açan devlet sermayesi için mücadele halinde olduğu alandır (Bourdieu, 1995a:109).

Bourdieu bu şekilde kavramsallaştırdığı iktidar alanı ile, ele geçirilen, elde edilen bir şey, bir araç olarak tanımlanan iktidarı, üzerinde mücadele edilen bir uzam, sürekli değişen konumlar arasında farklı biçimler altında devam eden mücadelenin ele geçmez bir parçası olarak tanımlamaya çalışmaktadır. Buna bağlı olarak “egemen sınıf”, “yönetici sınıf” tanımlamalarını “tözcü” olarak niteleyen Bourdieu (Bourdieu ve Wacquant, 2003:61), iktidar alanı kavramıyla bu başlıklar altında devam eden tartışmaları dışarıda bırakan bir yaklaşımı tercih etmektedir:

İktidar adı verilen elle tutulabilir bir toplumsal gerçekliğe hakim olan gerçek bir topluluğu işaret eden gerçekçi kavram olan egemen sınıftan ziyade iktidar alanından söz ediyorum. İktidar alanı derken, toplumsal koşullar arasındaki kuvvet ilişkilerini kastediyorum. Söz konusu konumlar, bunları işgal edenlere, iktidar tekeli mücadelesine girebilmelerine imkan veren yeterli miktarda bir toplumsal kuvvet ya da sermaye sağlar. Bu mücadelenin kritik bir boyutunu, iktidarın meşru biçiminin tanımlanması mücadeleleri oluşturur (Bourdieu ve Wacquant, 2003:233).

İktidara ilişkin mücadelelerin siyasal alanla sınırlandırılmasına karşı çıkan Bourdieu “egemen/yönetici sınıf” anlayışına karşı, toplumsal uzamın bütününe yayılan “iktidar alanı” anlayışını savunmakta, seçkinlerin iktidarı ile sınıf egemenliği arasında seçim yapmayı

35 “...devlet farklı sermaye türlerinin, fiziksel güç ya da baskı araçları (ordu polis) sermayesi, ekonomik sermaye, kültürel ya da daha iyisi bilişsel (enformasyonel) sermaye, simgesel sermayenin yoğunlaşma sürecinin vargı noktasıdır. Bizatihi bu yoğunlaşma devleti bir tür sermaye-ötesinin sahibi yaparak ona diğer diğer sermaye türleri ve o türlerin sahipleri üzerinde bir erk

reddetmektedir. Bu seçim yerine, iktidar alanında mücadele eden eyleyenlerin habituslarının ve sermayelerinin hesaba katılması, seçkinler/sınıf egemenliği tartışmalarında ortaya çıkan birçok sorunun yanıtlanmasına imkan tanımaktadır.

Bourdieu'nün yaklaşımı çerçevesinde, seçkinler ile seçkin olmayanlar arasındaki ayrımın ölçütlerine ve seçkinlerin iktidarlarının kaynaklarına ilişkin olarak, eyleyenlerin sermaye türlerine ve toplam sermayelerine bakılması gerekmektedir. Eyleyenlerin sermayelerinin ortaya konması bir yandan seçkin türleri arasındaki farklılıkları açıklarken, diğer yandan da salt ekonomik sermayenin egemenliğine dayalı açıklamaların yetersiz kaldığı konularda açılım sağlamaktadır. Seçkinler arasındaki çıkar birliğini ve tutunumlu hareket edebilmelerini sağlayan mekanizmaların açıklanmasında ise, sermaye türüne ve yoğunluğuna göre dağılan eyleyenlerin habitusları öne çıkmaktadır. Burada, habitus kavramının işlevi, sınıf ya da seçkin tanımlarını ikame etmek değil, iktidar alanındaki egemen konumların yeniden üretimine ilişkin mekanizmaların ve eyleyenler arası benzerliklerin/farklılıkların kökenlerinin açığa çıkarılmasına yardımcı olmasıdır.

Özetle, toplumsal uzamdaki sınıf egemenliği, iktidar alanında sermaye egemenliği olarak kendini gösterirken, eyleyenler ölçeğinde seçkinlerin iktidarı biçiminde varlığını yansıtmaktadır. Buna göre seçkinlerin egemenliği ve sınıf egemenliği birbirini dışlamamaktadır ve her iki egemenlik biçiminin anlaşılması, sonsuz nedenler zinciri içinde değil, alan kavramsallaştırması çerçevesinde mümkündür.

Bourdieu'nün bu tercihleri, sınıf egemenliğinin varlığını ya da ekonominin önemini göz ardı ettiği ya da ekonomik alanda yaşananlara önem vermediği anlamına gelmemektedir. Ancak, ekonomik alan ile iktidar alanı arasındaki ilişkilerin görece daha açık olması nedeniyle Bourdieu, ekonomik sermaye yerine kültürel sermayeye dayalı egemenlik biçimlerini incelemeye ağırlık vermiştir. Garnham ve Williams da, ekonomik sermayenin nesilden nesile daha kolay transfer edilebildiğine dikkat çektikleri çalışmalarında Bourdieu'nün çalışmalarını “sınıf mücadelesinin materyalist teorisi kapsamında simgesel sınıf mücadelesine bir müdahale” olarak değerlendirmektedirler (1980:79-85). Bu çerçevede, bir çözümleme aracı olarak kurguladığı ekonomik alana (ve ekonomik sermayeye) çalışmalarının merkezinde yer vermemekle birlikte Bourdieu, ekonomik dünyanın terimlerini (sermaye, kâr, pazar...) kültürel alandaki olguları açıklamak üzere kullanmaktadır. Buna göre bir yandan, Marxist ekonomi anlayışına yakın bir konumda, ekonomik sermayenin toplumsal yapıdaki biçimlendirici etkisini göz ardı etmezken, diğer yandan da “pratiğin genel teorisi”ni

sağlar. Farklı sermaye türlerinin yoğunlaşması gerçekten de özgül, tüm olarak devletsel bir sermayenin ortaya çıkması sonucunu doğurur” (Bourdieu, 1995a:109).

oluşturma kapsamında kültürel üretim mekanizmalarını çözümlmek üzere ekonomik terimlerden yararlanmaktadır.

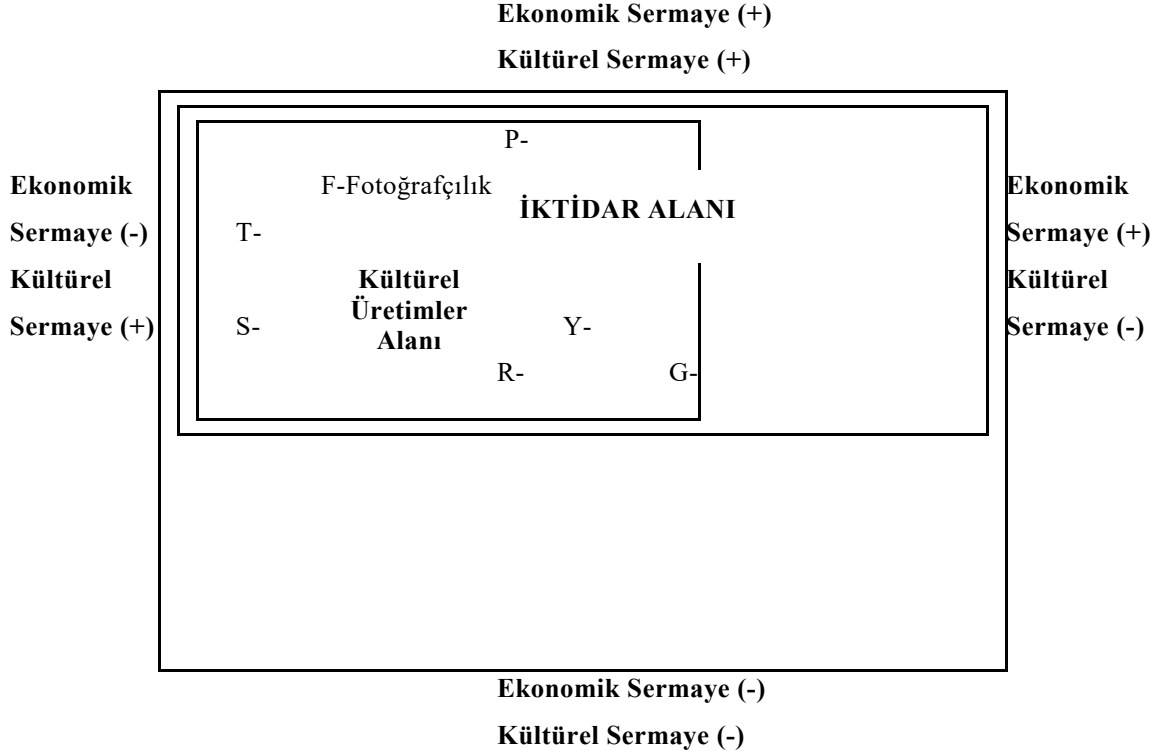
Ekonomik sermayenin tekelleşmesi, ulus-aşırılaşması, hareketleri vb. yerine simgesel kâr, dil piyasası benzeri kavramlar aracılığıyla, sınıf/seçkinler egemenliğinin iktidar alanında nasıl gerçekteştiğini açıklamaya çalışan Bourdieu, kültürel üretim alanlarında ekonomik sermayeye dayalı tahakkümün simgesel tahakküm ile bağlantılarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

1.6.3. Kültürel Üretimler Alanı³⁶

Bourdieu, “*kültürel üretimler alanı*”nı, iktidar alanı içerisinde kültürel sermayenin ağırlıklı olduğu kutba yakın olarak konumlandırmaktadır. Bu konum dahilinde, ortak özellikleri nedeniyle tek bir ad altında toplanabilen farklı kültürel üretim alanlarından (sinema, gazetecilik, resim vb.) oluşan bu alanı, kültürel üretimin maddi ve simgesel boyutlarının ilişkilendirildiği bir alan olarak kurgulamaktadır. Bu yaklaşım bir yandan kültürel üretimin bir bütün olarak, iktidar alanı ilişkiler ağındaki konumunu dikkate almaya, diğer yandan da her bir kültürel üretim alanının (örneğin fotoğraf) iktidar alanıyla ve diğer kültürel üretim alanlarıyla ilişkilerini analiz etmeye imkan vermektedir.

³⁶ Çalışmada, çeşitli kültürel üretim alanlarından (resim, gazetecilik, fotoğrafçılık vb.) oluşan bütünden bahsedilirken “Kültürel Üretimler Alanı” kavramı kullanılmaktadır.

Şekil 2 – Kültürel Üretimler Alanı

Bourdieu bu süreçte, kültürel üretimler alanı kapsamında değerlendirilen çeşitli alanlarda yer alan tüm eyleyenlerin, bu alanlarda üretilen ürünlerin, özetle her bir alanın (resim, yazınsal alan, gazetecilik vb.) kendine özgü, görece özerk yönlerinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır³⁷.

Bu nedenle Bourdieu'ye göre, kültürel üretim alanlarının her birinde gerçekleşen üretimlere ilişkin genel nitelikleri ortaya koymak üzere, *kültürel yapıtlar biliminin*, toplumsal gerçeğin üç düzeyine bağlı bulunan üç işlemi içermesi gerekmektedir:

- 1- Alanın iktidar alanı içindeki konumunun incelenmesi.
- 2- Alanın iç yapısının, alandaki nesnel ilişkiler yapısının incelenmesi
- 3- Alandaki eyleyenlerin habituslarının incelenmesi (Bourdieu, 1999a:333).

³⁷ Bourdieu'nün bir alanı çalışmak üzere önemli görerek tanımladığı üç adım onun tüm araştırma sürecine rehberlik etmektedir. İlk olarak iktidar alanı karşısında alanın pozisyonu analiz edilmelidir. Örneğin *Homo Academicus*'da akademik alanı çalışmaktadır ve entelektüeller egemen sınıfın tabi fraksiyonlarından biri olduğundan iktidar alanı içinde bu alanın tabi bir pozisyonundadır. İkinci olarak alan içinde otorite ve sermaye için sürdürülen yarışta eyleyenlerin ya da kurumların içinde yer aldığı ilişkilerin nesnel yapısının haritası çıkarılmalıdır. Bourdieu'nün *Distinction*'da çeşitli tablo ve şekillerde yaptığı tam da budur. Son olarak alanlar araştırmacısı sosyal uzamdaki her pozisyon ile bütünleşen habitusu analiz etmelidir. Bu adımda araştırma, eyleyenlerin doğrudan gözlemlenebilen pratiklerinden ve kurulmuş yapının analizinden bu eylemlerin altında yatan motivasyonlara ya da pratiğin doğurgan ilkelerine doğru yönelir (Griller, 1996:191).

Kültürel Üretim Alanlarının İktidar Alanı İçindeki Konumu

Bourdieu'nün alan-dışı ilişkiler, alan-içi ilişkiler ve alan-içi eyleyenlerden oluşan bu üç katmanlı incelemesi, kültürel üretim alanlarındaki pratikleri açıklamaya yönelik analitik bir ayrımdır. Hizmetler sektörünün diğer sektörler karşısında genişlemesi bu sektörün temel bileşenlerinden biri olan kültürel üretimler alanının, ekonomi alanındaki payını gün geçtikçe artırmaya yol açmaktadır. Buna paralel olarak, toplumların düşünce yapılarının, ideolojik yaklaşımlarının şekillenme sürecindeki etkisinin güçlenmesi kültürel üretimler alanını, iktidar alanı içinde en sert mücadelelerinin yaşandığı alanlardan biri haline getirmektedir.

Simgesel pratiklerin ekonomisi çerçevesinde bir yandan hiçbir kültürel üretim alanının kendine özgü, ayrı, bağımsız bir üretim alanı olmadığını vurgulayan Bourdieu, bir yandan da bir kültürel üretim alanının, ekonomik alanın doğrudan yansıması ve ona tâbi bir alan olarak algılanmasına karşı çıkmaktadır. Diğer taraftan ekonomik alandaki payını gün geçtikçe artıran kültürel üretimler alanı üzerinde ekonomik alanın kuralları giderek daha etkili hale gelmektedir. Bourdieu, bu çift yönlü ilişkide, bir kültürel üretim alanında geçerli olan, geçmişten gelen kuralları incelerken bu yazılmamış kuralların, ekonomik alanın baskısı altında yaşadığı dönüşüme de özel bir önem vermektedir. Bu çerçevede, iktisadi kavramları (kâr, piyasa vb.) eleştirel biçimde kullanan Bourdieu, (1997:57) kültürel üretim alanlarındaki kültürel malların üretim ve dolaşımının, tüm bu etkiler altında oluşan, özgül mantığını incelemektedir.

Bir kültürel üretim alanında yapılan üretimin ekonomik uca olan yakınlığı/uzaklığı, ilgili alandaki başarının tanımını iki ayrı ölçüğe göre yapılmasına neden olmaktadır. Bourdieu'nün *iç ve dış aşamalanma ilkesi* olarak adlandırdığı bu ölçeklerden ilki alan içindeki eyleyenler tarafından benimsenmeyi merkeze koyarken ikincisi ticari başarı ve toplumsal ünü öne çıkartmaktadır (Bourdieu, 1999a:337). Buna göre her bir kültürel üretim alanının da kendi içinde iç (özerkliğe dayalı) ve dış (alan-dışı dinamiklere dayalı) olarak birbirleriyle mücadele içindeki iki parçadan oluşan bir uzam olarak düşünülmesi gerekmektedir. Bu iki parça arasındaki alan egemenliğine yönelik mücadele aynı zamanda, alanın özerkliğinin derecesini de belirleyen etmen olarak görülmektedir. Bu çerçevede son dönemde kültürel üretim alanlarında dış aşamalanma ilkesinin öne çıktığını vurgulayan Bourdieu'ye göre ekonomik güçler çeşitli mekanizmalarla, görünmezlikleri artan bir egemenlik biçimini benimsetmektedirler (Bourdieu, 1999a:514). Bu durum, kültürel üretim

alanlarının özerkliğinin giderek azalmasına neden olurken³⁸, her bir kültürel üretim alanında yaşanan değişim süreçleri üzerinde de etkili olmaktadır.

Özerklikleri azalan kültürel üretim alanlarında meydana gelecek değişimlere ilişkin olarak Bourdieu, iki noktanın altını çizmektedir. Birincisi, alan içinde yaşanacak değişimlerde dış güçlerin etkisine vurgu yaparak iç aşamalanma ilkesinin tek başına belirleyici olamayacağına dikkat çekmektedir. Bu, Bourdieu'nün kültürel üretim alanlarının mutlak özerkliğine dayalı yaklaşımlara yönelik eleştirilerinin ve alan dışı güçlerin kültürel üretim alanları üzerindeki etkisine verdiği önemin bir ifadesidir:

Bir kültürel alanın özerklik derecesinin büyüklüğü ne olursa olsun, koruma ya da değiştirme stratejilerinin başarıya ulaşma şansı, kısmen de olsa, her zaman şu ya da bu tarafın dış güçler içinde bulabileceği desteğe (sözelimi yeni alıcılar) bağlıdır (Bourdieu, 1999a:358).

Alan dışı güçlerin bu etkisinin olduğundan fazla görülmesinin dışsal aşamalanma ilkesinin belirleyiciliğine götürmesine ve alandaki eyleyenleri birer “uygulayıcı”ya indirgemesine karşı ise Bourdieu, alanın kendi kurallarının varlığını ve dolayım gücünü hatırlatmaktadır. Buna göre, dış belirlenimin etkili olabilmesi ancak alanın özgül yapısı aracılığı/dolayımıyla gerçekleşebileceğinden, dış güçlerin alan içerisinden de destek bulması gerekmektedir (Bourdieu, 1999a:355). Bu nedenle kültürel yapıtlar biliminin, dışsal bir çözümleme ile yetinmeyip her bir alanın iç yapısını, alandaki nesnel ilişkiler yapısını da hesaba katması zorunludur.

Kültürel Üretim Alanlarının İç Yapıları ve İlişkiler Ağı

Kültürel yapıtlar biliminin incelenmesinde ikinci işlem olarak Bourdieu, kültürel üretim alanlarının iç yapısının ve alandaki nesnel ilişkiler yapısının incelenmesinin gereğine vurgu yapmaktadır. Kültürel üretim alanlarındaki eyleyenler arasındaki ilişkiler ağının çözümlenmesine geçmeden önce, bu alanların kendine özgü mantığının açıklanması gerekmektedir. Genel anlamda alanlar üzerine yaptığı değerlendirmelerini alanda geçerli sermaye türlerine dayandıran Bourdieu, kültürel üretim alanlarında da, ekonomik dünyaya benzer şekilde, bu alanlarda geçerli sermaye türlerine göre işleyen bir tür ekonomik mantık olduğunu savunmaktadır. İlgili kültürel alana göre farklı biçimler olsa da “*tersine ekonomik*

³⁸ Lash'e göre, alanların birbirlerinden farklılıkları noktasında temel eksen özerklik dereceleri oluşturmaktadır. Diğer taraftan alanların özerkliğinin nereden özerklik olduğu noktasında Bourdieu'nün değerlendirmeleri her defasında aynı biçimde olmamakadır. Buna göre özerklik, *Homo Academicus*'da olduğu gibi kimi zaman iktidar alanındaki egemen sınıftan kimi zamansa sosyal alanın tümünden özerklik biçiminde tanımlanmaktadır. Bourdieu'nün “bir alandaki üretim, sosyal alandaki ya da iktidar alanındaki tüketiciler değil alandaki diğer üreticiler için olduğu oranda daha özerktir” vurgusu hatırlatan Lash alan içindeki mücadelelerin ve stratejilerin de özerklik derecesinde payı olduğunu belirtmektedir (1993:198). Buna göre Bourdieu'de özerklik, alan içi ve alan dışı parametrelere göre biçimlenen ikili bir karaktere sahiptir.

dünya” olarak adlandırdığı bu mantığın tüm kültürel alanları kesen ve tanımlayan bir özellik olduğunun altını çizmektedir:

Kültürel üretim alanları, yani yazınsal alan, sanatsal alan, bilimsel alan vb. ekonomik dünyanın çıkarına ilişkin yasanın bir tersinmesi üstünde temellenen ve içlerinde ekonomik çıkar yasanının askıya alındığı mikrokozmoslardır (Bourdieu, 1995a:162)

Ekonomik alanda kendisini yeniden üretmek zorunda olan sermaye, iş etiği, sermayenin toplumsal sorumluluğu vb. başlıkları altında daha uzun erimli çıkarları doğrultusunda temel yönelimini gizleme ve meşrulaştırma ihtiyacı duymaktadır. Tersine ekonomik dünyada ise farklı bir tür çıkarı (ünlü olma, takdir edilme, beğenilme vb.) maksimize etmek üzere ekonomik çıkarlar ikinci plana atılmaktadır. Bourdieu ekonomik çıkarın bütünüyle yok sayılamayacağını savunduğu bu süreçte, eyleyenlerin içinde bulundukları ikilemi şu şekilde özetlemektedir: “Sanatçının simgesel alanda başarı kazanması ancak ekonomik alanda (en azından kısa vadede) kaybetmesiyle olanaklıdır ve tersi de (en azından uzun vadede) geçerlidir” (Bourdieu, 1999a:141). Çıkar (başta ekonomik olmak üzere) gütmemenin ödüllendirildiği ve “sanat için sanat” ifadesinde somutlanan tersine ekonomik dünyada, eyleyenlerin başarılı olup olmadığı salt satış rakamları (gazete, kitap vb. için), satış değerleri (tablolar, heykeller vb. için), izleyici sayısı (tiyatro, film vb. için) gibi nicel ölçütlerle değerlendirilmemektedir.

Tersine ekonomik dünyanın bu yapısının etkililiğini, koşullarının ve işleyiş mekanizmalarının bilinmezliğine (yadsınmasına) bağlı gören Bourdieu, kültürel ürünlerin değer üretim mekanizmalarının bütün tüketicilerin gözünde açığa çıkması ile kitapların, tabloların, tiyatro gösterilerinin, dansın, sinemanın üretimine bağlı iktisadi ve simgesel çıkarların tümünün hayal edilebilir hale getirilebileceğine inanmaktadır³⁹ (Bourdieu, 1997:63). Bu çerçevede, kültürel eserler biliminin konusunun salt eseri fiili olarak meydana getiren eyleyenle sınırlanamayacağından hareket eden Bourdieu, alan içinde yer alan eyleyenlerin tüm çeşitliliği ile çözümlemenin içine dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır:

Kültürel eserler toplumbilimi, konu olarak sanatçı ve diğer sanatçılar arasındaki (nesnel ve de etkileşim biçiminde gerçekleşen) ilişkiler bütünü ve bunun ötesinde eserin üretimine ve ya en azından eserin toplumsal değerine (eleştirmenler, galeri yöneticileri, hamiler, vb.) dahil olan eyleyenler bütünü almaktadır (Bourdieu, 1997:191)

³⁹ Bourdieu’nün simgesel çıkarların sosyal sınıflar boyunca nasıl yapılandığını ve doğallaştırılmış kabulleri sorguladığı alanlardan biri de spordur. Eyleyenlerin spor alanı içinde yer alan sporlar arasından hangilerini yapmayı “tercih ettikleri” ile toplumsal uzamdaki pozisyonları arasındaki ilişkileri analiz eden Bourdieu, sporun da diğer pratikler gibi sosyal sınıflar arasında bir mücadele nesnesi olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede bir yandan golfün ayrıştırıcı bir pratik olarak beraberinde getirdiği sosyal çıkara diğer yandan özellikle Fransa’da işçi sınıfının favori sporlarından olan halter kaldırmanın Olimpiyat otoritelerince resmi olarak kabullenilmemesine dikkat çekmektedir (Bourdieu, 1991a).

İkinci olarak da bu eyleyenler arasındaki ilişkilerin nasıl bir yapılanma içinde olduğunun ortaya çıkarılması gereğine işaret etmektedir. Buna göre alan içindeki eyleyenlerin konumlarının birbirine göre farklılığı da hesaba katılmalıdır. Alanda hakim durumda olan bir kurumun sahibi ya da yöneticisi ile (yazınsal alanda bir yayıncı) ile alana yeni dahil olmuş ya da olmaya çalışan yazarın alan içindeki pozisyonları farklıdır. Alanda geçerli olan sermaye bileşimi açısından güçlü olanlarla zayıf olanlar arasındaki bu ayrım aynı zamanda bir başka mücadele eksenini oluşturmaktadır. Alana giriş ve alanda yükselme koşullarını diğer bir deyişle alandaki “oyunun kurallarını” kimin belirleyeceği üzerine yapılan bitimsiz mücadele, alandaki değişimin de temel dinamiğini oluşturmaktadır. Bu mücadele sürecinde alandaki eyleyenleri iki ayrı kampa ayıran çizgilerden biri de alandaki eskiler ile alana yeni girenler arasındadır.

Bourdieu, “ekonomi” mantığının üreticiler adına üretim evreninin merkezine değin girmesine aracılık eden *ikili kişilikler* olarak tanımladığı pazarlamacıların, yazar ve sanatçıyı kendi kazançlarına olanak tanıyacak biçimde herşeyden vazgeçme anlayışına yönlendirmek için, onun kurallara uygun bir çıkar gütmemeye dayanan amacını kendi çıkarlarına çevirebileceğine dikkat çekmektedir (Bourdieu, 1999a:335). Farklı bir bağlamda verdiği örnek hem yazarın ve yayıncının karşılıklı konumunu hem de kültürel üretim alanda işleyen tersine ekonomik mekanizmayı özetler niteliktedir:

Yayıncı, ay sonunu zor getiren genç yazara ‘Beckett’i düşünün, o bir kuruş bile telif parası almadı’ der. Ve zavallı yazar zor durumdadır, Beckett olduğundan emin değildir, ama Beckett’ten farklı bir biçimde para isteyerek alçaldığından emindir (Bourdieu, 1995a:197).

Özetle kültürel üretim alanlarında da, farklı bir mantığa dayalı olarak işlese de, eyleyenler sermayeleri oranında egemen/tabi kutuplar arasında dağılmaktadırlar ve bu süreç Bourdieu’nün örneğinde görüldüğü üzere tâbi olanların da bir biçimde katılımı ile mümkün olabilmekte, tamamlanabilmektedir. Bu nedenle kültürel yapıtların biliminin incelenmesinde üçüncü işlem olarak, alandaki egemen ya da tâbi tüm eyleyenlerin habituslarının incelenmesi gerekmektedir.

Alandaki Eyleyenlerin Habitusları

Eyleyenlerin habituslarının ortaya konması, bir yandan dahil oldukları alanla ve alandaki diğer eyleyenlerle olan ilişkilerinin, diğer yandan da bu ilişkiler ağı içerisinde ortaya çıkan kültürel yapıtların değerlendirilebilmesi için önem taşımaktadır⁴⁰. Bourdieu’ye göre

⁴⁰ Düşünsel üreticilerin niyetleriyle bunların ürünleri arasında açık ve bilinçli bir ilişki olduğu; kişinin özgürlüğünden yola çıkılarak düşünsel (ya da estetik) yaratımın, yalnızca bireysel yaratıcılığa, dolayısıyla bireysel özgürlüğe indirgenmesi ya da bir dönemin farklı düşünsel (ya da sanatsal) üretimleri arasında saptanan uyumların, alıntı ve etkilenme yoluyla ya da estetik, psikolojik ve felsefi özelliklerin oluşturduğu karışık yapıya, yani “zamanın ruhu”na gönderme yapılarak

“kültürel üretim alanları bu alanlara girmiş olanlara bir sürü koordinattan oluşan başlı başına bir sistemi tanımlayarak, arayışlarını yönlendirmelerini sağlayan bir olabilirler uzamı önermekte” (Bourdieu, 1995a:61), buna denk düşen habitusa sahip eyleyenler de bu uzamda sermayelerinin bileşimine ve büyüklüğüne göre pozisyon almaktadır. Bir kültürel üretim alanına özgü oyun kuralları, alandaki eyleyenlerin habituslarını incelemekle birlikte değişmez değildir. Diğer taraftan “giriş bedelini” ödeyerek alana dahil olan ya da alanın dışına çıkan her eyleyen/habitus, alandaki kuralların belirlenim sürecini sermayesi oranında etkilemektedir.

Alan içinde konumlanan eyleyenlerden benzer habitusa sahip olanların kendi aralarında gruplaşmaları, alanda devam eden mücadelelerin temelini oluşturmaktadır. Bourdieu’nün alan içindeki değişimlerin temel kaynaklarından biri olarak gördüğü alanda egemen olanlar ile alana yeni girenler arasındaki mücadele de aslında her iki tarafın habitusları arasında gerçekleşmektedir. Buna göre kültürel üretim alanındaki sürekliliğin ya da değişimin anlaşılması ve özerklik derecesinin anlaşılabilmesi için alanda egemen olan ya da tâbi konumda bulunan habitusların karakteristiklerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Kültürel üretimlerin sonucu ortaya çıkan yapıtlarla eyleyenlerin habitusları arasında karşılıklı, döngüsel bir ilişki söz konusudur. Eyleyenler, habitusları ile alanda geçerli olan kuralların kesiştiği noktada üretimlerini gerçekleştirirken, bu noktanın özelliklerini yansıtan kültürel ürünler de alanın yeniden üretimini sağlamaktadır. Bu yeniden üretim sürecinde kültürel ürünler, bir yandan alanın kurallarını, alandaki eyleyenlerin habituslarını yeniden üretirken diğer yandan da kendi tüketicisini de üretmektedirler (Bourdieu, 1997:146). İlgili alanda “talep” adı altında tanımlanabilecek olan bu tüketicilerin habituslarının, alanda üretilen kültürel ürünlerin ve eyleyenlerin de üreticisi konumunda olduğundan, kültürel yapıtların bilimde hesaba katılması gerekmektedir. Alanın özerklik derecesine göre etkinliği artan/azalan tüketicilerin üretici gücü, kültürel ürünlerin niteliğini ve niceliğini belirleyen önemli etmenler arasında yer almaktadır⁴¹.

açıklanması...tüm bu farklı ilişkileri (eserle yaratıcısı, eserle dönemi ve aynı dönemin farklı eserleri arasındaki ilişkileri) başka şekilde düşünmek için yeni kavramlar bulmayı gerektirmiş - Bourdieu’nün habitus kavramını ödünç aldığı- Panofsky bunlara zihinsel alışkanlıklar (ya da habitus), alışkanlık oluşturuç güç demeyi uygun görmüştür (Chartier, 1998:31).

⁴¹ Çalışmanın araştırma soruları, köşe yazarlarının bazı özelliklerinin saptanmasına yönelik oluşturulmuştur. Bu kapsamda köşe yazılarının okuyucular tarafından nasıl alınıldığına dair bir araştırma yapılmadığından “talebin” köşe yazarlarına etkisi ölçülmemiş, okuyucuların köşe yazılarına yansıyan düşüncelerinden (okur mektubu vb.) ve yazarların tutumlarından çıkarsama yapmakla yetinilmiştir.

1.7. Değerlendirme

Bourdieu'nün kavramsal araçları bir yandan toplumsala dair yapılan çalışmalarda karşılaşılan ikiliklere ilişkin bir açılım sağlarken diğer yandan da toplumsal olguların açıklanması sürecine farklı açılardan bakılmasına imkan tanımaktadır. Bu araçlardan dört tanesinden (*habitus*, *alan*, *sermaye*, *simgesel şiddet*) oluşan kavramlar seti, Bourdieu'nün kültürel üretim sürecine ilişkin çözümlemelerinin de temelini oluşturmaktadır.

Bu set yardımıyla toplumsal uzam ve iktidar alanı kavramlarını geliştiren Bourdieu'ye göre toplumsal uzamdaki sınıf egemenliği, iktidar alanında sermaye egemenliği olarak kendini göstermekte, eyleyenler ölçeğinde ise bu egemenlik seçkinlerin iktidarı biçiminde görülmektedir. Bu nedenle simgesel tahakküm mekanizmalarını ortaya çıkarma amacıyla yapılan kültürel üretim sürecine ilişkin analizlerde, tüm bu boyutların dikkate alınması gerekmektedir. Bourdieu bu amaç doğrultusunda kültürel yapıtlar bilimi adıyla, her kültürel üretim alanının eyleyenlerinin habituslarını, iç yapısını ve iktidar alanıyla olan ilişkisini ortaya koyan üç aşamalı bir çözümleme önermektedir.

Kültürel yapıtlar biliminin üç aşamasına ilişkin çizilen bu genel çerçeveye karşın, her bir kültürel alanın kendi öznelliğinde incelenmesi gerekmektedir. Diğer taraftan alan incelenirken alanın özgül koşulları dışında, ulusal ve dönemsel farklılıklardan kaynaklanan özelliklerin de dikkate alınması zorunludur. Kültürel üretim alanları içinde sanatsal alanların geçmişten gelen bir ağırlığı söz konusu olsa da, günümüzde teknolojik gelişmelerin de etkisiyle, gazetecilik alanı, gerek iktidar alanı içinde artan ağırlığıyla gerekse kültürel alan başta olmak üzere hemen tüm gündelik yaşam alanlarındaki etkisiyle alanda öne çıkmaktadır.

“Gazete ve dergilerin belirli sütunlarında, belirli bir periyotta yayınlanan, ciddi ya da eğlendirici gazete ve dergi yazı türü” olarak tanımlanan köşe yazısı ile köşe yazarından oluşan köşe yazarlığı gazetecilik alanının en önemli pratiklerinden biridir. Buna göre *İkinci Bölüm'de*, güncel köşe yazarlığı pratiğine ilişkin araştırma sorularını yanıtlamak üzere, pratiğin içinde bulunduğu alanı (gazetecilik alanı), ulusal ölçeği (Türkiye) ve dönemi (2000'li yıllar) dikkate alan bir yaklaşımla oluşturulan bir çerçeve sunulmaktadır. *Üçüncü Bölüm'de* de bu çerçeveye denk düşen bir yöntemle yapılan analizin sonuçları çalışmanın araştırma soruları doğrultusunda değerlendirilmektedir.

BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE MEDYA VE KÖŞE YAZARLIĞI

Türkiye’de basım ve matbaa alanında yaşanan gelişmeler (1729 basım sanatının girişi vb.) bir kenara bırakılırsa gazetecilik alanının oluşumunun başlangıcı olarak, Türkiye’de yayınlanan ilk gazete olan ve İstanbul’da Fransız elçiliği tarafından 1795’te Fransızca olarak *Bulletin des Nouvelles*’in (İnuğur, 1993:165-166) çıkartılması ya da ilk Türkçe gazete olan *Vakayi-i Mısriye*’nin 1828’de yayınlanması alınabilir (Koloğlu, 1994:13)⁴². Alanın tarihine ilişkin yapılan çeşitli çalışmalarda, yaklaşık iki yüz yıllık bir geçmişe sahip olan alanın genelde siyasal iktidara ilişkin gelişmeler doğrultusunda dönemselleştirildiği göze çarpmaktadır. Bu dönemselleştirme çerçevesinde devlet-basın ilişkileri, basına ilişkin hukuki düzenlemeler (yasalar, yasaklar, sansür vb.), basın özgürlüğü, teknoloji ve örgütlenmeye ilişkin gelişmeler ön plana çıkmaktadır. Gazetelere, gazetecilik alanındaki ideolojik temelli konumlarına, gazeteleriyle birlikte anılan gazeteci ve yazarlara ilişkin bilgiler de aynı dönemselleştirme çerçevesinde ele alınmaktadır. Buna karşın çalışmaların temel eksenine göre, dönemler içerisinde farklı olaylar, kişiler, kurumlar vb. kırılma noktası olarak kabul edilerek öne çıkarılmış ve yeni dönemselleştirmeler yapılmıştır. Çalışmanın temel eksenini gazetecilik alanı ile sermaye arasındaki ilişkiler ve ticari kitle gazeteciliği esas alınarak yapılan dönemselleştirmeler oluşturmaktadır.

Türkiye’de özel sermayeye dayalı ilk gazete olan *Tercüman-ı Ahval*’in yayın yılı 1860 olsa da, gazetecilik alanıyla sermaye arasındaki ilişkiler uzun süre çok sınırlı kalmıştır. Basın-devlet/siyasal iktidar ilişkilerinin belirleyici olduğu dönemin bu denli uzun sürmesinde Türkiye’de siyasal iktidarın ve ekonominin devlet merkezli işlemesi, sermaye kesimlerininse görece zayıf ve devlete bağımlı olması önemli etkenlerden biri olmuştur. “Babıali dönemi” olarak da adlandırılan bu dönemde, çoğu zaman gazetenin başyazarı da olan sahibi, gazetecilikten gelmekte ve gazete üzerindeki hakimiyeti nedeniyle okuyucu da gazeteyi o sahibin başyazarın adıyla anmaktadır⁴³.

⁴² Gazetecilik alanı radyo, televizyon ve yeni iletişim teknolojilerini de kapsayan geniş bir alanı ifade etmektedir. Ancak radyo ve televizyonda ticari yayıncılığın başlangıcı 1990’lı yılların başına rastladığından bu döneme kadar olan süreçte gazetecilik alanının temel konusunu ağırlıklı olarak gazeteler ve devlet tekeli altındaki radyo ve televizyon oluşturmaktadır.

⁴³ Örneğin, *Tanin* “Hüseyin Cahit’in *Tanin*’i”dir. *Vatan* “Ahmet Emin Yalman’ın *Vatan*’ı” diye anılır. Necmeddin Sadak’ın *Akşam*’ı; Falih Rıfkı Atay’ın *Dünya*’sı; Ali Naci Karacan’ın *Milliyet*’i Selim Ragıp Emeç’in *Son Posta*’sı; Zekeriya ve Sabiha Sertel’in *Tan*’ı; Şevket Bilgin’in *Yeni Asır*’ı; Tarık ve Asım Us’un *Vakit*’i, Yunus Nadi’nin *Cumhuriyet*’i gibi.

1945’li yıllardan itibaren çok partili yaşama geçilmesi, muhabirin öneminin artması, haberin ön plana çıkması, başyazının birinci sayfanın yarısını kaplamak yerine tek sütuna inmesine neden olmuş (Koloğlu, 2003:30), bu gelişmeler gazete sahipliğiyle yazarlık arasındaki açının belirginleştiği bir dönemi başlatmıştır. 1948 yılında işadamı Safa Kılıçlıoğlu’nun Babıali’ye girmesi bir yandan yeni bir sahiplik yapısına dayalı dönemi başlatırken (Topuz, 2003:329) bir yandan da 1940’lı yılların ikinci yarısının, sermayenin gazetecilik alanındaki belirleyiciliğinin başladığı yıllar olarak tanımlanmasına imkan vermektedir. Kapitalizmin yeniden biçimlendiği savaş sonrası dönemin gelişmelerinin Türk basınının yapısındaki yansıması olarak değerlendirilebilecek bu dönemde, gazetecilik alanını belirleyen parti ya da siyaset merkezli fikir gazetelerinin karşısına kitle gazeteleri olarak adlandırılan “geniş kesimlere seslenen, popüler ticari” gazeteler çıkmıştır. Bu gelişmeler, Türkiye’de ideolojik denetim ve yeniden üretim sorunlarının arttığı dönemlerle kitle iletişim araçlarının gelişmesinin sıçrama noktalarının birbirine denk geldiğini düşüncesini (Kaya, 1997: 639-640) destekleyen bir tablo sunmaktadır.

Günümüzde de gazetecilik alanında önemli yer tutan *Hürriyet* (1948) ve *Milliyet* (1950) gibi kitle gazetelerinin yayına başladığı bu dönemde, yaşanan ticarileşme sürecine karşılık gazetelerin, gazetecilikten gelen aileler tarafından çıkarılması geleneğinin devam ettirildiği görülmektedir. Bu dönemde gazete sahipleri bir yandan yazarlık görevini sürdürürken diğer yandan da konumlarını bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleriyle açıklamaktadırlar. 1940’ların sonundan 1980’lerin başına kadar işadamlarının gazetecilik alanına olan ilgilerinin artarak devam etmesinden teknolojik gelişmelerin etkisine kadar bir dizi başlıkta devam eden ticarileşme süreci⁴⁴, devlet ve siyasal partiler karşısında tarif edilen bu ilkeleri pratikte işlemez kılarken sermayeye ve piyasaya olan bağımlılığın da giderek artmasına neden olmuştur.

⁴⁴ 1950-1960 dönemi köşe yazılarının ve yorumların yanı sıra haberlerin de giderek ağırlık kazandığı bir dönem olarak tanımlanırken 1960’lı ve 1970’li yıllardaki değişimin ana karakteri olarak teknolojik gelişmelerin de etkisiyle fikir işletmeciliğinden ticari bir işletmeciliğe geçilmesi görülmektedir: “Bu süreçte gazete sahipliği ile gazetecilik mesleği birbirinden ayrılmıştır. Basındaki bu yeniden yapılanma ve toplumsal koşullardaki değişim, gazetecilik mesleğinin genelde edebiyatçılar ya da entelektüeller tarafından yürütülen bir meslek olmaktan çıkmasına, bir ek uğraş olarak değil tam zamanlı ve geçimini bu işten temin eden ücretli bir meslek haline dönüşmesine yol açmıştır” (aktaran Özsever, 2004: 58)

Gazetecilik Alanının Yapısal Dönüşümü (1980-2000)

Türkiye'nin ekonomik, siyasal, toplumsal yapılanmasında önemli bir kırılma yaratan 24 Ocak Kararları ve ardından gelen 12 Eylül askeri darbesi gazetecilik alanında da pek çok açıdan dönüm noktası sayılabilecek bir dönüşüm sürecini başlatmıştır. Bu sürecin esaslı sonuçlarından biri, gazetecilik alanında küçük ölçekli girişimlerin kısa zamanda ömürlerini tüketmeleri ya da daha büyük yapılara katılmalarıyla birlikte yerlerini büyük sermaye gruplarının egemenliğine bırakmaları olmuştur (Adaklı, 2006:137). Buna göre dönemi, 1940'ların ikinci yarısında gazetecilik alanında başlayan sermayenin belirleyiciliği sürecinin yerleşiklik kazandığı, yeni bir evreye geçerek egemen hale geldiği dönem olarak tanımlamak mümkündür. Dönemselleştirmede sermayenin egemenliğinin öne çıkarılmasının temelinde ise, başta kitle gazeteciliğinin egemenliği olmak üzere, bu dönemde alanda yaşanan dönüşüm sürecinin ana yönelimlerini ve karakteristiklerini sermayenin taleplerinin/ihtiyaçlarının biçimlendirmesi, alanda öne çıkan tartışma başlıklarının da bu egemenlikler merkezli olması yatmaktadır.

Bu çerçevede gazetecilik alanında yaşananlar, kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmamakla birlikte, (alan dışı gelişmelerin ön planda yer aldığı) “sermaye egemenliği” ile (alana özgü özelliklerin öne çıktığı) “kitle gazeteciliği egemenliği” boyunca yapılanmış, iki eksenli bir dönüşüm olarak ele alınmaktadır. Bourdieu'nün kültürel yapıtlar bilimi uyarınca önemini vurguladığı alan içi eyleyenler ise, tek bir başlık altında ele alınmaya imkan vermeyen bir çeşitlilikte olduklarından (gazete patronları, gazeteciler, okur kitlesi) bu iki eksenle olan bağlantıları boyunca değerlendirilmektedir.

2.1. Sermaye Gazeteciliğinin Egemenliği

1970'li yıllardan itibaren alanda yüksek bütçeli teknolojik yatırımlara ihtiyaç duyulması, 1990'ların başında ticari televizyon yayıncılığının başlamasıyla televizyonun gazetelerin önemli bir rakibi haline gelmesi, gazetelerin gelirlerinin önemli bir kısmını reklamların oluşturmaya başlaması vb. bir dizi gelişme gazeteciliği, büyük sermayeye ihtiyaç duyan bir alan haline getirmiştir⁴⁵. Diğer taraftan gelişmekte olan sektörel bir alan, siyasal iktidar karşısında önemli bir güç/araç, rakip sermaye grupları karşısında avantaj sağlayan bir

⁴⁵ 24 Ocak Kararlarıyla devletin kağıda tanıdığı sübvansiyonu kaldırmasını sonucu fiyatının üç katına çıktığını belirten Koloğlu böylelikle sadece reklam verme gücüne sahip büyük sermayenin onayladığı yayınların yaşamasına imkan veren bir ortamın oluşturulduğuna dikkat çekmektedir 1979'da basının reklam gelirlerinin yaklaşık yarısına ulaşan resmi ilanların payının günümüzde yüzde üçlere inmesinin medyanın büyük sermaye sahibi kuruluşların tam kontrolü altına girmesinin işareti olarak değerlendirmektedir (2003:33).

savunma/saldırı silahı, geniş kesimler nezdinde etkili bir prestij ve güç olarak gazetecilik⁴⁶, birikimlerini başka alanlarda elde etmiş olan sermaye grupları için de çekici bir alan niteliği kazanmıştır (Duran, 1999:92). Bu karşılıklı talepler sonucunda serbest piyasa ekonomisine dayalı, kâr eksenli örgütlenmiş, popüler, ticari kitle gazeteciliğinin öne çıktığı gazetecilik alanında sermaye merkezli bir dönüşüm ortaya çıkmıştır⁴⁷.

1980'lere kadar "medyanın holdingleşmesi" olarak adlandırılan süreç, 1980'ler ve özellikle 1990'lı yıllardan itibaren "holdinglerin medyaya girişi" sürecine dönüşmüştür (Özsever, 2004:19). 1980'li yıllar gazetecilik alanında sermaye egemenliğinin yerleşiklik kazandığı dönemin başlangıcı olarak dönemselleştirildiğinde, alanın en önemli gazetelerinden *Milliyet*'in 1980 yılında işadamı Aydın Doğan tarafından alınması da bu dönemin simgesel başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu tarih, toplumsal kaynakların dağılımından hukuki yapıya kadar alanın hemen tüm kurallarının ve geleneklerinin, ekonomik sermayenin en az maliyetle en fazla kâra ulaşma, kendini yeniden üretme ve büyüme amaçlarına göre düzenlenmesi süreci açısından da bir dönüm noktası olmuştur.

Büyük sermayenin girişiyle birlikte artan rekabet koşulları gazetecilik alanında hızlı bir tekelleşme yönelimini başlatmış, bu süreç Karacan, Simavi gibi gazetecilikten gelen ailelerin hızla alandan çekilmesine yol açmıştır. İnternette, telekomünikasyona, inşaattan finans ve turizme kadar geniş bir alanda faaliyet gösteren holdinglerin dikey, yatay ve çapraz tekelleşmeye dönük adımları alana yeni giriş koşullarını ağırlaştırmıştır. Örneğin Doğan ve Bilgin gruplarının dağıtım alanında ortaklığa gitmelerini de kapsayan dağıtım alanındaki tekelleşme süreci özellikle bu gruplar dışında kalan küçük ölçekli gazetelerin yaşamasını çok zorlaştırmıştır. Diğer taraftan reklam alanında kurulan benzer ortaklıklar, devletten aldıkları sınırlı ilanların giderlerini karşılamaktan çok uzak kalmasının da etkisiyle küçük ölçekli gazetelerin ayakta duramaz hale gelmelerine yol açmıştır (Özsever, 2004:120).

⁴⁶ 1980'ler Türkiye'sinde sermayenin medyaya girişini özendirecek nedenlerin oluştuğunu belirten Sönmez bunları şu şekilde sıralamaktadır: "Dördüncü gücü paylaşma siyasi çevrelerde itibar görme ve gerektiğinde elindeki silahı savunma yeri gelince saldırı amaçlı kullanma, bu sayede diğer sektörlerdeki yatırımların etkinliğini artırma, (devlet ihaleleri alma, özelleştirmelerden pay alma, devlet bankası kredilerinden yararlanma vb.), devlet teşviklerinden ve diğer rantlardan öncelik kapma, medyayı grubun banka ve şirketlerinin reklamında kullanma, medyayı kullanarak pazarlama faaliyetlerini artırma, finans sektörünün gözde olduğu 1980 sonrası dönemde itibar, güven isteyen finaçılıkta medyadan yararlanma...(Sönmez, 2003:110)

⁴⁷ Sadece Türkiye'de değil, Batı'da da 70'li yıllardan itibaren, basın sermaye yapısı değişirken basın dışı alanlarda faaliyet gösteren işverenlerin finans, ticaret ya da sanayi dünyasındaki faaliyetlerine destek olması için gazete satın almaya başladıklarını belirten Duran, böylece tek başına yeteri kadar kâr sağlayacak bir yatırım olmadığı düşünülen gazetelerin, basın dışı alanlarda faaliyet gösteren holdinglerin, hem siyasi hem de ekonomik iktidar mücadelelerinde önemli bir araç haline geldiklerine dikkat çekmektedir (Duran, 1999:92).

Gazetecilik alanını kontrol eden holdingler tüm bu koşullar altında giderek güçlenirken iktidar alanında yer alan diğer güçlerle, özellikle de siyasal ve ekonomik güçlerle, yakın ilişki kurmaya ve geliştirmeye özen göstermişlerdir. Bu süreçte alınan devlet teşvikleri, krediler ve ihaleler, bir yandan reklamverenlere bağımlı olan holding medyasının diğer yandan da eski bağımlılığını farklı adlar altında sürdürdüğünü göstermektedir⁴⁸. Bu durum, 1980 sonrası süreçte depolitize edilmiş, bireyselleştirilmiş, her türlü örgütlü gücü elinden alınmış toplum karşısında etkin bir güç olarak gördükleri medyaya yönelen siyasal iktidarlar için de uygun bir ortam olarak algılanmış bunun sonucunda siyasetçiler de medyanın tepesindeki yöneticilerle yakın olmayı doğrudan halkla ilişki kurmaya tercih etmişlerdir (Balci, 2003:104). Başta seçim dönemleri olmak üzere siyasal iktidarlara holding medyası ilişkiler havuç-sopa zemininde devam etmiş, zaman zaman her iki tarafın gizlemek istediği bilgiler ortaya dökülse de iktidar alanına ilişkin ortak çıkarlar yeni bir dengenin kurulmasını sağlamıştır.

Medya tekellerini kontrol eden holdingler, devlet ve siyasal iktidarla olan ilişkilerini sadece açık maddi çıkarlarla sınırlı tutmamış, gazetecilik alanı da dahil olmak üzere hemen tüm yasal düzenlemelerin bu grupların çıkarları doğrultusunda şekillenmesi yönünde baskıda da bulunmuşlardır. Bu süreç boyunca bir yandan devlet özelleştirmeler, küçülmeler vb. yoluyla sermaye lehine tüm alanlardan çekilirken diğer yandan sermayenin bu alanlara girmesini ya da kâr etmesini zorlaştıran yasal düzenlemeler ya kaldırılmış ya da yeniden düzenlenmiştir. Kurationsızlaştırma (dereğulasyon) olarak da adlandırılan bu dönemde TRT'nin yayın tekelinin yıkılmasına göz yumulması, kurum dışına program yaptırılması⁴⁹, RTÜK'ün kurulmasına ilişkin yasanın bu holdinglerin talepleri doğrultusunda hazırlanması gibi çok sayıda örnek, bu holdingler ile devlet/siyasal iktidar arasındaki karşılıklı çıkar ortaklığının sadece gazetecilik alanında yaşanan ve tespit edilebilen, yasal düzenlemelere ilişkin boyutlarını göstermektedir.

Bu dönemde bir yandan başta internet olmak üzere yeni iletişim teknolojileri demokratik, alternatif iletişim ortamlarının oluşturulabilmesine imkan tanırken, diğer yandan masaüstü yayıncılık alanındaki gelişmelerin de etkisiyle geleneksel basın süreçlerinin

⁴⁸ *Takvim-i Vekayi*'den beri tüm hükümetlerin basını kontrol etmek istediklerini, basın kuruluşlarına çeşitli teşvikler verdiklerini ve bu nedenle basının çok uzun zamandır devlete gebe olduğunu vurgulayan gazeteci Necati Doğru, yeni dönemde basının bir yandan devlete bir yandan da banka ve sanayi sermayesine gebe haline geldiğini belirterek "ikili gebelik" olarak adlandırdığı bu durumu bugün gazetecilik alanında yaşanan sorunların temelinde görmektedir (Nebiler, 1995:56-57).

⁴⁹ TRT'nin yeniden yapılandırılma sürecinde yaşanan kurationsızlaştırmaların ayrıntılı bir analizi için Alemdar Korkmaz ve Raşit Kaya (1993). *Radjo ve Televizyonda Yeni Düzen*. Ankara: TOBB Yayınları.

hızlandığı ve görece ucuzladığı görülmektedir. Ancak, geniş ve örgütsüz kesimler lehine taşıdığı potansiyele ve bir mücadele alanı olarak tanımlanmasına karşın internet, örgütlü güçlerinin ve dayandıkları holdinglerin sağladığı süreklilikle gazetecilik alanına egemen olan medya gruplarının internet versiyonlarının avantajlı olduğu bir alan olma özelliğini korumaktadır⁵⁰. Diğer taraftan büyük holdinglerin aldıkları teşvikler ve krediler yoluyla basın ve yayın alanında geliştirilmiş, son teknoloji makine ve teçhizat ithal etmeleri birim (basılı yayın) başına maliyeti düşürmüş, bu makinelerin yüksek kapasiteleri holding medyasının aynı anda onlarca yayını yüzbinlerce kopya basıp dağıtabilmesine imkan tanımıştır.

Teknolojik alanda yaşanan bu gelişmelerin gazetecilik alanına ilişkin iki önemli sonucundan biri holding medyalarının çok çeşitli alanlarda uluslararası medya gruplarıyla işbirliğine gitmelerini kolaylaştırması olmuştur. Televizyon alanında Doğan Grubu'nun CNN ile ortaklığı sonucu CNN-Türk'ün yayına başlaması ya da gazetecilik alanında yabancı dergilerin Türkçe versiyonlarının çıkartılması biçiminde gerçekleşen ortaklıklar, kimi zaman yayın hakkı satın alarak kimi zamansa öykünerek içerik (programlar, diziler, mizanpajlar vb.) açısından da önemli benzerliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu gelişmelerle bağlantılı bir diğer önemli sonuç ise tematik gazetelerin ortaya çıkışı olarak da adlandırılan süreçtir. Bugün de devam bu süreçte farklı ideolojik eğilimlere (*Radikal*, *Yeni Yüzyıl*), farklı gelir gruplarına (*Posta*, *Takvim*), farklı ilgi alanlarına (*Fanatik*, *Fotomaç* vb.) yönelik gazeteler (dergiler) çıkaran holding medyası bu yolla bir yandan toplumdaki tüm yönelimleri kontrol altına almayı amaçlarken diğer yandan da herkesi müşterisi haline getirerek reklam pastasından en yüksek geliri elde etmeyi amaçlamaktadır. Dışa açık büyüme modeli çerçevesinde artan ithal ürünlerin ve bunlarla rekabet etmek zorunda kalan yerli ürünlerin tanıtım ihtiyacı sonucu büyüyen reklamcılık pastasından daha fazla pay alma savaşı, sayısal olarak artan gazetelerin hem kendi aralarındaki hem de diğer reklam mecralarına (ticari radyo ve televizyonlar, tematik dergiler vb.) karşı rekabetini artırmıştır. Özellikle holding gazeteleri arasında devam eden, zaman zaman azalan ancak hiç bitmeyen, promosyon ve lotarya savaşlarını bu kapsamda değerlendirmek yerinde olacaktır.

⁵⁰ Gazetecilik alanında yerleşik, büyük sermayeye dayalı egemen gruplar internet kullanımı açısından da avantajlı konumdadırlar. Türkiye için görece yeni bir şey olan internete abone olanların önemli bir kısmının iyi eğitim almış, kültürel sermayesi yüklü toplum kesimleri olduğuna dikkat çeken Kozanoğlu, internetin büyük bir hızla yaygınlaşması durumunda bile sermayeler (ekonomik/kültürel) arası savaşıma denk düşen bir ayrımın ya da eşitsiz gelişmenin sürebileceğini hatırlatmaktadır. Buna göre internet “bir yandan, yakın geçmişe kadar rüyası bile görülemeyecek kadar gelişkin bir düşünme kanalı potansiyeli barındırırken diğer yandan da güçsüzleri feda ederek ayırışma, ortak kaygı anlarını bile imha potansiyelini barındırmaktadır (1997:98-100).

Teknolojik gelişmelere, yatırımlara, promosyonlara, maliyet fiyatlarının görece düşmesine karşılık bu dönemde gazetelerin, gerek toplamda gerekse tek tek, satış miktarının (tiraj) düşüklüğü aşılamayan sorunlardan biri olarak bugün de devam etmektedir. Görselliğin, görsel/işitsel kültürün yükselişine eşlik eden ticari radyo ve televizyonların öne çıkması tiraj düşüklüğünün önemli bir nedeni olarak görülerek buna karşı gazetelerde yer alan fotoğraf sayısının artırılması, haberleri kısaltması vb. kısa vadeli çözümler de sorunun aşılmasını sağlayamamıştır. Bu süreçte gazete içerikleri de dönüşüme uğramış, şiddet, cinsellik, magazin, spor (futbol) vb. 1980 sonrası oluşan depolitizasyon ortamından kalan boşluğu doldurmak üzere öne çıkarılmıştır. Sayfa sayılarının artırılmasından gazetelerle verilen eklerin çeşitlendirilmesine kadar denenen türlü yollara karşın tirajın artamamasında, sürecin arz yönü olan gazetecilik alanına ilişkin çok sayıda neden olmakla birlikte, talep eden okurların konumları dikkate alınması gereken önemli bir parametredir.

Her türlü örgütlülüğün çözülüşüne eşlik eden bireyselleşme sürecinin egemen olduğu 1980 sonrası dönemde uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar, bir yandan kendi zenginlerini yaratırken diğer yandan da onlar gibi yaşamak, tüketmek isteyen geniş toplum kesimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İki kesim arasında oluşan uçurum, çok para kazanma yolunda her yolu mübah sayan, bireysel başarı ve kurtuluşu öne çıkaran, toplumsala dair her türlü ilke ve ideolojik tavrın piyasa güdümünde yıkılmaya çalışıldığı bir anlayışın egemen olmasını meşrulaştırmıştır. Bu süreçten okur profilleri de etkilenmiş, gazetelerin “müşteri” olarak gördüğü okurların gazeteleriyle kurdukları ilişki, promosyon vb. uygulamaların da etkisiyle çıkar ilişkisine dönüşmüş, aradaki bağlar da zayıflamıştır (Pala, 2003:158). Geri bildirimin (feedback) giderek etkisizleşmesi, gazetelerin okurlarından büyük ölçüde bağımsızlaşmasına yol açmış⁵¹, bu da medyanın bütün olarak güvenilirliğinin azalmasında önemli bir etmen olmuştur.

Gazetelerle okurları arasındaki bu yeni ilişki tarzının benzeri gazete sahipleriyle çalışanları arasında da kurulmuş, toplumun genelinde yaşanan tüm bu dönüşüm gazetecileri de etkilemiştir. Bu çerçevede bir yandan gazete yönetimiyle gazete çalışanları arasındaki açığı artarken diğer yandan da gazeteciler arasında hiyerarşik bir yapılanma oluşmuştur. Patrona yakın yöneticiler, temsilciler ve köşe yazarlarından oluşan yüksek maaşlı ilk grup⁵² ile

⁵¹ Bu dönemde ticari televizyonların programlarının içeriklerinden yayın akışlarına hemen her şey çok sınırlı bir örnekleme göre belirlenen izlenme oranlarına (rating) göre düzenlenmektedir.

⁵² Köşe yazarlarının aldıkları ücretlerin yüksekliği genel kabul görmekle birlikte çoğunluğu doğrulanamayan çeşitli rakamlar üzerinden tartışma konusu edilmektedir. Örneğin, Can Ataklı, *Sabah*’ta bir dönem Yavuz Donat’ın 32 bin dolar, Selahattin Duman’ın 25 bin dolar, Rauf Tamer’in 20 bin dolar aldıklarını aktarmaktadır (Seymen, 2001:49). Bu yüksek ücretlerin varlığını kabul eden Ilgaz, bu köşe yazarlarının neden bu kadar yüksek ücretlerle çalıştırıldıklarını, bu

muhabirinden mizanpajcısına düşük maaşlı, iş güvencesinden yoksun gazetecilerden oluşan ikinci gruptan oluşan bu yapı içerisinde ikinci grup için çalışma koşulları da gittikçe ağırlaşmıştır.

212 sayılı yasanın fiilen kalktığı, tekelleşme nedeniyle tek seçenek olarak görülen gruplar arası geçişlerin bile zorlaştığı bu dönemde (Nebiler, 1995:49), gazetecilik alanında hızlı bir sendikasılaştırma operasyonu yapılmış (Otan, 1995:67-73) zaten zayıf olan tek sendika da simgesel bir örgüt haline getirilmiştir Aynı gruba ait tüm gazetelere servis yapan haber havuzlarının oluşturulması, bir gazetecinin birden çok işte çalıştırılması gibi uygulamalar sonucunda daralan iş piyasasında güçsüz ve örgütsüz kalan gazeteciler, uzun ve sağlıksız çalışma koşullarını dayatmaları karşısında karşı direnç gösterememektedirler. Diğer taraftan gazetecilik eğitimi veren fakültelerin her yıl verdiği yüzlerce mezunla büyüyen potansiyel yedek işgücü ordusu, gazete sahipleri gözünde tüm gazetecileri değersizleştirmektedir⁵³.

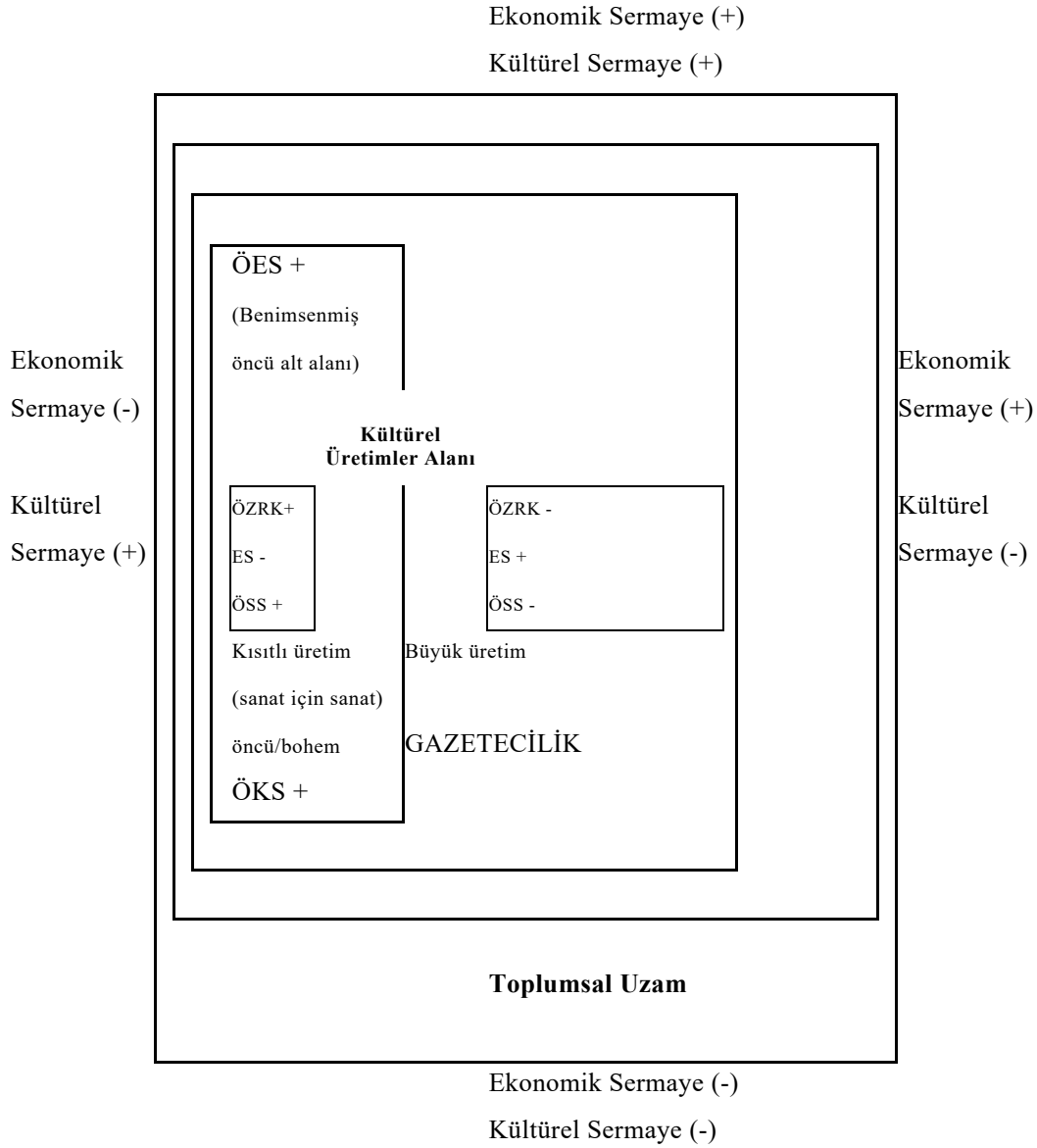
2.2. Gazetecilik Alanı ve Kültürel Üretim

Gazetecilik alanı, bir yandan toplumsal yapı içerisinde endüstrileşen medya sektörünün parçası olması nedeniyle ekonomik dünyaya, diğer yandan da kültürel üretime özgü kuralları nedeniyle Bourdieu'nün deyiimiyle “tersine ekonomik dünya”ya ait özellikleri eşzamanlı olarak barındıran ikili bir yapıya sahiptir. Bu ikili yapısı nedeniyle, Bourdieu gazeteciliği kültürel üretim alanı içerisinde büyük üretim ölçeğine sahip, görece özerkliği düşük kutba yakın konumlandırmaktadır (Benson, 1998:466). Bu konum aynı zamanda, kültürel üretim alanının, iktidar alanında ekonomik sermaye oranının yüksek olduğu kutba en yakın ucunu oluşturmaktadır. Kültürel üretim alanları içinde kitlesellik açısından dış güçlere ve talebe en çok bağımlı olan gazetecilik alanı (Bourdieu, 2000a:59), 1980’li yıllarda yaşanan dönüşüm sürecinde daha fazla ekonomik alanın etkisine girmiş, ikili yapısında ekonomik dünyaya ait kısım egemen hale gelmiştir.

paraların onlara neyin karşılığı olarak dağıtıldığını kendi kendilerine sorgulayıp sorgulamadıklarını sorduktan sonra arzın talepten kat be kat fazla olduğu koşullarda bir metanın (köşe yazısının) bü denli yüksek ücrete konu olmasının tek nedeni olabileceğini savunmaktadır: “O enformasyonun, siyaset/medya oligarşisinin çıkarları doğrultusunda dezenformasyona dönüştürülebilmesi” (2001:181-182).

⁵³ Yirminin üzerindeki iletişim fakültesi dışında iletişim meslek lisesi son sınıf öğrencilerinin de sosyal güvencesiz çalıştırıldıklarına, gençlerin yıllarca stajyer olarak kullanıldıklarına dikkat çeken Özsever, kriz dönemlerinde atılan yüzlerce gazetecinin varlığına karşın sendikasılaştırma operasyonları nedeniyle örgütlü bir karşı duruşun sergilenemediğine dikkat çekmektedir (Özsever, 2004:165-198)

Şekil 3– Gazetecilik Alanı

ÖES: Özgül Ekonomik Sermaye
ÖKS: Özgül Kültürel Sermaye

ÖSS: Özgül Simgesel Sermaye
ÖZRK: Özerklik Derecesi
(Bourdieu, 1999a:203'den uyarlanmıştır)

Gazetecilik alanının bu yapısıyla diğer kültürel üretim alanları üzerinde baskılarını artırdığını vurgulayan Bourdieu⁵⁴, çok çeşitli biçimlerde kendini gösteren bu baskıların birbiriyle bağlantılı iki temel sakıncasına dikkat çekmektedir: Bir alana giriş kurallarının

⁵⁴ Gazetecilik alanı kavramı çevresinde gazetecilik sosyolojisine ilişkin yeni bir yaklaşım geliştiren Bourdieu ve arkadaşlarının temel tezi gazeteciliğin ekonomik alandan özerkliği azaldıkça etkisinin ve yaygınlığının arttığına işaret etmektedir. Bu çerçevede egemen gücün bir parçası olarak hizmet eden haber medyası, diğer kültürel üretim alanlarının özerkliklerine ve sanatsal yeniliklerin ve bilimsel bilgi üretimi için uygun sosyal koşulların varlığına günden güne artan bir biçimde zarar vermektedir (Benson, 1998:463).

gazetecilik alanı tarafından belirlenmeye başlanması ve bir alan içinde başarının gazetecilik alanının kistaslarına uymaya zorlanması.

Her alana girişte, alana özgü kuralları benimseme ve uymaya dayalı bir bedel ödendiği düşüncesini savunan Bourdieu'ye göre bu bedel, alanda yıllar içinde oluşan, ancak alanda egemen olanlarla diğerleri arasında süregelen mücadelenin konusu olmaya devam eden, yerleşik kurallara göre belirlenmektedir. Gazete ve televizyonların, kültürel üretim alanlarına "giriş hakkı" ödemeyenleri kutsayabilmesi, alana giriş koşullarını belirlemede en etkili unsur olmalarına yol açmaktadır (Bourdieu, 2000a:71). Gazetecilik alanında sık yer almaya dayalı bu baskı, bir yandan kültürel üretim alanlarında ekonomik mantığın egemenliğine yol açarken diğer yandan da alanlardaki yerleşik kuralları ve geleneksel eyleyenleri devre dışı bırakmaktadır.

Bourdieu, gazete ve televizyonların en iyi roman, kaset, film ya da en iyi şair, yönetmen, müzisyene dair yayınladıkları listelerin (en iyi on roman vb.), bu baskının bir diğer biçimi olduğunu vurgulamaktadır (Bourdieu, 2000a:62). Buna göre, ticarileşmiş gazetecilik alanının onayını alan eser ve sanatçılar kültürel üretim alanı içerisinde başarılı, seçkin konuma yükselirken diğerleri ya olumsuzlanmakta ya da yok sayılmaktadır. Alana giriş vizesi dışında alandaki başarının da gazetecilik alanı tarafından belirlenmesi, kültürel üretim alanlarındaki eyleyenlerin ve üretimlerinin de bu etki yönünde biçimlenmesine yol açmaktadır.

Gazetecilik alanının bu baskıları sadece kültürel üretim alanları ile sınırlı değildir. Spordan yargıya, siyasetten ekonomiye pek çok alana kimlerin dahil olacağını, kimlerin konuşacağını ve kimlerin olumlanacağını belirleyen süreçte gazetecilik alanının gücü/etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Bu gücün, Türkiye'de gazetecilik alanında egemen konuma gelen ticari, kitle gazeteciliği tarafından kullanılıyor olması, gazetecilik alanına ilişkin analizlerde temel alınması gereken bir ayrımın varlığına işaret etmektedir.

2.3. Kitle Gazeteciliğinin Egemenliği

1980'li yıllarla birlikte tekelleşme, basın dışı sermaye akışı, teknolojik gelişmeler, reklam pastasının büyümesi, serbestleşme vb. bir dizi başlığı kapsayan dönüşüm sonucunda şekillenen Türkiye'deki gazetecilik alanının 2000'li yıllardaki genel karakteristik özellikleri, Bourdieu'nün gazetecilik alanına ilişkin yaptığı genel konumlandırmayı destekleyen bir tablo sunmaktadır. Birkaç büyük sermaye grubunun ve bunlara bağlı ticari, kitle gazetelerinin egemenliğindeki gazetecilik alanı, bu gruplar tarafından bir yandan bu grupların iktidar alanı içerisinde konumlarını güçlendirmek üzere bir araç, diğer yandan da ticari bir faaliyet alanı olarak kullanılmaktadır.

Diğer taraftan, genel özellikleri itibarıyla kültürel üretim alanının büyük üretime ve ekonomik sermayeye dayalı, görece özerklik derecesi düşük bölümünde yer alan Türkiye'deki gazetecilik alanı 2000 yılına girerken homojen bir yapıya sahip değildir. Bourdieu'nün gazetecilik alanına ilişkin değerlendirmelerinde alanı homojen bir bütün gibi gördüğü noktasında eleştiren Marliere'in dikkat çektiği üzere medya pazarının değişen kurallarını körlemesine takip etmeyerek işlerini ellerinden geldiğince dürüstçe yapmaya çalışan bir kesim de söz konusudur (1998:224)⁵⁵. Buna göre, kültürel üretim alanının kendi içinde kültürel ve ekonomik sermaye kutupları boyunca dağılmasına benzer şekilde Türkiye'deki gazetelerin de kendi içinde sermaye bileşeni oranlarına göre dağılımı, iki kutuplu bir yapının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

⁵⁵ Siyasal alanın gazeteciliği piyasanın kurallarına bağımlılığa yönlendirilmesindeki olumsuz rolünün (Fransız medya tarihinden –özellikle özelleştirmeler üzerinden- örnekler vererek) Bourdieu tarafından yeterince dikkate alınmadığını düşünen Marliere, Bourdieu'nün medya eleştirilerinin yoğun ampirik çalışmaya dayanmadığını, diğer ülkelerle karşılaştırmalarının zayıf kaldığını ve Fransa'da yaşanan bazı olayların diğer ülkelerde bağlamına oturmadığını savunmaktadır (1998).

Şekil 4 – Gazetelerin Sermaye Bileşimlerine Göre Dağılımı

ES (+)	Ekonomik		Ekonomik	
KS (+)	Sermaye (+)		Sermaye (+)	
Kültürel Sermaye (+)	Hürriyet	Milliyet	Posta	Kültürel Sermaye (-)
	Sabah	Akşam	Star	
			Takvim	
			Güneş	
	Y.Şafak	Türkiye	Gözcü	
		Zaman	Bulvar	
	Radikal		Taraftar	
			Fanatik	
Kültürel Sermaye (+)	Cumhuriyet	F.Forum	Öncü	Kültürel Sermaye (-)
	Yeni Asya	Milli Gazete		
	Yeni Mesaj	Akit		
	Ortadoğu	Dünya		
	Özgür Bakış	Gündüz		
	Evrensel			
	Hergün	Hürses	B.Gazete	
	Ekonomik		Ekonomik	
	Sermaye (-)		Sermaye (-)	
				ES (-)
				KS (-)

Bu dağılıma göre içinde egemenlik mücadelelerinin verildiği gazetecilik alanında gazeteler, sermaye yapıları temelinde, iki ana gruba ayrılmaktadır. Büyük sermaye gruplarına bağlı, genellikle tirajları yüz binin üzerinde olan gazeteler ile görece daha küçük ekonomik sermaye ile yayın hayatını sürdürmeye çalışan, tirajları genelde elli binin altında olan gazeteler. Bu dağılım aynı zamanda alandaki mücadelelerin de temel eksenini oluşturmaktadır. Bu temel eksen yanında, bir yanda egemen pozisyonda olan ya da benzer kitlelere seslenen gazetelerin kendi aralarında birincilik/egemenlik için yaptıkları mücadele sürerken diğer yandan da muhafazakâr gazetelerin egemen pozisyona geçmek için uğraşları devam etmektedir. Alandaki bu farklı mücadelelerin varlığı, sermaye yapısı ve miktarı

Şekil 5 – Gazetelerin Tiraj ve Özerklik Derecelerine Göre Dağılımı⁵⁶

Gazetelerin tirajlarına bakıldığında sahip oldukları sermayenin bileşenindeki ekonomik sermaye oranının yüksekliğiyle tirajı arasında doğru, özerkliğiyle ise ters orantılı bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Gazetenin ekonomik sermayeye yakınlığı oranında tirajı (üretim ölçeği) artarken, bu yakınlığın derecesi gazetenin özerklik derecesinin de düşmesine neden olmaktadır. Sermaye kurlarının belirlenmesindeki önemli rolü ve ekonomik sermayeyle olan bağı nedeniyle bu durum, aksi iddialara karşın, salt devlete karşı tanımlanan özerkliğin derecesinin de düşmesi anlamına gelmektedir.

⁵⁶ Tablo gazetelerin 1999 yılı tirajları dikkate alınarak oluşturulmuştur (BYAUM, 2000:24)

konumları nedeniyle değişim yanlısı potansiyelleri olduğunu savunduğu bu gazetelerin özerkliklerini koruyarak tirajlarının artırabilmesi hem alanda hem de toplumsal yapıda köklü değişimlerin gerçekleşmesine bağlıdır.

Büyük ölçekli gazeteler ise gazetecilik alanının egemen kısmında, ekonomik sermayeleri oranında piyasa koşullarına bağımlı bir biçimde yer almaktadırlar. Enformasyon üretme ve yayma noktasında gazetecilik alanının sahip olduğu simgesel güç, sermayelerine dayalı hiyerarşie uygun oranlarda, bu gazeteler tarafından kullanılmaktadır. Düşük özerklik dereceleri nedeniyle toplumsal alanda yaşanan değişimlerden daha çok etkilenen bu gazeteler, bu simgesel gücü sürekli kılmak için olası tüm değişimleri kontrol altında tutmak, içermek ve yönlendirmek zorundadırlar. Büyük üretim ölçeğini sürdürülebilir kılmak için bu zorunluluğa ek olarak, toplam sermayelerinin izin verdiği oranda, mümkün olan en geniş kesimlerin talepleriyle uyumlu içerik sunmaları gerekmektedir. Geniş okur kitlesinin heterojenliği nedeniyle bir yandan genel yayın politikaları olabildiğince muğlak bırakılırken, bu belirsizlik nesnellik ve tarafsızlık adı altında meşrulaştırılmaktadır. Bu gereklilikler sonucunda, şekillerin alt kısmında yer alan küçük ölçekli gazetelerde *görece özerkliğe dayalı farklılıklar* öne çıkarken bu gazetelerde, *sermaye merkezli benzerlikler* belirleyici olmaktadır.

Gazetecilik alanında sermayenin, piyasa aracılığı ile sürdürdüğü egemenlik ve bunun simgesel biçimleri, ideolojik yaklaşımları silikleşen büyük ölçekli gazetelerin *aynılaşması* sonucunu doğurmaktadır. Bourdieu, gazetecilik alanı üzerine genel düşüncelerini anlattığı *Televizyon Üzerine* kitabında gazetelerin yaygınlaştıkça omnibüs⁵⁷ konulara yönelmelerini bu aynılaşmanın kanıtı olarak vurgulamaktadır (Bourdieu, 2000a:48). Benzer örgütlenme modellerine ve gazetecilik anlayışına sahip bu gazetelerin, başvurdukları kaynaklardan haberlerinde kullanmak üzere seçilen fotoğraflara kadar, hemen tüm pratiklerinin benzeşmesine yol açan bir mekanizma söz konusudur. Bourdieu'nün "Neden bir haberi ilk sayfadan diğerini iç sayfalardan veriyorsunuz?" sorusuna yetkilinin verdiği "Bu besbellidir" yanıtı (Bourdieu, 2000a:31) bu mekanizmanın varlığının ve yerleşikliğinin en açık ifadesidir.

Güncelliğin dayatmalarından hızlı olmanın zorunluluğuna bir dizi baskının sonucu oluşan bu mekanizmanın bir ayağını da bu gazetelerin sürekli olarak birbirlerini kollayarak alan içinde işleyen piyasayı kontrol etmeleri oluşturmaktadır. Bu, gazetelerin kendilerinin ya da alan içindeki diğer gazetelerin yarattığı gündemlere kapılmalarına ve kendi aralarında oluşturdıkları alan içine kapanarak benzeşmelerine yol açmaktadır.

⁵⁷ Omnibüs olaylar başka şeyleri söylemek için kullanılacak zamanı harcadığı için çok önemli olan haberlerdir (Bourdieu, 2000a:22). Başbakanın giyim tarzı, bir bakanın sportif faaliyetleri, bir şarkıcının boşanması vb. omnibüs olaylara dayalı haberler örnek olarak verilebilir.

Sermaye egemenliği altında benzeşmenin kaçınılmaz olduğu bu koşullarda, aralarındaki nüansları abartarak bu mekanizmanın üstünü örtmek büyük ölçekli gazetelerin ortak çıkarıdır. Bu ortaklık uyarınca bir yandan küçük ölçekli gazeteler tek yanlı bakışla, taraflılıkla eleştirilirken, diğeri taraftan her gazete, tüm kesimlere seslenme ve tüm kesimlerin sesi olma iddiasıyla oluşturduğu çeşitliliğin ve tarafsızlığın, ideale en yakın olanı olduğunu savunarak farklılaşmaya çalışmaktadır. Bu süreçte, ticari, kitle gazeteciliği için en önemli farklılaştırıcı unsurlardan biri olarak öne çıkan köşe yazarlığı pratiği, 2000’li yıllara gelindiğinde köşe yazarı ve köşe yazısı sayısındaki nicel artışın eşliğinde, gazetecilik alanının en önemli pratiklerinden biri haline gelmiştir.

2.4. Köşe Yazarlığı

Gazetecilik alanının 200 yıllık döneminde yaşanan dönüşüm bir yandan ticari kitle gazeteciliğinin egemenliğinde ikili bir yapının oluşmasına yol açarken diğeri yandan da tüm gazetecilik pratikleri üzerinde etkili olmuştur. Bu süreçte kimi pratikler, meslekler yok olup giderken çok sayıda yenileri ortaya çıkmıştır. Alanın doğuşundan itibaren gazetecilik, edebiyatçılık, fikir adamlığıyla birlikte anılan gazete yorum yazarlığı ise süreç içinde dönüşüm yaşamış ve “köşe yazarlığı” adında melez bir türe dönüşmüştür. Gazete çalışanlarına ilişkin yapılan ikili ayrımın birinci grupta yer alan köşe yazarları, gerek iktidar alanında gerekse gazetecilik alanı içerisindeki ağırlıklarının artışı itibarıyla 1980’li yıllarda gazetecilik alanının “yükselen” eyleyenleri olmuşlardır.

Gazetecilik alanındaki ağırlığına karşın köşe yazarlığını ve köşe yazısını tek bir tanım altında özetlemek zordur. Bunun iki nedeninden biri neredeyse köşe yazarı sayısınca köşe yazısı çeşidinin olması, ikincisi de tarihsel süreç içinde gerek köşe yazarlarının gerekse buna bağılı olarak köşe yazılarının niteliklerinin önemli değişimler geçirmiş olmasıdır. Bir yazı biçimi olarak yazın uzmanlarının yaptıkları tanımlar ile bir mesleğin önemli bir ögesi olması nedeniyle de gazetecilerin yaptıkları tanımlar arasındaki farklılık da tanımlamayı zorlaştıran bir başka öge olarak belirlemektedir. Melez bir tür olarak köşe yazısı tanımlanırken iki yazı türünün temel özelliklerinden faydalanılmaktadır: Fıkra ve Makale.

Fıkra, Türk Dil Kurumu sözlüklerinde “gazetelerin veya dergilerin belirli sütunlarında, genel başlık altında gündelik konuları bir görüş ve düşünceye bağlayarak yorumlayan ciddi veya eğlendirici yazı türü” (TDK, 1988:498) olarak tanımlanmaktadır. Tanım, çeşitli belirsizliklere karşın, köşe yazısına dair temel öğeleri içermektedir. Bu tanımlamadan hareketle gazetelerin veya dergilerin *belirli sütunlarında* yer alması, *gündelik konularla* ilgili olması ve *yoruma* dayanması köşe yazılarına ilişkin dikkate alınması gereken nitelikler olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’deki tarihsel gelişim sürecini de dikkate alarak üç tür fıkradan (yazınsal fıkralar, gazete fıkraları ve makale fıkraları) söz edilebileceğini vurgulayan Özdemir, “bilimsel düşüncelerin kavramların açıklanmasında bir araç olarak kullanılması yönelimi nedeniyle günümüzde makalenin minik bir örneği olan fıkrayı ‘bir öğretiyi, bir öğretiyi ilgili kimi kavram ve düşünceleri gazete okurlarının anlayabileceği bir dille anlatan, bilgilendirme ve öğretme yöne ağır basan yorumsal yazı’ olarak” tanımlamaktadır (1983:105). Özdemir’in tanımlamasından hareketle köşe yazısına ilişkin yukarıda öne çıkan niteliklere *bilgilendirme, öğretme, düşünsel gelişimlere katkıda bulunmayı* eklerken makalenin tanımı dikkate alınmaktadır:

TDK Sözlüğüne göre makale, “bilim, fen konularıyla siyasi, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazısı”dır. (TDK, 1988: 980). Makalenin özellikleri göz önüne alındığında güncellik arka planda kalırken, köşe yazılarına ilişkin öne çıkan nitelikler *nesnellik, bilimsellik ve uzmanlık* olmaktadır. Makaleyi fıkradan ayıran özellikler Özdemir’e göre (1983:111) konusunda uzman kişilerce yazılması ve dilsel özellikler itibarıyla bu uzmanlığa bağlı terimleri içermesi yanında, öne sürülen savların kanıtlarını içermesi ve fıkraya oranla bilgilendirme ve gerçekleri öğretme kaygısının ağır basmasıdır.

Gazetelerde haberlerin dışında kalan ve onlardan çizgi ile ayrılmış bir sütunda, yazarının adı belirtilmiş, belirli bir periyotta yayınlanan yazı türleri bulunmaktadır. Sağlık vb. belli bir konuda sorulan sorulara verilen cevaplardan oluşan ya da borsa, otomobil, sigorta, tüketici köşesi vb. başlıklar altında yer alan, bazıları uzman kişilerce yazılmış, yazılar da köşe yazısı olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak yazı konusunun yazarı büyük oranda belirlediği, yazarın öznelliğinin ikinci planda kaldığı ve “genel” değil “özel” bir başlık altında yayınlanan bu yazılar, teknik olarak benzeseler de, yukarıda belirtilen tanımlar çerçevesinde köşe yazısı, yazarları da köşe yazarı değildir. Benzer şekilde dosya, görüş vb. başlıklar altında yayınlanan yazılar da köşe yazısının belli özelliklerini taşımakla birlikte köşe yazısı olarak değerlendirilmemektedir.

Köşe yazıları, röportaj, gezi yazısı, anı, mektup gibi birçok türün özelliklerini barındırmakla birlikte temel özelliklerini yukarıda belirtilen iki türden almaktadır. Buna göre, “gazete ve dergilerin belirli sütunlarında, gündelik ya da uzmanlığa dayalı konuları, genel başlık altında, bilgilendirme, haberdar etme amaçlı olarak ele alan, açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan ve belirli bir periyotta yayınlanan, ciddi ya da eğlendirici gazete ve dergi yazılarını “*köşe yazısı*”, köşe yazılarını gazetede kadrolu olarak ya da gazete dışından yazan eyleyenleri de “*köşe yazarı*” olarak adlandırmak mümkündür.

Bu tanımlar köşe yazarı ve köşe yazısından oluşan köşe yazarlığı pratiğini biçimsel olarak açıklamakla birlikte, pratiğin toplumsal uzamdaki yerinin ve anlamının ortaya çıkarılması için iktidar alanındaki ve gazetecilik alanındaki dönüşümlerle birlikte ele alınması, ülkesel ve dönemsel özelliklere dikkat edilmesi gerekmektedir.

Biçimsel olarak fıkra ve makalenin özelliklerini taşıyan köşe yazarlığının Türkiye’deki tarihçesine bakıldığında başyazarlık pratiği ile karşılaşmaktadır. Türkiye’deki gazetecilik alanına ilişkin yapılan dönemselleştirme uyarınca ilk gazetelerden 1940’ların sonuna kadar süren dönem, başyazarlık pratiğinin egemen olduğu dönem olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde genellikle gazetenin sahibi de olan başyazarlar, gazetenin yorum gücünün merkezini oluşturmuş, başyazarlar da gazetenin en önemli ögesi olarak değerlendirilmiştir. İlk gazetelerden *Tercüman-ı Ahval*, kurucusu Agah Efendi’nin ve sonradan ona katılan Şinasi’nin başyazarıyla ün kazanmış, etkili olmuştur. Daha yakın zamana gelindiğinde *Vatan* ile Ahmet Emin Yalman, *Dünya* ile Falih Rıfkı Atay, *Cumhuriyet* ile Yunus Nadi adlarının özdeşleştiği, gazetenin bir konu hakkındaki görüşünün bu başyazılarda ifade edildiği görülmektedir (Turhan, 1996:4).

Başyazarların gazetecilik alanındaki önemi 1940’lı yılların ikinci yarısına kadar devam etmiştir. Atatürk’ün müstear isimle, 22-26 Ocak 1937 tarihleri arasında *Vakit*’te beş gün süreyle Türk-Fransız ilişkileri ve Hatay sorununu konu edinen başyazarlar yazma gereği duyması da bu önemin bir işaretidir (Topuz, 2003:165). Bu dönemde, yurtdışında ya da ülkenin en iyi okullarında okumuş, yabancı dil bilen, birçoğu aynı zamanda milletvekilliği gibi siyasi görevler de almış olan başyazarların ya da edebiyat ve fikir hayatında önemli yer edinmiş kişiler olan diğer yazarların yazıları geniş kesimler tarafından kolayca anlaşılamayacak kadar ağır metinlerdi. Bu nedenle, 1 Mayıs 1948 tarihinde yayınlamaya başladığı *Hürriyet*’te haberleri fotoğraflarla birlikte değerlendirerek Türk basınına yeni bir soluk getiren Sedat Simavi’nin, o güne kadar alışlagelmiş olan uzun ve ağır makaleleri kaldırması yeni bir dönemin de başlangıcı olarak kabul edilebilir. Simavi’nin kendi yazılarında konuşulan dili kullanması, halkın konuştuğu sade bir Türkçe ile halka dönük yazması ve başyazarlarını kısa tutması farklı bir başyazarlık anlayışının da başlangıcı olmuştur (İnuğur, 1988:137).

Başyazarlık anlayışındaki bu değişim kitle gazeteciliğinin alan içindeki egemenliğinin artışına paralel olarak diğer yazarları da etkilemiş, gazete yazarlığı adı altında toplanan çeşitli yazı türleri, zaman içinde, kitlenin beklentilerini ön planda tutan yazarlardan ve görece daha kolay anlaşılan/yazılan yazılardan oluşan köşe yazarlığı pratiğine dönüşmeye başlamıştır. Bazı gazetelerde varlığını sürdüren başyazarlara karşın, sermayenin belirleyiciliğinde ticarileşmenin yerleşiklik kazanmaya başladığı, kitle gazeteciliğinin gazetecilik alanındaki

egemenliğini ilan ettiği 1980'li yıllar, bu dönüşüm sürecinin tamamlandığı yıllar olmuştur. Bu nedenle Türkiye'de 2000'li yıllardaki köşe yazarlığı pratiğine ilişkin yapılacak analizlerde, 1980'li yıllardan itibaren gazete yazarlığında yaşanan bu dönüşümün dikkate alınması zorunludur.

2.4.1. Türkiye'de Köşe Yazarlığı Pratiği:2000'li Yıllar

Köşe yazarlığı pratiği, 2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye basınında, özelde günlük gazetelerde, olmazsa olmaz bir öge olarak öne çıkmaktadır. 1998 yılı Mart ayının son bir haftalık süresinde yapılan bir araştırmada ekleri ile birlikte 10 ulusal gazetede 108'i spor toplam 561 köşe yazarı tespit edilmiştir (İspirli, 2000:81). Bir başka araştırmada 2004 yılında önde gelen 20 gazetede 695 köşe yazarı saptanmıştır⁵⁸ (Gürel, 2004:246). 18 Mart 2002 tarihli gazeteler üzerinden yapılan bir başka çalışmaya göre ise Türkiye'de yayınlanan 27 irili ufaklı ulusal, günlük gazetenin (spor gazeteleri hariç tutulmuştur) tamamında bir günde toplam 283 köşe yazarının yazısı yayınlanmıştır. Bu sayıya, bu gazetelerin spor sayfalarında yazan 32 spor-köşe yazarı eklendiğinde köşe yazarlığı pratiğinin, gerek nicel gerekse nitel olarak, gazetelerin haberlerden sonraki en önemli ögesi/alanı olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışma kapsamında, ticari kitle gazeteciliği egemenliğindeki gazetecilik alanındaki köşe yazarlığı pratiği analiz edildiğinden, görece küçük ölçekli gazetelerdeki köşe yazarlığı pratiğine ilişkin ayrıntılı bir çözümleme yapılmamaktadır. Buna karşın bu gazetelerdeki köşe yazarlığı pratiğinin karakteristikleri ve farklılıkları, kitle gazetelerindeki köşe yazarlığı pratiğinin tanımlanması açısından işlevsel bir öneme sahiptir.

Küçük ölçekli gazetelerde ideolojik yaklaşımın ön planda olması nedeniyle bu ideolojiye (milliyetçi, sosyalist, dini vb.) dayalı sermayeye sahiplik köşe yazarı olma noktasında belirleyici olmaktadır. Gazete için geçerli olan bu sermaye türünün dışında simgesel seçkinliğin kriterleri arasında sayılan akademik, sanatsal vb. sermayeye sahip olanlar arasından da bu yaklaşıma yakın olanlar bu gazetelerde köşe yazarlığı yapabilmektedir. Simgesel güç açısından bakıldığında sınırlı ve kendi kamuoylarına dönük bir güce sahip olan bu köşe yazarlarının alana girişleri de, sahip oldukları sermaye türünün ve miktarının gazete ile uyumuna bağlıdır. Her bir gazetenin köşe yazarlarının habitusları

⁵⁸ Köşe yazarlarının sayısal çokluğunu "günlük gazete okuyucusunun haber yerine köşe yazısı okumaya zorlanması şeklinde yorumlayan Alaeddin Asna'nın bu araştırmasına göre köşe yazarlarının gazeteler arasındaki dağılımı şöyledir: *Hürriyet* (64), *Cumhuriyet* (59), *Sabah* (55), *Radikal* (49), *Vakit* (42), *Milliyet* (41), *Zaman* (38), *Yeni Şafak* (37), *Finansal Forum* (35), *Türkiye* (33), *Dünya* (33), *Akşam* (29), *Tercüman* (27), diğer *Tercüman* (23), *Star* (24), *Gözcü* (23), *Posta* (22), *Takvim* (14), *Güneş* (9). Araştırmalarda kullanılan farklı yöntemler nedeniyle farklı sonuçlar ortaya çıksa da ortak nokta (köşe yazarı sayısı ve köşe yazılarının kapladığı alanın büyüklüğü itibarıyla) köşe yazarlığının gazetelerin en önemli öğelerinden biri haline geldiğidir.

arasında benzerlik olmakla birlikte, ticari gazetecilik kurallarından bağımsızlık bu benzerliğin derecesinin küçük ölçekli gazetelerde yüksek olmasına yol açmaktadır. Ekonomik baskılardan uzak olma nedeniyle başarısı gazete için geçerli olan sermayeyi en iyi şekilde kullanmaya dayalı olan bu köşe yazarları arasındaki değişim, eski/yeni arasındaki ilişkiler de bu sermaye türüne göre belirlenmektedir.

Küçük ölçekli gazetelerdeki köşe yazarları için “alanda neyin söylenebileceğine” ilişkin olarak piyasanın değil, gazetenin ideolojik yaklaşımına dayalı sınırlar bulunmaktadır. “Taraflılık” olarak da değerlendirilen bu sınırlılıklar bu köşe yazarlarının yazılarında kullandıkları kaynaklarda, eyleyenlerde, kurumlarda ve bunlara yaklaşımlarında da kendini göstermektedir. Piyasanın kurallarından görece bağımsız olmakla birlikte, belirtilen sınırlılıklar içindeki bu köşe yazarlarını tekil, bağımsız, özgür “yaratıcı”lar olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu köşe yazarları gazetecilik alanı içerisinde kendi sermaye türlerinin egemenliğine yönelik bir değişimi talep ederken, köşe yazarlığı pratiği açısından kendileriyle aynı düzlemde yer alan büyük ölçekli gazetelerdeki köşe yazarları farklı talep, çıkar ve habituslarıyla ayrı bir grup oluşturmaktadır. Toplumsal uzamda egemen olan pratiklerin işleyiş mekanizmalarını ortaya çıkarmayı amaçlayan Bourdieu’nün yaklaşımı, ağırlıklı olarak bu ikinci grubun pratiklerinin çözülmesine yöneliktir⁵⁹.

Bir alanın dinamiğinin ancak yapısının çözülmesiyle anlaşılabilceğini savunan Bourdieu’ye göre, “bu yapıyı kuruluşunun ve onu oluşturan konumlar arasındaki ya da bütünüyle bu alan ile diğer alanlar -özellikle iktidar alanı- arasındaki gerilimlerin oluşumsal bir çözümlemesi olmadan anlayamayız” (Bourdieu ve Wacquant, 2003:74). Bu nedenle 2000’li yıllardaki köşe yazarlığını değerlendirmek üzere, 1980-2000 arası dönemde köşe yazarlığı pratiği alanı içerisinde yaşanan dönüşüm süreci, Bourdieu’nün “kültürel yapıtlar bilimi”ne ilişkin uyarıları doğrultusunda iki ana başlık altında ele alınmaktadır: a) Köşe yazarlarının iktidar alanı ile ilişkileri b) Köşe yazarlarının gazetecilik alanı ile ilişkileri. Böylelikle, hem çalışmanın araştırma sorularına uygun şekilde bu döneme dair bir çerçeve çizilmekte hem de sistematik olmayan bir biçimde elde edilen köşe yazarlığına ilişkin bilgi ve dökümanların (yazarlarla röportajlar, köşe yazıları, haberler vb.) belirli bir bütünlük içinde analiz edilmesi sağlanmaktadır.

⁵⁹ Bu çerçevede, çalışmanın geri kalan bölümünde köşe yazarlığı pratiğine ilişkin yapılan değerlendirmeler pratiğin ticari kitle gazetelerindeki versiyonuna ilişkindir.

2.4.2. Köşe Yazarları ve İktidar Alanı

1980’li yıllarla birlikte Türkiye’de yaşanan dönüşüm sürecinde iktidar alanında yaşananlar köşe yazarlığının karakteristiklerinin de değişmesine yol açmıştır⁶⁰. Gazetecilik alanının ticarileştiği ve büyük yatırımlara ihtiyaç duyan bir endüstri haline geldiği bu süreçte köşe yazarlığı, başta devlet olmak üzere, iktidar alanındaki güçlere ve buradaki güç dengelerindeki değişimlere giderek daha fazla bağımlı hale gelmiştir. Toplumsal uzamın hemen tümünün sermayenin talepleri doğrultusunda biçimlendiği bu dönemde, sermaye egemenliğinin eyleyenler düzeyindeki uzantısı olarak tanımlanabilecek *seçkinlerin egemenliği*, köşe yazarlığı pratiğinin temel belirleyeni/özelliği olarak öne çıkmaktadır. Sınıf egemenliği çerçevesinde, bu egemenlik eyleyenler dışında, bu eyleyenlerin de içinde yer aldığı iktidar alanındaki egemen kurumları da kapsamaktadır.

Seçkin kuramlar çerçevesinde yapılan işlevsel açıklamalar açısından bakıldığında, köşe yazarlığının seçkinlerin egemenliği altında olması doğal görülmesine karşın siyasal/sınıfsal açıklamalar bunun sorgulanması gereken bir durum olduğunu ortaya koymaktadır⁶¹. Bu süreçte sınıf egemenliğine dayalı seçkinlerin egemenliğinin devamı yönünde işlev gören köşe yazarlarının geniş toplum kesimlerini ve onların seçkinlerini dışlaması/yok sayması açık bir eğilim halini almaktadır. Bu eğilim, hızlı yazı üretme, kolay erişilebilir kaynaklara yönelme gibi bu dönemin öne çıkan gazetecilik pratiklerinin de

⁶⁰ “İşi yalnızca gazetecilik olmayan grupların gazete çıkarması ortamında yazarların çok büyük zorlukları oluyor. O ticari grubun en büyük menfaat veren devletle olan ilişkileri haliyle iktidarların ilk dönemlerinde yayın politikalarına yansiyabiliyor” (Serter, 2003: Güngör Mengi ile röportaj)

⁶¹ Bir malın üstün niteliklere sahip olmasına ve bununla bağlantılı olarak değerinin diğer mallara göre yüksek olmasına neden olan etmenlere benzer şekilde, seçkinlerin varlıklarının nedenleri de toplumsal bir nitelik taşımaktadır. Ancak daha karmaşık bir sürecin sonucu olmaları nedeniyle seçkinlerin toplumsal yaşamdaki varlıkları, insanlık tarihinin tümünü tarihselliği içinde dikkate alınarak yapılan açıklamalarla aydınlatılmaya ihtiyaç duymaktadır. Seçkinlerin ve seçkin kuramlarının sınıflandırılmasına da temel olacak şekilde, bu açıklamaları işlevsel ve siyasal/sınıfsal kökenli olanlar olarak iki başlık altında toplamak mümkündür.

İşlevsel açıklama “uzmanlığın belirlediği işbölümü içinde, işlevsel uzmanlık isteyen rolleri oynarken sergilenen kapasite”yi seçkinliğin temeli olarak tarif etmekte ve her toplumda ve her rejimde çeşitli işlevlerin yarattığı seçkinlerin varolduğunu savunmaktadır (Ergil, 1986:119). Bu noktadan başlandığında işbölümünün doğal değil, toplumsal bir olgu olduğu gözardı edilmekte ve seçkinlerin varlığı kaçınılmaz hale gelmektedir. Eşitsizliği bir veri olarak alan bu yaklaşım çözümü de bu eşitsizliğin sınırları dahilinde aramaktadır.

Siyasal/sınıfsal açıklama ise konuyu, işbölümünün de ortaya çıkışını koşullayan, “toplumsal tabakalaşmanın, yani sosyal eşitsizliğin birincil nedeni olan egemenlik ilişkilerinin varlığı”na (Ergil, 1986:21) dayandırmaktadır. Bazı işlevlerin zaman içinde önemsizleşirken bazılarının önem kazanmasını hatırlatarak tarihselliğe dikkati çeken yaklaşım, seçkinlerin varlığının, genişleyen toplumun ihtiyaç duyduğu işlevler temelinde açıklanmasını yetersiz bulmaktadır. Sınıflı toplum yapısında eşitsizliğin kurumsallaşmasının seçkinlerin varlığındaki önemine vurgu yapan yaklaşım, bunun ortadan kaldırılmasını seçkinliğin de sonu olacağını savunmaktadır.

etkisiyle, olası alternatif bakışların gündeme gelmesine engel olurken, güç/iktidarı elinde bulunduran kesimlerin seçkinlerine olan bağımlılığın artmasına yol açmaktadır.

Köşe Yazarlığının Yükselişinin Nedenleri

Seçkinlere bağımlılık çerçevesinde yükselişe geçen köşe yazarlığı pratiği açısından bu dönemde iktidar alanındaki yaşanan ve en çok göze çarpan değişim, yerleşik güç/iktidar ağı içerisinde kişisel ilişkilere dayalı mekanizmanın öneminin artması olmuştur. Seçkinlerin egemenliği olarak formüle edilen bu dönemde, siyasal seçkinlerin köşe yazarlarını (ve genel yayın yönetmenlerini) kendi iktidarlارının devamı için önemli bir müttefik olarak yanlarına çekmeye çalıştıkları ve bu amaçla onlarla doğrudan ve kişisel ilişkiler kurdukları görülmektedir. Diğer taraftan köşe yazarlarının varlık koşullarının, özellikle siyasal seçkinlerle olan bağlarının gücüne bağımlı hale gelmesi karşılıklı bir ihtiyacı ortaya çıkarmış, köşe yazarları da siyasal seçkinlerle olan kişisel ilişkilerini güçlendirmeye önem vermişlerdir (Tılıç, 2001:141). Bu karşılıklı ihtiyaç sonucunda güçlenen ilişkilerin her iki tarafa getirdiği maddi ve simgesel kârın büyüklüğü, zaman içerisinde iktidar alanında yer alan (ekonomik, askeri, kültürel vd.) tüm seçkinlerin aynı ilişki biçimini kurmaya yönelmelerine yol açmıştır:

“Bizde bozulma Özal döneminde başladı. Özal, muhabirleri es geçerek doğrudan doğruya patronlarla, Ankara temsilcileriyle, yayın yönetmenleriyle ve çevresindeki bazı yazarlarla muhatap olmaya başladı. Başbakan düzeyinde böyle olunca, diğer haber kaynakları da muhabirleri es geçerek daha yukarıdakilerle irtibat kurmaya çalıştılar.” (Baysal, 2006: Fatih Altaylı –*Sabah* GYY- ile röportaj) “Artık haber kaynakları muhabirlerin suratına bakmaz hale geldiler. Bekliyorlar ki, genel yayın yönetmeni arasın ve onunla konuşsun... Biz muhabirken böyle bir şey yoktu.” (Akman, 2002a: Nurcan Akad –*Akşam* GYY- ile röportaj).

Bireysel ilişkilere ve çıkara dayalı yapılanma içinde seçkinlerin bu yönelimi köşe yazarlığı pratiğinin yükselmesine ve köşe yazarı sayısının artmasına neden olurken, gazetelerin temelini oluşturan muhabirlik pratiğini değersizleştirmiştir (Özsever, 2004:152). Bu çerçevede muhabirliğin “genellikle yeni mezun kişilere ya da halen öğrenci stajyerlere düşük maaşlar ve imkanlarda yaptırılan bir iş” haline dönüşmesinin sakıncalarına dikkat çeken *Zaman* Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı, bu durumun hem muhabirliğe hem de köşe yazarlığına zarar veren bir yapılanmaya neden olduğunu belirtmektedir:

bu ülkedeki gazetelerden bazısında istihbarat servisleri, haber merkezleri, yayın servisleri (iç haberler, kültür vs.) ya yok ya da bir gazeteyi sırtlayamayacak kadar cılız bir yapı üzerinde duruyor... Az biraz palazlanmış her muhabire köşe açan ve orada her gün yazmaya teşvik eden Türk usulü gazetecilik geleneği(!) köşe yazarlığını da öldürüyor... Gazetelere zenginlik katması gereken köşe yazarlığı, bu ülkede gazeteleri bazen güdükleştiriyor (Dumanlı, 8 Kasım 2004:*Zaman*).

Bu yapı içinde havuz sistemi adı verilen bir sistemle haberlerinin başka haberlerle harmanlanarak anonim olarak sunulması nedeniyle muhabirlerin çalışma şevklerinin de kalmadığını vurgulayan *Sabah* köşe yazarı Savaş Ay’a göre eskiden muhabirlerin yaptığı işi artık yöneticiler ve köşe yazarları yapmaktadır:

"Şef çok. Kızılderili yok!.." Bu özlü söz gazeteciliğin son 10-15 yılına cuk oturuyor... Artık başta köşe yazarları, baş yazarlar, hatta yazı işleri müdürleri ve hatta genel yayın müdürleri sütunlarında ya da zaten kendilerine potansiyel olarak açık her sayfada, uygun gördükleri her şekilde "muhabirlik" yapabiliyorlar... aslında muhabirlerin yapması gerekeni kendileri yapıyor. Hem de yerlerinden bile kıpırdamadan. Telefonu açınca muhabirin kapısında beklemekte bile zorlandığı mekan ve makamlara bir telefonla ulaşan yazar, statüsünün avantajından yararlanıp, 5-10 dakikalık bir görüşmeden sonra manşet, sür manşet bile olabilecek bilgileri toparlayabiliyor... "Muhabirlik öldü. Başımız sağ olsun" (Ay, 10 Şubat 2003: *Sabah*).

Diğer taraftan, genel yayın yönetmenleri ve köşe yazarlarıyla kurulan doğrudan bağlantılar nedeniyle iktidar seçkinlerinin muhabirlere önem vermemeye başlaması gazete patronlarının da işini kolaylaştırmıştır. Sürekli istihdam edilen muhabirler yerine telif üzerinden çalışan ve kolaylıkla işten atılabilen köşe yazarlarıyla çalışma kapitalizmin yeniden yapılanma sürecine uygun, esnek bir çalışma düzeni sunmaktadır. Bu ticari işletme mantığı çerçevesinde genel yayın yönetmenleri, aksini isteseler bile⁶², muhabirlere yatırım yapmak, muhabir ağı oluşturmak yerine dönemin egemen seçkinleriyle güçlü ilişkiler kurabilen (sosyal sermaye) ve uygun habitusa sahip eyleyenlere köşe açmaya yönelmişlerdir⁶³. Bu koşullar altında ancak "günü kurtarabildiklerini" vurgulayan *Akşam* Genel Yayın Yönetmeni Serdar Turgut, gündelik koşuşturma içinde muhabir yetiştirmenin çok zor olduğunu belirterek kendini savunmaktadır (Baysal, 2006: Serdar Turgut ile röportaj). Muhabirliğe yatırım yapılmaması, ücretlerinin düşüklüğü muhabirlerin kalitesinin düşürürken bu ihtiyaç uzman eyleyenlerin köşe yazarı olarak istihdamıyla karşılanmaya başlanmıştır:

"Köşe yazarlarının bir kısmı ise konularının uzmanları ve meslekleri gazetecilik değil. Gazetecilerin kalitesi istendiği seviyede olmadığı için bunlara ihtiyaç duyuluyor. Örneğin bir ekonomi haberini doğru yorumlayacak ve aktaracak çok az sayıda gazeteci var. Bunu her konuya yayabilirsiniz. Kısaca bir olayı doğru şekilde anlatabilecek, yorumlayabilecek, analiz edecek yeter kadar muhabir yetiştiremedik" (Haftalık, 2005b: Tayfun Devecioğlu – Vatan GYY- ile röportaj).

Madalyonun diğer yüzüne bakıldığında ise köşe yazarlarına verilen para ve itibarın kaliteli gazeteci/muhabir yetişmesinin önündeki en önemli engellerden biri olduğu görülmektedir:

Kaliteli gazeteci eksikliğinin gitgide büyümesinin ve özel muhabirliğin ölmesinin temel nedenlerinden biri yakın geçmişte politik-ekonomik tanışıklıklar sayesinde sözde

⁶² *Akşam*'ın genel yayın yönetmenliğine getirilen Serdar Turgut (patronunu kastederek) paranın başında oturanların kendisine muhabirler alıp ağ kurma imkanı verseler hemen kuracağını ancak bunun gerçekçi bir istek olmadığını bildiğini, parayı da yazarlara harcadığını belirtmektedir (Akman, 2005: Serdar Turgut ile röportaj)

⁶³ *Sabah*'ta uzun yıllar gazetecilik ve yöneticilik yapan Can Ataklı'nın bir röportajında söyledikleri 90'lı yıllarda gazetelerin, teknolojik gelişmelerin sunduğu imkanların da katkısıyla, az sayıda kişi tarafından çıkartılması mantığını özetlemektedir: "Teknoloji artınca önemli işler az adamlar yapılır hale geldi, ara adamlar çıkartıldı. Ondan sonra da on tane süper maaş alan yazar ve birkaç iyi haber koklayan müdür, istihbarat şefi yeterli olmaya başladı. Zaten iş masa başına dönmüştü. Yeni gelen adama çok az para veriliyordu ve bunlar kritik görevlerde çalışmadığından işten çıkartıldıklarında değişen bir şey olmuyordu" (Seymen, 2001:76)

haberlerle dolu yazılar döşenen kimi köşe yazarlarına çok para ve itibar verilirken muhabirlere hiç yüz verilmemesi... İyi muhabir yetiştirdik mi? Hayır. Gazetecilerin kaç yaşına gelirlere gelsinler haberci olarak kalmalarını destekledik mi? Hayır. Para ve değer verdik mi? Hayır. Bütün bunlar çok ciddi yanlışlar (Babaoğlu, 17 Ağustos 2005: *Vatan*).

Diğer taraftan daha zor, pahalı, getirisi uzun vadeli olan haberciliğe yatırım yapmak yerine⁶⁴, gerekliliği tartışma konusu olan ancak görece daha ucuz ve getirisi kısa vadede belli olan köşe yazarlarına yazı başına para vermek kitle gazeteleri için farklılaşma açısından daha kolay bir yol olarak görülmüştür. Ticari kitle gazeteleri açısından bu farklılaşma ihtiyacının iki temel nedeninden biri televizyon, internet vb. ile rekabet, ikincisi ise alandaki diğer gazetelerle rekabettir.

Gazetelerin radyo, televizyon ve internet gibi kendisinden daha hızlı haber verme ortamlarına karşı verdiği mücadelede “geç kalmaya mahkum olan yazılı basın mensuplarının yoruma kaymak zorunda kalması” (Düzel, 2001: Hakkı Devrim ile röportaj) köşe yazarlarının öne çıkmasının bir diğer önemli nedenini oluşturmaktadır. Buna göre, yapısal özellikleri nedeniyle bir haberi geniş kitlelere duyurmada geç kalan gazeteler, bu açıklarını kapatmak üzere yoruma daha ağırlık vermekte, bu da köşe yazarlarının muhabirlere tercih edilmesine yol açmaktadır:

Ancak "köşe yazarlığının" gereksizliği yolundaki düşüncelere katılamıyorum. Benim düşüncem şu ki, gazetelerin değişik alanlarda köşe yazarı istihdam etmelerinin en önemli nedeni "ürünü farklılaştırmak" ve özellikle radyo ve televizyon gibi kitle haberleşme araçları ile rekabet edebilmek.. hız aynı zamanda radyo ve televizyon için dezavantaj da yaratıyor. Haberler çoğu zaman kısa ve yüzeysel spotlardan öteye gidemiyor. Bu durumda gazetelerin, radyo ve televizyonların önüne geçebilmeleri için iki silahları oluyor: (1) Haberin daha derinlemesine araştırılıp yeni unsurlarla da beslenerek verilebilmesi ve (2) köşe yazarlarının yorumlarıyla haberin desteklenmesi, okuyucunun olayları daha geniş bir perspektif içinde görebilmesinin sağlanması... Bir genel yayın müdürü olarak gazetelerdeki köşe yazılarını işte bunun için gerekli görüyorum (Yılmaz, 5 Temmuz 2003: *Milliyet*).

Ticari bir yapılanma içinde, sayfalarını benzer haberlerle dolduran ticari kitle gazeteleri farklı özelliklere sahip köşe yazarları aracılığıyla bir yandan çoğulcu bir yapıda olduklarını, çoksesliliğe sahip olduklarını vurgulama imkanına kavuşurken diğer yandan da tarafsızlık adı altında tüm kesimlere seslenmelerini meşrulaştırabilmektedirler⁶⁵. Bu çerçevede bu

⁶⁴ Mehmet Ali Kışlalı, rakibi *Hürriyet*'i yakalamak üzere tesislere büyük yatırım yapan *Sabah*'ın sahibi Dinç Bilgin'in habercilik konusundaki hedeflerini sorduğunda “Habercilik çok pahalı” yanıtını aldığını belirtmektedir (11 Şubat 2003: *Radikal*). Ticari televizyon kuruluşları için de benzer bir durum söz konusu olduğuna dikkat çeken Nuri Çolakoğlu Irak'ta bir muhabirin, kameramanın, teknik ekibin bulunmasının aylık maliyetinin 25 bin dolar olduğunu, bunun da yabancı muhabirlere bağımlılığı getirdiğini vurgulamaktadır (Akademi İletişim Dergisi, 2005, sayı 3'den aktaran www.medyatava.net).

⁶⁵ Çok satan gazetelerde farklı dünya görüşlerini savunan yazarların birarada yer almasının bir gelişme gibi sunulmasını eleştiren Bumin, aynı gazetede aynı konuyu işleyen iki yazarın birbirinden tamamen farklı sonuçlarla yazılarını noktalayabildiklerine dikkat çekerek bunun gerçek anlamda bir çoğulculuk olarak değerlendirilmesine karşı çıkmaktadır: “Çoğulculuğu herkesin aynı torbada

gazetelerin genel yayın yönetmenleri sık sık “en geniş fikir yelpazesinin” kendi gazetelerinde olduğunu iddia etmektedirler:

İddia ediyorum bu gazete şu anda bile Türkiye’nin en güçlü ve farklı yaklaşımları sergileyen yazar kadrosuna sahiptir. Yazarlarımızın isimlerini yanyana bir kağıda yazıp yüksek sesle okuduğunuzda sonunda “olamaz bunların hepsinin birden tek bir gazetede olmalarına inanamıyorum” diyeceksiniz eminim. (Turgut, 3 Mayıs 2004: Akşam)

Radikal’in bence bir başka önemli ve ayırt edici özelliği, bünyesinde çok sayıda değişik siyasi görüşe ve dünya algılayışına sahip yazarlar bulundurması. Bunun okuyucuya önemli bir hizmet sunduğuna inandım hep ve inanmaya devam ediyorum. *Radikal* okuyucusu, diyelim Avrupa Birliği tartışması söz konusu olduğunda en taraftar görüşten en muhafazakâr görüşe kadar pek çok farklı görüşü aynı gün aynı gazeteden alabiliyor, kendince görüşler arasında karşılaştırma yapabiliyor, kendi görüşünü daha kolay oluşturabiliyor... Zaman zaman bu görüş farklılıkları nedeniyle *Radikal* yazarlarının kendi aralarındaki tartışmalara da tanık oluyoruz... (Berkan, 16 Temmuz 2003: *Radikal*)

Bu tercihler sonucunda sayıları, yazım sıklıkları ve güçleri artan köşe yazarlarının iktidar alanındaki güçlerini belirleyen süreci şu şekilde formüle etmek mümkündür: Yazarın Gücü = [Yazarın gazetede/gazetecilik alanındaki ağırlığı + Yazarın toplam (sosyal, siyasal, simgesel vb.) sermayesi] x Gazetenin iktidar alanındaki konumu. Bu formül uyarınca, güçlü olan köşe yazarlarının iktidar seçkinleriyle kurdukları özel ilişkiler, zaman zaman köşe yazarlarının önemli karar alma süreçlerinde etkili olmalarına yol açmıştır.

Sınırlar, Müdahaleler ve Oto-sansür

Köşe yazarları iktidar alanında belli bir güce sahip olmakla birlikte bu güç, iktidar alanının egemen seçkinleri arasında süregelen mücadelelerin dengesine göre değişmektedir. Köşe yazarları iktidar alanındaki diğer seçkinlerle ve kurumlarla sürekli çıkar ilişkisi içinde olduklarından, bu alanda hem mücadele etmekte hem de değişen dengeler çerçevesinde pozisyon almakta, taraf olmaktadır. İktidar alanındaki egemen sermaye türüne ilişkin mücadelelerin sertleştiği (28 Şubat, cumhurbaşkanlığı seçimi, genel seçimler vb.) önemli kırılma ve saflaşma dönemlerinde bazı yazarlar kazanırken bazıları gözden düşmektedirler⁶⁶. Bu çerçevede köşe yazarları için yalnız devletin koyduğu yasal sınırlılıklar ya da kısıtlılıklar değil, askeri, ekonomik, siyasal seçkinlerin, gazete patronunun, genel yayın yönetmeninin, özetle bir bütün olarak *sermaye egemenliğinin (temsilcileri aracılığıyla) çizdiği sınırlar* söz konusudur.

toplanması olarak anlamak doğru değil. Bütün bunlar ticari bir gerekliliğin sonucu. Yani gazetede ne kadar farklı kalem varsa, o kadar farklı okuyucuya satmak mümkün” (1998:142).

⁶⁶ Türkiye’de bir dönem çok öne çıkan çok sayıda gazetecinin bugün hatırlanmıyor olmasının çalışma açısından önemi, gazetecilik alanının kurallarının dışına çıkanların bir tür aforoz edilerek cezalandırıldıklarını göstermesidir. Fransız medyasında da benzer gelişmelerin yaşandığını, bir gazetede program yaptığı kanala ilişkin eleştirilere destek veren gazetecinin ilgili televizyon kanalındaki tartışma programına da son verildiğini aktaran Halimi, ilgili kanalın müdürünün gerekçesinin “sınırları” göstermesi açısından açıklayıcı olduğunu belirtmektedir: “Hem maaşını tıkr tıkr alıp hem de seni besleyen eli ısırılmazsın” (Halimi, 1999:108)

Chomsky'nin haber üretim sürecinin beş süzgeci olduğuna ilişkin vurgusuna benzer şekilde⁶⁷, genel yayın yönetmenleri, gazete patronları ile bunlar üzerindeki etkileri oranında iktidar alanındaki güçler (başta askeri, siyasal, bürokratik, ekonomik, simgesel seçkinler ve bunların kurumları), sınırlı da olsa sivil toplum örgütleri, yasal mevzuat ve kitle gazeteciliğinin ticari mantığı, köşe yazıları üzerinde bir dizi süzgeç mekanizması oluşturmaktadır. Ancak, sermaye egemenliği etkisiyle gazetelerin iç yapılarında gerçekleşen (uyarı, sansür vb.) ya da köşe yazarlarınca içselleştirilen (oto-sansür) nedeniyle bu sınırlılıkların neler olduğu sorusunun yanıtı genellikle köşe yazarlarının işlerinden kovuldukları ya da gazete değiştirdikleri kırılma dönemlerinde kısa süreli olarak ortaya çıkabilmektedir⁶⁸.

Teorik olarak varolduğu sezilen bu sınırlara karşın, gazete patronları kendilerine iktidar alanındaki güçlerden bir müdahale gelmediğini, kendilerinin de gazetenin işleyişine karışmadıklarını belirtmektedirler⁶⁹. Gazetelerinin çoğulcu/çoksesli, özgür, tarafsız olduğu iddiasını sürdürmek adına, genel yayın yönetmenleri de her fırsatta kendilerine bir baskı olmadığını vurgulamaktadırlar:

“Şu anda Sabah'ın sahibiyim... Burada her türlü tasarrufta bulunma yetkim var... Turgay Ciner'in de gazeteye herhangi bir müdahalesi söz konusu değil. O da gazeteyi diğer okurlar gibi ertesi sabah görüyor. Arkadaşlarıma elinizi tutan hiçbir şey yok dedim. Biz

⁶⁷ Hükümet, iş dünyasının önde gelen isimleri, önemli medya kuruluşlarının sahipleriyle üst düzey yöneticileri arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşan çalışmaları sonucu Chomsky, Edward S. Herman ile birlikte “propaganda modeli” adını verdikleri bir model geliştirmişlerdir. Servet ve iktidar eşitsizliğinin muhalif düşünceleri elerken, hükümetten ve egemen özel çıkar çevrelerinin mesajlarını halka kolayca ulaştırma imkanı sağlamasını ayrıntılı olarak inceleyen propaganda modelinin en önemli öğeleri ya da haber eleme süzgeçleri olarak beş başlık öne çıkmaktadır: 1- Egemen medya şirketlerinin büyüklüğü, yoğunlaşmış mülkiyeti, kar amaçlı oluşu ve sahiplerinin serveti. 2-Reklamcılığın medyanın en önemli gelir kaynağı olması. 3-Medyanın, iki temel kaynak ve iktidar odağı olan hükümetler ile iş çevrelerinden ve bunların mâli destek sağlayıp onayladığı “uzmanlar”dan sağladığı bilgileri temel alması. 4-Medyaı hizaya sokmak amacıyla kullanılan bir yöntem olan “medyaya yönelik tepki” üretimi. 5-Ulusal bir din ve bir denetleme mekanizması olan “anti-komünizm” (Herman ve Chomsky, 1998:22).

⁶⁸ Benzer bir durum gazeteciler için de geçerlidir. 2001 yılında yaşanan kriz sonrası işine son verilen birçok gazeteci geçmişte içinde yer aldığı grubun çalışanlarına ilişkin haksız tutumlarını, uygulamalarını açıklamaya başlamıştır. Örneğin *Yeni Şafak* Ankara Haber Müdürü iken işsiz kalan Serhat Hürkan 14 Haziran 2001'de kimi köşe yazarlarına ve basın kuruluşlarına yazdığı mektupta çalışanlar aleyhine yapılan uygulamaları ‘içeriden’ tanıklığıyla ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır (Tılıç, 2001:27-28)

⁶⁹ 1977 yılında Daily Express grubunu satın alan müteahhit Victor Matthews yayın bağımsızlığını şu şekilde tarif etmektedir: “Bundan sonra editörler benim politikama uygun davrandıkları sürece tam bir özgürlük içinde olacaklardır”. Dünyanın sayılı medya gruplarından Mirror'un patronu Maxwell de bakış açısını şu şekilde özetlemektedir: “Bu işe doksan milyon pound yatırdım ve bunu hayır duası almak için yapmadım. Bu örnekler üzerinden dünyada yayın bağımsızlığına ilişkin yaşanan çeşitli sorunlara değinen Duran'a göre Türkiye'de patron ile genel yayın yönetmeni arasındaki ilişkilerde sorun çıkmaması genel yayın yönetmenlerinin, birkaç istisna dışında, (holdinglerin alana egemen olmaları sonrasında ortaya çıkan) yeni işverenlerle de iyi geçinmeleri ve sorun çıkarmamaları sayesinde (Duran, 1999:93-94)

Sabah'ın ilkeleri doğrultusunda, Türkiye'nin çıkarları için gazete çıkarıyoruz" (Baysal, 2006: Fatih Altaylı –*Sabah* GYY- ile röportaj). "Bu kadar para harcanan bir şeyi bir gün lazım olur diye tutmak çok pahalı olur. Lazım oldu kullanmadı işte. Bundan sonra da kullanacağını zannetmiyorum... Benim görüşümü yansıt diye bir şey gelmiyor bana" (Akman, 2005: Serdar Turgut –*Akşam* GYY- ile röportaj) "Patrona karşı yüzde yüz editöryal bağımsızlığım var. Patron bugüne kadar bana, 'Nurcan Hanım şunu şöyle yapmışsınız, şunu şöyle yapalım' demedi... Patronun 'Şu işimiz var, Nurcan Hanım gidip şu kişiyle şöyle bir şey konuşur musunuz?' diye bir talebi olmadı" (Akman, 2002: Nurcan Akad –*Akşam* GYY- ile röportaj) "Çukurova Grubu'nda hiç kimse bana 'bizim böyle bir problemimiz var. Bugün şu kişiyle görüşeceğiz, şunun lehine haber yapın' demediler" (Akman, 2003: Tuncay Özkan ile röportaj).

Dahası köşe yazarları patronlarının ekonomik sermayelerinin büyüklüğünü baskılar karşısında dirençli olabilmelerinin temel dayanağı olarak değerlendirmektedirler. Aynı kulvardaki gazetelerin (*Yeni Sabah*, *Günaydın* vb.) yok olmasına karşın *Milliyet*'in 50. yılını kutlayabilmesini *Milliyet* yazarı Doğan Heper, gazete patronunun sağladığı bu "bağımsız" ortama bağlamaktadır:

Tekniğin tüm imkanlarını ve yeniliklerini bünyesinde toplayan *Milliyet*'in bu atılım ve büyüme yıllarında Sayın Aydın Doğan'ın imzası var. O ileri görüşüyle, son 21 yılda, saygın ve etkin *Milliyet*'i, bu vasıflarını daha da pekiştirerek büyük *Milliyet* haline getirdi. Bir kamu görevi olan gazetecilik ancak bağımsız müesseselerde, bağımsız ortamlarda fonksiyonunu yerine getirebilir. Fikri bağımsızlık, ekonomik bağımsızlığı gerektirmektedir. Bu anlamda da *Milliyet* bugün bağımsızlığı sorgulanmaz bir kurumsa bunda Sayın Aydın Doğan'ın rolü tartışılmaz (Heper, 18 Temmuz 2000: *Milliyet*).

Diğer taraftan aynı patron (Aydın Doğan) medya dışı işleri için sahibi olduğu gazeteleri kullanmakla eleştirilmektedir. Basın patronlarının medya dışı işler yapmaması gereğine karşın bunun Türkiye'nin gerçekleri karşısında gerçekçi olmadığını belirten *Sabah* Genel Yayın Müdürü Ergun Babahan, gazetelerin siyasetle, Ankara'yla ticari bağlarının kesilmesi gerektiğine vurgu yaparak gazete yönetimlerini ve köşe yazarlarını patronları adına iş takipçiliği yapmamaları gerektiğine dair uyarmaktadır⁷⁰:

İnsan hem benzinci, hem gazeteci olunca sonuç bu oluyor... *Hürriyet* savaş tacirliğine soyunmuştur. Hedef, zor durumdaki POAŞ'ı ve patronunu kurtarmaktır... Benzincilik mi yapacaksınız, gazetecilik mi?... Kendileri, emir-komuta zincirinde çalışan bazı tetikçi kalemlere sahip oldukları için *Sabah*'ın da aynı anlayış çerçevesinde çıktığı fikrine kapılmışlar. Yanılıyorlar. Burada demokrasi var. Köşe yazarları patronun sesi değil... bizlere "Kuzey Cephesi için bastırın, benzin satıp para kazanalım" diye baskı yapan bir patronumuz da yok (Babahan, 17 Mart 2003: *Sabah*).

Buna karşın aynı gazeteden (*Sabah*) ayrılan köşe yazarı Metin Münir'in anlattıkları benzer bir durumun, enerji alanında büyük yatırımları bulunan, *Sabah*'ın patronu Turgay Ciner için de geçerli olduğunu ortaya koymaktadır:

...*Sabah* Genel Yayın Yönetmeni Ergun Babahan arıyordu: "Yolları ayırmak gerekecek" dedi. Neden? "Orası farklı kullanılmak isteniyor"...Türkçesi şu: "İşine son veriyoruz"

⁷⁰ Babahan yazısında, *Hürriyet* dışında POAŞ'ın da sahibi olan Aydın Doğan'ın Irak Savaşı'nda Kuzey Cephesi açılmasından çıkarının olduğunu, bu nedenle *Hürriyet*'in bu yönde yayınlar yaptığını ve cephe açılmayınca büyük zarar ettiğini savunmaktadır (Babahan, 17 Mart 2003: *Sabah*)

çünkü senin köşeni başkasına vermek istiyoruz." Mesajın arkasındaki gerçek ise şu idi: "Seni kovuyoruz. Çünkü yazıların hükümettekileri ve bürokrasidekileri kızdırıyor. Patronlarımızın, işlerini yürütmek için Ankara'dakilerle iyi olmaları lazım. Sen ise durmadan "yolsuzluk, (bakan) Abdüllatif Şener kardeşlerini Ereğli Demir Çelik'e tayin ettirdi, ihale yasasını delmek istiyorlar" gibi yazılar yazarak bu adamların ayağına basıyorsun. Patronların işini tehlikeye sokuyorsun" (Münir, 6 Temmuz 2003: *Vatan*).

Bu açıklamaya karşın, normal dönemlerde, köşe yazarları da, güvenilirliklerini ve inandırıcılıklarını vurgulamak üzere her fırsatta kendilerine, özellikle gazete yönetimlerinden, herhangi bir telkinde bulunulmadığını söylemektedirler. Örneğin *Sabah* köşe yazarı Hıncal Uluç bir röportajında kendisine ne genel yayın müdürlerinden ne de patronlarından herhangi bir yazısıyla ilgili bir ima dahi gelmediğini vurguladıktan sonra yalnız bir kez *Sabah*'taki bir yazısı sonrası genelkurmay başkanının patronunu aradığını, patronunun da 2,5 saat dil dökmek zorunda kaldığını belirtmektedir (Gürses, 2005: Hıncal Uluç ile röportaj). Oysa, kağıt üstünde köşe yazarlarının sınırları sadece yasalara uyma, kişilik haklarına ve okura saygı gösterme, okunurluluk vb. olarak belirtilse de pratikte yaşananlar bu sınırlılıkların ve müdahalelerin Uluç'un belirttiğinden çok daha çeşitli ve etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

28 Şubat sürecinde bazı askeri seçkinlerin talepleri doğrultusunda⁷¹ *Sabah*'ın iki köşe yazarının (M.Ali Birand ve Cengiz Çandar) yazılarının gazete yönetimi tarafından durdurulması ardından her ikisinin gazeteden ayrılması, sonradan gazetenin o dönem sahibinin ve yönetiminin açıklamaları ile deşifre olan müdahalelerin en açık örneğidir. Hangi güçlerin etkili olduğu bu kadar net olmasa da, "Atakürt" başlıklı yazısı nedeniyle Ahmet Altan'ın *Milliyet*'ten kovulması, köşe yazarlarının sınırlarını göstermesi açısından önemli bir başka örnektir⁷². Benzer şekilde *Yeni Şafak*'ın on yıllık başyazarı Ahmet Taşgetiren'in önce başbakanın bazı yaklaşımlarını eleştiren son yazısı yayınlanmamış ardından da görevine son verilmiştir. Diğer taraftan yazdıkları "sert" bulununca yazılarına ara verilen *Hürriyet* köşe

⁷¹ Bazı askeri seçkinler, aralarında köşe yazarları Mehmet Ali Birand, Cengiz Çandar ve bazı sivil toplum kuruluşu yöneticilerinin de yer aldığı bir grubun terör örgütüyle ilişkili olduklarına ilişkin bir not hazırlayarak bunu gazete yönetimine ve sahibine bildirmiştir. Kamuoyunca "andıç" olarak bilinen bu yazılı not aracılığıyla yapılan baskı sonucunda adı geçen iki köşe yazarının gazete ile ilişkileri kesilmiştir. İlgili askeri seçkinler etkin görevlerden ayrıldıktan sonra, önce çeşitli köşe yazarları daha sonra da gazete sahibi bu durumu teyit etmişlerdir. Bu listede adının geçtiğini belirten *Sabah* köşe yazarı Mehmet Altan, 21 Ekim 2000 tarihli *Yeni Şafak*'ta okuduğu notun/belgenin içeriğini eleştirdiği yazısında notun genel çerçevesini ayrıntılı bir biçimde açıklamaktadır (Altan, 4 Kasım 2000: *Sabah*).

⁷² Ahmet Altan Kum Saati adlı köşesinde yayınlanan 17 Nisan 1995 tarihli yazısında Mustafa Kemal'in Selanik'te değil Musul'da doğmasına ve kurulan devletin Kürdiye Cumhuriyet olmasına dayalı bir kurgu yaratmış ve bu kurgu aracılığıyla soruna yaklaşmıştı. Yazı nedeniyle İstanbul DGM tarafından 1 yıl 8 ay hapis 500 bin TL para cezasına çarptırılan Altan'ın cezası 5 yıl içinde aynı suç işlemek kaydıyla ertelenmişti. Yargıtay'ın onayladığı ceza 1996'da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gitmiş, hükümet de 27 Aralık 2001'de mahkemeye çıkmamak ve başvurunun dostane bir şekilde hallini sağlamak üzere başvuru sahibine maddi ve manevi tazminat

yazarı Emin Çölaşan ise kendi ifadesine göre “gelen tepkiler üzerine” yeniden yazmaya devam etmektedir (Uskan, 2005b: Emin Çölaşan ile röportaj).

Daha çok gazetecilik alanı dışından kaynaklanmaları nedeniyle “dış müdahale” olarak da adlandırılabilir olan bu örnekler dışında gazetecilik alanı içi güç dengelerinin daha etkili olduğu “iç müdahaleler” de söz konusudur. Toktamış Ateş’in 2006’nın başlarında *Cumhuriyet*’e verdiği bir yazı bütünüyle yayınlanmadığı gerekçesiyle istifası ya da aynı gazetede 1991 yılında yaşanan süreç, köşe yazarı için gazetecilik alanı içinden kaynaklanan çeşitli sınırlar bulunduğunu göstermektedir⁷³.

Bu sınırlardan bazıları salt genel yayın yönetmenlerinden kaynaklanmaktadır. Buna göre bir köşe yazarının gazetenin genel yayın yönetmeniyle ilişkisi, taraflar farklı gerekçeler sunsa da, o köşe yazarının gazeteden ayrılmak zorunda kalmasına yol açabilmektedir⁷⁴. *Sabah*’ın Genel Yayın Yönetmenliği’ne getirilen Fatih Altaylı “muhabirlerin ürünlerini daha iyi değerlendirebilmek için iki köşe yazarıyla yollarının ayrıldığını açıkladığı yazısında tek

ve masraflar karşılığı olarak 30 bin Fransız Frangı ödemeyi kabul ettiğini belirtmiştir (Özgentürk, 2 Ağustos 2001: *Sabah*).

⁷³ 1991 yılında Osman Ulagay’ın *Cumhuriyet*’te yayınlanan bir yazısı köşe yazarlarını, yayın müdürlerini ve gazete yönetimini de içeren iki kutuplu bir tartışmayı başlatmıştır. Zaten varolan bir kutuplaşmanın ortaya çıkışı olarak da değerlendirilen süreçte Ulagay’ın yazılarını sürdürmesini protesto eden gazetenin önde gelen bir dizi köşe yazarı istifa etmiştir. Gazetenin büyük bir tiraj kaybetmesi sonrasında gazetenin yayın müdürü ve eleştirilen yazarları ayrılmak durumunda kalmışlardır. Bu süreç sonunda gazeteden ayrılan yazarların önemli bir bölümü geri dönmüştür. İlgili dönemde gazetenin yazı işleri müdürü olan Okay Gönensin olayları şu şekilde özetlemektedir: “...1991 yılında *Cumhuriyet*, içerik ve teknolojik olarak kendini güçlendirmiş ve ortalama 140 binlik günlük satışıyla büyük gazeteler arasında yerini ve etkinliğini korumaktaydı. O yılın sonundaki seçimlerden, 8 yıldır iktidarda olan ANAP yenilgiyle çıktı ama, Demirel’in DYP’si ile İnönü’nün SHP’si de çoğunluğu alamadılar. Bu sonuca göre iki hükümet seçeneği vardı. Ya DYP ile ANAP ya da DYP ile SHP koalisyon kuracaktı. *Cumhuriyet*’in köşe yazarlarının çoğunluğu SHP’nin hükümete girmesi gerektiği görüşündeydi. Bir gün Osman Ulagay, ekonomi sayfasındaki köşesinde, ANAP’la DYP’nin özellikle ekonomi alanındaki görüşlerinin çok yakın olduğunu ve doğal olarak bu iki partinin koalisyon kurması gerektiğini yazdı. Bunun üzerine *Cumhuriyet*’in diğer köşe yazarları kıyameti kopardılar. Savundukları şuydu: “Osman Ulagay’ın görevi ekonomi yorumu yapmaktır, bu yorum görev sınırını aşmıştır, kendisi sadece ekonomi yazması için uyarılmalı, eğer kabul etmezse işine son verilmelidir. Gazete yönetimi ise (Genel Yayın Yönetmeni Hasan Cemal, Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin) şunu savundular: “Osman Ulagay, köşe yazarlığı görevine ve bunun gerektirdiği fikir özgürlüğüne uygun yorum hakkını kullanmıştır, müdahale söz konusu olamaz.” Tartışma büyüdü. Başta İlhan Selçuk, köşe yazarlarının büyük çoğunluğu *Cumhuriyet*’ten ayrıldı ve İlhan Selçuk, *Hürriyet*’e yazdığı “*Cumhuriyet* okumuyorum, çünkü *Cumhuriyet* okuruyum” başlıklı bir yazıda okuyucuları gazeteyi “boykot” a çağırdı. Satış 70 bine kadar düştü...Tiraj 40 bine düştü. *Cumhuriyet*’in yöneticileri gazeteden ayrıldı, İlhan Selçuk ve diğer köşe yazarları döndüler. *Cumhuriyet* şu anda 40 bin dolayında bir satışla devam ediyor. Bu hikâyede, görüldüğü gibi, birkaç “köşe yazarı” ve “köşeyi kullanma” olayı birarada yer alıyor...” (Gönensin, 6 Ağustos 2001: *Sabah*).

⁷⁴ İlker Sarier *Sabah*’ta bir yıl önce yazdığı bir yazıda köşe yazarı yaratıcısı olarak nitelendirdiği *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök’ün, Ayşe Arman, Armağan Çağlayan, Pakize Suda, Ali Atıf Bir gibi isimleri köşe yazarı yaptığını belirtmiş ve (o dönem rakip *Hürriyet*’te köşe yazarı olan Fatih Altaylı’yı kastederek) “radyoculuktan gelme bir küfürbazı” bile caart diye *Hürriyet*’in göbeğine yazar diye oturabildiğini yazmıştı (Sarier, 12 Ocak 2005: *Sabah*).

kriterinin ‘okunma oranları’ olduğunu belirtmektedir (Altaylı Fatih, 20 Ocak 2006:*Sabah*). 20 yıl *Sabah*’ta çeşitli kademelerde, son döneminde köşe yazarı olarak, çalışan ve grubun bir başka gazetesi *Takvim*’e gönderilen İlker Sarier de veda yazısında her genel yayın müdürünün kendi kadrosu ve kendi yazarları ile çalışmak isteyeceğini, bu açıdan da *Sabah*’ta "ayak altından çekilmesinin" mantıksız görünmediğini yazmaktadır (Sarier İlker, 20 Ocak 2006:*Sabah*).

Genel yayın yönetmenleri bir yanıyla patronun temsilcisi olarak sermaye egemenliğini gazetecilik alanına taşıyan, köşe yazarlarını işe başlatma veya işten çıkartma konusunda geniş yetkilere sahip olan, patrona karşı sorumlu en üst rütbeli yöneticilerdir. Diğer taraftan ise, gazetecilik alanına özgü kurallar çerçevesinde gazetelerini yönetmeye çalışan, bir çoğu aynı zamanda köşe yazarı da olan gazetecilerdir. Bu nedenle, gazete patronlarının köşe yazarlarına müdahalesiyle, genel yayın yönetmenlerinin müdahalesini birbirinden ayırmak çoğu zaman bu denli kolay olmamaktadır.

Örneğin, Ahmet Tulgar *Milliyet*’teyken Beyoğlu’ndaki Cezayir Sokağı’nın Fransız Sokağı’na dönüştürülmesi sürecine köşesinde muhalefet etmiş, sokağın güvenliğini sağlayan şirketin yöneticileri tarafından yazılarını ve eylemlerini kesmesi için uyarılmıştır. Uyarı sonrası yazdığı yazısının, yayın koordinatörünün uyarısıyla yumuşatmasına rağmen, yayınlanmadığını belirten Tulgar, *Milliyet* Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Y. Yılmaz’ın devreye girerek şirket yöneticileriyle konuştuğunu ve artık bu konuda yazmamasını istediğini vurgulamaktadır (Tulgar, 19 Ocak 2005: *Akşam*). Olaydan bir ay sonra *Milliyet*’ten ayrılarak *Akşam*’a geçen Ahmet Tulgar’ın bu kez Kürtlere ilişkin bir bildiriye imzacı olarak destek vermesi üzerine yaşananlar, genel yayın yönetmenlerinin bu *ikili kişilik* işlevlerinin gazete farkı gözetmediğinin bir örneğidir⁷⁵:

“Gayet tabii ki patron bundan endişe duydu, kendi müdürleri ile beni arattı. “Ne oluyor” dediler. “Sakin olun. Bu konuda yazı yazacağım” dedim ve “Ahmet Tulgar’ın yerinde olsaydım, ben atmazdım” diye yazdım. Benim gerçek fikrim o, patron istedi diye değil, Ahmet’e de söyledim “böyle şeyler yapma lütfen” diye” (Akman, 2005: Serdar Turgut – Akşam GYY- ile röportaj).

Bazı genel yayın yönetmenleri birinci kişiliklerinin normal ve doğal olduğunu savunurken bazıları da ikinci kişiliklerini öne çıkartmayı tercih etmektedirler. “Kraldan çok kralcı olmakla” suçlanan genel yayın yönetmenleri, bu ikili kişilikleri nedeniyle, sık sık köşe yazarlarıyla karşı karşıya gelmektedirler. Bunun son örneklerinden biri, yazdığı üç yazı

⁷⁵ Patronlarıyla çalışanlar arasındaki ilişkilerde ikili bir kişilik sergileyen genel yayın yönetmenlerinin (ya da gazete yöneticilerinin) durumları gazetelerin editörlerinin durumuna benzemektedir. Gazete editörleri de haberlerini, gazetelerini satma ve reklam alma ikilemi çerçevesinde editörlük ile pazarlamacılık arasında salınmaktadır ve yayın bağımsızlığı açısından tartışma konusu olan bu durum ticari kitle gazetelerinin ortak çıkmazı olarak görülmektedir (Duran, 1999:49-54).

ardından köşe yazarı Mine G. Kırıkkanat'ın yazılarına *Radikal* Genel Yayın Yönetmeni İsmet Berkan tarafından son verilmesiyle yaşanmıştır⁷⁶. Yasalara aykırı olmamak, hakaret içermemek şartıyla köşe yazarlarına müdahale edilmediğini belirten Berkan açıklama yazısında, Kırıkkanat'ın hakkında en fazla hakaret davası açılan *Radikal* yazarlarından biri olduğunu belirterek kendini savunmaktadır⁷⁷ (Berkan, 20 Ağustos 2005:*Radikal*). Bunun üzerine Mine G. Kırıkkanat 24 Ağustos'ta *Radikal* Yazı İşleri Müdürü'ne bir tekzip metni yollayarak kendisinin hakkında en az dava açılan yazarlardan olduğunu belirtmiş⁷⁸ ve gazetede yazılarına son verilmesinin asıl nedeninin tavizsiz laikliği ve dincilik karşıtlığı olduğunu savunmuştur. Kırıkkanat'ın şikayeti üzerine Basın Konseyi Berkan'ın uyarılmasına karar vermiş⁷⁹, bazı köşe yazarları da Berkan'ın tutumunu eleştirmişlerdir⁸⁰. Bu olaydan

⁷⁶ *Radikal*'in yayın hayatına başladığı günden beri köşe yazarı olan Mine G. Kırıkkanat'ın *Radikal*'de “Halkımız Eğleniyor” (27.07.2005), “Halkımız Temizleniyor” (29.07.2005), “Halkımız Öğrenemiyor” (31.07.2005) başlıklarıyla yayınladığı üç yazısında Türk halkının eğlenme, temizlik alışkanlıkları eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin dozu ağır bulunarak çeşitli tepkilere neden olmuştur.

⁷⁷ Berkan, Doğan Medya Grubu Yayın Konseyi'nin 10 Mayıs 2002 tarihli kararında 20 Mart 2002 tarihli *Radikal*'de yayımlanan yazısında Türk Silahlı Kuvvetleri'ne hakaret eden Mine Kırıkkanat'ı uyardığını hatırlatmaktadır. İlgili yazının hiç yayınlanmaması gerektiğini ve kusurun kendinde olduğunu belirten Berkan genel yayın müdürlerinin yazarlarının ellerinde rehine olmamaları gerektiğini, yazarların da, Ertuğrul Özkök'ün deyişiyle, köşelerini babalarının malı gibi görmemeleri gerektiğini savunmaktadır (Berkan, 20 Ağustos 2005:*Radikal*)

⁷⁸ “20 Mart 2002 tarihli *Radikal*'de yayımlanan köşe yazımda TSK'nın ne adı, ne de sanı yer almakta ve zaten Bağcılar 2. Asliye Mahkemesi'nin 2.04.2004 tarihli 2002/1883E, 2004/670K. sayılı gerekçeli kararıyla ‘suçun yasal unsurları oluşmadığından’, ifademe bile başvurulmadan beraat etmiş bulunmaktayım. Doğan Medya Grubu Yayın Konseyi'nin 10.05.2002 tarihli uyarısı, beraatle sonuçlanan Mahkeme kararı karşısında hukukun üstünlüğü ilkesi gereği kendiliğinden kadük olmuştur... Yazılarım hakkında açılan 25 davadan 22'si beraatle sonuçlanmış, 3 davayı da kaybettim” (medyatava.net, 24 Ağustos 2005).

⁷⁹ Basın Konseyi Yüksek Kurulu (BKYK), 17.10.2005 günlü toplantısında, Yazıda, Mine Kırıkkanat hakkında, kişilere kurumlara hakaret eden, sürekli sorun yaratan, gazetesinin başını ağrıtan, hakkında en çok hakaret davası açılan bir yazar portresi çizildiği... Kırıkkanat'ın “ırkçı, faşist” biri olduğu suçlamasına maruz bırakıldığı, böylece Kırıkkanat'ın küçük düşürüldüğü, Mine Kırıkkanat'ın işten çıkarıldıktan sonra kendisini suçlayan bu yazıya karşı gönderdiği cevap mektubunun yayınlanmayarak, Kırıkkanat'ın cevap hakkına saygı gösterilmediği, gerekçesiyle, Basın Meslek İlkeleri'nin “Kişileri ve kuruluşları eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadeler yer verilemez” içerikli 4. maddesini ve “Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar” içerikli 16. maddesini ihlal ettiği sonucuna vararak, *Radikal* Genel Yayın Yönetmeni İsmet Berkan'ın “Uyarılmasına”, söz konusu dosya için oy kullanma yetkisi bulunan üyelerin oybirliği ile karar vermiştir. (BKYK/2005/083) (<http://www.basinkonseyi.org.tr>).

⁸⁰ Aynı grubun bir diğer köşe yazarı Melih Aşık (*Milliyet*), Berkan'ı yazılara müdahale etmek yerine yazarın işine son vermekle eleştirirken (Aşık, 21 Ağustos 2005:*Milliyet*), Berkan'ın genel yayın yönetmenliği yapmadığını ve gazeteyle ilgilenmediğine dair örnekler sıralayan Oray Eğin ise *Akşam*'daki yazısında “yıllar önce 'gazete patronlarının banka sahibi olması doğru değil' dediği için *Yeni Yüzyıl*'dan kovulan Berkan'ın daha önce de bekarlar partisi verdiği için Donatella Piatti'nin yazılarını kaldırdığını, Perihan Mağden'in Mehmet Y. Yılmaz'ı isim vermeden eleştirdiği yazısını basmadığını” hatırlatmaktadır (Eğin, 22 Ağustos 2005: *Akşam*).

iki yıl kadar önce bir başka *Radikal* köşe yazarı, gazete yönetiminin “patronun çıkarları doğrultusunda bazı haberlere yer vermedikleri”ne ilişkin iddiaları köşesine taşımıştı⁸¹.

Radikal, Türkiye'nin en zengin işadamlarından, eli, sanayi, bankalarla medya içinde olan birinin. Gazete genelde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmek isteyen, bu yoldan askeri bürokrasi ile Kemalizm'in Türkiye'de halen etkili olan, liberalizasyonun çabuk gelmesinin Türkiye'yi anarşi veya İslami rejime yönlendireceği yaklaşımını ortadan kaldırılabileceğini düşünen, büyük işadamlarının görüşlerini yansıtır. Bu açıdan bakıldığında Radikal'in yöneticilerinin patronlarından tamamıyla bağımsız olmadıkları görülüyor (Kışlalı Mehmet Ali, 15 Temmuz 2003:Radikal).

O dönemde de genel yayın yönetmeni olan Berkan, bu kez *Radikal*'in ilkeleri doğrultusunda yayın yaptığına vurgu yaparak, iddiaları köşesine taşıyan Mehmet Ali Kışlalı'nın herhangi bir yazısına, "Bu yazıdaki görüşler Aydın Doğan'ın görüşlerine uymuyor" denilerek, müdahale edilmediğine dikkat çekmiştir (18 Temmuz 2003:Radikal). Kendi köşesinde üç gün süreyle patronunu ve kendisini savunan Berkan “bütün siyasi görüşlere ve siyasi partilere karşı eşit mesafede olma” dahil *Radikal*'in bir dizi ilkeye sahip olduğunu hatırlarak (16 Temmuz 2003:Radikal) *Radikal*'in bir fikrin değil, bütün o fikirlerin yeşereceği ortamın yani demokrasinin savunucusu olduğunu vurgulamıştır⁸². Orgeneral Tolon'unkine benzeyen çok sayıda asker görüşüne yer verdiklerini belirten Berkan⁸³ (17 Temmuz 2003:Radikal) bu nedenle bir demecin atlanmasının genelleştirilmesinin yanlış olacağını belirtmektedir. Özetle hangi kişilikleri öne çıkartılırsa çıkartılsın genel yayın yönetmenliği çok zor bir görev olarak değerlendirilmektedir⁸⁴:

“patronluğun haletiruhiyesinden çok iyi anlamayan, patronun ihtiyaçlarını öngöremeyen genel yayın müdürü o makamda kalamaz. Bazı arkadaşlarımız yolda harcanıyorsa bu onların mesleki yetersizliklerinden değil, işi algılama farkından ileri gelmektedir...[genel yayın yönetmenliği} altına girilir bir iş değildir. Gazete çalışanıyla patron arasındaki,

⁸¹ Türkiye'yi yakından takibeden Amerikalı gazeteci Nick Ludington, Türkiye'de birinci sınıf bir gazete olmadığını ancak ciddiyet sergileyen üç gazete olduğunu (*Cumhuriyet*, *Zaman*, *Radikal*) belirttikten sonra Ege Ordu Komutanı'nın demecine yer vermemesinden hareketle *Radikal*'in yöneticilerinin patronlarından tamamıyla bağımsız olmadıklarını iddia etmiştir. *Radikal* köşe yazarı Mehmet Ali Kışlalı da bu iddiaları köşesine taşımıştır.

⁸² Berkan bu ilkelerin 'demokrasiden, insan haklarından yana olmak, yasalara saygılı olmak, yasalara uyulduğu sürece bütün görüşleri bu gazetede yansıtmaya çalışmak, mesleğimizin temel ilkelerine uymak dışında Doğan Yayın ilkeleri ve bu ilkelerle beraber getirilen Doğan Yayın Konseyi merkezli uygulamalar olduğunu belirtmektedir (Berkan, 16 Temmuz 2003:Radikal).

⁸³ *Radikal*'in Adalet ve Kalkınma Partisi'nin uygulamalarını eleştiren askerlerin görüşlerini haber sayfalarında yansıtmamak gibi bir kararının olmadığını, olamayacağını bu gazetenin bir yazarı olarak Kışlalı bilmiyorsa, görmüyorsa sözün bittiği yere gelmişiz demektir...Doğan Grubu yayın organlarının 'grup' halinde ve kendi içlerindeki rol paylaşımına göre hareket ettiğini söylemek belki bu mesleğin dışındaki kişilerin içine düşebilecekleri bir kolaycılık ve önyargı olabilir. (Berkan, 18 Temmuz 2003:Radikal)

⁸⁴ Yaptığı işi “ip canbazlığı”na benzeten *Radikal* 2'nin Genel Yayın Yönetmeni Tuğrul Eryılmaz, görece “sert” algılanabileceğini düşündüğü yazılar yayımlayacağı zaman bu yazıları dengelemek üzere ünlü aktristlerin resimlerini kapağa çıkarttığını, bu tür yazıları mizanpajda gözden uzak yerlere koyduğunu belirtmektedir (Eryılmaz, 2001:212).

okur ve otoriteler arasındaki mevkinin ne demek olduğunu tasavvur edemezsiniz. O kadar zordur ki üzüldürüm onlara” (Düzel, 2001: Hakkı Devrim ile röportaj).

Bu koşullar altında çalışan genel yayın yönetmenlerinin bir de köşe yazarlığı yapmaları karşısında “Batı’da hiçbir ülkede genel yayın yönetmenleri aynı anda köşe yazarlığı yapmadığını” belirten *Sabah* köşe yazarı Metin Münir’e (4 Ekim 2003:*Vatan*) *Hürriyet* köşe yazarı Bekir Coşkun da destek vermektedir:

“Bir yöneticinin yazı yazmasını doğru bulmuyorum. Yönetici, sonuç olarak iş adamlarıyla, politikacılarla iyi geçinmek zorundadır. En azından haber kaynaklarıdır bu insanlar. Hem onlarla iyi geçinip, hem onların hoşuna gitmeyecek şeyi yazamazsın” (*Haftalık*, 2005c: Bekir Coşkun ile röportaj).

Bir yandan farklı adlar altında sermaye egemenliğinin köşe yazarlarına çizdiği sınırlar etkili olurken diğer yandan da köşe yazarlığına içkin olan bir oto-sansürün varlığı söz konusudur. Köşe yazarlarınca içselleştirilen bu oto-sansür zaman içinde köşe yazarlarının habituslarının bir özelliği haline geldiğinden bu durum sınırlı özeleştirici anlarında geçici bir günah çıkartma olarak kendini belli etmektedir. Önce uyarılar alan ardından da *Milliyet*’teki köşesi kapatılan Atilla Özsever, gazetesinin bağlı olduğu holdingle ilgili yazıyı yazım sürecinde yaşadığı ikilemi şöyle anlatmaktadır⁸⁵:

Somut bir örnek POAŞ olayı oldu, sendika dava açtı İptalle ilgil. 2 ya da 3 gün sonra benim sayfam yayımlanacaktı...Dedim, ben şimdi ne yapacağım. Bir POAŞ olayı var. Öbür taraftan Aydın Doğan gazetesinin sahibi. İş Bankası ortaklığı ile onu aldı. Ben gazeteci olarak bunu nasıl yazacağım? Sonuçta bir taraftan da emeğin sorunları ile ilgili bir kişiyim. Böyle bir şey yapmazsam da kendimi inkâr etmiş olacağım. Bu sansüre uğramadan ve benim kendi prensiplerime ters düşmeden nasıl çıkabilir? Şöyle bir şey aklıma geldi. O zaman sadece Petrol Ofisi ile ilgili değil SEKA ile ilgili de bir şey vardı. SEKA işçileri de Ankara’ya yürüyüş yapıyorlardı. Ben, “SEKA işçilerinin yürüyüşünü başlığa çıkartayım, haberin içinde de Petrol-İş’in Danıştay’da dava açtığını ifade edeyim” dedim. O şekilde haberi gazeteye soktum. Sansüre uğramadı ama diğer türlü hiç girmeme ihtimali yüksek. (Polat, 2004: Atilla Özsever ile röportaj).

Özeleştirici anlamında, bu yapılanmadan rahatsız olduklarını belirten köşe yazarlarının çeşitli nedenlerle bu gazetelerde yazmaya devam etmeleri bir yandan alternatif medyaların gelişiminin önünü kapatmakta diğer yandan da bu gazetelerin çoğulcu bir yapı olarak kendilerini meşrulaştırmalarını sağlamaktadır:

Ben Irak’ın işgalinden bir iki yıl önce “Vicdan Aklama İstasyonları” diye bir yazı yazmıştım. Benim ve benim gibi olanların böyle bir vicdan aklama işlevini yerine getirdiğimizi düşünüyorum. Çünkü insanlığın dışında duran bir medya var ve “biz de insanız canım” gibi bir şey söylemek için, onlar açısından benim gibi insanlara da ihtiyaç var. Biraz böyle bir işlevi yerine getirirken bir yandan da kendi sözümü söylemek gibi bir gayret içindeyim (Özel, 2005: Ece Temelkuran ile röportaj).

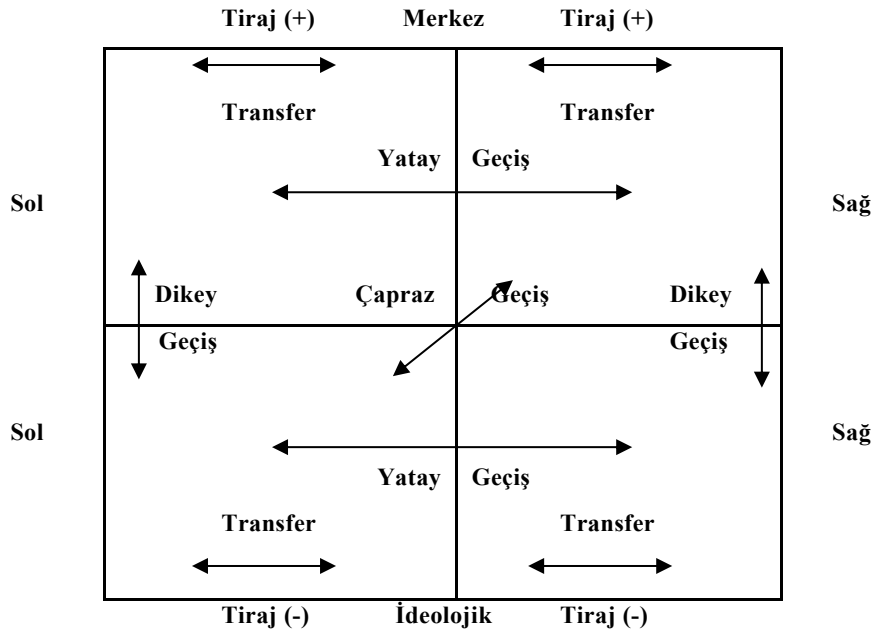
Geçişler, Transferler, Mücadeleler

Köşe yazarlarının iktidar alanındaki belirtilen konumları/güçleri ve kendilerine çizilen tüm bu sınırlılıklar, köşe yazarlarının gazeteler arasındaki geçişlerinin, transferlerinin ve bir

çoğu aynı gazete içinde sürdürdükleri kavgaların ya da eski/yeni, egemen/tâbi köşe yazarları arasındaki mücadelelerin de temel nedenini oluşturmaktadır.

Köşe yazarları arasındaki değişim süreci, medya alanındaki tekelleşme sürecine ilişkin yapılan tanımlamalarla önemli benzerlikler taşımaktadır. Buna göre gazetecilik alanında yer alan bir köşe yazarının küçük ölçekli gazete ile büyük ölçekli bir gazete arası hareketini *dikey* (yukarı/aşağı), ideolojik olarak farklı gazeteler arası hareketini *yatay*, her ikisini aynı anda gerçekleştirmesini ise *çapraz* geçiş olarak değerlendirmek mümkündür. Bu çerçevede köşe yazarlarının gazetecilik alanında benzer konumda bulunan gazeteler arasındaki geçişlerine “transfer” adı verilebilir.

Şekil 6 – Gazeteler Arası Geçişler ve Transferler

Gazetecilik alanı dışındaki gelişmelere daha bağımlı olan kitle gazetelerinin yönetimleri, toplumdaki genel yönelim değişiklikleri doğrultusunda gazetelerindeki köşe yazarlarının dağılımını, çeşitliliğini ve içsel bütünlüğünü sürekli gözlemek durumundadır. Buna göre, yatay geçişlere nadiren rastlanırken büyük/küçük ölçek farklılığına dayalı dikey geçişler daha sık gerçekleşmektedir. Dikey ölçekte, bir yandan toplumsal uzamda sermaye egemenliğine dayalı blok içinde güç kazanan kesimlere yakın olan köşe yazarlarından oyunun kurallarını kabul edenler gazeteye alınırken (yukarı hareket) diğer taraftan da sosyal sermayesi zayıflayan köşe yazarları yerlerinden olmaktadır (aşağı hareket). Büyük ölçekli gazete yönetimlerinin, küçük/orta ölçekli gazetelerde öne çıkan köşe yazarlarından

⁸⁵ *Milliyet*'te yedi yıldır hazırladığı “Emek ve İnsan” köşesine 2000’in Kasım’ında son verildi.

habitusları uygun olanları gazetelerine aldıkları çapraz geçişin alandaki yankısı, ideolojik farklılıklar oranında büyümektedir. Buna göre on yıl Kanal 7’de anchorman olarak çalıştıktan sonra “çoğulcu bir yapı istiyoruz” diyerek çağrıldığı *Sabah*’a (Özcan, 2003: Ahmet Hakan ile röportaj) ve kısa bir süre sonra da *Hürriyet*’e geçen köşe yazarı Ahmet Hakan’ın durumu bir çapraz geçiş örneğidir⁸⁶.

Köşe yazarlarının toplumsal uzamdaki güç dengelerindeki değişim dışında, ölüm, yaşlılık vb. “doğal” nedenlerle büyük ölçekli gazeteden ve alandan ayrılması nedeniyle ortaya çıkan değişimlerde köşe boş bırakılmayacaksa iki seçenekten biri uygulanmaktadır: Gazete yönetimi, alandan çıkan köşe yazarının gazetenin güncel çıkarları ve gazetecilik alanındaki konumu açısından gerekli gördüğü durumlarda köşeyi, belirtilen çerçeve içinde kalmak şartıyla farklı habitusa sahip başka bir yazara vermektedir (çapraz geçiş). Aksi durumda ise eski köşe yazarını ikame edebilecek, onunla benzer habitusa sahip başka bir yazar ile ortaya çıkan boşluk doldurulmaktadır. Bu yazar, gazetecilik alanına yeni giren biri olabildiği gibi benzer bir gazeteden transfer edilen bir köşe yazarı da olabilmektedir. Ticari gazeteciliğin aynılaştırıcı etkisi nedeniyle köşe yazarı transferi, küçük ölçekli gazetelerden çok, büyük ölçekli gazetelere özgü bir olgu olarak ortaya çıkarken yatay, dikey ve çapraz geçişler genellikle küçük ölçekli gazetelerden büyüklere doğru gerçekleşmektedir.

Alanda egemen/tabi olanlar ya da alana yeni girenler/ayrılanlar arasındaki hareketlilik/mücadele alandaki değişimin diğer dinamiklerini oluşturmaktadır⁸⁷. Bourdieu, gazetecinin neler yapabileceğini anlamak için a) gazete içindeki konumuna ve b) gazetenin alandaki konumunun bilinmesi gereğine vurgu yapmaktadır (2000a:46). Köşe yazarının sermayesine, simgesel gücüne dayalı etkinliğini belirleyen bu konumlar köşe yazarları arasındaki egemen/tabi ayrımının da temelini oluşturmaktadır. Gazetenin alandaki konumu nedeniyle büyük ölçekli gazetelerdeki köşe yazarları egemen konumda yer almakla birlikte onlar da kendi içinde egemen/tabi olanlar biçiminde iki kutuplu bir hiyerarşiye göre dağılmaktadır. Gazete içindeki konumu güçlendirmeye, gazetede egemen anlayış haline gelmeye yönelik bu mücadele, küçük ölçekli gazetelerde de yaşanmaktaysa da köşe yazarları

⁸⁶ Ahmet Hakan bir röportajında şunları söylemektedir: “Ben önce dinci diye bilinen bir televizyon kanalında göründüm ve hakkımda önyargılar oluştu. Bunun avantajlı tarafı da şu oldu. O önyargıların dışına çıkıp birşeyler söylediğim zaman dikkat çektim. Popüler olmamın temel nedenlerinden biri de bu herhalde. Yoksa yüksek yazı gücüyle elde edilmiş bir şey değil bu” (Uskan, 2005a: Ahmet Hakan ile röportaj).

⁸⁷ Benson, alan teorisi için alandaki demografik değişimin nicel ve nitel yönlerinin her ikisinin de hayati önem taşıdığına dikkat çekmektedir. Alana yeni eyleyenlerin hızlı bir akını hem bir dönüşüm hem de muhafaza hizmeti gören bir güç olabilmektedir. Yönetmel ve işletmesel ölçekte yeni eyleyenler kendilerini ancak alanda halihazırda varolanlardan farklı yanlarını öne çıkararak ortaya koyabilmektedirler. Bu nedenle de yeni tür bir basın pazarını kurma ya da farklı bir editoryal sesi benimseme güdüsüne daha çok sahiptirler (1998:468).

arasındaki farklılıkların daha az olması bu mücadelenin çok daha düşük yoğunlukta olmasına yol açmaktadır. Tüm bu süreçte gençlerin ve aşağıdakilerin meslek ilke ve değerlerini savunmaya daha yatkın olmaları genel bir eğilim olmakla birlikte (Bourdieu, 2000a:80), büyük ölçekli gazetelerde bu eğilimin geçerli olmadığı durumlara sıklıkla rastlanabilmektedir.

Alanda varolan köşe yazarları arasındaki bu mücadeleler dışında bir diğer değişim eksenini alanda varolanlar (eskiler) ile alana yeni girenler (yeniler) arasındaki mücadele oluşturmaktadır. Büyük ya da küçük ölçekli gazetelere yeni giren köşe yazarlarının bunu nasıl gerçekleştirebildiğine bakıldığında köşe yazarı sayısının farklı öyküye rastlanmaktadır (Akpınar, 2002). Bu nedenle alana giriş biçiminin önemi, tüm bu bireysel farklılıkların arka planında yatan benzer noktaların öne çıkartılmasıyla anlaşılabilir.

Bir yazarın bulunduğu konuma nasıl geldiği değil, toplumsal kökenini ve bu kökene borçlu olduğu toplumsal düzlemde edindiği özellikleri göz önünde bulundurarak yazınsal alanın belli bir durumunun sunduğu daha önceden oluşmuş veya oluşturulması gereken konumları nasıl elde edebildiği sorusu gündeme getirilmeli ve böylece bu konumlar içinde potansiyel olarak yer alan tutum belirlemelerin az çok bütünsel ve uyumlu bir anlatımı ortaya konmalıdır (Bourdieu, 1999a:334).

Bu vurgu, köşe yazarı olarak alana giriş yapmaya ilişkin anlatılan çeşitli başarı ya da tesadüf öykülerinin ötesine geçilerek sosyal, kültürel, ekonomik vb. sermayenin süreçteki önemine dikkat çekmektedir. Büyük ölçekli gazetelere yeni gelen köşe yazarlarının, gazetenin gazetecilik alanı içinde korumak ya da yönelmek istedikleri konuma uygun habitusa sahip olmaları, eskilerin de pozisyonlarını yeniden değerlendirmelerine yol açmaktadır.

Tüm bu sınırlılıklar çerçevesinde, araçsal bir yaklaşımla köşe yazarlarını “gazete patronlarının her dediğini yapan maaşlı adamları” olarak algılamak bir yandan tüm suçu “satılmış” köşe yazarlarına yüklerken diğer yandan da bu tanıma aykırı yazılar yazan köşe yazarların konumunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Diğer taraftan köşe yazarlarının “fikirlerini özgürce kamuoyuyla paylaşan eyleyenler” biçiminde sunulması sermaye egemenliği mekanizmalarını gizlemekte ve çoğulcu yapı yanılışmasının yeniden üretimine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle tetikçilik, döneçlik gibi kişiselleştirilmiş ya da çoğulculuk gibi yanılışmalara dayalı açıklamalar yerine, köşe yazarlığını, sermaye egemenliğinin iktidar alanı içinde çizdiği sınırlar ve gazetecilik alanında izin verdiği özgürlükler çerçevesinde yapılan, seçkinlerin egemenliğine dayalı bir pratik olarak değerlendirmek gerekmektedir. Makro ölçekte yapılan değerlendirmeler sonucu çizilen bu çerçeve içerisinde köşe yazarlığı pratiğinin nasıl biçimlendiğini açıklamak içinse, köşe yazarlığı pratiğinin gazetecilik alanına özgü özelliklerini de dikkate alan bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

2.4.3. Köşe Yazarlığı ve Gazetecilik Alanı

Sermaye egemenliğinin sınırları içerisinde iktidar seçkinlerine dayalı bir pratiğin eyleyenleri olan ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarları, sahip oldukları simgesel sermaye nedeniyle iktidar alanındaki *simgesel seçkinler* arasında yer almaktadırlar. Eleştirel yaklaşım içinde söylemin yapıları ile iktidarın yapıları arasındaki ilişkiler üzerine çalışan Teun A. van Dijk simgesel sermaye ile simgesel seçkinler arasındaki bağı şu şekilde özetlemektedir:

“Söylemin üretimini, eklemelenmesi, dağıtımı, etkisini belirleyen ve söylem içinde ayrıcalıklı konumların yaratılması stratejisini olanaklı kılan simgesel sermaye, yazarlar, yönetmenler, akademisyenler, gazeteciler gibi kendileri de söylemin denetim stratejilerine bağimli olan, seçkinler tarafından denetlenir” (Üşür, 1997:117).

Bourdieu de, “simgesel meta üreticilerinin (sanatçılar yazarlar, bilginler profesörler, gazeteciler vb.) ‘hakim sınıfın tahakküm altındaki kesimi’ni oluşturduğuna ve iktidar alanının tahakküm altındaki kutbunu işaret ettiğine” dikkat çekmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2003:193). Köşe yazarlarının da içinde yer aldığı simgesel seçkinlerin iktidar alanının alt kısmında yer almalarına ilişkin bu vurgu, bir yandan onların sınırlılıklarına işaret ederken diğer yandan da iktidar alanında yer alan diğer seçkinlerle ortak çıkarlara sahip olmalarını alan mantığı içinde açıklamaktadır. Bu açıklama, simgesel seçkinlerin, söylemlerinin çeşitli özelliklerinde ortaya çıkan eklemelenme özgürlüğü açısından bazı kısıtlanmalar altında olduğunu belirten van Dijk’ın, “bu seçkinlerin çıkarlarının ve ideolojilerinin de genellikle kendilerine ücret ödeyenlerinkinden (ya da finansal olarak destekleyenlerinkinden) temelde farklı olmadığına” ilişkin düşüncesini desteklemektedir (van Dijk, 1994:277). Diğer taraftan geniş anlamıyla entelektüeller sürekli olarak “kültürel alanın özerkliğini maksimize etmek” ve “sosyal değerini artırmak amacıyla sahip oldukları yetilerin nadir bulunurluluğunu sağlamak” üzere mücadele ederler (Williams ve Garnham, 1980:82).

Yeni Aristokratlar: Köşe Yazarları

İktidar alanının tahakküm altındaki bölümünde yer alsalar da, ticari kitle gazetelerinin köşe yazarlarını, Türkiye’de 1980’li yıllarda yaşanan dönüşüm sürecinde gazetecilik alanında medya aristokrasisi içinde yer almaları nedeniyle *medya seçkinleri* ya da *aristokratları* olarak değerlendirmek mümkündür. Köşelerinden seçtikleri eyleyenlere, kurumlara ya da olaylara ilişkin yorumlarını, günlük olarak, ulusal ölçekte yüz binlerce kişiye aktarma ayrıcalığına sahip olmaları, isteklerinden bağımsız olarak, onlara bu statüyü kazandırmaktadır:

“Gerçekten bir iktidarın var, yani bir devlet dairesinde iş görürken birisi ismini fark ediyor ve görüyorsun ne kadar fark ettiğini. Gazetecisin diye çok korkuyorlar. Telefonlar bağlanıyor sana, normal insanlara bağlanmıyor. Böyle şeyleri yaşaya yaşaya o gücü kafana donk ettiriyor bir şekilde hayat... ‘İş güç sahibi bir insan’ oluyorsun... İşin büyüdükçe toplumun sana sunduğu güç de artıyor. Bundan da çok sıkıldım ve yoruldum” (Günüşen, 2001: Perihan Mağden ile röportaj).

Gazetenin alandaki etkisinin çarpan etkisiyle desteklenen bu statü, köşe yazarlarının iktidar alanının etkin seçkinleriyle olan yakın ilişkileri nedeniyle⁸⁸ dikkate değer bir güce dönüşmektedir. Başbakanın, "Gazete köşe yazarları da niye mal varlıklarını açıklamıyorlar?" sorusuna cevaben köşe yazarlarının beş yılda bir malvarlığı beyanı yaptıklarını, siyasilerin güçlerine ve dokunulmazlık zırhlarına karşılık kendilerinin defalarca denetimden geçtiklerini hatırlatan *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Özkök'ün yazısını bitirirken söyledikleri bu gücün siyasal seçkinler nezdindeki itibarını gösterir niteliktedir:

Başbakan bu polemiği bizim açtığımızı söylüyor... Dün TBMM Başkanı Bülent Arınç'ı arayıp, ellerinde öteki ülkelerin parlamentolarında ne gibi uygulama yapıldığı konusunda karşılaştırmalı bir araştırmanın bulunup bulunmadığını sordum. Arınç, "Yok ama bir araştırtayım" dedi... (Özkök, 1 Şubat 2006:*Hürriyet*).

Özkök'ün, özelleştirme ihalelerinde adından en çok söz edilen Ofer Ailesi konuşmaya karar verdiğinde ailenin Türkiye'deki temsilcisinin residansına yemeğe çağrılan seçilmiş altı gazeteciden biri olması bu gücün ekonomik seçkinler tarafından dikkate alındığını göstermektedir (Özkök, 9 Kasım 2005:*Hürriyet*). Bu durumun karşılıklı bir ilişki olması nedeniyle, ekonomideki son gelişmeler üzerine birilerinin görüşlerini aktaracağı zaman köşe yazarları da eski ya da yeni siyasal/ekonomik seçkinlerle ilişkiye geçmektedirler:

Cavit Çağlar geçmişin siyasetçisi ve ülkemizin en büyük birkaç sanayicisinden biri. Alanı tekstil. Bursa'daki dev fabrikalarında aklınıza gelen her şeyi üretiyor. Ekonomideki son gelişmeler sonrasında dün Çağlar'ı aradım. Acaba ne yapıyor, ne düşünüyor, öğrenmek istedim. Aramaz olaydım! İşte söyledikleri: ...Cavit Çağlar'ın sözlerini hiçbir yorum yapmadan size iletiyorum. (Çölaşan, 10 Mart 2006: *Hürriyet*).

Bir önceki bölümde özetlenen sınırlar dahilinde de olsa sahip oldukları bu güç ve ayrıcalık, köşe yazarlarına kimi zaman bakanlar gibi seçilmiş siyasal seçkinlere, kimi zamansa iktidar alanında yer alan diğer seçkinlere hesap sorabilmelerine imkan tanımaktadır:

Neler oluyor Paşam: 'SAYIN Hilmi Özkök Paşam, son günlerde, haftalarda ve aylarda yeniden şehit cenazeleri gelmeye başladı. Mayınlar patlıyor, askeri araçlar havaya uçuruluyor, trenler devriliyor.. ve şehit cenazeleri birbirini izliyor. Pazartesi günü siz de bir cenazede idiniz.'" Bilanço: Son bir yıl içerisinde 110 şehit... Artık yollar kesiliyor, askerlerimiz bile kaçırılıyor. Dahası, yurdun bazı yörelerinde PKK bayrakları açılıyor, mitingler ve yürüyüşler yapılıyor,... Hükümet bu konularda sessiz. Aynı zamanda duyarsız... Paşam, zat-ı âlinizin, acaba bu konuda söyleyeceği bir söz yok mudur? Varsa bunu söylemenin zamanı gelmedi mi?' (Çölaşan Emin, 13 Temmuz 2005: *Hürriyet*).

Bu tür seslenmeleri birçok gazeteci yapsa da, ticari kitle gazetelerinin köşe yazarlarının yazılarında seslendiği iktidar alanındaki seçkinler bu güç nedeniyle onları dikkate almak ve

⁸⁸ Türk basın mensuplarının (ve yazıyı yayımladığına göre, onu çalıştıran gazetenin) Anayasanın yetkili kıldığı kurumların kullanamayacağı bir yetke ve üslupla haklı ya da haksız olarak birtakım kişileri ve kurumları yargılayabildiğini belirten Ilgaz, gazetecinin kendisi bizzat ceza veremese de "sevgili dostu" olduğunu kamuoyuna özellikle vurgulayarak duyurduğu bir kamu görevlisini, cezalandırılmasına karar verdiği kişiyi cezalandırmaya, yine kamuoyunun tanıklığı önünde memur ettiğine dikkat çekmektedir (2001:144)

cevap vermek durumunda kalmaktadır⁸⁹. *Hürriyet* köşe yazarı Cüneyt Ülsever'e Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yollanan ve "Sayın Ülsever; 6 Haziran 2002 tarihli *Hürriyet*'teki köşenizde yer alan makaleniz ile bir bölücü örgütün yayın organında neşredilen röportajınızı üzüntü ile okumuş bulunuyoruz" cümlesiyle başlayan yazı, kitle gazetelerindeki köşe yazarlarının etkinliğini gösteren bir örnektir. Bir köşe yazarı için en büyük başarı ölçüsünün "okunması" ve "yazdıklarının hatırlanması" olduğunu belirten *Sabah* köşe yazarı Mehmet Barlas, Başbakan'ın grup toplantısında yazılarına atıfta bulunduğuna dikkat çektikten sonra koalisyon partilerinin yöneticilerine izlemeleri gereken yol konusunda akıl vermektedir⁹⁰. *Sabah*'ın bir başka köşe yazarı Ali Kırca bir kadın sanatçının beş yıl sonra yıldız olacağına dair öngörüsünün gerçekleştiğini uzunca anlattığı yazısının başında söyledikleri gazetecilik alanındaki yaygın başarı algılamasını gösteren bir örnektir⁹¹:

Bir gazeteci için en büyük mutluluk, kimsenin üzerinde durmadığı bir gelişmeyi herkesten önce fark edebilmek ve yazabilmektir... Bir gazeteci için en büyük mutluluk "öngörü"lerinin gerçek olmasıdır..Yani, gün gelip "Ben demiştim!" diyebilmektir... Hangi konuda, hangi alanda olduğu da fark etmez. İster siyasette, ister ekonomide, ister savaşların geleceğinde... İsterse, futbol sahalarının yeşil çimlerinde... (Kırca Ali, 18 Haziran 2003:*Sabah*)

Köşe yazarlığı alanındaki konumlarını güçlendirme ve meşrulaştırma anlamında bu tür geri bildirimleri ve haklı çıktıkları olayları gündeme getiren köşe yazarları için bu geri bildirimler, dış yapılanma ilkeleri çerçevesinde, meslektaşları arasındaki hiyerarşide üst

⁸⁹ Kamuoyunun, Cüneyt Ülsever'in 13 Haziran 2002 tarihli yazısı ile haberdar oldukları yazı *Özgür Politika*'nın internet nüshasında "Cüneyt Ülsever *Yedinci Gündem*'e verdiği röportaj için uyarıldı" biçiminde yorumlanmıştır (*Özgür Politika*, 14 Haziran 2002). Bu ve benzeri yazılardan kaç köşe yazarına gönderildiğini saptamak mümkün olmamakla birlikte, amacı ve içeriği ne olursa olsun, gönderilen yazı yazarın etkinliğini ve gücünü göstermesi açısından önemlidir. Yazısında kendisine yöneltilen eleştirileri özetleyen yazar daha sonra da kendi açıklamalarını sorular halinde sıralamaktadır. Bu sorulardan sonuncusunda yöneltilen eleştiriye köşe yazarlarına da yönelmek mümkündür: "Eleştirilerimin TSK'ya değil, onun yöneticilerine olduğu açık iken beni 'TSK'yı suçlamak' ile suçlamak hak mıdır? Yöneticiler eleştirilemez mi? Bazı kurumların yöneticileri eleştiriden muaf mıdır? Yoksa onlar hiç yanlış yapmazlar mı?" (Ülsever, 13 Haziran 2002: *Hürriyet*).

⁹⁰ "Burada, artık yapılacak şey belli. Türk seçmenine, siyasi yeteneğini ispat edeceksin. Yurtta ve dünyada barışı sağlayıp, koruyacaksın. Ülkenin ana sorunu olan enflasyonu düşürürken, gelişme hızını da yükselteceksin. Bu arada yerli ve yabancı yatırımcılara öyle bir güven duygusu vereceksin... Hem alt ve üst-yapı yenilenecek, hem de istihdam sağlanacak... Bu gerçekler ortadayken, "Taksim'e cami" veya "devlet dairelerine türban" gibi gösterilere ne gerek olabilir ki? Bunları, önümüzdeki bir genel seçimde, "seçim programı"na koyarsın. Kazanırsan, yaparsın. ... Demek ki, Refah'ın ve DYP'nin yöneticileri, her zamankinden daha akıllı, daha özel ve daha fazla diyaloga, uzlaşmaya dönük olmalıdır bu dönemde... Yani koalisyon ortakları, başbaşa oturup, yeniden bir rota çizmeliler. Akılcı olan tutum şu olabilir. - Krize konu olacak anlaşmazlık maddeleri saptanıp, bunlar dondurulur. Sonra tekrar icraatın gazına basılıp, başarıya doğru yol alınır..." (Barlas, 30 Ocak 1997: *Sabah*).

⁹¹ Köşe yazarı 2001 kış aylarında, *Aktüel* için o günlerde çok meşhur olmayan sinema oyuncusu Nurgül Yeşilçay ile röportaj yapmış ve sanatçı "İkinci Sultan" denilerek kapakta yer almış. İki yıl

basamaklara ulaşmalarının da nedenlerinden biri olarak işlev görmektedir. Köşe yazarlarının çok okunur olmaları ile birbirini karşılıklı olarak besleyen bu süreç, okurlar tarafından hemen tüm köşe yazarlarının önemli birer iktidar odağı olarak görülmelerine neden olmaktadır. *Hürriyet* köşe yazarı Emin Çölaşan'a 1996-1999 yılları arasında yollanan belge sayısının 14.936 olması (ortalama günlük yüz adet) okurlar açısından Çölaşan'a düşüncelerini aktarmanın taşıdığı önemi göstermektedir (Vural, 2002:19)⁹². Okurlar, düşüncelerini paylaşma ya da köşe yazısında yayınlama arzusu dışında köşe yazarlarından sahip oldukları gücün etkisiyle sorunlarına çare olmasını da beklemektedir. Okurların bu taleplerinin köşe yazılarından yayınlanması sonucunda bu inanç pekişmekte, köşe yazarı okurlar açısından bir çözüm mercii olarak görülmeye devam etmektedir:

Değerli Savaş Abi; geçen yıl Büyükçekmece Baraj Gölü'nde avlanırken boğulan 2 kişi ile ilgili yaptığın haber toplumda geniş yankı uyandırmıştı... İnsana kıymet veren kişiliğinizi bildiğim için sizden istirham ediyorum. Gazetedeki köşenizde ve A Takımı Programınızda... gündeme getirirseniz belki diğer avcılar ders alırlar...Dr. Hasan Akgün/Büyükçekmece Bld.Bşk... (bir diğer mektup): Getirilmesi düşünülen öğrenci affı neden birden gündemden çekildi... Bir programınızda sayın bakanı iyi tanıdığınızı söylüyordunuz sevgili Savaş Abi. Köşenizde yazarsanız sevgili bakanımız konuyla daha ayrıntılı ilgilenebilir... Yasin Mercan (Ay, 10 Şubat 2003: *Sabah*).

Gazetenin alandaki gücü oranında, geniş kesimler nezdinde simgesel güce sahip olan bu köşe yazarları, bu güçlerine dayanarak çeşitli biçimlerde *simgesel şiddet* uygulamaktadırlar. Köşe yazarlarının sürekli bazı eyleyenleri, kurumları ya da uygulamaları beğenmemelerini, aşağılamalarını, şikayetçi olmalarını bu şiddetin bir parçası olarak düşünmek mümkündür.

Diğer taraftan köşe yazarlarının, sahip oldukları sosyal sermaye nedeniyle elde ettikleri bilgilere dayalı olarak yazdıkları ve kendi ayrıcalıklı konumlarının altını çizen yazılar da bu şiddetin bir başka boyutunu oluşturmaktadır⁹³. Köşe yazarlarının habituslarının ortak özelliği haline gelen simgesel şiddet uygulayımına, iktidar alanı seçkinleri ve okurlar gibi, maruz

sonra sanatçının başrol oynadığı bir sinema filmini seyrederek başarılı bulan Kırca kendisinin haklı çıkması üzerine bu yazıyı yazmıştır (Kırca, 18 Haziran 2003:*Sabah*).

⁹² Emin Çölaşan'a dört yıl boyunca gönderilen 14.936 belgenin incelenmesi sonucu oluşturulan kitap belge sayısının çokluğu nedeniyle genel bir değerlendirmeye dayansa da okurların düşüncelerinin öğrenilebilmesi açısından yararlı bir ilk çalışmadır: Vural, Ali Murat (2002). *Çölaşan'a Mektuplar*. Ankara:Ümit.

⁹³ Kuramsal bölümde ayrıntılı olarak ele alınan simgesel şiddet kavramsallaştırmasının en önemli özelliklerinden biri olarak tâbi olan eyleyenin işbirliğini içermesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna karşın ilgili eyleyenin işbirliğinin simgesel şiddet tanımı için zorunlu görmeyen Uğur'un yaptığı daha genel şiddet tanımı çerçevesinde, köşe yazarlarının yoğun bir simgesel şiddet uyguladığını söylemek mümkündür: "Ortada kazanılacak bir 'pey' olduğunda ya da çözüm bekleyen bir sorun bulunduğu, ilişkide olan taraflardan biri sorunun çözümünü muhatabıyla kuracağı bir diyalogda aramak yerine muhatabı üzerinde tahakküm kurmak ya da mevcut tahakkümünü sürdürmek üzere harekete geçerse bu doğrultuda seferber ettiği her türlü yol, yordam, şiddet'tir" (2002:36)

kalan diğer köşe yazarlarının, en azından bunu dillendirebilecekleri bir köşeleri bulunmaktadır:

(*Sabah* Genel Yayın Yönetmeni Fatih Altaylı'yı kastederek) Kalaşnikof gibi kalemini kullanıp insanları sindirmek... yani biri silahla sindiriyor diğeri kalemle. Aynı anlama geliyor. Şiddet uyguluyorsunuz. Burada sözle uygulanan bir şiddet var. Aslında bana sözle uygulanan bir cinsel taciz var... *Hürriyet*'te çalışırken başkalarına da benzer saldırılarda bulunmuştu... onun söylediği sözleri bir köşe yazarı söyleyemez... kimse bu kadar saygısız olmadı daha önce... kendini birçok insandan üstün gördüğü yazılarından bellidir... meslektaşlarına karşı da daha önce bir çok saygısızlıkları olmuştur. Ama maalesef bunlara hep susuldu... Bir takım insanlar ayrıcalıklı olduklarına inanarak, karşılarında kimsenin konuşamayacağına inanarak, korkutarak, sindirerek, ürkütürük ağızlarına geleni söyleyerek her şeyi yapacaklar. Buna birilerinin “dur” demesi gerekiyor (*Haftalık*, 2005: Ruhat Mengi ile röportaj)

Köşe yazarlarının uyguladıkları simgesel şiddetin verdiği bu rahatsızlık ve çok sayıdaki köşe yazarı arasındaki rekabet bazı köşe yazarlarını bir değerlendirme ölçeği arayışına yöneltmiştir:

Türkiye’de köşe yazarlarının bazıları, kendilerini kimseyi beğenmemeye memur etmiş, önemi kendiliğinden menkul insanlar olarak temayüz ediyorlar. Köşe yazarlarının bir bölümü de kendilerini başkalarını eleştirmekte sonsuz iktidar sahibi görürken eleştirilmekten hiç de hazzetmiyorlar. Nice zamandır kendime soruyordum: Köşe yazarlarının bir ölçümü olamaz mı? Köşe yazarları için de bir reyting (beğenilme, tutulma endeksi) geliştirilemez mi? (Ülsever, 30 Ağustos 2005: *Hürriyet*)

Benzer düşüncelerle, herkesin yazdığını ama okunup okunmadığının bilinmediğini belirten *Hürriyet* köşe yazarı Ali Atıf Bir “yazarın, muhabirin okunurluluğunu belirlemek üzere reyting sisteminin olmayışını” bir eksiklik olarak değerlendirmektedir (*Tempo*, 16 Ocak 2004: Ali Atıf Bir ile röportaj). Bir diğer *Hürriyet* köşe yazarı Yurtsan Atakan ise köşe yazılarına yapılan atıflara dayalı olarak geliştirdiği bir metodla köşe yazarlarının gündem yaratma gücünü ölçtüğünü belirterek *Hürriyet* yazarlarının ilk sıralarda yer aldığı bir liste yayınlamıştır (Atakan, 12 Ağustos 2005: *Hürriyet*).

Gazetecilik alanının diğer alanlar üzerinde artan gücü nedeniyle bu şiddetten, siyasetten sanata ekonomiden edebiyata tüm alanlar payını almaktadır. Gazetelerin en iyi şair, romancı vb. listelerle müdahale ettiği alanlara köşe yazarları da sürekli müdahale etmekte ve bu müdahaleler sık sık polemiklere yol açmaktadır. *Hürriyet* köşe yazarı Ahmet Hakan’ın “Türk Sineması”na, *Radikal* köşe yazarı Perihan Mağden’in “tiyatro”ya ilişkin yazıları nedeniyle ilgili alandan kişilerin verdikleri yanıtlar bu eğilimin son dönemlerdeki iki örneğidir⁹⁴. Hemen her alana ilişkin yazan ve kendileri gibi düşünmeyenlere karşı ellerindeki gücü kullanmaktan çekinmeyen köşe yazarları, çoğu kez uyguladıkları şiddete ve yaptıkları

⁹⁴ *Hürriyet* köşe yazarı Ahmet Hakan’ın yazıları üzerine sinema sanatçısı Mehmet Ali Erbil (*Kelebek*, 2005: Ahmet Hakan ile röportaj), *Radikal* köşe yazarı Perihan Mağden’in yazısı üzerine de tiyatro oyuncusu Nedim Saban yanıt vermişlerdir (Medyatava.net, 12.12.2003)

yanlış değerlendirmelere ilişkin olarak –çok ileri gitmemek kaydıyla- herhangi bir toplumsal kökenli yaptırımla da karşılaşmamaktadırlar:

Gazete köşe yazarlığı, aslında garip bir meslek. Kendinizi, her şeyin en doğrusunu bilen bir kişi gibi sunuyorsunuz. Sonra, "Sen şöyle yap, sen böyle yapma" diye, herkese ve seçilmiş iktidarlara da, kendinizce emirler yağıdırıyorsunuz. Biliyorsunuz ki, her konuda söz söylemek için, yetkiniz var. Ama sorumluluğunuz ve icra gücünüz yok... Bazı yetkilerin yokluğu ve protokoller konumlar hesaba alınmazsa, bir köşe yazarı ile bir cumhurbaşkanı arasında pek fark yoktur. Siz de, Hükümet'in her projesini ve TBMM çoğunluğunun her kararını, köşenizde engellemeye çalışır, veto edebilirsiniz. Açıkladığınız her düşünce, çağdışı ve gerçek ötesi olabilir. Ama ekonomik kriz patlarsa, bunun hesabı sizden sorulmaz. Topluma kendinizi beğendirip, oy almak, seçim kazanmak gibi bir derdiniz yoktur... Neticede sırtınızda yumurta küfesi yoktur. Patronunuzun çıkarlarına ters düşmemek şartıyla, herkesin ve her kesimin canına okuma özgürlüğünüz vardır. Burada, cumhurbaşkanı olmanın ayrıcalığı ortaya çıkar. Çok fazla köşenizde azıttırsanız, medya sermayesinin çıkarlarına çok ters düşerseniz, işinizi kaybedersiniz. Susturulabilirsiniz (Barlas, 17 Ağustos 2003: *Sabah*)

Barlas'ın benzetmesinden hareketle, köşe yazarlarının göreve çok daha kolay bir süreç sonunda gelmek, görev süresi yedi yılla sınırlı olmamak gibi pek çok yönden cumhurbaşkanlığından avantajlı olduğunu da eklemek gerekmektedir. Ayrıca köşe yazarlarının sahip oldukları gücün temeli geniş toplum kesimlerine ya da onların temsilcilerine dayanmadığından, simgesel şiddete maruz kalan bu kesimlerin tepkilerinin köşe yazarları üzerindeki etkisi de sınırlı kalmaktadır. Bu çerçevede okurların, 2000 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde Demirel'in seçilmemesi durumunda ülkede kaos olacağını yazan (ve öngörülerini doğru çıkmayan) köşe yazarlarına ilişkin şikayetleri ancak bir başka köşe yazarının yazısına konu olabilmektedir⁹⁵:

Bu durumda acaba bazı köşe yazarlarının kamuoyunu yanılttıkları için okurlarından özür dilemeleri gerekmiyor mu? Öneri Demirel diye tutturarak köşe yazarlarının sadık okurlarına ait... Ankara'dan yazan bir doktor diyor ki: "Aylarca yüreğim ağzımda yaşadım... Ben o yazarların bundan sonraki yorumlarına nasıl güveneceğim?... Kendimi aldatılmış eş gibi hissediyorum"... Bursa'dan yazan okurumuz F. Ö.ise güvenilir gazetelerin gözde köşe yazarlarından seçmeler göndermiş:.. "Bir hükümet bunalımının Türkiye'ye maliyetini iyi hesaplamalıdır. IMF ile yapılan anlaşma aylarca sahipsiz kalır, ekonomi çöker. Terörle mücadelede alınan mesafe bir anda tersine döner. Tam da umutların yeşerdiği bir dönemde Türkiye belirsizliğe itilir. Bunlar kişiselliği aşar. Ulus ve tarih önündeki sorumluluklardır." (Tamer, 7 Mayıs 2000: *Milliyet*)

Bu tür şikayetlerin farklı konularda, farklı kesimler tarafından da dile getirilmesi köşe yazarlığının sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Köşe yazarı sayısının çokluğunu bir zenginlik olarak değerlendiren *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, köşe

⁹⁵ 2000 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde Süleyman Demirel'in süresinin 5 yıl daha uzatılması (5+5 formülü) ile yeni bir cumhurbaşkanının seçilmesi gereği üzerine köşe yazarları iki gruba ayrılmış, bazıları Demirel'e şiddetle karşı çıkarken bazıları da Demirel'in görev süresi uzatılmadığı takdirde ülkede kaos çıkacağı, ekonominin bozulacağı yönünde yazılar yazmıştır. Ahmet Necdet Sezer'in cumhurbaşkanlığına seçilmesi sonrasında bir kaos ortamının yaşanmaması üzerine okurlar (eskiden tüketici köşesi yazarlığı yapan) Meral Tamer'e mektuplar yollayarak kendilerini haftalarca farklı yönlendiren köşe yazarlarından şikayetçi olmuşlardır.

yazılarında, haberlerde olduğu gibi, öncelikle “hukuka saygılı olma” duyarlılığının gösterilmesinin zorunlu olduğunu belirtmektedir. Köşe yazarlığının her koşulda müdahale edilemez bir tabu haline geldiğine dikkat çeken Özkök, “Köşeler Babamızın Malı Mı?” başlıklı yazısıyla köşe yazarlarının sorumlulukları, sınırları ve köşe yazarlarına müdahalenin koşullarını da tartışmaya açmıştır⁹⁶.

“Köşe yazarının yalan yazma, iftira atma, hakaret etme hakkı var mıdır?” İkinci bir soru: Bunu alışkanlık haline getirmiş bir köşe yazarına müdahale sansür sayılır mı? Ben bir gazete yöneticisi ve köşe yazarı olarak, samimiyetle şuna inanıyorum. “Bu köşeler babamızın malı değildir.” Gazetenin ayrılmaz bir parçasıdır ve bizlere belli kurallara riayet etme şartıyla verilmiştir. Bu köşelerde fikirlerimizi serbestçe açıklayabiliriz. Yorumlar yapabiliriz. Ama başkalarına hakaret etme, iftira etme hakkımız kesinlikle yoktur. Köşe yazarlığını, kimsenin dokunamadığı, dokunamayacağı “köşe Buda’ları”, “köşe peygamberleri” haline getirmeye de hakkımız yok. Gazetecilik sadece “haber verme ve eleştiri yapma” hakkını kullanmak değildir. Aynı zamanda verilen haberin ve yapılan yorumun “sorumluluğunu taşıma” mesleğidir...(Özkök, 26 Temmuz 2001:Hürriyet)

Özkök’e hak veren *Zaman* Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı “köşeler ne yazarların babalarının malıdır ne patronlarının arsası, devre mülk gibi kullanmak mümkün olmasa gerek” diyerek, okur mektupları üzerinden yazdıkları köşe yazılarında bazı köşe yazarlarının suçladıklarından görüş almamasının bu kişileri mağdur ettiğinden yakınmaktadır⁹⁷. Diğer taraftan gazeteciliğin sürekli kendini yenilemeye dayalı bir meslek olmasına karşın Türk medyasında kendini yenilemeyen, saldırgan üsluplarıyla ayakta kalmaya çalışan çok sayıda köşe yazarı bulunduğu dikkat çeken Dumanlı da⁹⁸, bu yazarların köşelerine yapışarak aynı şeyleri tekrar etmelerinin nasıl engellenebileceğini sorgulamaktadır:

⁹⁶ Özkök’ün yazısının ertesi günü *Milliyet*’te çeşitli köşe yazarlarının “Köşe yazarlarına müdahale edilir mi? Bu sansür sayılır mı?” sorusuna verdikleri yanıtlar yayınlanmıştır. Birçok köşe yazarı köşelerin “tapulu mal” olarak algılanmasının yanlış olduğunu ve köşesini kişisel çıkarları ya da iftira vb. için kullanan köşe yazarına müdahalenin sansür sayılamayacağını belirtmişlerdir. Umur Talu ise 28 Temmuz 2001’de *Star*’daki yazısında bu biçimde formüle edilen sorunun yanıtının açık olduğunu, asıl sorunun özel işletmelerde yapılan ancak kamusal işleve sahip olan gazeteciliğin ikili yapısından kaynaklandığına dikkat çekmektedir (Gürel, 2004:264-266).

⁹⁷ *Hürriyet* köşe yazarı Yalçın Bayer’in modası geçmiş bir köşe yazısı formatında ısrar etmesini anlayamıyorum... Mektuplardan oluşan köşe yazısı olur mu?... Öyle bir kafasına esen mesaj gönderecek... tabii bu arada birileri mağdur olmuş-olmamış bilinmeyecek.... *Hürriyet* gibi Türkiye’ye mal olmuş bir gazetede bunu bir başka yazar da çok sık yapıyor, oradan Genelkurmay Başkanı’na, Başbakan’a vs. dolaylı anlatım taktikleri uyguluyor. Bazı mektupların özünde suçlanan ya da aşağılanan kişi veya kurumlar varsa, onlardan görüş alınır; alınmak zorundadır. Devre mülk köşelerde ne araştırmacı gazetecilik yapılıyor ne de soruşturmacı gazetecilik (Dumanlı, 18 Ekim 2004:*Zaman*).

⁹⁸ ...kırık plak gibi onlarca yıldır aynı teraneleri söylemeyi gazetecilik sanan, istihbarat bilgileriyle yazarlık payesini korumaya çalışan, minik kuşun kanatlarından inmeye cesareti olmayan, ideolojik saplantılardan bir türlü yakasını kurtaramayıp insanları -cı -ci diye suçlamayı gazetecilik sananlar da var (Dumanlı, 16 Mayıs 2005:*Zaman*).

Yıllar boyu aynı köşeden, aynı lafları evire çevire dolandırıp duran kişileri kim hesaba çekebilir?... onların estirdiği terör havasından yayın yöneticileri ve patronlar bile korkuyor... Bazıları tıpkı politikacılar gibi; son nefesine kadar tutunduğu köşede kalmayı tek strateji olarak görüyor. Hal böyle olunca onlarca yıl her gün yazı yazan kişilerden bazısı, aynı meseleyi, aynı yaklaşımla, aynı üslupla yazdıkça yazıyor (Dumanlı, 16 Mayıs 2005:*Zaman*).

Gazetelerin otoritelerden farklı düşünen yazarlarını her tür saldırıya karşı savunması gerektiğini savunan *Sabah* köşe yazarı Metin Münir'e göre Özkök'ün bu soruyu sormasının iki nedeninden ilki, 6 milyon dolar kâr etmesi beklenen ve halka açık bir şirket olan *Hürriyet*'in yazarlarının yazıları nedeniyle –hissedarlarının vazgeçtiği kârlar olarak- ödediği tazminatların 1- 3 milyon dolara ulaşmasıdır. İkincisi ise ahlaki olarak bu finansmandan rahatsız olmasıdır:

Türk basınında mekanizma "cezayı gazeteci alır, tazminatı gazete öder," prensibi üzerine kuruludur. Hakkında hakaret davası açılan yazarın savunma masrafları ya da tazminatı gazete tarafından ödenir... Bu mekanizma o kadar mükemmel çalışır ki, yazarlar çoğu zaman haklarında dava açıldığını ve tazminata mahkum olduklarını bilmezler bile. Bir anlamda gazete patronu, yazarın hakaret ve iftira özgürlüğünü finanse eder. Ancak iftira ve hakaret, özgürlük değil suçtur... Köşe derebeylerinin hakaret ve iftira mecrası olmak, ciddi bir yönetiminin kabul edebileceği bir şey olamaz. (Münir, 3 Eylül 2001: *Sabah*).

Hürriyet köşe yazarları Fatih Altaylı ve Emin Çölaşan'ın ödediği iki tazminatı hatırlatan *Radikal* köşe yazarı Murat Belge'ye göre konunun maddi bir boyutu olduğunu açıklar⁹⁹. Ancak bu köşe yazarlarının çalıştıkları gazetelerin tekzipleri, mahkûmiyet kararlarını asla yayımlamadıklarını, bunlar için ayrıca para ödemesine karşın, o sûtunda birine iftira edildiğinin mahkemece kesinleştirildiğini açıklamadıklarını belirten Belge, bu koşullarda köşe yazarlarının bu tutumlarının kurum politikasından bağımsız olduğunu söylemenin güç olduğunu savunmaktadır (Belge, 4 Ağustos 2001:*Radikal*).

Radikal Genel Yayın Yönetmeni İsmet Berkan'a göre ise Özkök'ün yazısının nedeni *Hürriyet* köşe yazarı Emin Çölaşan'ın altı gün süreyle yanlış bir kaynağa dayalı iftiralarda bulunmasıdır (Berkan, 6 Ağustos 2001:*Radikal*)¹⁰⁰. Gazete yönetimlerinin okunurluk, bilgi birikimi, gazetenin genel ilkelerine uyum, yasalara ve kişilik haklarına saygı, gerçekten

⁹⁹ Belge, yazılarındaki iddialar nedeniyle *Hürriyet* köşe yazarı Emin Çölaşan'ın İletişim Yayınları'na iki milyar TL, *Hürriyet* köşe yazarı Fatih Altaylı'nın ise tarihçi Caroline Finkel'e yaklaşık bir milyar TL ödemeye mahkum edildiklerini belirtmektedir (Belge, 4 Ağustos 2001:*Radikal*).

¹⁰⁰ Gazeteci Nadire Mater'in Güneydoğu'da askerliğini yapan gençlerin anlattığı öykülerden oluşan 'Mehmedin Kitabı' adıyla yayınlanan anti-militarist mesajlı kitabı önce toplatılmış sonra da yargılanarak aklanmıştır. Bir internet sitesi Nadire Mater'in kitap için, Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı CIA'nın uzantılarından bir vakıftan para aldığını iddia etmiş ancak tam tersine Mater'e para veren vakfın, Amerikan hükümetinden bağımsız ve hükümeti eleştiren projelere para aktarmasıyla meşhur bir vakıf olduğu anlaşılmıştır. Ancak aynı iddiaların *Hürriyet* yazarı Emin Çölaşan'ın sütununda altı gün boyunca kesintisiz yayınlanması sonrasında Kanada McGill Üniversitesi profesörlerinden James Roni'nin Emin Çölaşan'ı ve iddiasını alay konusu yapan yazısı 2 Ağustos günü *Radikal*'de yayımlanmıştır (Berkan, 6 Ağustos 2001:*Radikal*).

ayrılmama gibi kriterlere göre eyleyenlere köşe verdiğini belirten Berkan, aksi tutumlarda yazıların yayınlanmamasının sansür olarak değerlendirilemeyeceğini savunmaktadır:

hiçbir köşe yazarının özgürlüğü, yalan yazmasına ve yasaları çiğnemesine izin verilecek kadar geniş değildir. Hiçbir köşe yazarının, sürekli tazminat ödemeye mahkûm olarak, gazetesinin dünya çapında alay konusu edilmesine sebep olarak, bin bir zahmetle ve yılların emeğiyle oluşturulmuş gazete saygınlığına zarar vermeye hakkı yoktur. Gazete yönetimleri buna izin vermez, veremez... tabii ki köşeler köşe yazarlarının babalarının malı değildir. O köşeler gazeteye aittir, genel yayın yönetmeni tarafından verildiği gibi yukarıda saydığım koşullar yerine geliyorsa geri de alınır (Berkan, 7 Ağustos 2001: *Radikal*).

İmla hataları ve suç unsuru dışında köşe yazarına müdahale edilemeyeceğini savunan *Sabah* köşe yazarı Hıncal Uluç, bir yazara sütun verme ve almanın yönetimin özgür kararı olduğunu belirtmektedir (Uluç, 28 Ağustos 2001: *Sabah*). *Cumhuriyet* ve *Radikal* arasındaki bir polemikte¹⁰¹ söylenenlerden yola çıkan *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök de, her yayın organının görüşlerini uygun bulmadığı yazarını işten çıkarma hakkının olduğunu ve kimsenin ‘yazarını susturdu’ veya ‘antidemokratik davrandı’ diyerek eleştiremeyeceğini savunmaktadır (Özkök, 29 Haziran 2005: *Hürriyet*). Özkök’e hak veren ve senfonik orkestraya benzettiği gazetelerdeki “bozuk seslerin” armoniyi bozarak yuhalatacağını belirten *Sabah* köşe yazarı Tevfik Yener genel yayın müdürlerinin gerektiğinde yazarına müdahale etmesinin, görevi gereği olduğundan, sansür sayılamayacağını vurgulamaktadır¹⁰² (Yener, 12 Ağustos 2001: *Sabah*).

Gazetenin yayın politikası ile köşe yazarının habitusu arasındaki karşılıklı uyumun şart olduğunu vurgulayan bu görüşler gazetenin yayın politikasının (kitle gazetelerinde öne çıkarılan) çokseslilik, demokratlık, hoşgörü vb. kavramların sınırlarını çizdiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede köşe yazarı olma ayrıcalığının getirdiği sorumluluklara dikkat

¹⁰¹ “İletişim yayınevinin, kurucuları arasında yer alan *Radikal* yazarı Murat Belge’nin İstanbul’daki Ermeni konferansı ile ilgili yazılarını eleştiren *Akşam* yazarı Nihat Genç’in kitaplarını yayınlamama kararı aldığına dair haberler çeşitli gazetelerde yayınlanmıştır. Bu haberler üzerine *Cumhuriyet* yazarı Ali Sirmen köşesinde, Murat Belge ve onun gibi düşünenlerin ‘demokrasi anlayışını’ ve ‘hoşgörü kültürünü’ eleştirmiştir. Belge de yayıneviyle bir bağı kalmadığını ve olayı gazetelerden öğrendiğini belirterek Sirmen’e, *Milliyet*’in yayın politikasına ters bir makale yazması nedeniyle Ahmet Altan’ın gazeteden atılmasına destek veren yazısından bir paragrafı hatırlatmıştır: “Demokrasi her şeyin her yerde söylendiği başıbozukluk rejimi değildir... Özgürlüklerin savunulabilmesi, rejimin sağlam olabilmesi için, kurumların kendi ilan ettikleri ilkeleriyle tutarlılık içinde olmaları gerekir” (Özkök, 29 Haziran 2005: *Hürriyet*).

¹⁰² “Gazetelerin köşelerine sızanlar arasında ülkenin bütün değerlerini sinsice gözden düşürmeye çalışanlar var. İrtica, bölücülük, din, ulusal güvenlik ve ordu, demokrasi, cumhuriyet, Atatürk ilkeleri gibi hayati konularda mayın döşeyicilik yapıyorlar. Ve toplum ahlakına aykırı, okuru kaçırarak kişisel yazılar yazılıyor... Bunlara nasıl "Dur!" denmez. Ve ayrıca öyle kalitesiz köşe yazıları var ki... Ve ayrıca meslektaşlarına terbiyesizce saldıranlar. Bir de; çok kişisel, kimseyi ilgilendirmeyen salya sümük, küfürlü kağıt israfı yazılar var (Yener, 12 Ağustos 2001: *Sabah*)

çeken *Radikal* köşe yazarı Türker Alkan'ın "köşelerin topluma ait olduğuna" vurgusu¹⁰³, genel eğilim karşısında, naif bir temenni olmanın ötesine geçememektedir:

Her gazetenin bir yayın politikası vardır. Köşe yazarları bu 'genel' politikanın dışına çıkmazlar. Daha doğrusu o politikaya karşıt fikirlere sahip olanlar istihdam edilmez...Yani meselenin ne demokratlıkla alakası var, ne de hoşgörüyü (Aköz Emre, 27 Haziran 2005:*Sabah*).

Köşe Yazarının Özellikleri, Görevleri, Türleri

Köşe yazarlarının da (gazete patronu ve diğer gazete çalışanları gibi) gazetenin ortak kimliğinin önemli bir parçası olduğunu savunan *Sabah* köşe yazarı Okay Gönensin, Batı'daki yorum yazarlığı sistemini ayrıntılarıyla açıkladığı iki yazısında "yorumlar"ın gazete kavramının doğal ve ayrılmaz parçaları olduğunu¹⁰⁴ ancak Türkiye'deki "köşe yazısı" sisteminin dünyada benzeri olmadığını belirtmektedir:

Batı basınında, "yorum sayfası", "fikir yazıları sayfası" dışında özel konulara ayrılmış sayfalarda yorum yapan "uzman" yazarların yanında bizdeki "köşe yazarı" tanımına uygun yorumlar yapan, tahliller yapan yazarlar vardır. Bu "köşe yazarları"nın, Türkiye'deki sistemden temel farkları şunlardır: Ekonomi - politika - dış politika çerçevesinde ve kendi birikimleri doğrultusunda yorum ve tahlil yaparlar, her konuya girmezler... Avrupa ve Amerika gazetelerinde çok az sayıda olan "köşe yazarları"nın bir başka farkı da haftada en çok 3-4 yazı yazmalarıdır. Bunların günleri de çoğunlukla sabit değildir; olaylara, gelişmelere göre değişir (Gönensin, 6 Ağustos 2001:*Sabah*).

Batı'da gazeteciliğe muhabir olarak başladığına ve daha sonra yükselindiğine ancak Türkiye'de bu merdiven sisteminin işlemediğini örneklerle¹⁰⁵ açıklayan *Radikal* köşe yazarı

¹⁰³ "Köşe yazarı olmaktan daha önemlisi, bu görevin getirdiği toplumsal sorumluluğun farkında olabilmek, ona göre yazmak, davranmak olmalıdır... Her satırı, yaratabileceği olası toplumsal sonuçları değerlendirerek yazmak zorundayız. Köşelerimizi, kişisel çıkarların, hırsların, kinlerin aracı haline getirmemeliyiz. Pazar günleri kendimizden söz eden yazılar yazdığımız zaman bile bu yazıların toplumsal yansımalarını hesaba katmalıyız. Kimseyi küçük düşürmemeliyiz. Yanlış yapınca özür dilemeyi bilmeliyiz. Demokrasilerde her güç, bir sorumlulukla birlikte anılır" (Alkan, 12 Ocak 2003: *Radikal*)

¹⁰⁴ "Batı'da başyazı, yorum sayfası ve fikir yazıları sayfaları vardır. "Başyazı" birinci sayfada ya da iç sayfalarda yer alabilir, imzalı ya da imzasız olabilir. Bu yazı, gazetenin; ana çizgisi doğrultusunda, özel ve güncel olaylar karşısındaki tavrını, bakış açısını yansıtır. İngiliz ve Amerikan basınında yaygın olan "yorum sayfası"nda, yine çoğunlukla imzasız birkaç yazı yer alır ve bunlar yine değişik konularda gazetenin bakışını aktarırlar. Bu sayfanın yazarları, yazı işleri toplantısından sonra gazetenin yönetmeniyle birlikte toplanır, yazılacak konuları belirler ve yazarlar bunları bölüşürler. Bir kolektif yazı işleri çalışması söz konusudur. Fikir yazıları sayfasında da konularının uzmanı olan, ağırlık taşıyan özgün fikirleri olan insanların yazıları yer alır. Bu yazılar imzalıdır ve yazarların görüşlerini yansıtır; gazeteyi, gazete yönetimini bağlamaz. Sayfanın yöneticileri gündelik gelişmelere göre uzman kişilerden yazı da isterler. Bunların dışında özel sayfalarda; örneğin sanat, kültür sayfalarında yine uzmanların eleştirileri yayınlanır" (Gönensin, 30 Temmuz 2001: *Sabah*)

¹⁰⁵ "Unutulmaz isim bırakmış genel yayın müdürlerinden; *Milliyet*'i *Milliyet* yapan Abdi İpekçi hiç muhabirlik yapmamış, köşe yazmamış, işe yazı işlerinden başlamıştır. *Cumhuriyet*'te büyük isim Ecvad Güresin genel yayın müdürlüğüne Ankara büro şefliğinden geçmiştir. *Hürriyet*'i bir milyon tiraja ulaştıran Necati Zincirkıran gazeteciliğin her kademesinden geçmiş nadir meslektaşlardan biridir. Çetin Emeç ise işe *Son Posta* yazı işleri müdürlüğünden başlamış, hep yazı işlerinde kalmıştır" (Kışlalı, 16 Ağustos 2001: *Radikal*).

Mehmet Ali Kışlalı da, köşe yazarlığının Türkiye’ye özgü özelliklerine dikkat çekmektedir (Kışlalı, Mehmet Ali, 16 Ağustos 2001: *Radikal*). Buna göre, köşe yazarlığının Türkiye’deki biçiminin özelliklerin anlaşılması ve çalışmanın araştırma soruları doğrultusunda ele alınabilmesi için 1980’li yıllarla birlikte yaşanan dönüşüm sürecinin ve bu süreçte egemen olan ticari kitle gazeteciliğinin beraberinde getirdiği koşulları hesaba katmak gerekmektedir.

Gazetecilik alanında ticari gazeteciliğe dayalı egemen anlayışı temsil eden kitle gazetelerine ilişkin bir başka özellik, konumlarını meşrulaştırmak üzere bu anlayışı tarafsızlık ve çoğulculuk temelinde yeniden üretmek ve ticari anlamda başarı kazanmak için mümkün olan en geniş kesimlere seslenmek zorunda olmalarıdır. Ancak bu zorunluluk bu gazetelerin yönetimi için bir dizi sorunu da beraberinde getirmektedir. Adliyede karşılaştığı bir okurunun *Hürriyet*’i “çok fazla hükümet yanlısı olmakla”, iki gün sonra başka bir yerde bir işadammının “hükümete karşı çok sert olmakla” eleştirdiğini belirten *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, *Hürriyet*’i olabildiğince tarafsız yapmaya çalışmalarına ve yazar yelpazesini bütün Türkiye’yi içine alacak şekilde geniş tutmalarına karşın çok zorlandığını itiraf etmektedir. Fransa’daki türban yasasına hem taraftar olanların hem de karşı olanların görüşlerini yayınlamaları nedeniyle dinci kesimlerin de bir kısım laik kesimin de tepki gösterdiğine dikkat çeken Özkök’e göre bu durum kitle gazetesi ile cemaat gazetesi arasındaki farktan kaynaklanmaktadır:

...zaman zaman bir “cemaat gazetesinin” genel yayın yönetmeni olmanın ne kadar kolay bir iş olduğunu düşünüyorum. Her gün kendi cemaatinizin hoşuna gidecek haberi manşete koyarsınız, olur biter... Kitle gazetesi olmak zor ve meşakkatli bir iş... *Hürriyet*, “Türkiye’nin gazetesidir”. Zaman zaman kızacaksınız, zaman zaman alkışlayacaksınız (Özkök, 24 Aralık 2003: *Hürriyet*).

Belirli bir eğilimi savunan, görece homojen kitleye seslenen gazetelerin işleyiş mantığını adlandırmada kullanılan “cemaat gazeteciliği” karşısında kitle gazetesinin farkının her eğilime, her bakışa hitap eden şeyleri içermesi olduğunu savunan *Hürriyet* köşe yazarı Mehmet Y. Yılmaz, 500 küsur bin satan *Hürriyet*’i okumak için 500 küsur bin değişik sebebe ihtiyaç olduğunu, bu nedenle de *Hürriyet*’in “içinde her türlü mal bulunan bir süper market” olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (*Medyatava*, 2005: Mehmet Y. Yılmaz ile röportaj). Cemaat gazeteciliğinden kitle gazetesi *Hürriyet*’e çapraz geçiş yapan köşe yazarı Ahmet Hakan ise aradaki farkı tiraj bağlamında şu şekilde özetlemektedir:

Bir davayı ya da partiyi gazete denilen araçla savunmak bugün artık mümkün değil... Eğer gazetenizi propaganda aracı olarak konumlandırırsanız asla bir milyon satamazsınız ve eğer bir milyon satmaya başlamışsa bilin ki artık propaganda aracı olmaktan çıkmıştır (Hakan, 22 Ağustos 2005: *Hürriyet*).

Köşe yazarlığı açısından bakıldığında, yerleşik köşe yazarlığı pratiğinin, 1980’li yıllarla birlikte yaşanan değişim süreci sonucu ortaya çıkan sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapı karşısında, gerek sayısal olarak gerekse içerik olarak, bu ihtiyacı karşılamakta

yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum, kitle gazetelerinin, farklı sermaye türlerine (sosyal, simgesel, dinsel, akademik, siyasal vb.) sahip eyleyenlere köşe açmaya ya da gazetede açmayı düşündükleri köşelere uygun özelliklere sahip eyleyenler aramaya yönelmelerine yol açmıştır. Süreç, köşe yazarlığıyla gelen simgesel güce sahip olmak isteyen ve gazetenin ihtiyaç duyduğu tür sermayesi olan eyleyenler arasından, gazete patronu ve yönetimi tarafından gazeteye uygun habitusa sahip olduğu onaylananların köşe yazarı olarak alana giriş yapmalarıyla sonuçlanmıştır.

Bu koşullar altında biçimlenen köşe yazarlığı, 2000'li yıllara gelindiğinde, ticari gazetecilik kurallarını kabule dayalı "alana giriş bedelini" ödemiş, farklı özelliklere sahip çok sayıda köşe yazarından ve onların hayatın hemen tüm alanlarına ilişkin yazdıkları köşe yazılarından oluşan bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu tabloda Türkiye'deki köşe yazarı sayısının fazla olup olmadığı en çok tartışma konulardan biri olmuştur.

Milliyet köşe yazarı Çetin Altan'ın bir röportajında dünyada köşe yazarı diye bir müessese olmamasına karşın Türkiye'de 1400 köşe yazarı olmasından yakınmasına cevaben Yılmaz Dikbaş *Edebiyat ve Eleştiri* Dergisi'nin Eylül-Ekim 2005 tarihli sayısında yer alan "Çetin Altan'ın 'Eşekliği'..." başlıklı yazısında İngiltere'deki durumu şu şekilde özetlemektedir:

İngiltere'de 'köşe yazarı' diye bir müessese vardır. İngilizce 'köşe yazarı'nın karşılığı 'columnist'tir. 'Columnist' sözcüğünü İngilizce Oxford Sözlüğü şöyle tanımlıyor: 'Politika, güncel olaylar ve diğer konular hakkında bir gazete ya da dergide düzenli olarak yorum yapan gazeteci.' İngiltere'nin ulusal gazetelerinin birinci sayfa sol sütunlarında, o gün yazıları çıkan 'columnist'lerinin yani köşe yazarlarının listesi yazılıdır. Yılmaz Dikbaş daha sonra İngiliz gazetelerinin adlarını ve 'köşe' yazarlarının sayılarını veriyor: *The Guardian* (77), *The Observer* (15), *The Independent* (31), *The Daily Mail* (10), *Financial Times* (40). Ve devam ediyor: 'Örnek olarak sunduğum 5 İngiliz ulusal gazetesinin toplam köşe yazarı sayısı 173'tür... İngiltere'de bugün en az 3200 (üç bin iki yüz) köşe yazarı bulunmaktadır (İnce Özdemir, 28 Eylül 2005:*Hürriyet*)¹⁰⁶.

¹⁰⁶ Dikbaş'ın düşüncelerine farklı bir açıdan katkı yapan Mehmet Y. Yılmaz, 29 Haziran 2003'de *Radikal* 2'de yayınlanan ve İngiliz *The Guardian*'dan yapılan bir çeviriye dikkat çekmektedir: "Kendisi de bir köşe yazarı olan Young, "Muhabirlik, gazeteciliğin temelidir. Köşe yazarlarının işiye güvenilirmez ve en genel anlamıyla düşünürsek gereksiz bir iştir" diye yazıyor..Eskiden İngiltere'de gazetelerde "köşe yazarlığı" yokmuş. Sonra çok da eski olmayan bir geçmişte (yazar belirtmiyor ama yazının genelinden bunun son 20 - 25 yıl olduğunu çıkarsamak mümkün) gazeteler kendilerine birer tane siyaset yazar köşe yazarı edinme ihtiyacı hissetmişler ve bu giderek başka alanlara da hızla yayılmış.. Hugo Young'un belirttiğine göre bir meslektaş bu konuda bir araştırma yapmış ve daha tamamlanmamış çalışmada İngiltere'de 221 köşe yazarının gazetelerde çalıştığını tespit edebilmiş ("Bu kadar çok köşe yazarı sadece Türk gazetelerinde var" genel inancının nasıl bir palavra olduğunu gösteren ilginç bir rakam..)" (Yılmaz., 5 Temmuz 2003: *Milliyet*).

Batılı köşe yazarlarının çalışma sistemlerini anlatan¹⁰⁷ *Radikal* köşe yazarı Mehmet Ali Kışlalı Türkiye’de Batı’ya göre çok çeşitli köşe yazarı bulunmasına karşın Batı türünde, habere dayalı çalışan köşe yazarı sayısının çok az olduğuna dikkat çekmektedir. Sayısal çokluğun en başta gelen nedeninin, gazeteler için masraflarının diğer unsurlara göre daha ucuza mal olması olduğunu savunan Kışlalı’ya göre, bir kısım köşe yazarının yazılarında bahsettiği eyleyenlerle kişisel çıkarları arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur:

Çok geçerli konuma gelmiş köşe yazarlarından biri her gün köşesine mutlaka 'işine yarayacak' çevrelerden birilerinin isimlerini yerleştirir. İncir çekirdeğini doldurmasa da her gün tanınmış siyaset adamlarından, bürokratlardan bahseder. Bu yoldan, hem kendisine arzuladığı çevrede yer yapar hem de yeri geldiğinde bu tanışları vasıtasıyla 'iş takibi' yaptığı bilinir (Kışlalı, 11 Şubat 2003: *Radikal*).

Bu kadar çok köşe yazarının ve köşe yazarı okurunun olmasının bir nedeninin de haberlerin çok kötü yazılmış olması olduğunu belirten *Radikal* köşe yazarı Haluk Şahin ise araştırmaların köşe yazarlarının haberlerden daha çok okunduğunu gösterdiğini vurgulamaktadır (31 Ekim 2004: *Radikal*). Haber verme işlevini televizyonlar yapmasına karşın Türkiye’de gazetelerin hâlâ okunmasının nedeninin köşe yazarları olduğunu savunan sosyolog-köşe yazarı Emre Kongar’a göre pek çok insan takip ettikleri köşe yazarlarında kendilerini bulmakta, onları okuyarak kendilerini onlarla özdeşleştirerek varlığını ve kimliğini sürdürmektedir (Arman: 2004: Emre Kongar ile röportaj). Bazı köşe yazarlarının köşe yazarı sayısından yakınmalarına karşın kimsenin yazmayı bırakarak bu sayıyı azaltmaya yanaşmadığına dikkat çeken *Hürriyet* yazarı Serdar Turgut, okuyucu profili değişmediği sürece bu sayının azalmayacağına aksine artacağına inandığını belirtmektedir:

Ortalama 30 yıldır hemen her gün aynı şeyi tekrarlayan köşe yazarlarının bile sıkı bir okuyucu kitlesi var... bir memlekette talep varsa arz da vardır... Herkesin okuyucusu olduğuna göre ve üstelik her yazar da kendisinin en çok okunduğuna kesin olarak inandığına göre, o zaman yapılacak hiçbir şey yoktur. Ben eskiden kötü yazan ile iyi yazanın zaman içinde ayrışacağını ve kötü yazarların sektörden temizleneceğini filan düşünürdüm. Ancak bunun imkânsız olduğunu gördüm. Çünkü bunun olabilmesi için ilk önce okuyucunun sıkı bir şekilde temizlenmesi gerekiyor, bu da imkân dahilinde olmadığından böyle gelmiş böyle gidecek (Turgut Serdar, 31 Ağustos 2000: *Hürriyet*)

Batı’daki örnekleriyle yapılan karşılaştırmalar bir yana Türkiye’deki gazetelerdeki köşe yazarı sayısının çok olduğu konusunda genel bir oydaşma söz konusudur. Çok sayıda ve çok çeşitli alanlarda yazan köşe yazarlarından oluşan bu tablo karşısında köşe yazarları sık sık,

¹⁰⁷ Batı’da köşe yazarlarının kendi haber araştırma birimleri vardır. Türkiye muhabirliğini yaptığım yıllarda, *The New York Times*’in uluslararası şöhretli köşe yazarlarının nasıl çalıştıklarına yakından şahit olmuşumdur. Türkiye’ye gelmeden konularını öğrenirler. Ülkelerinin dışişleri yetkililerinden gerekli bilgileri alırlar. Türkiye’de neyi nasıl araştıracaklarını, makalelerine son rötuşu nasıl yapacaklarını bilirler. Sonra burada konuştukları önemli kişilerden edindikleri bilgileri ekleyerek köşelerini tamamlarlar (Kışlalı Mehmet Ali, 11 Şubat 2003: *Radikal*)

köşe yazarlığını (yeniden) tanımlama ve sınıflandırma denemeleri yapmakta, bir köşe yazarının taşıması gereken özellikleri sıralamaktadırlar:

1- Köşe yazarı, konuştuğunu yazabilmelidir. Nice anlı şanlı köşe yazarları tanıdım ki, sofralarda, arkadaş ve eş dost sohbetlerinde ahkâm keserler, konuşurlar, bol kepçe eleştirirler. Konuşurken mangalda kül bırakmazlar. Bazen “bunları yazsana!” derim. Fakat yazamazlar. Konuşmak kolaydır, yazmak zor! Korkarlar, işlerine gelmez! Masa başında “aslan” kesilenler, yazı yazmaya gelince “evcil kedi” olurlar! Aslanlık orada biter! 2- Köşe yazarının geçmişi temiz olmalıdır. Sadece kendisi değil, soyu sülalesi de temiz olmalıdır. Geçmişinde, hatta soyunda sülalesinde bile yamuk olan kişi özgürce yazamaz. Örneğin, birileri adına ihale bağladıysa, komisyon aldıysa, malı bu yöntemle götürdüyse, ya da geçmişte örneğin dolandırıcılıktan hüküm giydiyse, belli kişi ve konuların, özellikle siyasi iktidarların üzerine gidemez... Çünkü iktidar sahipleri herkesin geçmişini en iyi bilir. 3- Köşe yazarı hayatta hiç kimseye gebe olmamalıdır. Eğer birilerine gebeliğiniz varsa, onlar hakkında asla yazı yazamazsınız. Yazdığınız takdirde bunun bir gün mutlaka yüzünüze vurulacağını bilirsiniz. 4- Hiç kimseyle çok yakın ilişki kurmamalı, hele siyasilerle, üst düzey bürokratlarla, ülkeyi yönetenlerle dostluk veya vıcık ilişkilere kesinlikle girmemelidir. Mesafeyi özenle korumalıdır. Yakın olduğunuz kimseler hakkında da yazı yazamazsınız. Eğer o türde ilişkileriniz varsa, yazılarınıza derhal yansır ve övmek zorunda kalırsınız. 5- Köşe yazarı övücü değil eleştiren kişi olmalı. İktidarların önünde boyun eğmemeli, eğilip bükülmemeli. Aksi takdirde isminiz lekelenir. Okuyucu bunu hemen fark eder, sizi eleştirir. Haklıdır da. 6- Köşe yazarı inançlı, yürekli olmalıdır. Yürekli olmayan eleştiremez. Belli konuları gündeme getiremez, yazamaz. 7- Köşe yazarı aynı çizgide olmalıdır. Basın piyasamızda dün savunduğu fikirlerin bugün 180 derece tersini savunan köşe yazarları var. Zamanla her insan değişir de, bunları bir “acayip” değişimdir! Dün solcudur, bugün dinci olmuştur. Dün Maocudur, bugün en büyük liberal kesilmiştir. Dün yobazları yerin dibine batıran kişi, bugün onlara övgü düzer. 8- Köşe yazarı beleş gezilere, yemeklere davetli olarak katılmaktan kaçınmalıdır. Katılırsa davet sahiplerine gebe kalır, yazılarında onları övmek, reklamlarını yapmak zorunda kalır. Ayıptır ve hemen belli olur. 9- Köşe yazarı ulusun çıkarları doğrultusunda yazmalıdır. Aykırı olmak için “Kıbrıs’ı satalım, Güneydoğu’yu verelim, şeriatçılara özgürlük, yaşasın AB, yaşasın türban” diye yazılar yazmak işin kolay ve ucuz yoludur. 10- Köşe yazarı kendisini beleş ağırlayan otel ve restoranların, kendisine görkemli hediyeler gönderen firmaların reklamını yapmamalıdır. Özel yaşamını da okurlara aktarmak zorunda değildir. Bazı arkadaşların köşelerinde okuyunca utanıyoruz. Hediye gelmiş, o malı övüyor ve yazısının sonunda firmanın adresini, telefon numarasını veriyor. Ya da “dostuk” hatırına aynı reklamcılığı yapıyor. Yazılarında özel yaşamını ballandıra ballandıra anlatıyor. (Çölaşan, 4 Ocak 2004: *Hürriyet*).

Hürriyet köşe yazarı Emin Çölaşan’ın “köşe yazarı ulusun çıkarları doğrultusunda yazmalıdır” maddesini eleştiren *Sabah* köşe yazarı Mehmet Tezkan, Irak Savaşı’na katılma sürecindeki farklı görüşleri hatırlatarak “ulusun çıkarlarını kimin belirleyeceğini” sormaktadır (Tezkan, 6 Ocak 2004: *Sabah*). Bu tür toplu ve içeriğe dair ayrıntılar taşıyan tanımlar yerine bazı köşe yazarları daha basit tarifler yapmayı tercih etmektedirler. Örneğin, gazetenin görevinin “olayların ne olduğunu anlatmak” olduğunu belirten *Hürriyet* köşe yazarı Mehmet Y. Yılmaz’a göre köşe yazarının görevi de, okuyucuya “cereyan etmekte olan olayların ne anlama geldiğini, bunun nereye uzayabileceğini, nasıl bir dönüşüme yol açabileceğini anlatabilmek, gösterebilmek”tir (Medyatava, 2005: Mehmet Y. Yılmaz ile röportaj). *Akşam* Genel Yayın Yönetmeni Serdar Turgut ise köşe yazarının görevini “ele aldığı konu ne olursa olsun kendisini okumak için zaman harcayacak olan insanlara –yeni bir

fikir ya da bilinen bir fikri farklı bir boyutu biçiminde- yeni bir açılım sağlamak” olarak tanımlamaktadır (Turgut, 8 Mart 2003: *Akşam*). “Demokrasilerde denetleme ve dengeleme görevini aslen yerine getirecek muhalefet dışındaki unsurlar arasında en başta gelen medyanın, bu alandaki başlıca silahlarından biri” olarak tanımladığı köşe yazarının asıl sorumluluğunun “analiz yapmak” olduğunu belirten *Hürriyet* köşe yazarı Cüneyt Ülsever’e göre ise köşe yazarının iki görevi daha vardır:

1-Uyarıları ve eleştirileri yanlış/eksik çıkınca “gerçeği” teslim etmek, 2- Doğru yapılanları da kabul edip kamuya aktarmak... benim (Ağca’nın salıverilmesi hakkında) “tavşana kaç, taziye tut” mealli eksik bilgiye dayanan eleştirim de, “minareyi çalan kılıfını hazırlar” diyen öngörüm de yanlış çıktı (Ülsever, 22 Ocak 2006: *Hürriyet*).

Bu görev tanımları çerçevesinde köşe yazarları, farklı kriterlere göre, köşe yazarlarını çeşitli gruplara ayırmaktadırlar. Köşe yazarlığının bir meslek olmadığını, köşe yazarlarının zaten bir mesleği olduğunu belirten *Akşam* Genel Yayın Yönetmeni Nurcan Akad, köşe yazarlarının ya gazeteci olduklarını ya da belli bir alanda (ekonomi, askeriye vb.) uzman olduklarını hatırlatarak¹⁰⁸ köşe yazarlarını mesleklerine göre iki gruba ayırmaktadır. Daha ayrıntılı bir gruplandırma yapan *Radikal* köşe yazarı Türker Alkan ise köşe yazarlarını şu şekilde gruplandırmaktadır: 1-Belirli bir konuda uzman olanlar, 2-haber verenler, 3-başyazarlar¹⁰⁹, 4-akademik yönü ağır basan makalaya yakın yazıları yazanlar, 5- deneme niteliği ve edebi yönü ağır basan, güncel olayları geniş bir perspektif içinde ele alan, bireysel deneyimlere sıklıkla değinen yazıları yazanlar, 6- okuru eğlendirmeye yönelik, renkli magazin haberlerini öne çıkaranlar ve 7- bütün bu kategorilerin çeşitli ölçülerde harmanlandığı 'melez' yazıları yazanlar (Alkan, 18 Temmuz 2003: *Radikal*). Köşe yazarının eğitiminin ya da ileri sürdüğü görüşlerin niteliği tanım açısından önem taşımadığından (şarkıcı İbrahim Tatlıses’in köşe yazarlığına başlaması nedeniyle yapılan polemiklere

¹⁰⁸ Gazeteci-yazarlar, mesleğin ilk kademelerinden başlayıp, belirli aşamaları geçtikten sonra birikimlerini okurlarıyla paylaşmaları için gazete yönetimleri tarafından kendilerine köşe açılan gazetecilerdir. Onlar her şeyden önce gazetecidir. Dolayısıyla daima söyleyecek sözleri, gündeme ilişkin bakış açıları, katılım-katılmayalım hayata karşı bir duruşları vardır. Yorumlarında haber unsuru da bulunur. Mizah yazarken, magazin haberini yorumlarken bile içinde gazeteci bakışı vardır. Uzman yazarlar ise ekonomi- Borsa- silahsızlanma- Avrupa Birliği- savaş stratejileri vb. özellikli alanlarda yıllarını vermiş, projeler üretmiş, kitaplar yazmış kişilerdir. Yazıları, özel bilgi isteyen bu alanlarda okurların ufkunu açan, yeni bakış açıları geliştiren değerli bilgiler içerir. Uzman yazarların gazete köşelerindeki varlığı, okur açısından katkı, gazete açısından zenginliktir (Akad, 16 Aralık 2002: *Akşam*).

¹⁰⁹ Günün en önemli olayını bütün yönleri ve unsurlarıyla irdeleyen, konuyu iyice araştıran, geçmiş hakkında bilgi veren, geleceğini tahmine çalışan, haber çözümlemesi yapan 'başyazar'lar hemen her gazetede okurlar için önemlidir. Şunu anımsatmakta yarar var, bu 'editöryaller' hemen her gün farklı bir konuyu ele aldığı için dünya basınında genellikle her gün konunun uzmanı olan farklı editörler tarafından yazılır ve imzasız olarak 'editör' diye) basılır. Bizde ise, genellikle 'başyazar' (kendisine yardım eden sekreterlerinin de desteğiyle) bu zor işi üstlenip götürmeye çalışır. Başyazar,

cevaben) herkesin köşe yazarı olabileceğini savunan *Radikal* köşe yazarı Haluk Şahin de, Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımına göre dört tür köşe yazarı olduğunu belirtmektedir: 1- Danışma ihtiyacımızı giderenler (uzmanlar), 2-Yaşadığımız dünyayı anlama ihtiyacımızı giderenler, 3- Küfretme ihtiyacımıza cevap verenler (rahatlama sağlar), 4- Küçümseme ihtiyacımıza cevap verenler (akıllıym ben duygusu yaratır) (Şahin Haluk, 23 Ekim 2005: *Radikal*). Basının, sermaye hareketlerine bağlı olarak, yapısal bir dönüşüm geçirdiğini, 80'lerin, 90'ların daha da karmaşıklaşan dünyasının muhabirlikte de, yazarlıkta da "uzmanlaşma"yı davet ettiğini belirten *Sabah* köşe yazarı Cengiz Çandar "her konuda ahkam kesen yazar tipi yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladığını" savunmaktadır (Çandar, 31 Ekim 2000: *Sabah*). Bir başka *Sabah* köşe yazarı Ali Kırca ise "her şeyi bilen" köşe yazarları yerine artık, kendi alanında uzman yazarların 'özel' sayfalarında yazdıklarını" kabul etmekle birlikte köşe yazarının dayanılmaz çekiciliğine hiçbir "uzman yazar"ın ulaşamadığını bunun nedeninin de tıpkı "Türk köşe yazarı" gibi, "Türk köşe okurunun" da her şeyi bilen okur olmasıdır (Kırca Ali, 23 Ocak 1999: *Sabah*).

Köşe yazarlarının türleri üzerindeki farklı görüşlere karşın bir diğer ortaklaşılan nokta köşe yazarlarının sayısal artışının çeşitlilik anlamında bir artışla birlikte gittiğidir. Köşe yazarlarının sınıflandırılmasında da görüldüğü üzere bu çeşitliliğin temel nedeni bir yandan başta yaşam tarzı (life-style) köşe yazarlığı olmak üzere her konunun köşe yazarlarına açılması bir yandan da belli bir alan/konu sınırlaması olmayan gündelik yazılar yazan köşe yazarlarının ortaya çıkması görülmektedir. "Bizdeki gibi köşe yazarlığı dünyada yok" sözüne bir son verilmesi gerektiğini, dünyada da 1990'larda özellikle yaşam tarzı yazarlarının türediğini belirten Vatan köşe yazarı Haşmet Babaoğlu'na göre Anglosakson gazetelerinin farkı ünlü yaşam tarzı yazarlarının "modası" geçince onların yerlerine yenilerini koymalarıdır (Babaoğlu, 17 Ağustos 2005: *Vatan*). Özetle, "gündelik yaşamın tüm alanlarını ve duygularını, yazı konusu alabilen köşe yazılarını yazan köşe yazarlığı türü" gazetecilik alanı içinde farklı tepkilere neden olmuştur. *Akşam*'da çalışmak üzere başvuranların çok azının gazeteci olmak istediğini, başvuruların çok önemli bir bölümünün köşe yazmak üzerine olduğuna dikkat çeken *Akşam* Genel Yayın Yönetmeni Nurcan Akad, meslekten olmayan, belli bir alanda uzmanlığı da bulunmayan kişilerin bir gazetede illa ki köşe yazarı olma hevesinde olmalarının, gazetelerin son 10 yıl içinde izledikleri yayın politikasıyla çok bağlantılı olduğunu savunmaktadır:

Bu süreçte basın asli işlevinin dışına çıkarak, tümüyle yüksek gelir gruplarına seslenen life-style (yaşam tarzı) haberciliğini benimsedi. Buna paralel olarak gazetelerde 'sabun köpüğü' köşeler türedi. Bu da gazete yazarlığını hafifletti. Gazetelerin köşeleri, hemen

özellikle politik gündemi izlemek isteyen okurlar açısından vazgeçilmez bir nitelik taşıyor (Alkan, 18 Temmuz 2003: *Radikal*).

herkes tarafından doldurulabilir hale geldi. Köşe yazarı olmak, dünyanın en kolay işlerinden biri oldu. Oysa gazetelerin köşeleri çok kıymetlidir. Hatta ilan açısından bakıldığında, santim-sütun hesabıyla son derece pahalıdır (Akad, 16 Aralık 2002: *Akşam*).

Haberini imzasıyla yayınlatabilmek üzere büyük uğraşlar veren muhabir için, her yazdığı ertesi gün imzasıyla yayınlanan köşe yazarlığına geçmenin rütbe almak ve rahatlamak anlamına gelmesinin yanlış bir yaklaşım olduğunu belirten *Sabah* köşe yazarı Mehmet Barlas da Akad’a hak vererek, “köşe” sahibi olmanın her açıdan çok ağır sorumluluklar getirdiğini hatırlatmaktadır:

Köşe yazarı da, başarılı bir muhabir kadar başarılı olmak için, çok çalışmak, çok okumak ve yazılarını okutmak zorundadır... Medya ekonomisi açısından, köşe çok pahalı bir alandır... Her köşe yazarı, kendisine ayrılan alanın ilan bedeli olan karşılığını hesaplasa, işgal ettiği yerin parasal değerini anlar... Ayrıca, her köşe yazarı, her gün, on binlerce öğretmenin karşısında bilgi, görgü, mantık ve dil bilgisi sınavı verir.. Okurun gözünden, hiçbir şey kaçmaz... Tabii bir de ceza ve siyaset sorumlulukları vardır... Davalara hedef olursunuz veya susturulabilirsiniz (Barlas, 20 Nisan 2003: *Sabah*).

Köşe yazarlarının gazetelerin tirajlarını artırmadığını ancak okurda alışkanlık yaratarak elde edilen tirajı konsolide ettiğini savunan Barlas, ömür boyu süren bir maratona benzettiği köşe yazarlığında sürekli ders çalışmak, kendini tekrar etmemek, okuyucudan geriye düşmemek, onları bilgilendirmek, eğlendirmek ve "Ben de böyle düşünüyorum" dedirtmeyi başarmak gerektiğini belirtmektedir (Barlas, 21 Temmuz 2005: *Sabah*). Köşe yazarı sayısının ve çeşidinin artışına “alana giriş koşullarını” ucuzlatan bir eğilim olması nedeniyle gösterilen bu tepkiler, köşe yazarının sorumlulukları noktasında, bazı “genç” köşe yazarlarının kaygılarıyla örtüşmektedir. Bir köşe yazarının, *Akşam*’da yayın yönetmeni değişimi olması nedeniyle gazetenin köşe yazarları arasında panik yaşandığını iddia etmesini, yazı üreticilerinin gerçekte kocaman bir memurlar topluluğu olduğunun itirafı olarak değerlendiren *Akşam* köşe yazarı Ayşe Önal, “yeni ruhlar icat etme” görevleri olan (köşe yazarlarını kastederek) entelektüellerin bu tür tâli değişimlerden etkilenmemesi gerektiğini savunmaktadır:

Yeni yönetime, 'duruşum, yönetim ilkelerinizi rahatsız ediyor mu' diye sorar, cevaba göre kendisi kendisini yerinden eder ya da etmez... Zamanını elindekileri kaybetmemek için kaygılanarak, başkalarının elindekileri kaybetmemek için yaptıklarını taklit ederek harcadıkça, toplumdaki kışkırtıcı, uyarıcı, kimi zaman huzursuz edici işlevini kaybetmiş olacaktır (Önal, 23 Eylül 2004: *Akşam*).

Milliyet köşe yazarı Ece Temelkuran ise gazeteciliğin ne olduğu anlatacağı üniversite öğrencilerine söyleyeceklerine ayırdığı yazısında, genç meslektaşlarını sahip olacakları gücün sorumlulukları konusunda uyarmaktadır:

Üç sözcükle insanların hayatını değiştirebilirsiniz... Elinizin altındaki sözcüklerin insanlığa, insanların hayatlarına yön verebileceğini sakın unutmayın. Bu hassas silahı sakın insanlara ve insanlığa doğrultmayın... Tarafsızlık diye bir şey yoktur çocuklar. Siz, insanlığın, insan erdemlerinin tarafını tutacaksınız. Bu işi yaparken birçok hayat göreceksiniz. Bu gördüğünüz hayatlar içinde bir hayatı tutabilirsiniz. Ezilenlerin, sömürülenlerin, sesi duyulmayanların hayatının tarafını tutabilirsiniz. Mühim olan tek

şey, dünyada sizin tarafını tuttuğunuz hayatlar dışında başka hayatlar olduğunu da unutmamak. O hayatlara karşı körleşmemek önemli olan. Tarafsızlık diye bir şey varsa, o da hayatın çeşitliliği karşısında, gözlerinizi bütün imkânlarıyla açık tutabilmektir (Temelkuran, 29 Nisan 2005: *Milliyet*).

Köşe yazarlarının IMF ödemelerinden ABD Başkanı'nın vizyon eksikliğinin nedenlerine kadar hemen her konuda ahkam kesmeleriyle dalga geçen *Hürriyet* köşe yazarı Doğan Uluç, Sağlık Bakanı'na da Dışişleri erkanına da akıl veren, yazılarında “Never mind” (aldırma) gibi çift sözcükler kullanıp okurların kelime haznesini yükselten köşe yazarlarının basit olayları çok önemliymişlercesine sütunlarına taşımalarını alaylı bir şekilde eleştirmektedir:

Bilge deposu yazarlarımız, bazen vukuatı adıyla dahi denmeyecek konuları da çok önemli buluyor... “Yemek masasının bir ayağı kısa. Reçel kavanozu kapağını ezip yerleştirdim, artık kımıldamıyor” benzeri görüşlere satırlar döküyorlar. Bir de Güzin Abla'nın kafasına tabanca dayasalar sütununa almayacağı konuları ballandıranlar var (Uluç, 10 Ağustos 2003: *Hürriyet*).

Bir düşünme, arama, paylaşma ve aydınlanma çabası olarak yazarının efendisi bir uğraş olması gereken yazının, sahibini sırtında taşıyan onun ününe ün, gücüne güç katmaya yarayan bir araç haline dönüşmüş olmasından şikayet eden *Zaman* köşe yazarı Ali Çolak da, köşeye kurulanların, kendini dünyanın merkezi sayarak oradan okura akıl, dünyaya nizâm vermesini eleştirmektedir¹¹⁰. Günlük yazılarını ya da röportajlarını kitaba dönüştüren genç kuşak bazı yazarları, “parasını aldığı yazıları ısıtıp sofraya sürmek” ve “konumunu kullanarak köşesi olmayan yazarlara karşı haksız rekabet yaratmak”la eleştiren *Sabah* köşe yazarı Mansur Forutan, eski kuşak gazetecilerin de kitap çıkarttıklarını ancak “ben tarihi değiştiriyorum edasının” olmadığını hatırlatmaktadır (Forutan, 4 Ağustos 2004: *Sabah*).

Yeni eğilim kapsamında kadın köşe yazarlarının konu sıkıntısı çekmediklerini belirten *Vatan* yazarı Selahattin Duman, bir çocuk doğurduklarında evlenmesine kadar otuz senelik konu çıkardıklarını savunmaktadır (Duman, 22 Kasım 2002: *Vatan*). Olaylara yaklaşımları, ele aldıkları konular, kendilerini anlatma biçimleri kadınca olan kadın köşe yazarlarının erkekleri ürkütmeye başladığını belirten *Sabah* köşe yazarı Mehmet Barlas, kadın köşe yazarı olmanın avantajlı yanları olduğunu kabul etmekle birlikte¹¹¹, basında da, edebiyat dünyasında

¹¹⁰ Hangi gazeteyi açsanız, diz boyu bilgiçlik, vıcık vıcık laubalilik, dağlar gibi benbenlik... “Ben şöyle yazdım, ben demişim, beni anlamıyorlar, beni sildiler, bana kızıyorlar, ben öyle değil şöyleyim, kimseye yaranamadım...” Kimin için ve neden yazıyorum; her hafta yazmak zorunda olmasam, yazmayı düşünür müyüm? Yazdıklarım ne işe yarıyor; içimdeki benlik dağlarını mı yüceltiyor; yoksa ‘yazarı’ aşır bir hakikati dillendirmeye mi yarıyor? Bu sorulara tatminkâr bir cevap verebilmiş değilim henüz (Çolak, 4 Eylül 2005: *Zaman*).

¹¹¹ *Milliyet*'in “Serin Duruş” adlı köşesinin yazarları Alper Mestçi ve Hüseyin Özcan'a göre kadın köşe yazarı olmanın avantajları şunlar: 1) Erkek bir yazarın yazsa “madara” olabileceği (taşınma, arkadaşla yenen yemek, yağmur damlasının düşündürdükleri, ilk karın düşmesi, kedi-köpeğinin doğurmasının insanı hayata daha bir bağlaması, vs...) gibi konuları son derece ciddi yazabilirler,

da, "kadın ve aşk uzmanı" erkeklerin sayısı, bu konuda kendini uzman sayan kadınlardan çok olduğundan korkmaya gerek olmadığını yazmaktadır (Barlas, 3 Eylül 2004:*Sabah*).

Köşe yazarlarına genel olarak her konuda ahkâm kesme, akıl verme eleştirileri yöneltirken özelde genç/yeni köşe yazarları yaptıkları işin sorumluluğunu fark etmeyerek kolay görme, önemsiz konuları köşelerine taşıma ve bunlara karşın tevazudan uzak yazdıklarını önemseme eğilimleri nedeniyle eleştiri konusu olmaktadır. Bu görüşlere karşın eski/yeni farklılığının bu denli vurgulanarak eskinin övülmesine karşı çıkan ve yeni köşe yazarlarını destekleyen köşe yazarları, genel yayın yönetmenleri de vardır.

Eski köşe yazarlarının memleket meselelerini ele alan, oturaklı kişiler olduğunu belirterek, genç meslektaşlarını, özellikle de kadın olanlarını, 'lay loy lom' konularda yazdıkları için eleştiren bazı yaşlı köşe yazarlarını "küt kafalı" olmakla suçlayan *Sabah* köşe yazarı Emre Aköz¹¹², gençlerin yazılarında çoğunlukla konu olarak siyaseti ya da ekonomiyi değil 'günlük hayatı' tercih ettiklerini vurgulamaktadır. 'Gündelik hayat'ın Batı'da sürüyle araştırma yapılan önemli bir konu olduğunu, 'Gündelik Hayatın Sosyolojisi' diye bir alt disiplin bulunduğunu belirten Aköz (23 Haziran 2003:*Sabah*) eski köşe yazarlarının da gündelik yaşamdaki değişimi temel alan yazılar yazdıklarını hatırlatmaktadır¹¹³. Bugünün

sonra da bu yazılardan kitap yapabilirler... 2) Sevgilileriyle olan ilişkilerini, basın ahlak ilkelerinin izin verdiği sınıra dayayarak ve her yazının bir yerinde değinerek anlatabilirler. Sevgilisini anlatan bir erkek yazara rastlamadık henüz... 3) Erkekler hakkında her şeyi yazabilir, en sert eleştiriye yapabilir, hatta fütursuzca aşağılayabilirler... Bir erkeğin, kadınlar hakkında aynı dozda (overdose) yazı yazma hakkı yoktur... 4) Erkek okurlarıyla istedikleri kadar kavga etme hakkına sahiptirler... 5) Büyük bir müjde olarak haber verdikleri hamileliklerinin her aşamasını ve sonra da anneliklerini, ilk defa kendileri hamile kalıyormuş gibi, aylarca, yıllarca anlatabilir, bu şekilde prim yapabilirler. Her yıl binlerce kadın hamile kalırken, neden onların "beklenen" ve "farklı" olur, anlamak mümkün değildir. Allah hepsine sağlıklı doğumlar nasip etsin, Amin de, hamile kalamamak bizim suçumuz mu? "Serin Duruş"çuların saptadığı bu beş maddeye katılmamak mümkün değil (Barlas, 3 Eylül 2004:*Sabah*).

¹¹² Yalçın Pekşen dün şöyle yazdı "Konu mu yok! Örneğin tavla arkadaşlarıyla bir gece önce yaptığın geyik muhabbeti ne güne duruyor. Ortaya 'Tavlada zar mı önemlidir, zeka mı' diye bir fikir (!) at. Nasıl olsa peşinden gelenler olacak. Onlara cevap ver, bir yazı daha çıksın, Onlar da sana cevap versinler, köşeler dolsun. Bir orman dolusu gazete kağıdı 'Hep yek mi, şeş beş mi?' uğruna heba olsun." Arkadaşın yaptığı komikliğe bir bakın hele Neyi eleştiriyor? Tavlanın tartışılmasını... Peki kendi konusu ne? Tavla tartışması! Hemen soralım madem bunlar süfli meseleler, ne diye gazetenin kağıdını heba ediyorsun? Hani dinime küfreden Müslüman olsa. Geçen gün trafikten bunalmış "İstanbul'da ulaşım balonla sağlansa ne iyi olur" diye yazıyordu (Aköz, 10 Eylül 2003:*Sabah*).

¹¹³ 1930'lardan 1950'li yıllara kadar *Akşam*'da fıkralar yazan Şevket Rado'nun (1913-1988) Cem Akış tarafından derlenerek 'Sözün Gelişi' adıyla YKY tarafından basılan bu yazılarının konu başlıkları şunlardı: Kiralık frak, Şemsiye, baston, Saat, Bob stiller ve halifakslar, Çorap, Kravat, Entari ve pijama, Pipolu kadınlar, Şöhret, Bekarlar, Bahar, Kurban, Plaj, Tramvay, Radyo, El öpmek, Aşk, Futbol...] (Aköz, 23 Haziran 2003:*Sabah*).

'life-style' yazarları ile eskiler arasında farklar bulunduğunu kabul eden Aköz, her iki köşe yazarı grubunun da iyilerinin kalıcı olduğunu kötülerininse unutulacağını savunmaktadır¹¹⁴.

Köşe yazısının mutlaka siyasetten, dış politikadan, sanattan ve ekonomiden söz etmesi gerekmediğini savunan *Milliyet* köşe yazarı Mehmet Y. Yılmaz'a göre yazarının üslubuna bağlı olarak "çok özelmış gibi" görünen köşe yazıları bir yandan insan yaşamının türlü sırlarla dolu değişik yönlerini anlamaya çalışırken diğer yandan da ele aldığı konuların çeşitliliğiyle, insan davranışlarına hakim olan etkenlerin anlaşılmasına yardım etmektedir (Yılmaz, 14 Eylül 2003: *Milliyet*). Bu yaklaşımla, özellikle erkek köşe yazarlarının, erkeklerin de duygularının olabileceğini gösterme sorumluluğuyla, bazılarının alay ettikleri ve beğenmedikleri, "Pazar yazıları" yazdıklarını belirten Yılmaz, bunun sanıldığı gibi kolay bir iş olmadığını belirterek hayatın değişik yönleri hakkında yazan genç yazarları desteklemektedir:

Aşk, insan yaşamının en önemli parçası ve bunu anlamaya çalışmak, okuyucu ile birlikte bunun üzerine düşünce egzersizleri yapmak öyle kolayca altından kalkılabilecek bir iş de değil.. Pazar günleri felsefeden, şiirden, sanattan, mimariden, psikolojiden söz edebilmek her şeyden önce bir "beslenme" gerektiriyor... Derinlik gerektiriyor, ince duygular gerektiriyor ve çok okumak gerekiyor... Ertuğrul Özkök, "arta kalan zamanlarda" düşündüklerini yazmaya başlayana kadar gazetelerimizde böyle yazılara rastlanmazdı... şimdi özellikle genç yazarlar sayesinde hayatın değişik yönlerini tanıyabiliyoruz, haberdar olabiliyoruz (Yılmaz, 14 Eylül 2003: *Milliyet*).

Siyaset dışındaki ilgi alanlarına (alışveriş, moda, sağlık, müzik, gıda, şarap, mizah, seyahat, deniz kenarları, ucuz-pahalı restoranlar, puro...) hitap eden yazarlara yer açan *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök de, *Hürriyet*'in yazar yelpazesini geniş ve çok renkli tutmayı da içeren bu yayın politikasıyla övünenler arasındadır¹¹⁵. Özkök'ün bu

¹¹⁴ Şevket Rado'nun yazılarıyla, bugünün 'life-style' yazarları arasında hiç mi fark yok? Var! Şöyle Rado 'ben yaptım' demiyor. Örneğin 'Ben rakı içtim' demiyor. 'Ben' kelimesi onda bir 'gözlemci' olarak var "Plaja gittim ve şunları gördüm" biçiminde. Dolayısıyla yazarın iç dünyasına pek giremiyoruz. Günümüzün genç yazarları ise çekinmeden, gıcık olmadan, cesurca 'ben' diyor. 'Sırt dekoltesi elbisemi giydim' gibi... Yani toplumsal olayları sadece izlemiyor, katılıyorlar da... 'Dışarıdan' değil, 'içeriden' yazıyorlar... Yine soracaksınız "Ne yani günümüzün genç yazarlarını Rado ile aynı kefiye mi koyuyorsun?" Hayır. Şunu demek istiyorum Eskiden de birçok fıkra yazarı vardı. Sonra elene elene günümüze bir Burhan Felek, bir Haldun Taner, bir Adalet Cimcoz kaldı... Aynı şekilde bugünküler de elenecek, çoğu unutulacak ve gelecek kuşaklara pek azı kalacak (Aköz, 23 Haziran 2003: *Sabah*) Rado gibi yetenekler, aradan yarım asır geçmesine rağmen ilgiyle okunuyor. Dün bir şeyler karalamış olan yeteneksizin yazısı ertesi güne dahi kalmıyor (Aköz, 10 Eylül 2003: *Sabah*).

¹¹⁵ *Hürriyet* köşe yazarı Emin Çölaşan'la "magazin programlarını eleştiren yazısı" üzerine yaptığı sohbeti köşesinde aktaran *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, Çölaşan'ın da -diğer pek çok kişi gibi- televizyonda bu programlara rast geldiğinde takılıp izlediğini belirtmektedir. Magazin Gazetecileri Derneği'ne üye tek genel yayın yönetmeni olarak magazin hayatı renkli kılan yarlardan biri olduğunu vurgulayan Özkök, insanlara haksızlık yapılmadığı, iftira atılmadığı sürece magazin haberlerini zevkle izlemeye devam edeceğini, bu tür haberlerin, gazetelerin ve televizyonların tadında güzel birer baharat olduğunu savunarak aksi takdirde hayatın çok renksiz olacağını iddia etmektedir: "... Şöyle gözünüzü kapatıp hayal edin. Bir gün bütün magazin haberlerinin gazete ve televizyonlardan bir anda yok olduğunu düşünün. Yani, artık ne Çağla Şikel

politika çerçevesinde 1995'ten beri internet ve bilgi çağıyla ilgili düzenli makale, yorum ve haber yazabildiğini belirten *Hürriyet* köşe yazarı Yurtsan Atakan da, 1995'te internetin önemi konusunda anlattıklarına inanarak kendisine gazetesinde yer açan tek genel yayın yönetmeni olması nedeniyle Özkök'e minnettar olduğunu belirtmektedir (Atakan, 4 Ocak 2004:*Hürriyet*).

Köşe yazarı sayısının çokluğuna, çeşitliliğine vb. dair yazılan yüzlerce yazı arasından seçilen bu örnekler, köşe yazarlarının kendi işlerine dair çeşitli konuları sıklıkla köşelerinde tartıştıklarını göstermektedir. Ancak daha önemlisi bu tartışmalar, yorumlar çerçevesinde ortaya çıkan tablo, çok çeşitli konularda yazan, çok sayıda köşe yazarından oluşan bir “köşe yazarlığı alanı”nın oluştuğuna işaret etmektedir. Buna göre, köşe yazarları bir yandan her konuda yazmaya başlayarak bir bakıma “dışa açılırken”, diğer yandan (bu alanı da kapsayan) gazetecilik alanı “içine kapanmaktadırlar”. Köşe yazarlarının çeşidinin, sayısının artmasıyla doğrudan bağlantılı olan bu kapanmanın varlığının, nedenlerinin ve sonuçlarının analizi pratiğin son dönem karakteristiklerinin ortaya konabilmesi için zorunludur.

Gazetecilik Alanına Kapanma

Türkiye'deki köşe yazarlığı pratiğine ilişkin yukarıda oluşturulan çerçeve, köşe yazarlarının gazetecilik alanına kapanmalarının nedenlerinin ve sonuçlarının önemli bir kısmını kapsamaktadır. Bu çerçeveye göre köşe yazarlarının sayısının ve çeşitliliğinin artmasına karşın onları birbirine benzeştiren mekanizmalar nedeniyle, gerçek anlamda bir çoksesselilikten/çeşitlilikten bahsetmek mümkün değildir. Bunun temelinde ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarlarının zaman içinde piyasanın aynılaştırıcı etkisi altında, Bourdieu'nün deyişiyle “oyunu okuma”yı öğrenmeleri yatmaktadır. Buna göre kitle gazetesinde yazmak için gerekli sermayeye sahip olan köşe yazarı adaylarının bu “giriş bedeli”ni ödedikten sonraki süreçte –varsa- ticari gazetecilik kurallarıyla uyumsuz yönlerini düzeltmeleri oyunda kalabilmeleri için zorunludur. Ticari kitle gazeteciliğinin bu kuralları/sınırları köşe yazarlarının habituslarının benzeşmesine yol açmakta bu da

var, ne Arto, ne de Mehmet Ali Erbil'in hikâyeleri. Serdar Ortaç hiç sevgili değiştirmiyor, Hülya Avşar'la Gülben Ergen arasında çekişme yok, Sibel Can'ı unutmuşuz. Şimdi söyleyin... Onlarsız hayat daha mı güzel olurdu? Aynı şeyi spor haberleri için de söyleyebilirsiniz. İlhan Mansız'ın sadece futbolundan söz ettiğinizi, Ümit Davala'nın saçlarını sıradan insanlar gibi kestirdiğini, İbrahim Kutluay'ın Atina'da evinden hiç çıkmadığını hayal edin. Spor böyle daha mı heyecanlı olurdu? Veya gazetelerimizin sadece Bülent Ecevit ve Rahşan Ecevit'ten, onların hastalığından söz ettiğini, yalnızca IMF raporlarından, Amerika'nın Irak'ı vurup vurmayacağından bahsettiğini hayal edin (Özkök, 28 Temmuz 2002:*Hürriyet*).

çokseslilik/çeşitlilik olarak öne çıkarılanın tek bir sesin farklı biçimlerde ifadesinden öteye gidemeyeceğini göstermektedir¹¹⁶.

Gazetenin diğerlerinden farklılaşmasında önemli görülen, ancak bu koşullar altında gittikçe benzeşen, köşe yazarları dar bir alanda, belli sınırlar dahilinde yazma zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle, aynı heterojen geniş kesimlere seslenen bu gazetelerdeki köşe yazarları “söylenecek şeyi bilmek için” alan içindeki diğer köşe yazarlarını, ne söylediklerini bilme ihtiyacıyla sürekli takip etmek zorundadırlar¹¹⁷: “Hiç kimse gazeteleri gazeteciler kadar okumaz. Beri yanda gazeteciler de herkesin bütün gazeteleri okuduğunu düşünme eğilimindedir” (Bourdieu, 2000a:28). Bourdieu’nün dikkat çektiği bu eğilim, “alandan olup bitenler ekseninde”, köşe yazarlarının habituslarının benzeşmesine katkıda bulunan bir süreç işaret etmektedir. Diğer taraftan bu eğilim köşe yazarlarının en çok birbirlerini okumalarına ve bu okumalarla bağlantılı yazılar yazmalarının da temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır¹¹⁸.

Önce kendi yazımı okurum. Sonra Engin Ardiç’ı ve *Akşam*’daki diğer yazarları... Bütün yayın yönetmenlerinin yazılarını okurum. Ertuğrul Özkök’ün, Fatih Altaylı’nın... Bütün yazarları okurum aslında -en azından ne dediklerine bakarım (Baysal, 2006: Serdar Turgut ile röportaj). Ben, cumartesi ve pazar günleri, hatta bayram tatilleri de dahil her gün sayısı yirmiye geçen gazete okuyorum. Ve bunlardan birinde yayımlanmak üzere, kaleme alınması bir buçuk-iki saat kadar süren yazılar yazıyorum. Günlük gazete okuma sürem beş-altı saati buluyor, yazı süresinin dört misli (Devrim, 7 Ocak 2004: *Radikal*).

¹¹⁶ Türkiye’de gazetecilik alanında yaşanan kapanmaya benzer gelişmelerin Fransa’daki örneklerini ayrıntılı bir biçimde anlatan Halimi, Fransız medyasına ilişkin değerlendirmelerini topladığı *Düzenin Yeni Bekçileri* adlı denemesinde otuz kişilik bir grubun oluşturdukları “suç ortaklığı dünyası”yla Fransız medyasına hükmettiklerini belirtmektedir: “Öyle bir çevre ki, aynı tornadan çıkma fikirler, aynı yorum yöntemleri. Kimisi gazeteci, kimisi ‘entelektüel’ çenesi düşük otuz kadar adam her yerde karşımıza çıkıyorlar. Altın kuralları birbirlerine arka çıkmak. Birbirlerini tanır, sık sık görüşür, birbirlerini takdir ederler, bitmez tükenmez tartışmalara girerler, hemen her konuda anlaşırılar... onlar güneşi hiçbir zaman batmayan bir ülkenin adamlarıdır: Sabah radyoda, akşam televizyonda; ulusal basın, haftalık basın, yerel gazetelerin makale bolluğunda, her yerde (Halimi, 1999:102-103).

¹¹⁷ Benzer bir durum genel yayın yönetmenleri için de geçerlidir: “Serdar Turgut ile söyleşi yapmak üzere odasına girdiğimizde dikkatimizi çeken ilk şey duvardaki panoda, birinci sayfaları görünecek şekilde asılmış beş büyük gazete: *Akşam*, *Hürriyet*, *Sabah*, *Milliyet* ve *Vatan*... Böylece gazeteleri daha iyi karşılaştırabildiğini söyleyen Turgut... (Baysal, 2006: Serdar Turgut – *Akşam* GYY- ile röportaj)

¹¹⁸ (Köşe yazarlarının) Yüzde 90’ının okumam. Alacağım hiç bir şey yok. Ne tür yazarlar onu bile bilmem. Ama yüzde 10’unu çok sıkı takip ederim. En başta Ertuğrul Özkök’ü okurum. Güngör Mengi’yi de okurum. Dinci basından da aksatmadan okuduğum bir-iki kişi vardır (Sevimay, ? : Emin Çölaşan ile röportaj)... Tabii önce kendi gazetemi *Hürriyet*’i okuyorum. Zaten geceden taşra baskısından da okumuş oluyorum. Daha sonra tüm gazeteleri okurum. *Cumhuriyet*’i, *Milliyet*’i ayrıntılı okurum. *Cumhuriyet*’te İlhan Selçuk ve Mustafa Balbay, *Milliyet*’te Melih Aşık, *Vatan*’da Necati Doğru, *Hürriyet*’te Bekir Coşkun’un yazılarını öncelikle okurum. Daha sonra bu İslamcı kesimin gazetelerini de okurum... Mesela Çetin Altan’ı hiç okumam” (*Nokta*, 2006: Emin Çölaşan ile röportaj).

Bourdieu'nün, *Sanatın Kuralları*'nda (1999a:433) Barbey Daurevilly'den yaptığı alıntı, bu yönelimin zaman içinde köşe yazarlarının kendi gündemlerine ve “merkezinde kendilerinin yer aldığı, bir tersine dünyaya kapanmaları” sonuçlanan süreci özetler niteliktedir: “Sanatçılar benzerleri için ya da en azından kendilerini anlayanlar için yazarlar” (1999a:433). Bu süreçte köşe yazarlarının sürekli benzer ortamlarda, benzer eyleyenlerle bir arada bulunmaları dar bir grubun anlayabileceği göndermelere dayalı yazılar için pekiştirici bir etkiye bulunmaktadır.

Köşe yazarlarının gazetecilik alanına kapanmalarının bir diğer önemli nedeni okurlarda alışkanlık yaratması beklentisiyle kendilerinden çok sık yazmalarının talep edilmesidir. Bu talep bir yandan köşe yazarlarını güncelliği yakalamaya zorlarken bir yandan da en kolay ulaşabilecekleri kaynaklara dayalı yazılar üretmelerine neden olmaktadır. İktidar alanındaki konumları ve diğer iktidar seçkinleriyle olan ilişkileri nedeniyle bu kaynaklar ağırlıklı olarak bu kesimler ve onlar tarafından üretilenler olmaktadır. Ancak zaman darlığı köşe yazarlarının bu kaynaklara bile ulaşmasına, araştırma yapmasına imkan vermediğinden çoğu kez gazetecilik alanında üretilen haberler üzerinden yorum yaparak “günü kurtarmak” zorunda kalmaktadırlar. Köşe yazarlarının hemen hepsinin tek işinin köşe yazarlığı olmadığı dikkate alındığında, alternatif görüşlere, kaynaklara, gelişmelere köşelerde yer verilmemesinin, salt köşe yazarından değil, pratiğe egemen olan tüm mekanizmadan kaynaklandığı da anlaşılmaktadır.

Zamansal kısıtlılık altında, sık yazma zorunluluğunun gazetecilik alanına kapanmayla ilişkili bir diğer sonucu, “en çok birbirlerini okuyan” köşe yazarlarının “en çok da birbirleri hakkında, birbirleri için yazmaları”dır. Genel anlamda polemik olarak adlandırılan bu yazılar da gazetecilik alanındaki değişime paralel olarak değişmektedir. Eskiden köşe yazarları arası polemiklerin gazeteler arası olduğunu (Ahmet Emin Yalman-Peyami Safa polemikleri gibi) ancak artık aynı gazetenin köşe yazarları arası polemiklerin öne çıktığı hatırlatan *Sabah* köşe yazarı Mehmet Barlas¹¹⁹, “medya-turka” geleneği” haline gelen bu yeni eğilimle ilk kez 1993

¹¹⁹ Barlas'ın belirttiği üzere, 1937-1962 döneminde basında yazarlar arasında geçen polemiklerden bir kesit sunan Erer'in verdiği örnekler bu dönemde tartışmaların ağırlıklı olarak başyazarlar arasında gerçekleştiğini, ideolojik temelli/siyasal içerikli olduğunu göstermektedir. 1937'de Ahmet Emin Yalman (*Tan*) ve Yunus Nadi (*Cumhuriyet*) arasındaki tartışmaya Atatürk'ün müdahale ederek her iki yazara kavgayı kesmelerini tebliğ ettiğini ve 27 Ekim 1937'de son birer makale ile savaşın kesildiğini belirten Erer (1965:28-59), Temmuz 1940'da Hüseyin Cahit Yalçın (*Yeni Sabah*) ile Nadir Nadi (*Cumhuriyet*) arasında başlayan ve Son Posta başyazarı Selim Ragıp Emeç'in de Nadi'yi desteklediği polemik hükümetin *Cumhuriyet*'i üç ay süre ile (10 Ağustos-10 Kasım 1940 arası) kapanmasıyla sonuçlandığını, 1945'de *Tan*'ın yakılması ile sonuçlanan olaylar öncesinde de sert polemikler yaşandığını vurgulamaktadır. 1959 başında Peyami Safa (*Milliyet*) ile Aziz Nesin (*Akşam*), 1962'de Necip Fazıl (*Son Posta*) ile Bedii Faik (*Dünya*), 1965'de Orhan Seyfi Orhon (*Son Havadis* ile Çetin Altan (*Akşam*) vb. birçok polemik yaşandığı bu dönemde yazarların birbirlerine bugün için bile ağır sayılabilecek hakaretlerde bulundukları görülmektedir.

yılında karşılaştığını belirtmektedir¹²⁰. Bir fikir ya da konu üzerinde farklı görüşlerin çatışmasının olması gerektiğini ve her konunun polemik zemini olabileceğini savunan Barlas, "Sen vatan hainisin" vb. suçlamalara dayalı polemiklerin tarafların okur gözündeki güvenilirliğini azaltacağı ve gazeteye zarar vereceği konusunda uyarılmaktadır:

Bu olayın "Tadı"na, ilk kez 1993'te *Hürriyet*'te yazarken vardım. Ben 5'inci sayfadaki köşemde yazıyordum. Emin Çölaşan da, daha arkadaki bir sayfada, hergün benim hakkımda, bana göre haksız ve ağır yazılar yazıyordu. Gazetenin o zamanki sahibi Erol Simavi ile birgün sohbet ederken, bu durumu hatırlattım. - Erol Bey... Aynı gazetenin iki yazarının, aynı gazetede birbirleri ile boğaz boğaza gelmeleri, neticede gazeteyi yaralar. Şu Çölaşan'la beni biraraya getirin. Aramızda hesaplaşalım ama kavgamızı, gazeteyi yıpratmak şeklinde köşelerimize yansıtmayalım, dedim. Erol Simavi güldü. Masasının üzerindeki *Hürriyet*'in Almanya baskısını açtı ve şöyle dedi: "Barlas, sen ne diyorsun? Siz Emin'le birbirinize girdikçe, *Hürriyet* daha renkleniyor. Almanya baskısında, ikinizi de orta sayfaya koydum. Biriniz sol, biriniz sağ köşedesiniz. Gazete katlanınca, sayfalarda birbirinizin üstüne biniyorsunuz". Bu konuşmadan bir hafta sonra, *Hürriyet*'i bırakıp, *Sabah*'a geçmiştim (Barlas, 2 Kasım 2003:*Sabah*).

Bu uyarılara karşın aynı gazetenin köşe yazarları arasında şiddetli olarak adlandırılacak polemikler yaşanmaktadır. Seçilmişlere karşı askeri kesimlerin destekçiliğini yapmakla eleştirdiği köşe yazarlarını "demokrasiyi içine sindiremeyenler güruhu, halkına güvenemeyenler, halkına kendi iradesiyle yönetilmeyi çok görenler kliği" olarak tanımlayan *Radikal* köşe yazarı Perihan Mağden kendi gazetesinde de yer alan ve gazetenin yapısından şikayetçi olan bu tür köşe yazarlarını ayrılmaya davet etmektedir¹²¹.

Bir başka örnek de *Hürriyet* köşe yazarı Fatih Altaylı'nın iki basın örgütü arasında (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ile Oktay Ekşi'nin başkanı olduğu Basın Konseyi) çekişme

¹²⁰ Basında yaşanan kalem kavgalarını Şinasi'nin *Tercüman-ı Ahval*'de *Şair Evlendirmesi* üzerine yazdıklarıyla başladığını belirten Karaca'nın (1998:16) bu dönemden 1990'lara uzanan kalem kavgaları örneklerle açıkladığı kitabı, polemiklerin toplumsal boyutunun giderek azaldığını ve polemik konularının kişiselleştiğini ortaya koymaktadır.

¹²¹ 'YAŞ kararlarına muhalefet şerhi koymasaymış çok çok daha iyi olurmuş Recep Tayyip Erdoğan.' Böyle bir dikte ettirme, "Yavrum, her şeyin en iyisini kumandanın bilir" hali, hakiki demokrasi tanımının içine girmekte midir?... "Ya kuzgun leşe Ya ordu başa" marşları bangırdatmalar köşelerinden. Her Allah'ın günü, bıkmadan usanmadan... Dünyanın hiçbir yerinde sayıca bunca az, kafası bunca karman çorman, klinik olarak 'paranoid şizofren'; bunca büyük bir vaveyla koparamaz. Etki yaratamaz. Ne sonu gelmez bir vaveyla iptilasdır!.. Diyelim MGK'nın *Radikal* Temsilcisi köşe efendisinden, *Cumhuriyet*'in Askeriye Borazancıbaşlarından, tüm gazetelerdeki köşe başlarını tutmuş MGK elçilerinden yorum beklemeler... 'Miyadını doldurmak' diye Ural-Altay Türkleri'nde müşahade edilemeyen bir kavram var. Tüm medyalamacılığımızı sarmış bulunan sarmaşık kıvamındaki MGK temsilcileri, çok müşteki olabiliyorlar diyelim çalışıkları gazetenin 'yapısından.' Şikâyetlerini kaleme aldıktan sonra, bunca kendilerinin uymayan bir bünyeyi terk edip gidebilseler peki, Genelkurmay bünyesinde bir iş bulsalar, hem çok daha tutarlı olacaklar kuşkusuz; hem de 'giderek ehemmiyetini yitirmiş borazancı' statüsünün hazin ağırlığından kurtulacaklar (Mağden, 7 Ağustos 2003:*Radikal*).

olduğuna dair yazısını eleştiren *Hürriyet* başyazarı Oktay Ekşi'nin Altaylı'ya yanıt olarak yolladığı mektubun¹²² yayınlanmaması üzerine ortaya çıkmıştır¹²³:

Altaylı'ya o gün (5 Nisan) bir mektup yazıp durumu olduğu gibi açıkladım. Dört gün süreyle bu yanıtımı sütununda yayınlanmasını bekledim. Ama yayınlamadı. Sorulunca -hatta sorulmadan her vesileyle- cevap hakkına saygılı olduğunu vurgulayan, herkese doğru yol, dürüst tavır dersleri veren Fatih Altaylı, aynı gazetenin bir yazarına bile tanımadığı cevap hakkını başkalarına ne ölçüde tanır, takdirinize bırakıyorum. Ancak onun tanımadığı bu hakkımı mecburen bu sütunda kullanıyorum. 'Sevgili Fatih... Son söz. Hani Altaylı her gün hepimize 'nasıl adam olacağımıza' dair hayat dersleri veriyor ya? Orada galiba bir dersi eksik bırakmış: 'Haddimizi bilmeyi ne zaman öğrenirsek, o zaman adam oluruz.' (Ekşi, 10 Nisan 2005:*Hürriyet*).

Hürriyet köşe yazarı Ayşe Arman'ın, aynı gazeteden Emin Çölaşan'ın "Köşe yazarı nasıl olmalı?" başlıklı yazısında sıraladığı on maddeyi kendine göre yorumlaması ise bir polemik örneği olduğu kadar eski ve yeni tarz köşe yazarlığı arasındaki farkı (ve gerilimi) de göstermektedir¹²⁴.

Aynı gazetenin köşe yazarları arasındaki polemikler dışında bazen polemğin taraflarından birinin aynı zamanda gazetenin genel yayın yönetmeni olmasına da

¹²² Fatih Altaylı *Hürriyet*'te 5 Nisan günü "Basın Kuruluşlarının Çirkin Çekişmesi" başlıklı bir yazı yayınladı... Altaylı ele aldığı konunun gerçeklerini bilmeden, araştırmadan, ilgili kişi ve kuruluşlara sormadan, bu arada başkanı olduğum Basın Konseyi'ni -isim vermeden- suçlamıştı: Başbakanlık bize ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'ne 'gelin şu Ceza Yasası meselesini konuşalım' diye randevu vermiş ama biz kendi aramızdaki çekişmeler nedeniyle bu randevuyu reddetmişiz. O nedenle çok ama çok ayıp etmişiz (Ekşi, 10 Nisan 2005:*Hürriyet*).

¹²³ *Hürriyet* köşe yazarı Fatih Altaylı ise mektubun yayınlanması istendiğini anlamadığı için yayınlamadığını, 'yayınlanmak üzere' gönderildiği belirtildiği takdirde 'mafya babasından gelen eleştiriyi' bile yayınladığını belirtmektedir (Altaylı, 11 Nisan 2005:*Hürriyet*).

¹²⁴ "Bugün yeni evimde uyandım. Kar yağıyordu. Nasıl mutlu oldum anlatamam. İçimden biraz muzırlık yapma isteği yükseldi. Biraz neşeleneyim, biraz eğleneyim istedim. Köşe yazarlığının kuralları konusunda ben de topa gireyim dedim. Bu karlı ve romantik havada, Emin Çölaşan'ın iki gün önce yazdığı, "Köşe yazarı nasıl olmalı" yazısına kendimce katkılarda bulundum... 2. "Köşe yazarının geçmişi temiz olmalıdır" diyor. Çok haklı. Temizlik önemli. Hatta en önemli şey. İnsan, geçmişini, geleceğini ve kendisini her gün yıkamalı... 3. "Köşe yazarı, hayatta kimseye gebe kalmamalıdır" diyor. Ne yazık ki bu maddede üstadla fikir ayrılığına düşüyoruz! Ben şahsen, buna söz veremem. İnsan birini seviyorsa, onunla yaşamak istiyorsa pekala ondan gebe de kalabilir. Evlenmek bile şart değildir. "Eğer birine gebeliğiniz varsa, onlar hakkında asla yazı yazamazsınız" diyor. Bence bu da doğru değil. Ben mesela hem gebeliğimi, hem doğmamış bebeğimi, hem de babası olacak sevgilimi yazmayı planlıyorum, haberiniz olsun!... 6. "Köşe yazarı inançlı ve yürekli olmalıdır" diyor. Yani herkesin bir davası olacak ve ona inanacak. Neden? Davası olmayanlar gazetelerden, Türkiye'den, dünyadan atılmak zorunda mı? O zaman, o kadar az insan kalır ki ortada! Bu yürek meselesini de tam anlayamadım. Düşünme organı beyindir, kalp değil. Sürekli kalbiyle düşünen hata yapar. 7. "Köşe yazarı aynı çizgide olmalıdır" diyor. Ben zıkkımlar çizen köşe yazarlarını da seviyorum. Çünkü bir tek ölçü yok hayatta. Tekdüze bir hayat insanı öldürür. Her şeye, hep aynı ölçüyle bakmak insanı kurutur. Bir süre sonra bakarsın, göremezsin. İştirsın, duyamazsın. Okursun, anlamazsın. Kilitlenir kalırsın. Asıl günah, dünya değişirken hep aynı kalmaktır!... 10. "Köşe yazarı özel yaşamını okurlara aktarmak zorunda değildir" diyor. Kimse kimseyi bir şey yapmak zorunda bırakamaz. Bazı insanların hayatları yoktur, o yüzden davalarından başka yazacak şeyleri de yoktur. Oysa bak, dışarıda kar yağıyor, bir hayat var. Yaşıyoruz biz. Eğer hayatına dair bir zenginliğin varsa paylaşmak isteyebilirsin, başkaları da ilgi duyuyorsa okumak isteyebilir" (Arman, 7 Ocak 2004: *Hürriyet*).

rastlanmaktadır. Kimi zaman günlerce sürdürülen bu polemiklerin, gazete binası yerine kamuoyu önünde yapılmasını alan içindeki mücadelelerin bir başka boyutu olarak değerlendirilmesi mümkündür. Örneğin karşılıklı yazdıkları birer yazıdan sonra, *Akşam* köşe yazarı Deniz Gökçe köşesinde dört gün süreyle, gazetenin genel yayın yönetmeni Serdar Turgut'a arka arkaya mektup yazmıştır. Bu mektupların ilkinde tezlerinin arkasında yatan yaklaşımı anlayabilmesi için ona (ve okurlara) geçmişini anlatan Gökçe¹²⁵, ikincisinde ise Serdar Turgut'un ilk olarak Wittgenstein'dan bahseden yazısı nedeniyle ilgisini çektiğini belirtmektedir¹²⁶.

Farklı gazetelerin köşe yazarları/genel yayın yönetmenleri arasındaki polemikler bugün de devam etmekte ancak polemiklerin içeriği çoğu zaman bir tartışmadan ziyade karşılıklı suçlamalardan oluşmaktadır. Hasan Cemal'in *Cumhuriyet*'te bir dönem yaşanan ayrışmaları

¹²⁵ “Ben Ankara doğumluyum... Babam çok fedakardı, sınırlı olanaklara rağmen beni Alman Lisesi ve ağabeyimi Avusturya Lisesi'nde okuttu. Biz Fatih'te oturduk.. .Tam orta direk memur ailesi idik desem anlarsın. Ben çalışmaya ilk 13 yaşında başladım. Şu anda da 62 yaşındayım. Lisede öğrenci iken, turist rehberliği, tercüme bürosunda çalışma gibi işler yaptım. Üniversitede sınav kazanarak Mülkiye'de burslu öğrenci iken Almanya'ya işçi gönderen Alman İrtibat Bürosu'nda çalışmaya başladım ve 1964 yılında Frankfurt yakınında 2000 Türk işçi çalıştıran bir firmaya geçtim. Bir-iki yıl sonra Türkiye'ye döndüm. Üniversiteyi bitirdim. Yaz aylarında Ataköy'de turizm tesislerinde çalıştım, kış aylarında Ankara'da dolmuş ve kamyon şoförlüğü yaptım. Son sınıfta ise otel resepsiyonculuğu ve otel müdürlüğü yaptım. Üniversiteyi bitirince de iki yıl askerlik yapan son enayi grubundan oldum. Askerlik bitince ABD'de eğitim için bir burs kazandım.. .Master sonrası Doktora için tekrar burs kazandım ve 11 yıl kadar 1970-1981 arası ABD'de yaşadıkdan sonra 1981 yılı sonunda geri Türkiye'ye döndüm. ABD'de New York'ta iken Topkapı Restoran'da komilik, Queen'ste bir fabrikada işçilik, Atlanta'da önce bulaşıkçılık, sonra garsonluk yaptım. Sonra da Üniversite Hocası oldum... Sonra da gelip Boğaziçi Üniversitesi'ne hoca oldum...Kolay yaşamadım. Bunları neden yazdım?... Başarılı olmanı engelleyecek tek şey sağlık sorunudur. Sağlık sorunun yok ise köpek gibi çalışacaksın... Bu nedenle kimse bana 'Fırsat olmadı, arkam yoktu, şanssızdım!' gibi lafları kabul ettiremez... Mao'cularla da, Moskova'cılarla da arkadaş oldum. MHP tayfası da dinledim, müminlerle de konuştum. Sadece üretmeye, hayattan zevk almaya ve ayakta kalmaya çalıştım. ... Haftanın yedi günü yazı yazan biri olmak, üniversitede her hafta dört ayrı ders vermek, her hafta ayrıca üç maça gitmek, üç spor yazısı üretmek, üç ayrı televizyon programında bulunmak, ayrıca her hafta konferanslar, öğrenciler, tezler, makaleler, her tür katastrofi mevcut. Lükse merakım yokur, Laila, Raina beni gıdıkamaz, caz müziği dinlemek, okumak temel lükslerimdir. Spor yapmayı severim ve en önemlisi insan severim. Geçmişime sahip çıkarım, acıma hissim çok kuvvetlidir. Şimdi bütün bunlardan sonra benim düşük gelirliye, emekçiye acımasız, insafsız olabileceğimi düşünebiliyor musun? Peki sence neden bazı yaklaşımlara karşıyım? Yarın devam ederiz” (Gökçe, 13 Kasım 2003:*Akşam*)

¹²⁶ “Kardeşim Serdar Turgut, ben seni geçmişten tanıyan bir kimse değilim. Seninle geçmişte *Hürriyet*'te yazdığın ve ünlü filozof Wittgenstein'ı konuya kattığın bir köşe yazısını okuyarak tanıştım ve memnun oldum. Çünkü bu ülkede bırak Wittgenstein'ı anlamak, onun adını bilen kimseyi bulmak çok zordu. O zaman 'Biz bu arkadaşla daha yakınlaşmalıyız!' diyerek yazılarını okumaya başladım” (Gökçe, 14 Kasım 2003:*Akşam*). Gökçe'nin üçüncü yazısı gelir dağılımı üzerine teorik bir tartışmayı (Gökçe, 15 Kasım 2003:*Akşam*), dördüncüsü ise Türkiye'deki durumu içermektedir (Gökçe, 16 Kasım 2003:*Akşam*). Serdar Turgut *Hürriyet* köşe yazarı iken Deniz Gökçe'nin de aralarında olduğu bir grup iktisatçıyı “televoleci iktisatçılar” olarak değerlendirmişti. Bu değerlendirmeye karşın *Akşam*'ın genel yayın yönetmeni olduğunda Deniz Gökçe'nin köşesini sürdürmesi ya Turgut'un fikirlerinin değiştiğini ya da gazete patronun bu yönde bir isteğinin olduğunu göstermektedir.

anlattığı “Ben *Cumhuriyet*’i Çok Sevmiştim” adlı kitabı üzerinden başlayan polemikte *Cumhuriyet*’in bugünkü çizgisini eleştiren *Bugün* köşe yazarı Cengiz Çandar 1979-1987 yılları arası çalıştığı *Cumhuriyet*’in 1980’lerde "demokrat filizler" ile "Jakoben dinazorlar"ın bir süre "bir arada yaşadığı" (co-existence) tuhaf bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. "Solcular"ın, gazeteyi kendi "kimlikleri"nin bir parçası gibi algılayarak o günlerin şartlarında riske girerek üzerlerinde taşıdıklarını yazan Çandar, o günlerin *Cumhuriyet*’inin bugünkü muadilinin *Radikal* sanılmasının “optik bir yanılgı” olarak tanımlayarak *Radikal*’in yazar kadrosu üzerinden bunu açıklamaya çalışmaktadır¹²⁷. Yazarların bir siyasi olayı, siyasetçinin kendisini, ekonomik veya toplumsal bir kararı, durumu eleştirdiği gibi, rahatlıkla bir meslektaşını da eleştirebilmesi gerektiğini savunan *Sabah* köşe yazarı Ruhat Mengi ise nezaket sınırları içinde kalmak ve mesleki bir tartışmayı aynı zeminde tutmak şartıyla yapılacak bu eleştirilere (özellikle kendileri de eleştiren) köşe yazarlarının açık olması gerektiğini belirtmektedir. *Radikal* köşe yazarı Hakkı Devrim’in dil kullanımı konusundaki hatalarını yazan Mengi, Devrim’in bu yazıya verdiği yanıtı köşesine taşıyarak Devrim’i “eleştiriye tahammülsüzlükle” eleştirmiştir¹²⁸.

Çalışma kapsamında öne çıkan nokta bu polemiklerin hem gazeteler/köşe yazarları arası mücadelenin göstergesi olması hem de köşe yazarlarının gazeteciliğin dar alanına kapanmalarının sonucu olarak önem kazanmaktadır. Köşe yazarlarının bu polemikler sırasında yazdıkları, polemik başlıkları ayrı bir çalışma için verimli bir veri alanı sunmakla birlikte köşe yazarlarının görüş değişikliğine ilişkin örneklerin fazlalığı, yazdıklarının içeriğine ve polemiklerine olan güveni azaltmaktadır. Örneğin, *Sabah*’ın ve yöneticilerinin,

¹²⁷ “İstanbul-Cihangir’in kafeleri başta olmak üzere, ülkenin "entelektüel" ya da kendisini "sol"a eğilimli sayan mekanlarında *Radikal* "olmazsa olmaz" bir dekor. Oysa, yazar kadrosu böyle bir "algılama"nın tam zıddından oluşuyor. "Neo-faşist ideolog" olarak nitelenen Gündüz Aktan orada yazıyor. Askeri darbelerin yılmaz savunucusu, ebedi "garnizon yazarı" M.Ali Kışlalı keza. Ekonomide, koyu "Kızılmacı", amansız AB karşıtı Yiğit Bulut. Bir başka - buysa kendisini "solcu" diye takdim eden- "Kızılmacı" ve AB karşıtı Nuray Mert de orada. Yetmediği anlaşıyor ki, "milliyetçi-mukaddesatçı" dostumuz Hasan Celal Güzel’e de köşe verildi. "Ülkücü-MHP geleneği"nden gelen arkadaşımız Avni Özgürel’in köşe adedi ise arttırıldı. İsmet Berkan, Murat Yetkin, Hakkı Devrim, Murat Belge, Altan Öymen, Nur Çintay ve *Radikal* 2, bu ekibi dengeleyebiliyor mu dersiniz? (Çandar, 5 Aralık 2005:*Bugün*).

¹²⁸ ‘Bir hanım yazar, adı Ruhat Mengi’ ‘Başmakaleye en benzer yazıları yazan Güngör Mengi’nin eşi olduğunu biliyorum’ demiş... Onbeş yıldır... medyanın her dalında çalışmış olan, kendisinin de köşesinde yazılarından alıntı yaptığı bir meslektaşını unutmasına, gazeteciliğe yeni başlamış biri gibi tanıtmasına kızıyorum. Ama bir yazarı "kadın yazar" olduğu için küçümseyebileceğini sanıyorsa yanılıyor... Hakkı Devrim, kendi kimliğiyle hatırlayamadığı hanım yazarı (bu ben oluyorum), bir erkek yazarın eşi olarak hatırlayıvermiş ve o arada hırsından diğer başyazarlar da nasiplerini almışlar. Tabii burada "bir hanım yazar" şöyle diyebilir; hiç değilse benim ne olduğum belli. Sizin ise hem Hakkı Devrim, hem de Berrin Cankat olarak yazdığınız biliniyor. Bu durumda biz size nasıl hitap etmeliyiz?... Yazıdan bir inci daha: "Dil canlı bir varlık. Dil eleştirisi de netameli iştir, tavsiye etmem.." Din nasıl bazılarının tekelinde olabiliyorsa, dil de olabiliyormuş, hep birlikte görüyoruz (Mengi, 9 Temmuz 2001:*Sabah*).

patronları adına kendisinin de dahil olduğu çeşitli kimselere şantaj yaptığını iddia eden *Hürriyet* köşe yazarı Fatih Altaylı¹²⁹ ”gazetelerin patronların değil, halkın silahı olduğunu unutmadığımız zaman adam olacağımızı” belirterek bitirdiği yazısından yaklaşık bir yıl sonra aynı patronun hâlâ kiracı olduğu *Sabah*’a genel yayın yönetmeni olarak geçmiştir İsim vermeden, geçmişte yaptıkları ve aleyhinde ağır yazılar yazdığı Tayyip Erdoğan’a başbakan olunca methiyeler düzmeye başlaması nedeniyle, *Hürriyet* köşe yazarı Fatih Altaylı’yı eleştiren *Hürriyet* köşe yazarı Emin Çölaşan¹³⁰ belli bir çizgisi-duruşu-inancı olan gazetecilerle gerektiğinde kavgaya girilebileceğini, olmayanların ise yokolup gideceğini savunmaktadır¹³¹.

Sabah Genel Yayın Yönetmeni Fatih Altaylı’ya *Sabah* ve başbakan hakkında yazdığı eski yazıları, *Akşam*’ın sahibi Karahmehmet hakkındaki iddialarını hatırlatan *Akşam* Genel Yayın Yönetmeni Serdar Turgut da, Altaylı’ya ilke sahibi olmaktan korkmadan, yazmaya başladığı ilk yıllardaki gibi dik durmayı tekrar öğrenmesini tavsiye etmektedir¹³².

¹²⁹ “Orta üst gelire mensup ailelerin ev sahibi olduğu bir sitede, herkesle aynı fiyata ve peşin para ödeyerek aldığım 150’şer metrekaarelik iki ev için bana haber yolladılar. ‘Yazarız ha!’ diye. ‘Yazmazsanız şerefsizsiniz’ diye haber yolladım. Yazdılar... Duyuyorum ki, *Sabah*’ın önemli isimleri, Meclis Yolsuzlukları Araştırma Komisyonu Başkanı Azmi Ateş’e gidip Ciner’in adının bu araştırmadan çıkarılmasını istemişler... Türkiye’nin önemli bir bankasının üst düzey bir yöneticisine, bana yapılan şantajın bir benzeri yapılmış... Şimdilerde de, Halit Cingilloğlu’na kafayı takmış vaziyetler... Cingilloğlu’nun Turgay Ciner’in ayağına hangi işte bastığını birlikte göreceğiz” (Altaylı, 4 Mayıs 2004:*Hürriyet*). Altaylı, Dinç Bilgin’in borçları nedeniyle TMSF’ye devredilen *Sabah*’ı TMSF’den kiraladığı için Turgay Ciner’den gazetenin sahibi değil kiracısı olarak bahsetmektedir.

¹³⁰ “1980’li yıllarda *Güneş*’in işadamı patronu adına iş bırakan gazetecileri tehdit etti... Lise bitirmişti. Basın kartı hiç olmadı. Bazı gazetelerde ufak işler yaptı. Gel zaman git zaman bir radyoda iş buldu, önüne gelene sövmeye başladı. Bir süre sonra onu yazılı basında gördük! Hayatı hep birilerine sığınmakla, kendisine aktarılan yalanları ve yanlışları yazmakla geçiyordu. Bunları yazıyor, zoru görünce ‘yanılmışım, özür dilerim’ diye savunmaya geçiyordu (Çölaşan, 9 Nisan 2004:*Hürriyet*).

¹³¹ “Ben gazetecilikte belli bir çizgisi-duruşu-inancı olmayanlardan korkarım. Bunlar tehlikelidir. Zamana göre renk değiştirir, eğilip bükülür, rüzgâr gülüdür ve mide bulandırıcıdır. Yalan yazarlar, iftira atarlar, meslektaşlarına aynı yöntemle bulaşırlar, yazmadan önce direktif alırlar. Gazeteci şeriatçıdır, bölücüdür, sağcıdır, solcudur, şudur, budur. Karşı çıkarsanız, gerektiğinde kavgaya, tartışmaya girersiniz ama onun belli bir çizgisi, görüşü, inancı, duruşu, kişiliği olduğunu bilirsiniz. Dün neyse bugün de odur. Dün övdüğüne bugün sövmez, dün sövdüğünü başbakan olunca yağlayıp yıkamaz. Mert adam yazdığının arkasında durur. Her sıkıştığında ‘yanılmışım, özür dilerim’ demek zorunda kalmaz. Küçüldükçe küçülmez, gazetecilik mesleğinin haysiyetini böyle iki paralık edip alay konusu olmaz... Türk basınından böyle nice ‘uyanıklar’ ve nice ‘ben yanılmışımcılar’ geldi geçti. Çizgisini değiştirmeyenler, yağcılık yapmayanlar, kişiliğinden ve meslek haysiyetinden ödün vermeyenler dimdik ayakta, alınları açık yaşar ve ölür. Ötekilerin posaları ise arşivlerde, çöp tenekelerinde çürüyüp gider (Çölaşan, 9 Nisan 2004:*Hürriyet*).

¹³² “Şimdi biliyorum ki ileride bugünlerde yaşanan gelişmelerin olacağını görebilseydin *Sabah* hakkındaki o ağır lafları katiyen etmezdin... Örneğin ben baktırdım da sen bir zamanlar ‘Karamahmet borcunu öderse ben de Taksim Meydanı’na çıkar ve anırırım demişsin’... Şimdi ben üşenmesem, talimat versem ve senin iktidara gelmeden önce AKP ve Erdoğan hakkında yazdıklarını bir çıkarttırsam, bir de onlar iktidar olduktan sonra yazdıklarını; yaptıklarını bir hatırlatsam, vallahi billahi rezil olursun rezil... Sen tavsiyelerimi tut, ilke sahibi olmaktan korkma

Polemiklerin fazlalığı dışında içeriklerinin suçlamalara ya da basit, özel konulara dayalı olması özellikle eski köşe yazarları tarafından da eleştirilmektedir. Son dönemde köşe yazarlarının birbirleri üzerinden prim yapma yolunu daha fazla kullandıklarına tanık olduğunu ve bunun hem mesleğin, hem de yapanın saygınlığına zarar getirdiğini savunan *Hürriyet* köşe yazarı Tufan Türe , önemli konularda yapılan düzeyli polemiklerin yararlı olmasına karşın Türkiye’deki yozlaşma nedeniyle artık ilgi görmemesinden yakınmaktadır (Türe , 10 Ağustos 2005: *Hürriyet*). Bu şikayetler köşe yazarları ile sınırlı kalmamakta okurlar da seslerini duyurabildikleri oranda bu durumdan rahatsız olduklarını belirtmektedirler.

Köşesine gelen köşe yazıları veya köşe yazarları ile ilgili okur mektuplarından ciddi ve önemli bulduklarını ilgili köşe yazarına ilettiğini belirten *Sabah* okur temsilcisi Yavuz Baydar’a göre “okurda belirgin ve yaygın bir eğilim halinde bir tepki dalgası veya esintisi olduğunda” bunu okurlarla ve yazarlarla paylaşmak gerekmektedir. Bu çerçevede aralarında sürdürdükleri tatlı sert polemikler nedeniyle *Sabah* köşe yazarları Mehmet Barlas ve Reha Muhtar’ın okurlar tarafından "gündemden fazla kopmak", "kişisel ve özel dünyalarını aşırı büyötmek"le eleştirildiğini belirten Baydar, “biz okurları daha fazla ilgilendiren konulara girseler”, "manasız çekişme her ikisine de yakışmıyor, tadında bıraksınlar", " lkede konuşulacak yığınla konu varken köşelerini abur cuburla doldurmasınlar" gibi tepkiler aldığını vurgulamaktadır (Baydar, 19 Eylül 2005: *Sabah*). Değişen koşullar sonucunda “dünyası geniş, etrafı kalabalık, okuma takviyeli yazarlar takımının yerini dar alanda kısa paslaşan bir grubun almaya başlamasıyla medyanın sığ bir gündemin esiri haline geldiğini belirten *Yeni Şafak* köşe yazarı Taha Kıvanç’a göre, medyacı, kendisinin ve çevresindekilerin günlük hayatını anlatarak, hafif çekişme halinde bulunduğu başka medyacayı tiye alarak ya da lâfi hafif eğip bükerek belden aşağı konulara girerek günü kurtarmaya, köşesini doldurmaya çalışmaktadır (Kıvanç, 17 Ağustos 2005: *Yeni Şafak*).

Diğer taraftan özellikle yeni kuşak köşe yazarları ise bu bakış açısından şikayet etmektedirler. “Hayallerimi, sıradan özlemlerimi sıkıntılarımı yazamaz mıyım?” diye soran *Sabah* köşe yazarı Haşmet Babaoğlu¹³³, köşe yazarının sadece gerçekleri ve olguları eleştirel

ve yazmaya başladığın ilk yıllarda olduğu gibi dik durmayı tekrar öğren (Turgut, 2 Ağustos 2005: *Akşam*).

¹³³ Bugün Cunda’da günbatımını özlediğimi yazsam, ayıp mı olur?...Geçen gün Cibali Balıkçısı’nda mütevazı bir sofrada tattığım Ege otlarının ve ızgara ahtapotun damağımda kalan tadından söz etsem, "baba sen ne diyorsun, biz burada acımızdan ölüyoruz" diyecek bazıları, onu da biliyorum. Ama şu Cunda’da günbatımlarının güzelliğı var ya arkadaşlar, gerçekten burnumda t  t  yor! Veya şimdi ilkyaz öğlesi olsa birden ortalık... Taş Kahve’de otursam. Önce yandaki seyyar araba tost  sundan leziz bir Ayvalık tost   istesem. Ağır ağır hazırlanır o tost, başka bir çağın yavaşlığına hazırlanır. O sırada ben bininci kez Durrell’in İskenderiye Dörtlüsü’n   okuyor olsam... Ne? Bunları yazmak da mı yanlış? (Babaoğlu, 17 Ocak 2004: *Vatan*).

bir gözle yazıp çizmek ve okurlarına hizmet vermekle yükümlü görülmesini eleştirmektedir. Dahası bazı köşe yazarları, okurların da sorumlulukları olduğunu gündeme getirmektedirler. Üzümlü kek bulunmadığından yakındığı yazısı nedeniyle bazı okurların “herkes memleket problemleriyle ilgili yazmak zorunda değil ama bu kadar da gereksiz bir konuya hem de ‘kriz’ diyerek yer vermeniz karşısında kendimle alay edildiğini hissettim” diyerek tepki gösterdiğini belirten *Sabah* köşe yazarı Emre Aköz¹³⁴, okurun da bir takım sorumlulukları olduğunu sert bir şekilde vurguladığı cevap yazısını bir tür simgesel şiddet olarak değerlendirmek mümkündür. Tartışma, köşe yazılarının içeriğinde neler olması gerektiğinden, “gerçek gündem”in ne olduğuna kadar bir dizi soruyu beraberinde getirmektedir.

Sabah’ın okur temsilcisi Yavuz Baydar’ın okurların köşe yazarlarından “gerçek gündem” beklentisi olduğunu hatırlatan *Sabah* köşe yazarı Mehmet Barlas, Türk basınının habercilikteki açığını doldurmaya çalışan köşe yazarlarının görece bir olgu olan "gerçek gündem"i saptamada zorlandığını belirtmektedir. Bu süreçte kendi gerçek gündemini yakalamaya çalışmasına karşın neticede kendisinin de denizdeki balıklardan biri olduğunu ifade eden Barlas’ın yazısının sonundaki sorusu, tüm köşe yazarlarının karşı karşıya olduğu yapısal sınırları da özetlemektedir: “Herkes yüzerken siz uçabilir misiniz?” (Barlas Mehmet, 13 Ocak 2006: *Sabah*).

Barlas’ın da vurguladığı yapısal sınırlardan biri olan çok sık yazma zorunluluğundan birçok köşe yazarı şikayet etmektedir. Bu şikayetlerin önemli bir kısmı “herşeye köşe yazısı

¹³⁴ ‘Üzümlü Kek’ yazımızın çıktığı gün (7 Kasım Cuma) ‘tecavüzcü ile mağdurenin evlendirilmesi’ polemiği gazetemizin manşetiydi. Okudunuz mu?... Okumadığınız belli! Eğer okusaydınız, zaten içiniz öylesine kararır ki bir paragraflık ‘üzümlü kek’ konusunu ‘tatlı bir hoşluk’ olarak görürdünüz... Bu köşedeki yazılar bilgisayar hesabıyla ortalama 5 bin vuruştur (birim, bayt). Üzümlü kek yazısı ise sadece 500 vuruştur. Yani tüm yazıların 10’da biri. Bu mu battı? Elbette ortada bir ‘kriz’ yok. Üzümlü kek bulunmadı diye Türkiye çökmeydi. Peki siz espriden anlamaz mısınız? Derbi maçı için ‘imparatorların savaşı’ dendi. Lucescu ile Terim’in ‘imparator’ olmadığını, maçın da ‘savaş’ olmadığını bilmeyen mi var? Ama bu tip dil oyunları olayı ilginç, çekici kılar... Durup dururken sizinle niye alay edecekmişim? Deli miyim ben? Durumdan hakaret çıkarmayın! Alınganlığın da bir mantığı, bir temeli olmalı... E-posta gönderdiğiniz göre ya bilgisayarınız var ya da şirketin bilgisayarını kullanıyorsunuz. Yani üzümlü kek gibi pek de pahalı olmayan bir ürünü satın alabilecek düzeydesiniz. O halde derdiniz ne? Eğer milyonlarca yoksul insan ‘adına’ konuşuyorsanız; onun cevabını yukarıda verdim *Sabah*’ın ekonomi sayfalarını okuyun. Yok eğer işsiz iseniz... Halden anlarım Çünkü ben de işsiz kaldım... Ama kimseye "Ben işsizken nasıl üzümlü kekten söz edersin" demedim... *Sabah* yazarları arasında bir işbölümü vardır. Bazısı ekonomi, siyaset ya da spor alanında uzmanlaşmıştır. Kimi de gündelik hayatı konu edinir. Ne yani, herkes sizin ilgilendiğiniz konularda mı yazmalı? Hem öyle bir şey olsa sıkılmaz mısınız?... Vay efendim nasıl üzümlü kekten söz edermişim... Bilmeyen de milyarlık Petrus şarabını bulamadığım için yakındığımı sanır. İyi bari gazetedeki reklamlara da laf edin; biz de dükkana kilidi vurup evimize dönelim... Çeşit çeşit okurumuz var. Bir haber, bir yorum için gönderilen yergi mesajlarından daha fazla övgü mesajı aldığımızı biliyor musunuz?.. Bizim nasıl sorumluluklarımız varsa... Okurun da sorumlulukları olsa gerek. Mesela okuduğunu anlamak ve gazetenin tümü içinde değerlendirmek gibi (Aköz Emre, 9 Kasım 2003: *Sabah*)

konusu” olarak bakar hale gelmelerinden kaynaklanmaktadır. “Üslup kişisel olsun ama mevzu kamuyu alakadar etsin” düşüncesiyle köşeciliği kuşanma halinden de, hayata ve gündeme hep köşe yazarı olarak bakma halinden de şikayet eden *Radikal* köşe yazarı Perihan Mağden köşe yazarlığını bırakınca, “mesleki deformasyon” olarak adlandırdığı bu hallerden kurtulmayı ümit ettiğini belirtmektedir¹³⁵ (Mağden, 10 Mayıs 2001:*Radikal*). "Elinizdeki yegâne araç çekiçse, her şey gözünüze çivi gibi gözükmeye başlar" sözünün köşe yazarları için de geçerli olduğunu belirten *Radikal* köşe yazarı İsmet Berkan da, eğer elinizdeki yegâne araç bir gazete köşesiye, hayatta her şeyin size 'köşe yazısı konusu' gibi gelmeye başlamasından şikayet etmektedir:

Yazı yetiştirmek lazımdır, saatinde göndermek lazımdır, uzunluğu ayarlı olmalıdır, ilgi çekici olmalıdır... Bu stres, insanı canından bezdirir zaman içinde. Ne roman yazabilir insan bu meşgaleyle ne başka şey yapabilir. Hayatın merkezinde hep o üç bin beş yüz vuruşluk köşe vardır (Berkan, 1 Ekim 2001: *Radikal*).

Köşe yazarları bir yandan herşeyi köşe yazısı konusu olup olmaması ekseninde değerlendirmekten yakınırken bir yandan da bu kadar sık yazmaya degecek bir şeyler üretmenin, fikir oluşturma çok zor olduğunu belirtmektedirler:

Ben haftada dört gün yazı yazıyorum ve sadece otuz iki yaşımdayım. Bence bu insanlık dışı bir şey. Çünkü insanın haftada dört gün iyi bir fikri olamaz. Benim de haftada dört gün iyi bir fikrim olmuyor. Sadece gayret ediyorum (Özel, 2005: Ece Temelkuran ile röportaj).

Ne kadar gayret ederlerse etsinler bu kadar dar zamanda ve bu sıklıkta yeni, ilgi çeken, farklı birşeyler üretmelerinin mümkün olmadığının farkında olan köşe yazarları zaman zaman saçmaladıklarını itiraf etmektedirler. Bugün için köşe yazarının vazifelerinden birinin de okurunun haber kalabalığı içinde kaybolmamasını sağlamak olduğunu ancak burada çok yetersiz kaldığını savunan *Radikal* köşe yazarı Hakkı Devrim çok sık yazı yazmak zorunda olan köşe yazarlarının saçmalamak zorunda olduklarını savunmaktadır:

Köşe yazarlarının her gün yazı yazmak durumunda olmasından ben öteden beri şikayet ederim. Üç yüz altmış beş günün vaizleri bunlar. Dinlerde bile haftada bir vaaz var. Bizim vaizler yedi gün durmadan vaaz ediyor. Saçmalamak zorundalar... Ben de haftada altı gün yazıyorum (Düzel, 2001: Hakkı Devrim ile röportaj)

Devrim gibi, çok sık yazma baskısı altında köşe yazarlarının saçmalama haklarının olduğunu savunan *Milliyet* köşe yazarı Hasan Cemal, bazı köşe yazarlarının bu durum karşısında farklı alanlara ilişkin yazılar yazmaya yöneldiğini ancak kendisinin okurların alışkanlıkları ve tepkilerini de hesaba katarak tarz değişikliğini yapmadığını belirtmektedir (Arman, 2002: Hasan Cemal ile röportaj).

¹³⁵ Dört yıl bir aydır sürdürdüğü *Radikal*'deki köşe yazılarına bir süre ara veren Perihan Mağden veda yazısında, haftada dört gün için birer yazı yazdığını, ancak karşılığında hayata mütemediyen köşe yazarı gibi baktığını, yolda yürürken kafasında köşe yazdığını, hep köşe için bakma ve toplama halinde olduğunu belirtmektedir (Mağden, 29 Eylül 2001:*Radikal*).

Bir yandan bu yakınmalar devam ederken diğer yandan da bazı köşe yazarları haftada altı, yılda üç yüzden fazla köşe yazısı yazmakta ve bunu yıllarca devam ettirmektedir. Görece çok da eski olmayan köşe yazarları bile (*Hürriyet* köşe yazarı Emin Çölaşan 1989, Serdar Turgut 1995'dan beri köşe yazmaktadır) on yılı aşarken *Milliyet* köşe yazarı Hasan Pulur, *Milliyet*'in 50. yılında yazdığı köşe yazısında *Milliyet*'te kendisinin 33 yıl, şu an *Milliyet*'in bir başka köşe yazarı olan Sami Kohen'inse 46 yıl çalıştığını belirtmektedir (Pulur, 19 Temmuz 2000:*Milliyet*). “Basının, mesleği bundan 20 yıl önce bırakmış olsalar bugün çok daha kıymetle anılacak dinozor yığınlarıyla dolu olduğunu” savunan genç köşe yazarlarından *Akşam* köşe yazarı Oray Eğin ise¹³⁶ yaşlı köşe yazarlarının ne yazarlarsa yazsınlar artık bir kıymet taşımadıklarını ve koltuklarını bırakmadıkları her gün prestij kaybettiklerini iddia etmektedir (Eğin, 21 Şubat 2006:*Akşam*). Genç köşe yazarıyla benzer düşünceleri savunan *Akşam* Genel Yayın Yönetmeni Serdar Turgut da “ciddi olarak tanımlanan bazı köşe yazarlarının yıllardır hiçbir orijinal yazı, fikir üretememelerine, sadece bilineni tekrar etmelerine rağmen hâlâ nasıl mesleklerine devam etmelerine izin verildiği karşısında üzüldüğünü ve hayrete düştüğünü belirtmektedir (Turgut Serdar, 8 Mart 2003:*Akşam*). Küçük ölçekli gazetelerde, daha seyrek yazan köşe yazarlarının bile bu duruma dayanamadığı dikkate alınırsa¹³⁷, bu kadar uzun süre bu sıklıkta yazmak, tek işi gazetede köşe yazmak bile olsa –ki birçok köşe yazarı gazetelere dışardan yazan ya da gazetede zaten bir görevi olan eyleyenlerdir- çok zor gözükmektedir.

Bourdieu'nün, televizyonda görüşlerini açıklaması için çağrılan eyleyenlere ilişkin saptamalarını gazetecilik alanına uyarlayarak, az zamanda çok yazı üreten bu köşe yazarlarını

¹³⁶ Özellikle *Milliyet*'te patronun iyi niyeti ve vefa borcunu istismar ederek kullanan ne çok köşe yazarı var. Onlara 'Hep birlikteyiz' garantisi vermiş ya, sömürüp dursunlar... Sedat Ergin'in işi çok zor: Yeni bir gazeteyi yaş ortalaması 150 olan köşe yazarlarıyla yapmaya çalışmak... Halbuki bugün hepimiz biliyoruz ki Hasan Pulur, Sami Kohen, Doğan Heper, Oktay Ekşi, Altan Öymen falan ne yazsa hiç kimsenin umurunda olmayacak. Artık hiçbir kıymetleri yok. Dahası koltuklarını bırakmadıkları her gün kendilerine prestij kaybı olarak yazılacak. 80 yaşında şöhret oyununu fark eden Hakkı Devrim'in gece yarısı televizyondaki durumu hiç mi trajik değil sizce? (Eğin, 21 Şubat 2006:*Akşam*).

¹³⁷ Köşe yazarlığı için zaman harcamak ve köşenin hakkını vermek gerektiğini ancak yurtiçinde ve yurtdışında yoğun bir çalışma sürecine girdiğini vurgulayan *Evrensel* köşe yazarı Enver Şat, bu süreçte hem gazetede yazıları, hem de akademik çalışmaları birlikte götürmesi olanaklı olmadığından geçici bir süre için yazılarına ara vermek zorunda olduğunu belirtmektedir (Şat, 26 Aralık 2003: *Evrensel*). “Bir yazarın siyaset adamı gibi elindeki olanaklara, ömür boyu iktidar aracı olarak bakmaması gerektiğine inandığımdan, görevi devretme zamanının geldiğini düşündüm” diyerek köşe yazarlığına ara veren *Evrensel* köşe yazarı Güngör Gençay, şiir çalışmalarına daha çok zaman ayıracağını bir süreden sonra hem takvime bağlanmamış, hem de uğraş alanına daha yakın konulardaki yazılarda yeniden birlikte olmak umut ettiğini belirtmektedir (Gençay, 25 Eylül 2003:*Evrensel*).

*fast thinker/writer*¹³⁸ (hızlı düşünebilen/yazabilen) olarak tanımlamak mümkündür (Bourdieu, 2000a:31). Zamansal kısıtlılıklar köşe yazarlarını benzer kaynaklara başvurmaya zorlamakta, yazılarında kullandıkları bilgileri üretmekten ziyade toplamaya yönlendirmektedir. Daha önceden hazırlanmış kaynaklara yönelme zorunluluğu köşe yazarlarını resmi kurumların ya da ekonomik, kültürel, askeri, siyasal seçkinler ve örgütlerince üretilen enformasyona bağımlı kılmaktadır. Bu köşe yazarlarının ağırlıklı olarak, toplumsal uzamda egemen konumda bulunan siyasal, kültürel, ekonomik vd. seçkinlerle ilişkide bulunmaları, iktidar alanı dışında kalan seçkinlerin ve örgütlerinin de bu süreçten dışlanmasına yol açmaktadır. Diğer taraftan gündelik peşinde koşma, büyük ölçekli gazetelerdeki köşe yazarlarını bilgi ve belgeleri bağlam içini yerleştirmekten de alıkoymaktadır (Bourdieu, 2000a:102).

Bu hız ve yoğunluk içerisinde ticari kitle gazetelerdeki köşe yazarlığı pratiğinin bir başka özelliği köşe yazarlarını geniş hedef kitle tarafından anlaşılabilir içerik ve biçimde yazmaya zorlamasıdır. Sıklıkla kendi mikrokozmoslarına yönelik yazmalarına karşın bu yazarlar “buyur edilmiş fikirler” ile düşündüklerinden okurları tarafından anlaşılma riskleri çok azdır (Bourdieu, 2000a:33)¹³⁹. Bourdieu, “buyur edilmiş fikirler” tanımlamasıyla, bu köşe yazarlarının toplumdaki egemen anlayışa, geleneklere vb. ters düşen aykırı, değişimci, radikal yazılar yazmalarının imkansızlığına dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bourdieu’nün sanatçılara ve sanat yapıtlarına ilişkin değerlendirmeleri köşe yazarlığı pratiğine uyarlandığında, özellikle büyük ölçekli gazetelerde yazan köşe yazarlarının “yaratıcı” olarak değerlendirilemeyeceği, gazetecilik alanındaki konumları çerçevesinde hareket edebilen eyleyenler oldukları ortaya çıkmaktadır.

“Yaratıcı” olarak yazarın kişileri peşinden sürükleyici niteliğiyle sunulması üretim alanı içindeki yazarın konumuna ve onu oraya ulaştıran toplumsal yörüngeye bağlanan olguların göz önünde bulundurulmamasına yol açar: Bir yanda “yaratıcı”nın içinde yer aldığı, bu biçimde oluşturulan ve “yaratıcı tasarımın” da içinde biçimlendiği tümüyle özgül toplumsal uzamın oluşumu ve yapısı vardır; öte yanda yaratıcının bu konum içine taşıdığı hem türsel hem özgül, hem ortak hem tekil eğilimlerin oluşumu söz konusudur (Bourdieu, 1999a:296).

Köşe yazarının “yaratıcılığı” yerine gazetecilik alanının işleyiş mekanizmalarını ve içinde yer alan tüm eyleyenlerini hesaba katan bir değerlendirmenin gereğini savunan

¹³⁸ Kürşat Bumin (1998:153) Bourdieu’nün televizyona çıkarılan uzman kişilere ilişkin yaptığı değerlendirmelerde kullandığı kavrama Türkiye’de denk düşen örneklerinden birinin, bir dönem *Hürriyet*’te yazarlık yapan Yaşar Nuri Öztürk olduğunu savunmaktadır.

¹³⁹ Medyanın zihinler üzerindeki egemenliğine ilişkin düşüncelerini televizyon formatına dayalı olarak formüleştiren Uğur, medyanın anlayışını dört cümlede özetlemektedir: 1-“Bildığın dünyadasın; değişen pek bir şey yok; rahat ol; yerinden kıpırdama”. 2-“Dünya işleri son derece karmaşık; bu karmaşıklığa senin aklın ermez; bırak erbabı halletsin”. 3-“Gerçeklik yapıttır, yapıntı ise gerçeklik”. 4-“Ne senin ne de günümüz dünyasının sorunlar üzerinde uzun uzadıya duracak vakti var, saniyeler geçiyor, çabuk!” (2002:23). Gazetecilik alanına egemen olan bu anlayışlar köşe yazarlarının “buyur edilmiş fikirler”e dayalı yazılar yazmalarının temel nedenleri arasındadır.

Bourdieu'ye göre, yaratıcıları kimin yarattığı sorusuna yanıt aranırken “nedenler zinciri içinde sonsuza değin geriye gitmekten kaçınmak” gerekmektedir (1999a:265). Bu çerçevede, tekil bir köşe yazarının kökenine bakmakla yetinilemeyeceği gibi salt onun yazılarına yönelik, eser odaklı bir değerlendirme de eksik kalacaktır.

Köşe yazarlarının “yaratıcı”lığına dair bu değerlendirmeler, onların köşe yazılarının (yapıtlarının) özgür, biricik olmadığını da ortaya koymaktadır. Diğer taraftan tekil, “yaratıcı” bir köşe yazarının yansıması olmamakla birlikte köşe yazıları, köşe yazarının gazetecilik alanı içinde yeniden biçimlenen habitusunun ürünü olarak bu habitusun ve içinde yer aldığı mekanizmaların karakteristiklerini bünyesinde taşımaktadır. Bu nedenle, köşe yazarlığı pratiğine ve pratiğin eyleyenlerine dair özelliklerin ortaya çıkarılması sürecinde köşe yazılarını temel veri alanı olarak tanımlamak mümkündür.

2.5. Değerlendirme

Gazetecilik alanı 1980’li yıllarla birlikte sermayenin talepleri doğrultusunda yapısal bir dönüşüm geçirmiş ve sınıf egemenliğinin uzantısı olarak ticari, kitle gazeteciliğinin belirleyici olduğu bir alan haline gelmiştir. Ürünlerin içeriklerinden hukuksal düzenlemelere kadar bir dizi değişimi kapsayan bu dönüşüm gazetecilik alanındaki tüm ilişkiler ağının yeniden yapılanmasına neden olmuştur. Bu süreçte, kültürel üretimler alanının dış güçlere ve talebe en bağımlı olan bölümünde yer alan ve bir yanıyla ekonomik diğer yanıyla kültürel üretim sürecinin özelliklerini taşıyan gazetecilik alanında, ekonomik alan açık bir şekilde egemen hale gelmiştir. Gazetecilik alanının diğer alanlar üzerinde artan etkisi nedeniyle bu alandaki sermaye egemenliği, başta kültürel üretimler alanı olmak üzere hemen tüm alanlara bu egemenliğin mekanizmalarını taşımıştır.

Sonuçta ortaya ölçeği, tirajı, özerkliği ve sermaye özelliklerine göre iki ana eksenle ele alınabilecek bir gazetecilik alanı çıkmıştır. Küçük ölçekli, görece özerk ve ekonomik sermayesi zayıf, etki alanlarının darlığının da etkisiyle farklılıkları ön planda olan gazeteler bu eksenin bir tarafında yer almaktadırlar. Diğer tarafta ise sermaye merkezli benzerliklerin öne çıktığı, genelgeçer (omnibus) konulara ağırlık veren, benzer kaynaklardan beslenen büyük ölçekli, çoğu yüksek tirajlı, ekonomik sermaye açısından güçlü ticari kitle gazeteleri bulunmaktadır. Bu tablo içerisinde gazetecilik alanında yükselişe geçen köşe yazarlığı pratiği, nicel ve nitel olarak ticari kitle gazetelerinin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir.

Başyazarlık temelinde oluşmuş gazete yazarlığı sisteminin ticari kitle gazeteciliğinin alanda egemen olmaya başlamasıyla birlikte dönüşmesi sonucu yükselişe geçen köşe yazarlığı, fıkra ve makale arası melez bir tür olarak tanımlanmaktadır. Bu gazetecilik pratiğinin ticari kitle gazetelerindeki işleyiş mekanizmalarını analitik olarak iktidar alanıyla

ilgili olanlar ve gazetecilik alanı içinde biçimlenenler şeklinde iki boyutta incelemek mümkündür.

İktidar alanı seçkinleriyle karşılıklı kişisel ilişkilerin öne çıktığı koşullarda muhabirlik aleyhine sayısal olarak artış gösteren köşe yazarları, en ucuz yoldan kitle gazetelerinin televizyonla ve rakipleriyle rekabette farklılaşmasını sağlayarak, alanın yükselen eyleyenleri olmuşlardır. İlk boyut açısından bu yükselişin önemi sermaye egemenliğine dayalı bir süreç içinde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte köşe yazarları için hem devletten patrona, iktidar seçkinlerinden genel yayın yönetmenlerine çok çeşitli kurum ve eyleyenlerin çizdiği sınırlar hem de zaman içinde içselleştirdikleri kendi sınırları söz konusudur. Gazeteler arası geçişlerin, transferlerin, mücadelelerin ve gazetelerden ayrılımların da temelini oluşturan bu sınırlar, genel yayın yönetmenleri gibi “ikili kişilik”lerin de aracılığıyla, alan içinde yerleşiklik kazanmışlardır. Buna göre iktidar alanıyla olan ilişkileri çerçevesinde köşe yazarlığının seçkinlerin (ve kurumlarının) egemenliği altında ve sınırları çerçevesinde yapılan bir pratik olarak görülmesi, köşe yazarlarının da patronun adamı ya da özgür eyleyenler olarak kodlanan ikili bir anlayışla değerlendirilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu değerlendirme, geniş kesimlerin, kurumlarının ve temsilcilerinin köşe yazılarında yok sayılmasının da daha gerçekçi bir zeminde anlaşılmasını sağlamaktadır.

Köşe yazarlığının gazetecilik alanı içindeki işleyiş mekanizmaları incelendiğinde köşe yazarlarının, diğer simgesel seçkinlerle birlikte, hakim sınıfın tahakküm altındaki bölümünde yer aldıkları ve patronla ortak çıkarlara sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu konumlarına ve sermaye egemenliğinin çizdiği sınırlara karşın simgesel seçkinliklerine dayalı güç/iktidara sahip olan köşe yazarlarını bu özellikleri nedeniyle “yeni aristokratlar” olarak tanımlanmaktadır. Her gün yüzbinlerce kişiye ulaşmaya dayanan ve iktidar alanındaki diğer seçkinlerle kurulu yakın ilişkilerle desteklenen güçleri nedeniyle iktidar alanındaki seçkinlerden hesap sorabilir hale gelmektedirler. Simgesel güçleri nedeniyle iktidar alanındaki seçkinlerin muhatap almak zorunda kaldıkları köşe yazarları tarafından bu, mesleki anlamda bir başarı kıstası olarak algılanırken, okurlar da köşe yazarlarını iktidar odağı ve yardım mercii olarak görmektedirler.

Simgesel güçlerine dayalı olarak, meslektaşları ve okurlar dahil olmak üzere, hemen herkese simgesel şiddet uygulayan köşe yazarları, sinemadan siyasete tiyatrodan ekonomiye her alana uzmanı olmasalar bile müdahale etmektedirler. Bu geniş müdahale alanına karşın, güçleri toplumsal kesimlere dayanmadığından köşe yazarları, yazıları nedeniyle etkili bir toplumsal kökenli yaptırımla karşılaşmamaktadırlar. Zaman zaman köşe yazarlarının performanslarının da değerlendirilmesi gereğine ilişkin öneriler yapılsa bile bu önerilerin içeriği de geniş kesimleri değil piyasa sistemini temel almaktadır.

Bu tablo içerisinde köşe yazarlarının kendi aralarında yaptıkları tartışmalar pratiğinin işleyişine dair önemli veriler sunmaktadır. Örneğin, genel yayın yönetmenlerinin, gazetenin yayın politikası çerçevesinde, köşe yazarlarına müdahale edebileceği ve bunun sansür olarak değerlendirilemeyeceği konusunda genel bir anlayış olduğu görülmektedir. Köşe yazarının görevleri ve türleri üzerine farklı görüşler olsa da Türkiye’deki köşe yazarlığının çok sayıda kendine özgü yönü olduğu bir diğer ortaklaşılan nokta olarak belirmektedir. Bu çerçevede önemli tartışmalardan biri ise çok sayıda köşe yazarı olmasından ve açılan yeni köşelerin niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Haber kalitesinin düşüklüğünden okur alışkanlıklarına kadar bir dizi nedenle köşe yazarı sayısının çok arttığını belirten bazı köşe yazarları, sorumluluk sahibi olma, çok çalışma, kendini yenileme, “yeni ruhlar icat etme” gibi özelliklere sahip olması gereken köşe yazarlığına giriş koşullarının ucuzlamasından yakınmaktadırlar. Her konuda bilgiçlik taslayan, tevazudan uzak, kendini dünyanın merkezine koyan, sürekli ahkâm kesen köşe yazarlarını eleştiren bu kesimlere göre, kadın, aşk vb. uzmanı erkek, çocuğunu anlatan kadın yazarları da kapsayan bu yeni anlayış çerçevesinde, özellikle genç köşe yazarlarının önemsiz konuları köşelerine taşıdıklarını belirtmektedirler. Gündelik hayatın önemini vurgulayarak, aşk, ilişkiler vb. hayatın tüm alanlarına dair yazan, özellikle yeni köşe yazarlarının, çoğalmasını savunanlar ise geçmişte benzer yazılar yazan önde gelen köşe yazarlarından örnekler vermektedir.

Gazetecilik alanı içerisinde bir yandan kendilerine ilişkin konuları köşelerine taşıyan köşe yazarları diğer yandan da benzer sınırlılıklar, koşullar altında “oyunu okuma”yı öğrenmektedirler. Bu süreçte sürekli birbirini okuyan, birbirine yazan köşe yazarları çok sık yazdıklarından seçkinlerin ve onlarca üretilen kaynakları kullanmakta -“günü kurtarma” kaygısıyla- birbirlerine gönderme yapmakta, kaynak olarak kullanmaktadırlar.

Buna göre, köşe yazarlığının işleyiş mekanizmaları incelendiğinde ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç sayı ve çeşit olarak belirgin bir artış yaşanan köşe yazarlığının buna paralel olarak medya dünyası içine kapanan bir alan haline gelmesidir. Bu süreçte eskiden farklı gazeteler arasında yaşanan polemikler suçlamalar halini alırken, aynı gazete içindeki köşe yazarları arasındaki polemiklerde bir artış görülmektedir. Bu polemiklerin birçoğunun kişisel, köşe yazarlarına özel konularda olması hem bazı köşe yazarları hem de okurlar tarafından hoş karşılanmamakta ve köşe yazarlarının “gerçek gündem”i yakalayamamakla eleştirilmesine yol açmaktadır.

Eleştirilerin muhatabı olan köşe yazarları ise “gerçek gündem”in yakalanmasının kolay bir şey olmadığını belirterek, gazetenin bütünü içinde, kendi yazılarındaki öznel görünen unsurları eleştiri konusu yapan okurların görüşlerine katılmamaktadır. Diğer taraftan köşe

yazarları sık yazma zorunluluğunun “herşeye yazı konusu gibi bakma” baskısı yarattığından şikayet ederek bu koşullar altında yeni fikirler bulamamaları nedeniyle saçmalama haklarının olduğunu savunmaktadırlar. Bu şikayetlere karşın on yıllardır haftada altı gün yazan ve birçoğu başka işleri de olan köşe yazarları bulunmaktadır ve bu yazarlar, “yeni” köşe yazarları tarafından eleştirilmektedirler.

Tüm bu koşullar altında olayları bağlamına yerleştirme, farklı kaynaklardan beslenme yetileri körelen ve “buyur edilmiş fikirler”le yazan köşe yazarlarını “yaratıcı” eyleyenler olarak değerlendirmek de mümkün değildir. Bu nedenle bu bölümde, Bourdieu’nün “yaratıcıları kim yarattı?” sorusunun cevabını ararken önemini vurguladığı, “alan” a yoğunlaşan bir yaklaşım tercih edilerek köşe yazarlığına ilişkin karakteristikler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tekil bir köşe yazarını incelemenin ya da salt eser odaklı bir çalışmanın sakıncalarını önlemek adına yapılan bu tercih sonucunda ortaya çıkan değerlendirmelerle genel bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeve dikkate alınarak çalışmanın araştırma sorularının yanıtlanabilmesi için, köşe yazarlığı alanının ürünü olarak onun karakteristiklerini bünyesinde bulunduran, köşe yazılarının sistematik analizini içeren bir yöntemle değerlendirilmesi gerekmektedir.

BÖLÜM 3: HÜRRIYET GAZETESİ'NDE KÖŞE YAZILARININ ÇÖZÜMLENMESİ: YÖNTEM VE BULGULAR

Yöntem

Belli bir amaca erişmek için belli bir düzene göre ve belli ilkelere bağlı olarak bir şeyi söyleme ve yapma biçimine, gereken tekniklerin seçilmesi ve organizasyonuna *yöntem* denmektedir. *Teknik* ise belli bir sonucu elde etmek için kullanılan araca verilen addır. Buna göre yöntem kavramı teknik kavramına dayanan ve onu kapsamına alan daha geniş bir kavramdır (Aziz, 1990:18). Bu tanımlar çerçevesinde önce, çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları ardından da bu kapsam içinde gerçekleştirilen teknikler açıklanmaktadır.

3.1. Kapsam ve Sınırlılıklar

Türkiye'deki ulusal, günlük, anaakım medya anlayışını benimsemiş, ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarlığı pratiğine ilişkin bazı karakteristikleri *Hürriyet* özelinde ortaya çıkarmak üzere çalışma iki araştırma sorusuna (alt sorularıyla birlikte) yanıt aramaktadır. Bu amaç doğrultusunda nicel, durum saptayıcı/betimleyici (descriptive), analizsel sorunlara sahip bir araştırma tasarımı oluşturulmuştur.

Nicel ağırlıklı bir araştırmada temel sorulardan biri araştırmanın genellenmesine, dışsal geçerliliğine ilişkindir. “Araştırmanın genellenmesi istenen küme” olarak tanımlanan *araştırma nüfusu*, kuramsal ve erişilebilir nüfustan oluşmaktadır (Geray, 2004:95). Türkiye'deki ulusal, günlük, anaakım medya anlayışını benimsemiş, ticari kitle gazetelerinden *Hürriyet*'in köşe yazıları olarak belirlenen *kuramsal nüfusa* ilişkin genellemeler yapılabilmesi için *erişilebilir nüfusun* saptanması gerekmektedir. Araştırma nüfusunu oluşturan bu iki nüfus arasındaki farkın nitel değil, nicel olması gerektiği dikkate alınarak (Aziz, 1990:44) çalışmanın erişilebilir nüfusu 2000 yılında *Hürriyet*'te yayınlanan köşe yazıları olarak belirlenmiştir.

Çalışmada Türkiye'de gazetecilik alanında uzun bir dönemde belirleyici pozisyonda bulunan, en çok satan, popüler, ticari kitle gazetesi *Hürriyet*'in köşe yazıları incelenmektedir. Bu özellikleri çerçevesinde *Hürriyet*'e ilişkin bir analizin Türkiye'de ulusal, günlük, anaakım medya anlayışını benimsemiş, ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarlığı pratiğinin karakteristiklerinin anlaşılması için anlamlı bir örnek oluşturacağı düşünülmektedir

Çalışmada köşe yazarlarının belirli bir konuya ilişkin yaklaşımlarının değil, ele aldıkları konulardan bağımsız olarak genel eğilimlerinin ve karakteristik özelliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Buna göre 2000 yılı özel bir nedenle belirlenmemiş,

seçim gibi önemli olayların belirleyiciliğinin görece az olduğu ve gazete bünyesinde önemli değişimlerin yaşanmadığı bir yıl olması yeterli görülmüştür.

Köşe yazarlığına ilişkin yıllar içindeki değişime bakılmadığından ya da belirli iki dönem arasında karşılaştırma yapılması amaçlanmadığından çalışmanın zamansal kapsamı kesintisiz bir yıl (2000 yılı) olarak saptanmıştır. Köşe yazarlarının ve bir yılda yazdıkları köşe yazılarının toplam sayısı dikkate alındığında bu süre araştırma yapılabilecek kadar küçük ve genelleme yapmaya imkan verecek kadar büyük bir erişilebilir nüfusu oluşturmaktadır. Diğer taraftan bir yılın tamamı erişilebilir nüfus olarak belirlenerek yıl içinde (yıllık izin vb.) çeşitli nedenlerden kaynaklanan değişimlerin etkisi en aza indirgenmeye çalışılmıştır.

Hürriyet 2000 yılında, günde ortalama 38,5 sayfa olarak toplam 14104 sayfa olarak yayınlanmıştır. Bu toplam içerisinde haber, reklam vb. kategorileri dışında kalan ve köşe yazısına benzer özellikler taşıyan toplam 5701 yazı tespit edilmiştir (bu sayıya çalışma kapsamı dışında bırakılan spor yazarları dahil değildir). Bu yazılardan 931 tanesi köşe yazısına benzer özellikler taşımakla birlikte çalışmanın ikinci bölümünde yapılan köşe yazısı tanımlamasının dışında kaldığından -belirli bir konuda (ekonomi, otomobil vb.) hazırlanan yazılar olmaları nedeniyle- çalışmada kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca köşe yazarlarının köşeleri dışında yazdıkları haber, analiz vb. yazılar (16 yazı) ile bir ya da iki gün geçici olarak çizgi ile ayrılmış bölümlerde yazdıkları yazılar da değerlendirmeye alınmamıştır. Buna karşın gazetenin köşe yazarlığına ilişkin genel politikasının anlaşılmasında önemli olduğu düşüncesiyle bu yazıların sayısı ve genel özellikleri ayrı bir tablo içinde verilmektedir (Bkz. Ek-1).

3.1.1. Örneklem Çerçevesi

Kuramsal nüfusa ilişkin genellemelerin yapılabilmesi için erişilebilir nüfusun bir listesinin elde edilmesine/oluşturulmasına ihtiyaç vardır (Geray, 2004:95). İçinden örneklemen seçildiği, örneklemen kaynağı olan nüfus (erişilebilir nüfus) üyelerinin listesi *örneklem çerçevesi* olarak adlandırılmaktadır. Böyle bir liste genellikle hazır olarak bulunmadığı için örneklem çerçevesinin oluşturulması gerekmektedir (Priest, 1996:251). Bu amaçla *Hürriyet*'in 2000 yılında yayınlanan tüm sayıları taranmış ve köşe yazısı tanımı çerçevesinde değerlendirilebilecek olan tüm yazılar tarih sırasına göre excel dosyası olarak listelenmiştir.

Hürriyet'te haberler dışında kalan, çizgiler ile gazetenin diğer bölümlerinden ayrılmış, yazarı belli, genellikle aynı köşelerde yayınlanan ve çalışmada esas alınan tanım çerçevesinde köşe yazısı olarak değerlendirilen 4770 köşe yazısı belirlenmiştir (spor sayfalarındaki yazılar kapsam dışı bırakılmıştır). Bir yılda (2000 yılı) 366 sayıda, toplam 24 köşe yazarı tarafından yazılan 4770 köşe yazısı örneklem çerçevesini oluşturmuş, daha sonra bu çerçeve köşe yazarlarına ve yazdıkları genel

alanlara göre katmanlaştırılmıştır. Böylelikle örneklem çerçevesi oluşturmak üzere köşe yazarları genel yazı alanlarına göre dört ana kategori başlığı altında toplanmıştır: *Dış politika, güncel/serbest, ekonomi ve kültür/sanat*. Köşe yazarlarının isim ve kategorilerini belirten ayrıntılı tablo ayrıca sunulmaktadır (Bkz. Ek-2).

Tablo 1- Köşe yazılarının dağılımı (Yazar kategorilerine göre)

Yazarın Genel Alanı	Toplam Yazı Sayısı	Toplam Köşe Yazarı Sayısı
Güncel / Serbest	3356	14 Köşe yazarı
Ekonomi	663	5 Köşe yazarı
Dış Politika	442	4 Köşe yazarı
Kültür Sanat	309	1 Köşe yazarı
Toplam	4770	24 Köşe yazarı

Çalışmada köşe yazarları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar aynı kategoriler üzerinden ortaya konulmaya çalışıldığından diğer köşe yazılarından farklılaşan kültür/sanat köşe yazıları (309 yazı) değerlendirme dışında bırakılmıştır. Benzer şekilde teknik yönleri ağır basan (ekonomi alanına özgü terminolojiye dayalı analizler içeren) ekonomi yazıları da (663 yazı) örneklem çerçevesine dahil edilmemiştir. Buna göre örneklem çerçevesi Güncel/Serbest ve Dış Politika kategorileri içinde yer alan, 18 köşe yazarı tarafından yazılan 3798 köşe yazısından oluşturulmuştur.

Tablo 2 – Örneklem Çerçevesi

Köşe Yazarı Türü	Yazı Sayısı	Köşe Yazarı Sayısı
Toplam	5701	Toplam Yazı Sayısı
Köşe yazısına benzer yazılar	-931	Örneklem Dışı
Ekonomi ve Kültür Sanat yazıları	-972	Örneklem Dışı / 6 Köşe yazarı
Güncel / Serbest ve Dış Politika	3798	Örneklem Çerçevesi / 18 Köşe yazarı

3.1.2. Örneklem

Örneklem çerçevesinin oluşturulmasındaki temel amaç nüfusu temsil eden örneklem alınabilmesidir (Erdoğan, 2003:167). “Araştırma sonucu elde edilecek bulguların genellenebileceği evrenden alınan, onu tüm olarak temsil eden, üzerinde çalışılabilecek daha az sayıda birey ve objelerin tümü” (Aziz, 1990:24) olarak tanımlanan *örneklem* bir dizi işlem sonucunda oluşturulmaktadır. Bu işlemler sırasında örneklem büyüklüğü dışında, örnekleme dahil edilenlerin nasıl seçildiği ve örneklem temsil yeteneği önem kazanmaktadır. Pratikte nasıl bir örneklem alınacağı ise çalışmanın amacına ve eldeki malzemenin mahiyetine bağlıdır (Duverger, 2002:142).

Örneklem oluşturulma sürecinde, nicel/nitel araştırma ayrımına büyük oranda denk düşen iki tür örnekleme tekniğinin varlığından söz edilmektedir: Olasılıkçı (rastlantısal) ve Olasılıkçı olmayan örnekleme. Çalışmanın amacı belirli bir konu ya da dönemin analizi değil,

genel bir eğilim saptama ve araştırma nüfusuna genelleştirilebilecek en uygun örneklemin oluşturulması olduğundan araştırmada *olasılıkçı (rastlantısal) örnekleme tekniği* benimsenmiştir. Ancak örneklem çerçevesi iki genel kategori altında toplanmış 18 farklı köşe yazarı tarafından yazılan 3798 köşe yazısından oluştuğundan örneklem seçiminde bu heterojen yapının da dikkate alınması gereği ortaya çıkmıştır.

Nüfus içinde yer alan alt gruplardaki dağılım önem taşıdığından olasılıklı örneklem alma yöntemlerinden basit rastlantı örnekleme (simple random sampling) yerine nüfusun önce homojen alt gruplara ayrılmasına ve sonrasında rastlantılı örneklem alınmasına dayanan *kademeli (tabakalı) rastlantısal örnekleme* tercih edilmiştir. Geray’a göre “toplam nüfusu temsil etmek yanında kendi içinde türdeş olan alt kümelerin de temsilini sağlamak ve alt kümeler konusunda da çözümleme yapabilmek için bu tekniği kullanmak zorunludur” (2004:96). Böylelikle örneklem çerçevesinin heterojen yapısından kaynaklanan sorunlarla karşılaşılması ve temsil yeteneği daha yüksek bir örneklemin oluşturulması amaçlanmıştır.

Tabakalı rastlantısal örneklem yönteminin kullanılabilmesi için örneklem çerçevesinin tabakalara (katmanlara) ayrılabilir yapıda olması gerekmektedir (Aziz, 1990:47). Duverger’in de vurguladığı üzere, kademeli (tabakalı) rastlantısal örneklemin oluşturulabilmesi için her kategori veya tabakanın mümkün olduğu ölçüde homojen, buna karşılık her tabakanın diğerlerinden farklı (heterojen) olmasına ve tabakalar arasındaki sınırın net olmasına dikkat edilmelidir (2002:177-178). Ancak katmanların oluşturulması sadece teknik bir konu olmadığından çalışmanın araştırma sorularının gerektirdiği katmanlaştırmalarla yetinilmelidir.

Araştırmanın soruları doğrultusunda her bir köşe yazarı bir katman olarak tanımlanmış ve 3798 köşe yazısı yazarlara göre sınıflandırılarak 18 ayrı katman oluşturulmuştur. Buna göre örneklem çerçevesi içinde yer alan köşe yazıları köşe yazarlarına göre ayrılmış ve her biri kendi içinde tarih sırasına göre sıralanmış olarak 18 adet ayrı excel dosyası haline getirilmiştir:

Katmanlı rastlantısal örnekleme katmanlardan aynı oranda örneklem alınabileceği gibi farklı oranlarda seçim yapılarak örneklem oluşturmak da mümkündür. Her kategorideki oranın örneklem çerçevesi oranlarına mümkün olduğunca yakın olmasını sağlamak üzere çalışmada “*orantısal katmanlaştırılmış (tabakalaşmış) rastlantısal örnekleme*” kullanılmıştır.¹⁴⁰ Belirlenen oranın uygulanması aşamasında sistemli rastlantısal örneklem alma yönteminden faydalanılmış, tarih sırasına göre numaralanan örneklem çerçevesini oluşturan her bir katman (köşe yazarı) için aynı seçme aralığı (6) belirlenmiştir.

Tablo 3 – Örneklemin Oluşturulması

No	Tarih	Yazar Adı	Yazı Başlığı	
1	01.01.2000	Bekir COŞKUN	Hazine nerede?..	Seçilen Yazı
2	02.01.2000	Bekir COŞKUN	Tele-kuduz...	X
3	04.01.2000	Bekir COŞKUN	Kıyamet nasıl kopmadı?..	X
4	05.01.2000	Bekir COŞKUN	Koş Baba koş...	X
5	06.01.2000	Bekir COŞKUN	Uç Türkiye uç...	X
6	07.01.2000	Bekir COŞKUN	Rahmetlinin mektubu...	X
7	08.01.2000	Bekir COŞKUN	Bir kaşık ayran...	Seçilen Yazı
8	09.01.2000	Bekir COŞKUN	Pako'ya mektuplar...	X
9	11.01.2000	Bekir COŞKUN	Öldüren şarkı...	X
...	...	...	...	...

Tablo 4 - Örneklem Çerçevesi ve Örneklem Dağılımı (Yazarlara göre)

Yazarın Genel Alanı	Örneklem Çerçevesi (Toplam Yazı Sayısı)	Yazar Adı	Örneklem (1/6 Yazı Sayısı)
Dış Politika	154	Ferai Tınç	26
Dış Politika	186	Hadi Uluengin	31
Dış Politika	102	İlter Türkmen	17
Dış Politika	148	Zeynep Atikkan	25
Güncel / Serbest	276	Enis Berberoğlu	46
Güncel / Serbest	286	Oktay Ekşi	48
Güncel / Serbest	288	Bekir Coşkun	48
Güncel / Serbest	199	Cüneyt Ülsever	34
Güncel / Serbest	295	Emin Çölaşan	50
Güncel / Serbest	288	Ertuğrul Özkök	48
Güncel / Serbest	298	Fatih Altaylı	50
Güncel / Serbest	153	İsmet Solak	26
Güncel / Serbest	157	Kurthan Fişek	27
Güncel / Serbest	151	Muammer Sarıkaya	26
Güncel / Serbest	207	Mümtaz Soysal	35
Güncel / Serbest	149	Sedat Ergin	25
Güncel / Serbest	254	Serdar Turgut	43

¹⁴⁰ Birden fazla olasılıkçı örnekleme yöntemi birleştirilerek kullanıldığında bu yönteme çok aşamalı örnekleme yöntemi denmektedir (Geray, 2004:98; Erdoğan, 2003:175).

Güncel / Serbest	207	Tufan Türenç	35
Toplam	3798		640
Yazarın Genel Alanı	Örneklem Çerçevesi (Yazı Sayısı)	Köşe Yazarı Sayısı	Örneklem (1/6 Yazı Sayısı)
Güncel / Serbest	3208	14 Köşe yazarı	541
Dış Politika	590	4 Köşe yazarı	99
Toplam	3798	18 Köşe yazarı	640

Örnekleme giren kimselerin nasıl seçildiği yanında örneklemle ilgili diğer ana sorun örneklem temsiliyet yeteneğinin nasıl ölçüldüğüdür (Duverger, 2002:169). Örneklem temsiliyet yeteneği denildiğinde ilk akla gelen örneklem büyüklüğü olmaktadır. Sayısal büyüklük, her zaman güvenilirliğin garantisi olmadığından araştırmada örneklem alınırken temsiliyet yeterliliğini bozmayacak en küçük sayının alınması tercih edilmiştir (Aziz, 1990:51). Diğer taraftan örneklemde elde edilen sonuçların araştırma nüfusuna genellenebilmesi için örneklem temsiliyet gücünün yanında büyüklüğünün de belli bir eşiğin üzerinde olması gerekmektedir (Duverger, 2002:178). Zaman içinde örneklem büyüklüğünün çeşitli güven düzeylerinde ve güven aralıklarında en az ne olması gerektiğine yönelik bir tablo oluşturulmuştur (Erdoğan, 2003:440). Yüzde olarak belirtilen güven düzeyi, elde ettiğimiz sonuçların yüz kere yoklama yapıldığında kaçının gerçek nüfusu vereceğini güven aralığı ise gerçek nüfusun hangi aralıkta olduğunu göstermektedir. Bunlar birlikte değerlendirildiğinde, bir yoklamanın genelleme yapmak istediği çalışma nüfusunu ne kadar temsil edebileceği anlaşılır (Geray, 2004:99). Araştırma nüfusu 3798, örneklemi 640 olan araştırmanın ($p=.5$) yüzde 90 güven düzeyinde yüzde 3 güven aralığına, yüzde 95 güven düzeyinde yüzde 3,5 güven aralığına, yüzde 99 güven düzeyinde ise yüzde 4,6 güven aralığına sahip olduğu hesaplanmıştır ([http:// www.pearsonncs.com/research/sample-calc.htm](http://www.pearsonncs.com/research/sample-calc.htm)).

Araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği nitel ya da nicel araştırmanın temsiliyet yeteneğini ve başarısını etkileyen temel ölçütler arasında olduğundan güven düzeyi ve aralığı önem kazanmaktadır. Tanım olarak güvenilirlik (reliability) aynı prosedür izlendiğinde benzer sonuçlara varılması anlamına gelmektedir (Priest, 1996:87). Geçerlilik ise araştırma tasarımının ölçmek istediğini ölçüp ölçemediği ile ilgilidir (Erdoğan, 2003:243). İçsel geçerlilik bir ölçümün temsiliyet ettiği yapıyı ve kavramları tutarlı olarak elde edip edemediği, dışsal geçerlilik ortaya çıkan sonucun dış dünyaya ne kadar genelleneceği ile ilgilidir (Geray, 2004:55-58). Buna göre güvenilir ve geçerli bir araştırma gerçekleştirmek üzere araştırma sorularından örnekleme mantıksal bir zincir oluşturulmuş (*Bkz. Ek-3*) ve bu zincirin son halkası olarak güvenilirliği ve geçerliliği yüksek teknikler seçilmiştir.

3.2. Kullanılan teknikler

Bir araştırmada anlam çıkarmada veya sonuca varmada kullanılan nicelikler, olaylar, kanıtlar veya sayı kümeleri *veri*, bu verilerin işlenmesi, ampirik araştırma tekniklerinin kullanılmasından sonra ortaya çıkan bilgiler ise *bulgu* olarak tanımlanmaktadır (Aziz, 1990:20). Medya içeriğinin kendisi araştırma konusu olduğunda içerik analizi (nitel ya da nicel) mantıksal bir seçim olarak karşımıza çıkmaktadır (Priest, 1996:83). İçerik analizi tekniğinin geçmiş kullanımları ve tanımı bu tercihi destekler niteliktedir.¹⁴¹

Temelde yazılı, sözlü, görüntülü veya kaydedilmiş belgelerin incelenmesine dayanan içerik analizi, içeriklerin temel özelliklerinin nicel olarak betimlenmesi amacıyla geliştirilmiş bir tekniktir. Yapılan çeşitli tanımlar birlikte düşünüldüğünde içerik analizinin, nicel betimlemeye (nicel istatistik) ve açık içeriğin çözümlenmesine dayalı, nesnel, sistematik bir teknik olduğu görülmektedir (Geray, 2004:134).¹⁴² Bu özellikleri nedeniyle araştırmada tercih edilen içerik analizi tekniğinin uygulanabilmesi için çalışmanın araştırma soruları doğrultusunda öncelikle çözümleme (inceleme) biriminin ve kategorilerinin belirlenmesi gerekmektedir.

3.2.1. Çözümleme Birim ve Kategorileri

Birimleştirme, birimlerin tanımlanması, sınırların ayrılması ve sonraki çözümleme için kimlik kazandırılması ile ilgilidir. Buna göre görgül (ampirik) gerçekler, araştırmanın amaçlarına ve bunlara uygun olarak alınan gözlem tekniğinin bir fonksiyonu olarak da tanımlanabilir (Aziz, 1990:112). Araştırmanın gerçekleştirileceği, sayma işlemlerinin yapılacağı birimler *çözümleme birimi* olarak tanımlanmaktadır. İçerik analizi tekniğinde gramatik birimler (sözcükler, cümleler, paragraflar) analiz edilebileceği gibi gramatik olmayan birimler de (tüm olarak belgeler ya da belgelerin belirli kısımları) analiz birimi olarak belirlenebilmektedir (Duverger, 2002:151). Çalışmanın araştırma soruları doğrultusunda ve örnekleme sürecinde dikkat edilen değerlendirmeler uyarınca araştırmada her bir köşe yazısı *çözümleme birimi* olarak belirlenmiştir.

¹⁴¹ Türkiye’de en eski içerik çözümlemesi bugünkü tekniklerin bir kısmının kullanılarak yapıldığı *Hürriyet* ile ilgili çözümlemedir. Fransız araştırmacı Jacques Kayser tarafından 1951 Mart ayında 17 ülke gazetesinin bir haftalık yayınları alınarak karşılaştırmalı olarak yapılan bu araştırmada Türkiye’yi temsilen *Hürriyet* alınmıştır (Aziz, 1990:120). İlk çözümlemelerde kullanımı 1920’lere dayanan tekniğin ayrıntılı tarihçesi için Bkz. Aziz (1988). “Kitle İletişiminde İçerik Çözümlemesi”. *A.Ü. Basın Yayın Yüksekokulu Yıllığı* 1986-1987: Ankara, s.39-55.

¹⁴² İçerik analizi Nachmias’a göre, sistemli ve nesnel bir şekilde mesajların özelliklerini belirleyerek çıkarsama yapma tekniği, Borg’a göre ise bir iletişimin ifade edilmiş içeriğini nesnel, sistemli ve nicel betimleme için yapılandırılmış bir araştırma tekniğidir (aktaran Erdoğan, 2003:197). İletişimin açık içeriğinin nicel betimlemesi için kullanılan sistematik ve nesnel bir araştırma tekniğidir (Gunter’den aktaran Geray, 2004:134). İletişimin açıklanan içeriğinin yansız, dizgeli

Araştırmanın her bir çözümleme biriminde (köşe yazısında) yer alan ve sonsuz sayıda çeşitlilik gösteren kategoriler çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Duverger, belgelerin kendilerinden söz etmekte oldukları çeşitli ‘eyleyenleri’ bu tür kategorilere örnek olarak gösterirken araştırmada sadece *eyleyenler* üzerinde durulmamıştır (2002:159). Duverger’in köken kategorileri olarak tanımladığı *kurumlar* ve *yazılı kaynaklar* dışında *çoğul gruplar/kurumlar* da çözümleme kategorileri arasına dahil edilmiştir. Buna göre çalışma kapsamında her bir çözümleme birimi (köşe yazısı) birbirini dışlayacak şekilde oluşturulan dört *çözümleme kategorisine* göre analiz edilmiştir¹⁴³.

Bu dört kategori, 1) Eyleyen (Örn: Bülent Ecevit), 2) Kurum (Örn: MİT), 3) Çoğul grup ya da kurum (Örn: Milletvekilleri, Cezaevleri) ve 4) Yazılı kaynak(lar) (Örn: 312. madde, gazete haberleri). Çözümleme kategorilerine göre hazırlanan dört farklı soru formu, 640 köşe yazısında tespit edilen ve özellikleri itibarıyla dört tür çözümleme kategorisinden sadece birine dahil edilen toplam 5467 birime uygulanmış ve 4 farklı çözümleme kategorisinde toplam 5467 soru formu elde edilmiştir. Soru formlarının cümlecik, sözcük ya da paragraflara değil, belirtilen kategoriler çerçevesinde tanımlanan birimlere uygulanması çalışmanın araştırma sorularının tanımlayıcı/betimleyici sorular olmasının sonucudur.

(sistematik) sayısal tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir (Bernard Berelson’dan aktaran Aziz, 1990:107).

¹⁴³ Bu süreçte aynı yazıda birden fazla kez yer alan bir birim değerlendirmeye sadece bir kez alınmıştır. Bir kurumda çalışan bir eyleyenin yazdığı yazı/belge (Örn: *Radikal*’de Tuncay Özkan tarafından yapılan haber) sadece *yazılı kaynak* olarak kodlanmıştır. Benzer şekilde bir kurumda çalışan aktörün adı belirtildiği durumlarda (Örn: *Radikal*’den Tuncay Özkan) birim sadece *eyleyen* olarak değerlendirilmiştir. Özetle her bir birimin çözümleme kategorisi belirlenirken yazılı kaynak-eyleyen-kurum hiyerarşik sıralaması esas alınmıştır. Yazara yollanan mektup vb. içinde varolan birimler ise değerlendirmeye alınmamıştır. Çözümleme birimlerinde (köşe yazılarında) belirlenen ve çözüm kategorilerinden birine (eyleyen, çoğul grup/kurum, kurum, yazılı kaynak) dahil olabilecek özellikleri taşıyan her unsur araştırmada *birim* olarak adlandırılmıştır (Bkz. Tablo- 5).

Tablo 5 – Çözümleme Kategorilerine Göre Birimlerin Tespit Edilmesi

19.01.2000 Oktay Ekşi Hürriyet Korunmasına büyümezdi... Hizbullah örgütünün uzun süre merkezi olan Diyarbakır ilimizin valisi Cemil Serhadlı'nın, son Hizbullah operasyonu hakkında: “İstanbul'daki operasyon ve çatışma, örgütün ne boyuta ulaştığını tüm Türkiye'ye gösterdi” dediği bildiriliyor. Oysa Hizbullah örgütünün ne boyuta ulaştığı bilinmeyen bir şey değildi. Hatta Aralık 1992'de yani Emniyet Genel Müdürü Yılmaz Ergun zamanında, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan “Hizbullah Örgütleri” isimli raporu ciddiyle okumuş olsalardı, ülkemizi yönetirken tafrasından geçilmeyen büyüklerimiz de bu örgütün ne kadar ciddi bir tehlike teşkil ettiğini öğrenirlerdi. Nitekim o raporda: “(...) <i>Hizbullah isimli illegal örgütlenme 1988 yılından itibaren faaliyette bulunmaktadır. Ancak 1991 yılının sonlarına doğru silahlı eylemlere girdiği anlaşılmaktadır. 1988-1991 yılları arasında faaliyette bulunmasına rağmen çalışmalarını gizleyebilmeleri dikkat çekici bir durumdur. (...)</i>” deniyordu. Deniyordu ama Hizbullah'ın o sırada daha çok Güneydoğu'daki PKK mensuplarını öldürdüğünü dikkate alan yetkili ve akıllı (!) yöneticilerimiz Hizbullah'a göz yummayı tercih ediyorlardı. Hatta Hizbullahçılar'a sadece göz yumulmadığı, onlara “devletin belirli resmi kamplarında zaman zaman eğitim verildiği” de ileri sürüldü (4 Temmuz 1999 Radikal). Bu iddianın sahibi gazeteci Tuncay Özkan “Van'ın Gercüş İlçesi Çiçekli, Seki ve Gönüllü köylerinde bulunan kamplarda Hizbullahçılar'ın (devlet eliyle) eğitildiğini” yazdı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün raporunda görülen “Hayret! Nasıl da gizli kalmışlar?” sorusunun yanıtını şöyle verdi: “Hizbullah örgütü bu yüzden uzun yıllar gizlenmiştir.” Görüldüğü gibi ortada yine sevgili devletimizi yöneten ‘büyükbaş’ların sebep olduğu bir durum var. Bu ihmalin sonucu olarak Hizbullah'ın 20 bin militanlık bir güce ulaştığı çeşitli vesilelerle yetkililer tarafından ifade edildi. Nitekim Türkiye Devleti Hizbullah denen cinayet şebekesiyle mücadeleyle, bu örgüt PKK ile uzlaşıp da...	Kurum: (Bahsedilen) Eyleyen: (İfadeleri yazıda kaynak olarak kullanıldığından kaynak/bahsedilen ayrımında <i>kaynak</i> olarak kodlanmıştır. Eyleyen: (Bahsedilen) Kaynak: (Kurum kaynağı hazırlayan olarak değerlendirildiğinden ayrıca kodlama yapılmamıştır. Yazılarda yer alan (mektup vs.) alıntılardaki birimler değerlendirilme alınmamıştır. Grup: (çoğul eyleyen ya da kurum) Grup: (çoğul eyleyen ya da kurum) Grup: (çoğul eyleyen ya da kurum) Kaynak: (Kurum ve eyleyen kaynağı hazırlayan olarak değerlendirildiğinden ayrıca kodlama yapılmamıştır. . Tekrar Eden Unsurlar (Aynı ya da benzer birim aynı yazıda birden fazla kullanıldığında yalnızca bir kez kodlanmıştır. Kurum: (Bahsedilen)
ACIKLAMA: Yazıya kaynaklık eden, ifadeleri yazının oluşumuna doğrudan katkıda bulunan eyleyen, kurum ve çoğul gruplar/kurumlar ile yazıda yalnızca adı geçenler arasındaki ayrımı vurgulamak üzere bu üç çözümleme kategorisindeki birimler soru formları aracılığıyla <i>kaynak</i> ve <i>bahsedilen</i> olarak ikili bir ayrıma tâbi tutulmuştur.	

3.2.2. Soru Formları

Sormaca (anket) özelliklerini taşıyan soru formunun farkı örnekleme ile seçilmiş verilere kodlayıcı tarafından sorulan ve yine cevapları kodlayıcı tarafından gözlemlenerek işaretlenen sorulardan oluşmasıdır (Aziz, 1990:117). Buna göre öncelikle her bir çözümleme kategorisi için (eyleyen, kurum, çoğul grup/kurum, yazılı kaynak) ayrı ayrı hazırlanan ve toplam 132 sorudan oluşan dört farklı *soru formu* hazırlanmıştır (Bkz. Ek 4-7).

Berelson, içerik analizinin başarılı olmasının veya başarısızlığa uğramasının içerik analizi işlemindeki kategorilere bağlı olduğunu belirtmektedir (Duverger, 2002:153). Buna göre soru formları hazırlanmadan önce örnekleme yer alan tüm çözümleme birimleri (640 köşe yazısı) birkaç kez okunarak içerik analizi sırasında sorulacak soruların olası yanıtları soruların şıklarına konmuştur. Ancak bir soru formu üzerinde herşeyi kodlamak mümkün olmadığından bazı kodlamaların yanıtlar verildikten sonra yapılması tercih edilmiştir. Yanıtlar arasında yer almayan ancak uygulama aşamasında karşılaşılan farklı yanıtlar yeni şıklar olarak soru formlarına eklenmiştir.

Soru formları hazırlanırken birimleştirme ile birlikte kavramsallaştırmanın çok iyi yapılması, araştırmada kullanılan kavramların ne anlama geldiğinin o içerik içerisinde tanımlanması gerekmektedir (Aziz, 1990:118). Araştırma ağırlıklı olarak açık, nicel verilerin toplanmasına dayandığından ve kullanılan kavramların büyük çoğunluğu yoruma açık olmadığından soru formlarını uygulayanın öznel müdahalelerine imkan tanımamaktadır. Sorularda yer almayan ancak bu nicel verilerin bulgular bölümünde değerlendirilmesi aşamasında kullanılan seçkinlik, habitus, simgesel şiddet gibi kavramlar çalışmanın kuramsal bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Görece daha nitel kavramlara dayalı olarak oluşturulan ya da farklı değerlendirmelere konu olabilecek az sayıdaki soruya verilen yanıtlara ilişkin bulguların değerlendirilmesi aşamasında ise örnekler verilmesi yoluna gidilmiştir. Diğer taraftan soru formlarının kodlanması sırasında sorularda kullanılan kavramların farklı yorumlanmasından kaynaklanabilecek sorunların en aza indirgenmesi amacıyla soru formları tek bir uygulayıcı tarafından kodlanmıştır.

Soru formlarında yer alan az sayıdaki soru önceden hiçbir kodlama yapılmadan açık uçlu olarak hazırlanmıştır (Örn: Yabancı eyleyenin adı nedir?). Bu tür sorulara verilen yanıtlarının değerlendirmeye uygun hale getirilebilmesi için çalışmanın amacıyla uyumlu ek sorular ve kategoriler sonradan oluşturulmuştur. Soru formlarına eklenen bu sorular nedeniyle toplam soru sayısı 12 soru artmış, ancak bunlar ek sorular (örneğin soru ek105) olarak numaralandırılmıştır. İlgili yanıtlar için sonradan oluşturulan bu kategorilere ilişkin dört ayrı liste ise *Ekler* bölümünde tablo halinde sunulmuştur (Bkz. Ek 8-10).

Uygulama aşamasına geçmeden önce soru formlarıyla *ön sınama* uygulaması gerçekleştirilmiştir. Ön sınama uygulaması örnekleme giren yanıtlayıcılara gidilmeden önce daha küçük bir kesime uygulanarak soruların işleyip işlemediğinin anlaşılmasına çalışılmasıdır. Pilot uygulama olarak da tanımlanan bu yöntemle örneklemin küçük bir bölümü üzerinde sorular uygulanmakta ve gerekirse soruların yeniden değerlendirilmesi yoluna gidilmektedir (Geray, 2004:128). Buna göre soru formları Oktay Ekşi ve Emin Çölaşan'ın köşe yazıları üzerinde uygulanmış ve soruların bir kısmının eksik hazırlandığı, bir kısmının ise kodlamaya uygun olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle altı soru (36,49,58,86,95,104) soru formlarında yanıtlanmamış ve bulgular bölümünde değerlendirmeye alınmamıştır.

3.2.3. Uygulama

Çözümleme birimlerinde (köşe yazısı) yer alan ve çözümleme kategorilerinden (eyleyen, kurum, çoğul grup/kurum ya da yazılı kaynak) birine dahil edilen 5467 birim tespit edilmiştir. Ardından da 4 tür soru formunda (eyleyen, kurum, çoğul grup/kurum, yazılı kaynak) yer alan toplam 132 (ek sorularla birlikte 144) tespit edilen birimlere uygulanmıştır.

Tablo 6 – Soru formlarının türlerine göre dağılımları

Soru Numaraları			Soru Formunun ve Uygulandığı Birimin Türü
Kodlama Soruları	Zorunlu Sorular	Seçmeli Birim Soruları	
0-4	5-20	21-66	Eyleyen (birimler) Soru Formu
0-4	5-20	67-100	Kurum (birimler) Soru Formu
0-4	5-20	101-112	Çoğul grup/kurum (birimler) Soru Formu
0-4	-	113-132	Kaynak (birimler) Soru Formu

Soru formlarının ilk dört sorusu birimin kodlanmasına ilişkindir. Buna göre bu sorularla her birimin kategorisi belirlenmekte, her birime köşe yazarının adını ve köşe yazısının tarihini gösteren altı numaralı bir kod verilmekte¹⁴⁴ ve birimin yazıda kaynak ya da bahsedilen olarak kullanıldığı saptanmaktadır.¹⁴⁵ Soru formlarındaki 5-20 arası sorular eyleyen, kurum ve çoğul birimlerin üçüne ortak olarak sorulmuş¹⁴⁶ ve bu soruların tümü 5467 birimin her biri için zorunlu olarak yanıtlanmıştır. Bu soruların yanıtlanması sonrasında

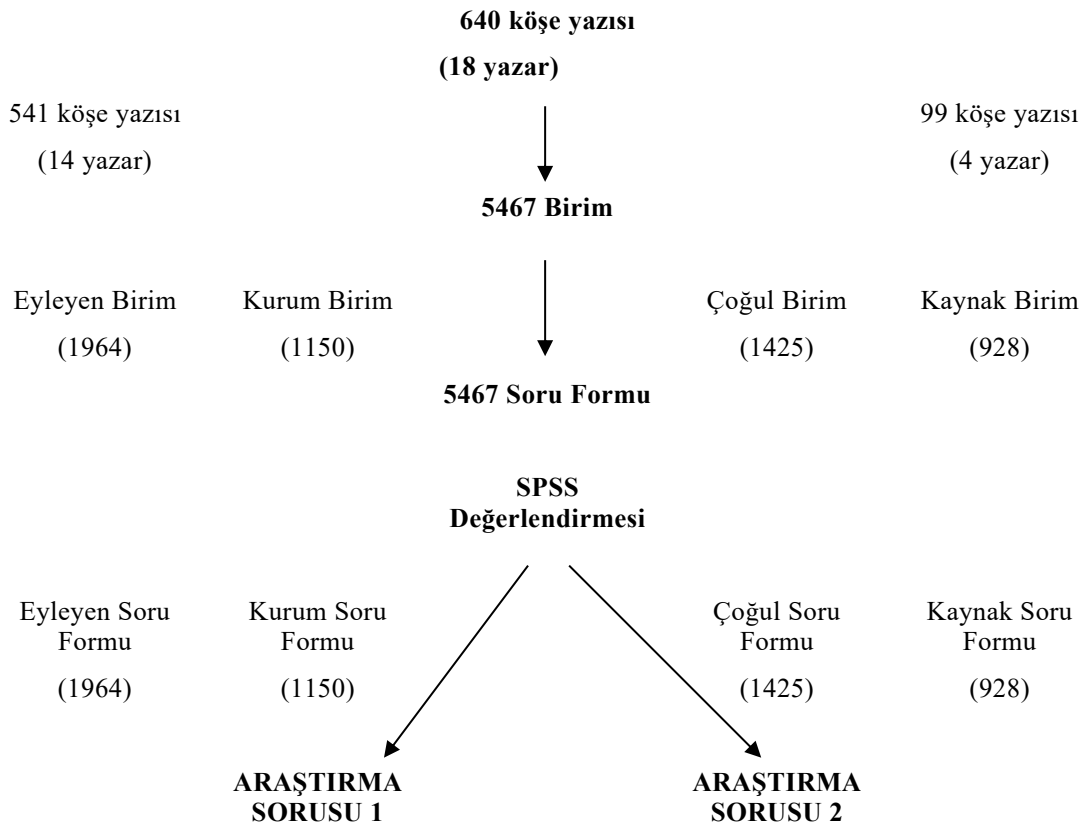
¹⁴⁴ Her köşe yazarına bir kod verilmiştir (Örn. Oktay Ekşi=20). Buna göre 20-2306 olarak kodlanan bir birim Oktay Ekşi'nin 23 Haziran 2000 tarihli yazısında yer almaktadır. Nitel örnekler verilirken bu kodlamadan faydalanılmıştır.

¹⁴⁵ Her birim yazıda yer alışı biçimine göre iki temel gruba ayrılmıştır. Yazarın yazısında adı geçen, kaynak olarak kullanılmamakla birlikte yazarın adını kullandıkları bahsedilen olarak değerlendirilmiştir. Yazarın yazısında sözleri kullanılan, yaklaşımı yazıya doğrudan yansıyan, kendisinden alıntı yapılanlar ise kaynak olarak değerlendirilmiştir.

¹⁴⁶ Kaynak birimlerin ise bu soruların yalnızca beş tanesi farklı soru numaraları ile sorulmuştur.

seçmeli birim sorularına geçilmiştir. Birimin türüne göre bu soru gruplarından uygun olan bir tanesindeki sorular yanıtlanmıştır (Örn. Birim kurum ise 20. sorudan sonra yalnızca 67-100 arası sorulardan oluşan Kurum Soru Formu yanıtlanmıştır). Bu sorular aynı zamanda seçmeli olarak adlandırılmıştır çünkü bu soruların sadece birimlerin özelliklerine uygun olanları yanıtlanmış, diğerleri ise yanıtsız bırakılmıştır (Örn: Eyleyen Bakan ise üyesi olduğu partiye ilişkin sorular yanıtlanmış, sivil toplum örgütü üyelerine sorulması gereken sorular boş bırakılmıştır).

Tablo 7 – Soru Formlarının Değerlendirilmesi

Soru formları 5467 birime uygulanmış, elde edilen veriler hazırlanan SPSS dosyasına kaydedilmiş ve SPSS programında değerlendirilmiştir. Araştırma tanımlayıcı ve ölçekler de ağırlıklı olarak nominal (isimsel) ölçekler olduğundan istatistiksel yöntem olarak tanımlayıcı istatistik kullanılmış (Erdoğan, 2003:241), frekanslar ve ortalamalarla çalışılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda ortaya çıkan tablolar, her biri çalışmanın bir araştırma sorusuna denk düşecek şekilde iki başlık altında toplanmıştır. Tabloların nitel örneklerle birlikte sunumu bir sonraki alt bölüm olan *Bulgular*'da yer almaktadır.

Köşe Yazılarının Çözümlemesi

Hazırlanan soru formlarının sonuçları, çalışmanın araştırma soruları doğrultusunda iki ana başlık altında toplanmaktadır. Araştırma sorularının temel eksenlerinin kısaltılarak başlık haline getirilmesinden hareketle oluşturulan bu iki ana başlık şunlardır:

- ❑ Seçkinlerin Egemenliği
- ❑ Simgesel Güç, Şiddet ve Medya İçine Kapanma

Bulgular arasında ilk olarak, köşe yazarlarının seçkin eyleyen ve kurumlar hakkında yazdıklarını, onların sözlerini kullandıklarını ortaya koymak üzere hazırlanan araştırma sorusuna (alt sorularıyla birlikte) yanıt aramak üzere soru formlarının ilgili soruları tablolar halinde değerlendirilmektedir. Kuramsal bölümlerde yapılan tartışmalar doğrultusunda seçkin olarak tanımlanan eyleyen ve kurumların köşe yazılarındaki egemenliği bu tablolar aracılığıyla sorgulanmaktadır.

İkinci olarak köşe yazarlarının simgesel seçkinliğini ve bunun sonuçlarını sorgulayan sorulara ilişkin tablolara yer verilmektedir. Buna göre ikinci araştırma sorusuyla (alt sorularıyla birlikte) bir yandan köşe yazarlarının *simgesel seçkin* olarak tanımlanmasının nedenleri tartışılırken diğer yandan da *simgesel güç* ve *simgesel şiddet*in varlığı araştırılmaktadır. Bu süreçte köşe yazarlarının simgesel seçkinliği verili olarak değerlendirilmemekte, *özgöndergesellik* (self-referentiality) gibi köşe yazarlarına ilişkin saptanan özelliklere de yer verilmektedir. Köşe yazarlarının merkezinde kendilerini yer aldığı gazetecilik alanına kapanmalarına ilişkin değerlendirmeler ve saptanan özellikler köşe yazılarından örneklerle somutlaştırılmaktadır.

Araştırma sorularının tablolar eşliğinde belirtilen sırayla yanıtlanmaya çalışılmasından önce, birimlere sorulan temel sorulara verilen yanıtlardan elde edilen tablolardan oluşturulan çerçeve ise *Genel Bulgular* başlığı altında yorumlanmaktadır. Okuma kolaylığı sağlayacağı düşüncesiyle büyük ve ayrıntılı tablolara çalışmanın *Ekler* bölümünde yer verilmekte, önemli görülen bazı tablolarınsa metinleştirilmiş hallerinin kullanılması tercih edilmektedir. Ayrıca tablolarda ortaya çıkan sonuçları somutlaştırmak üzere köşe yazılarından örnekler verilerek salt nicel sonuçlara dayalı bir anlatımın sakıncalarından kaçınılması amaçlanmaktadır. İlk araştırma sorusu (*Seçkinlerin Egemenliği*) ağırlıklı olarak sayısal değerlendirmelere dayanması nedeniyle örneklere bu araştırma sorusuna dair yapılan *değerlendirme* bölümünde yer verilmektedir. Daha nitel bir değerlendirmeye dayanan ikinci araştırma sorusu için (*Simgesel Seçkinlik, Güç ve Şiddet*) örnekler, tabloların ardından metin içinde verilmekte, daha sonra da bu araştırma sorusuna dair toplu bir *değerlendirme* yapılmaktadır.

3.3. Genel Bulgular

Örnekleme oluşturan 640 köşe yazısında saptanan 5467 birimden her birine soru formu türlerinden (eyleyen, kurum, çoğul, kaynak soru formlarından) unsurun türüne göre yalnızca biri uygulanmış ve sonuçta dört farklı soru formu türünden toplam 5467 soru formu elde edilmiştir. Bu birimler (soru formları) yazarların alanlarına göre farklı oranlarda dağılmaktadır.

Tablo 8 - Birimlerin yazarların alanlarına göre genel dağılımı

Yazarın Genel Alanı	Yazı Sayısı	Köşe yazarı sayısı	Yazar başına yazı sayısı	Birim sayısı	Yazı başına birim sayısı	Sözcük sayısı
Güncel / Serbest	541	14 Köşe yazarı	38,65	4666	8,62	233.212
Dış Politika	99	4 Köşe yazarı	24,75	801	8,09	43.890
Toplam	640	18 Köşe yazarı		5467		277.102
Ortalama			35,5		8,54	430

Her iki alanda yazan köşe yazarlarının her bir yazısında ortalama 430 sözcük kullandıkları görülmektedir. Köşe yazarlarının kullandıkları her 100 sözcükten ikisi çalışmada birim olarak kategorize edilenlerden oluşmuş ve buna göre her bir köşe yazısındaki ortalama 8-9 birim değerlendirmeye alınmıştır.

Köşe yazarı başına düşen ortalama yazı sayısına bakıldığında güncel konularda yazan köşe yazarlarının ortalamasının (38,65) dış politika köşe yazarlarına göre (24,75) oldukça fazla olduğu, güncel yazarların çok daha sık yazdıkları anlaşılmaktadır. Değerlendirmeye alınan birimlerin dağılımına bakıldığında ise güncel konularda yazan köşe yazarlarında birim sayısı, dış politika yazarlarından oransal olarak az miktar da olsa fazla çıkmıştır. Köşe yazılarındaki toplam 5467 birimin dört tür içindeki dağılımları da homojen gerçekleşmemiştir.

Tablo 9 – Birimlerin (soru formlarının) türlerine göre genel dağılımı (soru 2)

Birim Türü	Eyleyen	Kurum	Çoğul	Kaynak	Toplam
Birim Sayısı	1964	1150	1425	928	5467
Birim Sayısı %	35,93	21,03	26,07	16,97	100
Yazı Başına Düşen Birim	3,06	1,8	2,22	1,45	8,54

Birimlerin türlerine göre dağılımından da anlaşıldığı üzere köşe yazılarında ağırlıklı olarak eyleyenlere yer verilmekte bunu çoğul gruplar ve kurumlar izlerken kullanılan yazılı kaynak sayısının görece az olduğu görülmektedir. Köşe yazısı başına ortalama 3 eyleyen

birim düşerken kaynak sayısının bunun yarısında kalarak yaklaşık 1,5 olarak ortaya çıkması köşe yazarlarının (resmi ya da özel belgelerden oluşan) yazılı kaynaklardan çok eyleyenlere dayalı bir yazı anlayışına sahip olduklarını göstermektedir. Bu genel tespite karşın gerek toplam birim sayısı açısından gerekse birimlerin türlerine göre dağılımına ilişkin olarak köşe yazarları arasında çeşitli farklılıklar/benzerlikler göze çarpmaktadır.

Tablo 10 - Birimlerin yazarlara göre dağılımı (soru 0-1-2)

Yazarın Adı	Yazı Sayısı		Toplam Birim Sayısı		Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Bekir Coşkun	48	7,5	313	5,7	103	5,2	42	3,7	124	8,7	44	4,7
Cüneyt Ülsever	34	5,3	306	5,6	108	5,5	74	6,4	72	5,1	52	5,6
Emin Çölaşan	50	7,8	503	9,2	132	6,7	118	10	151	11	102	11
Enis Berberoğlu	46	7,2	395	7,2	105	5,3	84	7,3	105	7,4	101	11
Ertuğrul Özkök	48	7,5	386	7,1	143	7,3	64	5,6	102	7,2	77	8,3
Fatih Altaylı	50	7,8	617	11,3	261	13	139	12	133	9,3	84	9,1
İsmet Solak	26	4,1	317	5,8	180	9,2	44	3,8	48	3,4	45	4,8
Kurthan Fişek	31	4,8	175	3,2	64	3,3	35	3,0	45	3,2	31	3,3
Muammer Sarıkaya	17	2,7	278	5,1	116	5,9	77	6,7	52	3,6	33	3,6
Mümtaz Soysal	26	4,1	287	5,3	81	4,1	80	7,0	64	4,5	62	6,7
Oktay Ekşi	27	4,2	382	7,0	151	7,7	67	5,8	80	5,6	84	9,1
Sedat Ergin	26	4,1	198	3,6	68	3,5	65	5,7	33	2,3	32	3,4
Serdar Turgut	35	5,5	271	5,0	81	4,1	32	2,8	103	7,2	55	5,9
Tufan Türeñ	48	7,5	238	4,4	93	4,7	60	5,2	68	4,8	17	1,8
Zeynep Atikkan	25	3,9	230	4,2	67	3,4	41	3,6	97	6,8	25	2,7
Ferai Tınç	26	4,1	202	3,7	82	4,2	45	3,9	49	3,4	26	2,8
Hadi Uluengin	31	4,8	214	3,9	82	4,2	36	3,1	68	4,8	28	3,0
İlter Türkmen	17	2,7	155	2,8	47	2,4	47	4,1	31	2,2	30	3,2
Toplam	640	100	5467	100	1964	100	1150	100	1425	100	928	100
Güncel yazar oranı %		85		86		86		85		83		88
Dış politika yazarı oranı %		15		14		14		15		17		12

Birimlerin yazarlara göre dağılımına bakıldığında ilk göze çarpan nokta yazarların yazı sayıları ile toplam birim sayısı arasındaki oransal farklılıklardır. Bekir Coşkun, Mümtaz

Soysal, Tufan Türe , Ferai Tın  gibi yazarlar yazı sayılarına oranla az sayıda birim kullanırken Emin Çölaşan, Fatih Altaylı, İsmet Solak, Muammer Sarıkaya, Oktay Ekşi'nin bol miktarda birime yazılarında yer verdikleri görülmektedir. Bu rakamlara dayalı olarak, az birim kullananların diğerlerine oranla daha çok olaylara, kavramsal konulara ağırlık verdiklerini söylemek mümkündür.

Diğer taraftan yazarların kullandıkları birimlerin türlerine göre dağılımları da homojen bir dağılım göstermemektedir. Köşe yazarlarının kullandıkları birimlere ilişkin yukarıda belirtilen ortalama rakamlara karşın, toplam birim sayısının birim türleri arasındaki dağılımında, köşe yazarları arasında önemli farklılıklar olabildiği görülmektedir. Örneğin Emin Çölaşan, Enis Berberoğlu ve Oktay Ekşi'nin eyleyenlerden çok diğer birimlere özellikle de kaynak kullanımına ağırlık verdikleri, İsmet Solak'ın da ağırlıklı olarak eyleyenlere dayalı yazılar yazd ı anlaşılmaktadır. Kurum bazında bakıldığında Bekir Coşkun, Serdar Turgut ve Ertuğrul   zk k' n oransal olarak kurumlara en az yer veren yazarlar oldukları görülmektedir. Gazetenin Ankara'daki gelişmeleri takip eden köşe yazarları Sedat Ergin ile gazete dışından yazan Mümtaz Soysal ve dış politika yazarı İlter Türkmen yazılarında kurumlara ağırlıklı yer veren bir yaklaşım içerisindedir. Ankara'daki gelişmeleri takip eden Muammer Sarıkaya ve Fatih Altaylı ise gerek eyleyen gerekse kurum açısından en yüksek orana sahip köşe yazarları olarak öne çıkmaktadır.

Oransal olarak eyleyenlere en az yer veren köşe yazarlarından Enis Berberoğlu, Emin   la an ile Oktay Ekşi ve Mümtaz Soysal en çok kaynak kullanan, metinlere atıf yapan yazarlar olurken Tufan Türenç'in en düşük orana sahip olduğu görülmektedir. Tablodaki oranlara göre yazılarında çoğul gruplara en çok yer veren, onlar hakkında yazan köşe yazarların ise Bekir Coşkun, Zeynep Atikkan, Serdar Turgut oldukları anlaşılmaktadır.

Belirtilen köşe yazarlarının dışında kalan yazarların kullandıkları birimler genel anlamda dengeli dağılmaktadır. Ancak genel dağılımın ortaya konması esas olduğundan, çalışma kapsamında iki farklı dağılım (dengeli/dengesiz) arasında bir tercih yapılmamaktadır. Köşe yazarlarının birim kullanımlarına ilişkin genel eğilimlerinin betimlenmesinin önemi, onların genel yaklaşımlarına ve genel olarak köşe yazarlarına ilişkin ipuçları vermesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre, İsmet Solak ve Tufan Türenç'in eyleyen kullanımını kaynak kullanımına tercih etmeleri eyleyenlere ve kendi düşüncelerine dayalı yazılar ürettiklerini ortaya koyarken Emin   la an'ın eyleyenler dışındaki birimlere daha çok yer vermesi gruplara ve kurumlara ilişkin görüşlerini yansıtmaya öncelik verdiğini göstermektedir.

Serdar Turgut, Bekir Coşkun ve Ertuğrul   zk k' n kurum birimlere görece daha az yer vermesini her tür kuruma daha mesafeli durmaları olarak yorumlamak mümkünse de benzer eğilimlerin her zaman aynı nedenlerden kaynaklanmad ı da akılda tutulmalıdır. Örneğin

Oktay Ekşi'nin kaynak kullanımının fazla çıkması yasalar ve resmi belgelere sıkça başvurmasından kaynaklanırken Enis Berberoğlu'nun kaynakları daha farklı özelliklere sahiptir. Benzer şekilde Sedat Ergin ve Muammer Sarıkaya Ankara'daki kurumları, parlamentoyu, siyasi partileri takip ettikleri için kurum bazında yüksek orana sahip çıkarken Mümtaz Soysal'ın yüksek oranının nedeni kurumlara tanıdığı önceliğe dayanmaktadır. Bu farklılıklara karşın her üç köşe yazarının Ankara'da olması köşe yazarları ile bulundukları mekan arasındaki ilişkinin önemli sonuçları olduğuna işaret etmektedir. Köşe yazarları ile kullandıkları birimler arasındaki ilişkinin önemli boyutlarından birini de birimlerin köşe yazılarında *kaynak/bahsedilen* olarak kullanılıp kullanılmadıkları oluşturmaktadır.

Köşe yazarlarının kullandıkları birimler dört türe ayrılırken her tür de kendi içinde ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. Yazıda sadece adı geçen, kendisinden bahsedilen ya da ifadelerine başvurulmayan birimler “*bahsedilen*”, ifadeleri, düşünceleri doğrudan ya da dolaylı olarak elde edilen ve kullanılan birimler ile yazılı kaynak birimlerin tümü ise “*kaynak*” olarak kodlanmıştır.

Tablo 11 - Birimlerin kaynak/bahsedilen olarak genel dağılımı (soru 3-4)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Bahsedilen / Kaynak										
Bahsedilen Birim	1481	75,4	1066	92,7	1277	89,6	0	0	3824	69,9
Kaynak Birim	483	24,6	84	7,3	148	10,4	928	100	1643	30,1
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	928	100	5467	100

Yazılı kaynakların tümünün kaynak birim olarak değerlendirilmesine karşın bahsedilenler ile kaynaklar arasında oluşan büyük fark, köşe yazarlarının birimlerden bahsetmeyi, onlar hakkında konuşmayı onların sözlerine yer vermeye tercih ettiğini göstermektedir. Bu tercih köşe yazarlarının, birimlerin söz ve düşüncelerini aktaran değil yorumlayan yazılar yazdıklarına ve birimlerin sözlerine oldukça düşük oranlarda yer verdiklerine işaret etmektedir. Ayrıca köşe yazarlarının genel olarak kurumlar ve çoğul gruplar yerine eyleyenleri, oransal olarak, çok daha fazla kaynak olarak kullandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 12 – Birimlerin uyruklarına göre genel dağılımı (soru 26-70-110-115)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak		Toplam	
Birimin Uyrugu	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Türk	1570	80	826	72	1138	80	749	81	4283	79
Yabancı	365	19	151	13	215	15	87	9	818	15
Avrupalı	20	1	106	9	3		59	6	188	3
Uluslararası / Evrensel	9		67	6	2		33	4	111	2
Belirtilmemiş					67	5			67	1
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	928	100	5467	100

Birimlerin uyruklarına göre dağılımlarına bakıldığında toplamda yüzde 80’lik bir oranda Türk birimlere yer veren köşe yazarlarının geri kalan yüzde 20’lik oranda yabancı, Avrupalı ya da evrensel olarak kategorize edilen Türk olmayan birimlere yer verdikleri görülmektedir. Türk birimler arasında kurumların görece daha düşük oranda oldukları, yabancı kurum birimlerin ise görece önemli bir kısmını Avrupalı kurumların oluşturdukları görülmektedir. Avrupalı olarak kategorize edilen birimlerin sadece Avrupa Birliği’ni (AB) temsil eden birimler oldukları dikkate alındığında AB’ye ilişkin tartışma ve gelişmelerin köşe yazılarında kendilerine önemli oranda yer buldukları anlaşılmaktadır.

3.3.1. Değerlendirme

Elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi köşe yazarlarının yazılarını çoğunlukla eyleyenlere ve (daha az olmak üzere) kurumlara dayalı olarak oluşturduklarını, yazılı kaynakları ise görece çok az kullandıklarını ortaya koymaktadır. Bu sonuç, çalışmanın ilk araştırma sorusunda ağırlıklı olarak eyleyenlerin (ve kurumlarının) niteliklerine ayrılmasının yerinde bir tercih olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan köşe yazarlarının birimleri kaynak olarak kullanmak yerine onlardan bahsetmeyi, onlar adına konuşmayı ilişkin genel bir eğilime sahip oldukları görülmektedir. Bu eğilimin nedenleri ve sonuçları ile kullanılan kaynakların niteliği ise ağırlıklı olarak ikinci araştırma sorusu çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Araştırmanın genel bulgularına dayanılarak oluşturulan genel çerçevede iki nokta dikkat çekmektedir. Araştırma sorularının yanıtlanmasına ilişkin tablolara geçmeden önce bu tabloların yorumlanmasında sürekli akılda tutulması gereken bu iki noktanın altının çizilmesi gerekmektedir. Bu noktalardan ilki özellikle çalışmanın ilk araştırma sorusuna ilişkin yapılan değerlendirmelerle ilgilidir. Çalışmanın ilk araştırma sorusuna dair genellemelerde köşe yazarları arasındaki farklılıklar değerlendirme dışı bırakılarak genel eğilimler saptanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle oluşturulan tablolarda köşe yazarlarına göre bir dağılım dikkate alınmayarak tüm köşe yazarlarına dair veriler genel olarak değerlendirilmektedir. Araştırma

sorularının içeriği nedeniyle yapılan bu tercih köşe yazarları arasında unsurların dağılımına ilişkin tablodakine benzer farklılıkların olmadığı ya da bu farklılıkların önemli olmadığı anlamına gelmemektedir.

İkinci önemli nokta ise ikinci araştırma sorusuyla ilgili oluşturulan tablolar değerlendirilirken öne çıkmaktadır. İkinci araştırma sorusuna ilişkin oluşturulan tablolarda, ilk araştırma sorusundan farklı olarak, köşe yazarları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar da dikkate alınmaktadır. Ancak kurumlara ağırlıklı yer veren köşe yazarlarına ilişkin değerlendirmelerde görüldüğü üzere, benzerlikler (ya da farklılıklar) çok çeşitli parametrelerden kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle elde edilen ve ilk araştırma sorusu için genel olarak değerlendirilen verilerin köşe yazarlarına göre dağılımına dayanan bu tablolardaki benzerliklerin ya da farklılıkların önemini abartılı bir şekilde yorumlamaktan kaçınmak gerekmektedir.

Özetle, çalışmanın başında belirtildiği üzere ikili karşıtlıkların her iki ucuna da mesafeli duran bir yaklaşım benimsenmektedir. Böylelikle, Bourdieu'nün sosyologların büyük problemlerinden biri olarak gördüğü “bakışımı iki yanılsamadan, ‘hep böyle olan şey’ yanılsaması ile ‘hiç görülmedik şey’ yanılsamasının birinden birine düşmekten” sakınılmaya çalışılmaktadır (Bourdieu, 2000a:49). Bu nedenle köşe yazarlarına ilişkin genellemeler yapılırken aralarındaki farklılıklar da dikkate alınmakta ve köşe yazarlarının tümüne dair genellemeler “eğilim” olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan köşe yazarları arasında bazı başlıklarda ortaya çıkan farklılıkların abartılmasından ve bu farklılıklara dayalı olarak her bir köşe yazarının kendine has, benzeri olmayan özellikleri olduğu sonucuna varmaktan kaçınılmaktadır.

3.4. Seçkinlerin Egemenliği

Köşe yazarlarının yazılarında 1964 eyleyen, 1150 kurum ve 1425 çoğul birime yer verdikleri görülmektedir¹⁴⁷. Bahsedilen/kaynak ya da olumlu/olumsuz olarak kullanılmış olmalarından bağımsız olarak milyonlarca eyleyen, kurum ve çoğul arasından köşe yazarlarınca seçilmiş olmaları bu birimlerin *seçkin* olarak tanımlanmasının bir boyutunu oluşturmaktadır. Ancak çok büyük bir toplam içinden seçilmiş olmaları önemli olmakla birlikte bu özellikler, onlara toplumsal ölçekte “seçkinlik” atfetmek için tek başına yeterli değildir. Bu nedenle köşe yazılarında “seçkinlerin egemenliği”nden söz edebilmek için bu birimlerin toplumsal uzam içerisinde de “seçkin” olarak adlandırılabilmelerine imkan tanıyacak özelliklere sahip olmaları gerekmektedir.

Köşe yazarlarının toplumsal uzamda güçlü, egemen konumda bulunan ve dar bir kesimi oluşturan seçkinler (siyasal, bürokratik, askeri, kültürel vd.) hakkında yazdıklarına, onların sözlerini kullandıklarına ve onların söylemleri üzerine söylem geliştirdiklerine ilişkin araştırma sorularını yanıtlamak üzere hazırlanan soru formları ilgili eyleyen, kurum ve çoğul unsurlara uygulanmıştır. Türk eyleyen ve kurumlar unsurların oluşturulan 5 temel kategoriye göre dağılımları seçkinlik tartışmalarına ilişkin tüm değerlendirmelerin ilk adımını oluşturmaktadır.

Tablo 13 – Türk¹⁴⁸ eyleyen ve kurumların türlerine göre dağılımı (soru 31-74)

	Eyleyen		Kurum		Toplam	
Türler	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Siyasal ve Kamusal Kurumlar ¹⁴⁹	912	58	561	68	1473	61
Ordu/Genelkurmay	21	1	39	4,7	60	3
Toplumsal Örgütlenmeler (Sivil)	185	12	178	22	363	15
Medya	141	9	46	5,6	187	8
Eyleyen belirli bir kurumda çalışmamakta, temsil etmemektedir	311	20			311	13
Diğer			2	0,2	2	
Toplam	1570	100	826	100	2396	100

Türk eyleyen ve kurumlarının türlerine göre dağılımına bakıldığında köşe yazarlarının eyleyen olarak siyasal ve bürokratik eyleyenlere, kurum olarak ise devlete bağlı kurumlara ve siyasi partilere yüzde 60'lara varan bir oranda yer verdikleri görülmektedir. Sivil toplum örgütlerinin oranının toplamda yüzde 15'de kalması köşe yazarlarının yazılarını oluştururken (olumlu ya da eleştirel) resmi söylemlere ağırlık verdiğini göstermektedir.

Dikkat çekici bir diğer nokta toplumsal örgütler ve onların temsilcileri toplamda yüzde 15'de kalırken tüm eyleyenler içinde belli bir kurumu temsil etmeyen eyleyenlerin oranının yüzde 20'yi bulabilmesidir. Köşe yazarlarının bu tutumu toplumsal örgütlenmelere ve örgüt temsilcilerine sıcak bakmadıklarını, onların yerine belli bir örgütlülüğe dair temsil özelliği olmayan eyleyenleri tercih ettiklerini göstermektedir.

¹⁴⁷ Kişi olmadıklarından bu başlık altında değerlendirme dışı bırakılan yazılı kaynak birimler ikinci araştırma sorusu başlığı altında (4.3. *Simgesel Güç, Şiddet ve Medya İçine Kapanma*) ele alınmaktadır.

¹⁴⁸ Aksi belirtilmediği durumlarda tüm tablolar *Türk* eyleyen, kurum ve çoğul gruplara ilişkindir. Birim sayılarındaki azalmanın nedeni (Eyleyen 1964/1570, Kurum 1150/826, Toplam 3314/2396) ilk rakamların Türk ve yabancı toplamını ikincilerin ise yalnız Türk birimlerin sayısını belirtmesidir. Yabancılarla ilişkin veriler ileride değerlendirme bölümünde ayrıca ele alınmaktadır.

¹⁴⁹ Tüm siyasi partiler (parlamento içi/dışı) bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Askeri kesim vb. tanımlamalar altında grup olarak değerlendirmeye alınan askeri birimlere bu tablo içinde yer verilmemiş olmasının da etkisiyle, genel itibarıyla köşe yazılarında askeri eyleyenlerin ve askeri kurumların görece daha az yer bulabildiği görülmektedir. Köşe yazarlarının, toplamda yüzde 8 gibi yüksek bir oranda, merkezinde kendilerinin yer aldığı, dar bir medya eyleyenleri grubu hakkında yazdıkları, sözlerini kullandıkları anlaşılmaktadır. Yazılarda, sivil toplum eyleyenlerine yakın bir oranda yer alan, yazılara kaynaklık eden medya eyleyenlerine ilişkin bulgular, “*medya seçkinleri*” başlığı altında çalışmanın ikinci araştırma sorusu kapsamında değerlendirilmektedir.

Köşe yazılarında yer alabilmeleri üzerinden seçkin olarak tanımlanan tüm bu birimlerin toplumsal uzamdaki pozisyonları çerçevesinde seçkin olup olmadıklarını görebilmek üzere, her bir türün kendi içindeki dağılımlarına bakılması gerekmektedir. Buna göre önce sırasıyla *siyasal*, *bürokratik*, *askeri seçkinlere* ilişkin tablolara yer verilmektedir. Daha sonra ekonomik seçkinleri de kapsayan sivil örgütlerdeki eyleyenler *sivil seçkinler*, belirli bir kurumda çalışmayan, temsil etmeyen eyleyenler ise *kurumsuz seçkinler* başlığı altında ele alınmaktadır. Köşe yazılarındaki tüm eyleyenlerin bazı ortak özellikleri üzerinden (cinsiyetleri, uyrukları ve eski olup olmadıkları) incelenmesinden ve çoğul grupların tüm bu tablo karşısındaki konumunun ortaya konmasından sonra ise seçkinlerin egemenliğine ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

3.4.1. Siyasal Seçkinler

Siyasal alanda karar verici mekanizmaların ve kurumların üst düzeylerinde yer alan, siyasal bir kararın alınmasına ya da siyasal bir gündemin oluşma sürecine etkin bir biçimde dahil olan ve geniş kesimlerin seçimleri sonucu onları temsil eden bir konum elde eden, az sayıdaki üst düzey siyasal eyleyen, çalışma kapsamında *siyasal seçkin* olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, devletin yönetim kademesinde bulunanlar yanında siyasal partilerde yer alan eyleyenler de siyasal seçkin başlığı altında ele alınmaktadır.

Tablo 14 – Siyasal ve kamusal eyleyenlerin dağılımı (soru 32)

Siyasal ve Kamusal Eyleyenler	Frekans	%
Üst Düzey Siyasal Eyleyen	802	88
Üst Düzey Kamu Örgütü Yöneticisi	110	12
Toplam	912	100

Siyasal ve kamusal kurumları temsil eden eyleyenlerin yüzde 90'lara yaklaşan orandaki büyük çoğunluğunu siyasal devlet yöneticileri ile siyasal parti yöneticilerini kapsayan üst düzey siyasal eyleyenler oluşturmaktadır. İleride *bürokratik seçkinler* başlığı altında değerlendirilecek olan üst düzey kamu örgütü yöneticileri ise sadece yüzde 10'luk bir oranda

yazılarda yer almaktadır. Bu sonuçlardan köşe yazarlarının, devlet yapılanması içinde yer alan atanmış kamu örgütü yöneticileri yerine seçilmiş siyasal eyleyenlere yer vermeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Siyasal eyleyenlerin siyasal seçkinler olarak adlandırılması için, bu siyasal eyleyenlerin siyasal alan içindeki pozisyonlarına göre dağılımlarına bakmak gerekmektedir.

Tablo 15 – Üst düzey siyasal eyleyenlerin dağılımı (soru 33)

Üst Düzey Siyasal Eyleyenin Türü	Frekans	%
Cumhurbaşkanı	176	21,9
Siyasal Parti üyesi	153	19,1
Başbakan	136	17
Başbakan Yardımcısı	106	13,2
Bakan	116	14,5
Milletvekili	62	7,7
Belediye Başkanı	31	3,9
Meclis Başkanı	12	1,5
TBMM Komisyon Başkanı/Üyesi	5	0,6
Meclis Başkanvekili	3	0,4
Belirtilmemiş	2	0,2
Toplam	802	100

Üst düzey siyasal eyleyenlerin yüzde 22'sinin cumhurbaşkanı, yüzde 56'sının ise başbakan, başbakan yardımcısı, bakan, milletvekili veya belediye başkanı olduğu görülmektedir. Meclis Başkanı, başkanvekili, TBMM Komisyon üyelerinin yüzde 2,5'luk oranı ile birlikte ele alındığında siyasal eyleyenlerin yüzde 81'i yasama ve yürütme organlarının yöneticilerinden oluşmaktadır.

Köşe yazarlarının yazılarında yer alan her 4 üst düzey siyasal eyleyenden 3'ünün, parlamentoya dayalı iktidar pozisyonlarını ellerinde bulunduran siyasal seçkinlerden olduğu anlaşılmaktadır. Siyasal seçkinlik için parlamentonun temel kriterlerden biri olduğuna işaret eden bu sonuç, parlamentoyu (oluşumunu, seçimleri, meşruiyetini vb.) hesaba katmayan bir değerlendirmenin/eleştirisinin anlamsız kalacağını göstermektedir. Diğer taraftan belediye başkanlarının oranının yüzde 4'te kalması köşe yazılarında yer alma açısından, ulusal siyasal seçkinlerin yerel ölçekteki siyasal seçkinlere göre ezici bir üstünlüğe sahip olduklarının göstergesidir.

Siyasal Partideki Konum

Belirtilen pozisyonlardan herhangi birinde bulunmayan tüm siyasal parti üyelerinin toplamının, siyasal seçkinler arasındaki oranının yüzde 19 olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak

belirtilen siyasi yönetim kadroları içinde yer almayan ve siyasi parti üyesi olarak kodlanan bu eyleyenler de, siyasi alandaki konumları açısından siyasi seçkinler arasına dahil edilmektedirler. Meclisteki siyasi parti başkanlarının da dahil edildiği bu kategorideki eyleyenlerin dağılımı bu tercihi destekleyen rakamlar sunmaktadır.

Tablo 16 - Siyasi parti üyelerinin dağılımı (soru 33/30)

Adı	Görevi	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Necmettin Erbakan	RP Eski Genel Başkanı	31	20	20
Tansu Çiller	DYP Genel Başkanı	23	15	35
Recai Kutan	FP Genel Başkanı	19	12	48
Altan Öymen	CHP Genel Başkanı	7	4,6	52,6
Abdullah Gül	FP Yöneticisi, Genel Başkan Adayı	7	4,6	57,2
Deniz Baykal	CHP Eski Genel Başkanı	5	3,3	60,5
Alparslan Türkeş	MHP Eski Genel Başkanı	5	3,3	63,8
Diğer		56	36,2	
Toplam		153	100	

Siyasal parti üyeleri olarak kodlanan eyleyenlerin 5 ve 5’den fazla defa köşe yazılarında yer alanlarına ilişkin tablo, yedi eyleyenin toplamının yüzde 60’ı geçtiğini göstermektedir. Bu kişilerin altısının siyasi parti genel başkanı, birinin ise genel başkan adayı olması, belirtilen siyasi yönetim organlarından herhangi birinde yer almayan¹⁵⁰ siyasi eyleyenlerin köşe yazılarında yer bulabilmesi için partilerinde en üst düzeylerde yöneticilik yapmaları gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu saptamanın tüm siyasi eyleyenler için geçerli olup olmadığını anlamak içinse, köşe yazılarında yer alan (devlet yönetiminde yer alan/almayan) tüm siyasi eyleyenlerin partilerindeki konumlarına bakmak gerekmektedir.

¹⁵⁰ Siyasal parti üyesi olarak kodlanan eyleyenlerin bir kısmı aynı zamanda milletvekili olmalarına karşılık siyasi parti başkanı olmaları dikkate alınmıştır.

Tablo 17 – Siyasal eyleyenlerin¹⁵¹ parti içindeki konumlarına göre dağılımı (soru 39)

Parti İçindeki Konum	Frekans	%
Başkan	335	53,5
Üst Düzey Yönetici (Bakan, Milletvekili, Belediye Başkanı vb.)	278	44,4
Belirtilmemiş	11	1,75
Üye	2	0,35
Toplam	626	100
Cumhurbaşkanı	176	
Genel Toplam	802	

Üst düzey siyasal eyleyenlerin partilerindeki pozisyonlarına bakıldığında bu kişilerin yarısından çoğunun başkan geri kalanın da bakan, milletvekili, belediye başkanı düzeyinde yönetici oldukları görülmekte, sıradan üyelerin ve yerel yöneticilerin ise eyleyen olarak köşe yazılarında kendilerine yer bulamadıkları anlaşılmaktadır. İleride grup kategorisinde değerlendirilen (FP'liler vb.) üye ya da seçmenlerin sayısı da bu oranları destekler biçimde düşük rakamlarda kalmaktadır.

Siyasal seçkinlerin partilerindeki pozisyonlarının dağılımı başkanların ve yakın çevrelerinin egemenliğini ortaya koymaktadır. Siyasi partilerin tümü için geçerli olan bir özellik olarak, devlet yönetim organlarında yer alsın ya da almasın, ancak partinin genel başkanı ve dar çevresi köşe yazılarında yer alabilmektedirler. Siyasal seçkinin üyesi bulunduğu partinin parlamento'ya göre konumu, parlamento'ya girebilmişse sandalye sayısı, hükümette yer alıp almaması gibi kriterlerden bağımsız olarak bu durumun değişmediği anlaşılmaktadır.

Siyasal eyleyenler arasında ağırlıklı olarak siyasal parti başkanlarına yer veren köşe yazarlarının, siyasal kurumlar içerisinde yüzde 45'lik bir oranla siyasal partilere (iktidardakiler dahil tüm siyasi partiler) açık bir öncelik verdikleri görülmektedir.

¹⁵¹ Siyasal eyleyenler arasında yer alan cumhurbaşkanı (176) siyasi bir partiye üye olmadığı için değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tablo 18 – Siyasal kurumların kategorilerine göre dağılımı (soru 77)

Siyasal Kurum Kategorisi	Frekans	%
Siyasal parti	191	45
Bakanlar Kurulu / Hükümet, Başbakanlık	85	20,5
TBMM, TBMM Komisyonları, TBMM Başkanlığı	75	17,7
Bakanlık	40	9,4
Belediye başkanlığı	11	2,6
Refahiyol hükümeti, Anadol Hükümeti	10	2,4
Cumhurbaşkanlığı	5	1,2
Diğer	5	1,2
Toplam	425	100

Eski ve yeni hükümetler, bakanlıklar, belediye başkanlıklarının toplamı yüzde 40'lara yaklaşırken meclis ve komisyonlarından oluşan yasamanın oranı yüzde 20'ye bile ulaşamamaktadır. Belediye başkanlıklarının düşüklüğü ise (yüzde 2,6) eyleyenlerde olduğu gibi ulusal kurumların yereller karşısındaki açık üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Siyasal kurumlar arasında en yüksek orana sahip olan siyasi partilere, bu siyasi partilerin mensuplarınca yönetilen (bakanlıklar, belediye başkanlıkları, TBMM başkanlığı vd.) kuruluşlar da eklendiğinde toplamda yüzde 95'lere yaklaşan bir orana ulaşılmaktadır.

Parlamentodaki Konum

Eyleyenler açısından cumhurbaşkanlığı dışında tüm makamları elinde bulunduranların bir siyasal partiye mensup oldukları görülmektedir. Bu çerçevede gerek siyasal partilerin gerekse tüm partililerin parlamentoya göre konumlarının ortaya konması önem kazanmaktadır.

Tablo 19 – Üst düzey siyasal eyleyenlerin ve siyasi partilerin¹⁵² parlamentoya göre konumlarının dağılımı (soru 40/81)

Partinin Konumu	Eyleyen		Kurum		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
İktidar partilerinden	473	75,6	141	58,1	614	71
Muhalefet partilerinden	101	16,1	71	29,2	172	20
Parlamentodışı muhalefet partilerinden	41	6,5	28	11,5	69	8
Belirtilmemiş	11	1,8	2	0,8	13	1
Toplam	626	100	242	100	858	100

Köşe yazılarında iktidarda bulunan siyasal partililere ve partilere (bağlı kuruluşlarla birlikte) yüzde 70'lere varan bir oranda yer verildiği görülmektedir. Muhalefet partililer ve partiler ortalama yüzde 20'lik bir orana sahipken, parlamento dışında kalan partililerin ve partilerin oranı yüzde 10'u bile bulmamaktadır.

İktidar ve muhalefet arasındaki fark (yüzde 70'e yüzde 20) köşe yazılarında yer alabilmede siyasal eyleyenlerin ve partilerin siyasal iktidar elinde bulundurup bulundurmamalarının belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer taraftan parlamentoda temsil edilen partilerin toplamı yüzde 90'ları aşarken parlamento dışı siyasi partilerin ve üyelerinin oranının yüzde 8'de kalması, köşe yazarlarının, parlamentoya göre konumu siyasal alandaki söylemsel tartışmalar sürecine katılım için önşart olarak kullandıklarını göstermektedir.

¹⁵² Eyleyenlerde Cumhurbaşkanı (176) partisi olmadığından hariç tutulmuştur. Kurumlarda siyasal partiler (191) dışında bakanlıklar (40), belediye başkanlıkları (11) dahil edilmiş ve 242 rakamına ulaşılmıştır.

Tablo 20 – İktidar partilerinin/eyleyenlerinin adlarına göre dağılımları (soru 41-82)¹⁵³

Parti Adı	Eyleyen		Kurum		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
DSP	177	37,4	46	32	223	36,4
ANAP	149	31,4	40	28	189	30,8
MHP	67	14,1	35	24	102	16,6
RP	47	10	10	6,9	57	9,3
CHP, SHP	12	2,5	3	2,1	15	2,4
DYP	9	1,9			9	1,5
AP, DP	9	1,9	8	5,6	17	2,7
Belirtilmemiş	3	0,6			3	0,5
Toplam	473	100	142	100	615	100

Köşe yazılarındaki üst düzey siyasal eyleyenlerin iktidar partileri arasındaki dağılımına bakıldığında 2000 yılında hükümeti oluşturan üç partinin (DSP; ANAP, MHP) toplamının yüzde 80'leri aştığı görülmektedir. Bu oranın kendi içindeki dağılımına bakıldığında ise köşe yazarlarının iktidar partilerine meclisteki milletvekili sayıları ya da seçimlerde aldıkları oy oranları ile doğru orantılı yer vermedikleri anlaşılmaktadır. Köşe yazarları ANAP'a oy oranının hayli üzerinde yer verirken MHP'li eyleyen ve kurumlar mecliste sahip oldukları sandalyeye göre oldukça düşük bir oranda ve ANAP'ın yaklaşık yarısı oranında köşe yazılarında kendilerine yer bulabilmektedirler. Bu sonuç, köşe yazarları için parlamentoya göre konumun önemli olduğunu, ancak alınan oy ya da mecliste sahip olunan sandalye sayısının görece çok daha az dikkate alındığını ortaya koymaktadır. FP'ye ve FP'li eyleyenlere DYP'nin yaklaşık iki katı oranında (yüzde 58/35), koalisyonun büyük ortağı MHP'ye yakın sayıda (100/102) yer verilmesi nedeniyle benzer bir durumun muhalafet partileri için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁵³ İktidar partileri olarak hükümeti oluşturan partiler (DSP, MHP ve ANAP), muhalefet partileri olarak parlamentoda yer alan ancak hükümette yer almayan partiler (DYP ve RP), muhalif partiler ile de parlamento dışı partiler kastedilmektedir. Değerlendirmelerde partilerin geçmişteki pozisyonları da dikkate alınmıştır.

Tablo 21 – Muhalefet partilerinin partilerinin/eyleyenlerinin adlarına göre dağılımları (soru 42-83)

Parti Adı	Eyleyen		Kurum		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
FP	52	51,5	48	67,6	100	58,1
DYP	41	40,5	20	28,2	61	35,5
CHP	7	6,9			7	4
ANAP			1	1,4	1	0,6
DEP	1	1			1	0,6
Millet Partisi, Hürriyet Partisi			2	2,8	2	1,2
Toplam	101	100	71	100	172	100

Köşe yazılarında yer bulabilen parlamento içi muhalefet partilerine ve partili eyleyenlere bakıldığında FP ve DYP'nin toplamı yüzde 90'ı aşmaktadır. Daha önceki yılların muhalefet partileri ise ihmal edilebilecek oranlarda konu olabilmektedirler.

Tablo 22 – Parlamento dışı muhalefet partilerinin/eyleyenlerinin adlarına göre dağılımları (soru 43-84)

Parti Adı	Eyleyen		Kurum		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
CHP	19	46,4	14	50	33	47,9
HADEP	12	29,3	12	43	24	34,9
MHP	5	12,2			5	7,3
ÖDP	2	4,9			2	2,9
BBP	1	2,4			1	1,4
MSP, MNP	1	2,4	1	3,5	2	2,8
DTP	1	2,4			1	1,4
DKP			1	3,5	1	1,4
Toplam	41	100	28	100	69	100

Parlamento dışı muhalefet partilerinin ve bu partilerin eyleyenlerinin dağılımına bakıldığında bunun yaklaşık yarısının (%46,5) CHP ve CHP'li eyleyenler olduğu görülmektedir. CHP'yi HADEP yüzde 35'lik bir ortalama ile izlerken diğer parlamento dışı muhalefet partileri köşe yazılarında dikkate değer oranda kendine yer bulamamakta, birçok siyasi partiye köşe yazılarında hiç yer alamamaktadır.

3.4.2. Bürokratik Seçkinler

Devlet yapılanması içerisinde önde gelen çeşitli kurumlarda yönetici pozisyonunda bulunan ve bulundukları konuma atama yoluyla gelen eyleyenler *bürokratik seçkinler* olarak adlandırılmaktadır. Yargıdan ekonomiye, güvenlikten siyasal yönetime farklı alanlarda görev yapan bu eyleyenler köşe yazılarında siyasal seçkinlerin yedide biri oranında yer alabilseler de (110/802) toplam eyleyenler arasında önemli bir orana sahiptirler.

Tablo 23 – Üst düzey kamu yöneticilerinin alanlarına göre dağılımları (soru 44)

Alan Adı	Frekans	%
Yargı	33	30
Ekonomi	23	20,9
Siyasal Yönetim (vali vb.)	22	20
Emniyet Teşkilatı	15	13,7
Dışişleri	11	10
KİT	2	1,8
Din	2	1,8
Diğer	2	1,8
Toplam	110	100

Köşe yazılarında yer alan her üç üst düzey kamu yöneticisinden birinin yargı mensubu olduğu ve ekonomi bürokratları ile birlikte yargı eyleyenlerinin toplamda yüzde 50’yi aştığı görülmektedir. Valiler ve bakanlık yöneticilerini kapsayan siyasal yönetim kategorisi bu iki kategorinin sonrasında yüzde 20’lik oranla köşe yazılarında en çok yer alan üçüncü kategoriyi oluşturmaktadır.

Dağılım, köşe yazılarında yer alan üst düzey kamu yöneticilerinin alanları arasında yargı mensuplarının ve ekonominin bürokratlarının alan bazında başını çektiği bir hiyerarşinin varlığını ortaya koymaktadır. Bürokratik seçkinler arasında varolan bu hiyerarşinin kurumlara göre dağılımı ise siyasal yönetim, emniyet teşkilatı ve dışişleri bürokratlarının kurum bazında önemli bir yere sahip olduklarını göstermektedir (*Bkz. Ek-11*). Burada dikkati çeken nokta üst düzey kamu yöneticilerinin alanları arasında varolan hiyerarşinin kurumlar bazında bu alanların içinde de devam etmesidir. Buna göre yargı alanında oran olarak sırasıyla Anayasa Mahkemesi, DGM, Yargıtay ve HSYK (Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu), ekonomi alanında ise BDDK, Merkez Bankası, SPK yer almaktadır.

İlgili eyleyenlerin bürokratik seçkinler olarak adlandırılmalarının tek nedeni bu kurumların devlet hiyerarşisindeki yeri değildir. Siyasal seçkinlerin partilerindeki

konumlarına benzer şekilde, köşe yazılarında yer bulabilen üst düzey kamu yöneticilerinin kurumlarındaki konumları seçkinliklerinin diğer bir nedenini oluşturmaktadır.

Tablo 24 – Üst düzey kamu yöneticilerinin konumlarına göre dağılımı (soru 46)

Konum	Frekans	%	Konum	Frekans	%
Başkan	26	24	Üst Düzey Yetkili	5	4,5
Vali	14	13	Müsteşar	4	3,6
Genel Müdür, Müdür Başkanvekili	15	13,5	Memur	3	2,7
Cumhuriyet Başsavcısı, Savcı	15	13,5	Denetçi	2	1,8
Büyükelçi	8	7,3	Diğer ¹⁵⁴	18	16,2
			Toplam	110	100

Üst düzey kamu yöneticilerinin yarısından fazlası kurumlarında başkan, vali, genel müdür, büyükelçi olarak görev yapmakta bunları müsteşarlar, başsavcılar, müdürler vb. izlediği görülmektedir. Köşe yazarları kamu kuruluşlarında çalışan, temsil edenler olarak ilgili kurumun en üst konumunda olanları, bürokratik seçkinleri konu edinmeyi tercih ederken görece alt düzeydeki yetkilileri nadiren değerlendirmeye almaktadırlar.

Üst düzey kamu yöneticilerine ilişkin oluşturulan bu tabloların ve değerlendirmelerin kamu örgütlerinde de geçerli olduğunu söyleyebilmek için aynı dağılımlara kurum bazında da bakmak gerekmektedir.

Tablo 25 – Kamu kurumlarının alanlarına göre dağılımı (soru 75)

Kurum Alanı	Frekans	%
Yargı	43	32
Ekonomi	32	23
Emniyet Teşkilatı	22	16
KİT	20	15
Diğer	9	6
Sosyal Güvenlik	8	6
Din	2	2
Toplam	136	100
Siyasal Kurumlar	425	76
Kamu Kurumları	136	24
Toplam Kurumlar	561	100

Köşe yazılarında siyasal seçkinlerin bürokratik seçkinlere oranla daha çok yer almasına (7/1) paralel olarak siyasal kurumlar da bürokratik kurumların üç katı oranında (%76 - %24) yazılarda yer bulabilmektedir. Kamu kurumlarının kendi aralarındaki dağılımına bakıldığında

¹⁵⁴ Sadece bir kez adı geçenler: Müsteşar Yardımcısı, Bakan Danışmanı, AB Genel Sekreteri, Diplomat, Başkan Yardımcısı, Vali Yardımcısı, Kaymakam, Üye, Yedek Üye, Başmüdür, Hakim,

bürokratik seçkinlerde gözlemlenen hiyerarşinin devam ettiği ve sırasıyla yargı, ekonomi ve emniyet kurumlarının köşe yazılarına en çok konu olan kurumlar oldukları görülmektedir.

Siyasal Yönetim dışındaki diğer kamu kurum ve kuruluşlarının dağılımlarına bakıldığında yargı kategorisinde Anayasa Mahkemesi ve DGM'lerin, emniyet teşkilatı kategorisinde MGK ve MİT'in, ekonomi kategorisinde hazine ve borsanın öne çıktığı görülmektedir (*Bkz. Ek-12*). Köşe yazılarında en çok yer alan kamu kurumları sırasına (yargı, ekonomi ve emniyet teşkilatı) uygun olan bu dağılım sadece bürokratik seçkinlerin değil alanların da (örneğin yargı) kendi içinde kurumlar bazında hiyerarşik olarak sıralandıklarını (Anayasa Mahkemesi, DGM...) göstermektedir.

3.4.3. Askeri Seçkinler

Askeri alanda en üst düzeyde yer alan ve karar verme süreçlerinde belirleyici konumda bulunan eyleyenler *askeri seçkinler* olarak tanımlanmaktadır. Köşe yazılarında yer alan gerek askeri seçkinlerin (yüzde 1) gerekse askeri kurumların (yüzde 5) genel toplam içindeki oranları görece düşüktür (yüzde 3). Köşe yazarlarının yazılarında yer alabilen askeri eyleyenlere bakıldığında hemen tümünün ya genelkurmay başkanı ya da orgeneral, general, amiral rütbesindeki askeri seçkinler oldukları görülmektedir (*Bkz. Ek-13*).

Kendilerine toplamda görece düşük frekanslarda yer bulabildikleri anlaşılan askeri seçkinlerin (frekans=21) ve askeri kurumların (frekans=39) bu oranını daha sağlıklı yorumlayabilmek için köşe yazılarında toplamda parlamentodaki muhalefet partilerinden DYP kadar yer bulabildiklerine dikkat etmek gerekmektedir. Ayrıca ordu, askerler, askeri çevreler benzeri tanımlamalar altında grup kategorisi altında değerlendirilenler de düşünüldüğünde, askeri kesimlerin gerek eyleyen gerekse kurum bazında köşe yazılarındaki oranlarının hiç de az olmadığı anlaşılmaktadır.

3.4.4. Sivil Seçkinler

Siyasal, bürokratik ya da askeri alanlarda yer almayan tüm eyleyen ve kurumlar 7 kategoride ele alınmaktadır. Buna göre, sivil toplum örgütleri olarak tanımlanan sermaye kurumları, emek kurumları, eğitim kurumları, meslek odaları, dernek/vakıflar dışında ticari örgütlenmeler (şirket vb.) ve terör örgütleri ile tüm bu kuruluşların temsilcileri *sivil* başlığı altında değerlendirilmektedir.

Tablo 26 – Eyleyen ve kurumların sivil toplum örgütlerinin türlerine göre dağılımı (soru 50-87)

Örgüt Türü	Eyleyen		Kurum		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Sermaye Örgütleri	11	5,9	8	4,5	19	5,2
Ticari Kuruluşlar	55	29,7	42	23,6	97	26,7
Emek Örgütleri	5	2,7	1	0,6	6	1,7
Meslek Odaları	8	4,3	1	0,6	9	2,5
Dernek/Vakıflar	54	29,2	57	32	111	30,6
Eğitim Kurumları	21	11,4	12	6,7	33	9,1
Terör Örgütleri	31	16,8	57	32	88	24,2
Toplam	185	100	178	100	363	100

Sivil toplum örgütlerinin ve bu kurumlara bağlı eyleyenlerin dağılımlarının genelde benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Köşe yazılarında en çok yer alan sivil toplum örgütleri dernek/vakıf vb. olurken her dört sivil birimden biri terör örgütü/üyesidir. Eğitim kurumlarının oranı görece düşük olmakla birlikte kurumsuz seçkinler arasında değerlendirilen bilimadamları bu sayının biraz daha yüksek olarak düşünülmesini gerektirmektedir. Ortaya çıkan tabloda ilk göze çarpan nokta toplamda yüzde 30'u aşan sermaye örgütleri ve ticari kuruluşlar karşısında emek örgütleri ve meslek odalarının toplamının yüzde %5'i bile bulamamasıdır.

Sermaye Örgütleri ve Emek Örgütleri

Sermaye/emek arasında tercihlerini sermaye örgüt ve temsilcilerinden yana kullanan köşe yazarlarının toplamda az sayıdaki (TOBB, TÜSİAD, TİM ve MÜSİAD) sermaye üst örgütüne ve temsilcisine görece çok düşük frekanslarda (toplam 19/yüzde 5,2) yer verdikleri görülmektedir (*Bkz. Ek-14*). Ancak ticari kurumların ve temsilcilerinin (holdingler, bankalar, şirket ve fabrikalar) frekans ve oranlarıyla birlikte düşünüldüğünde (frekans 97/yüzde 26,7) üst örgütlerin görece düşüklüğüne karşın, sermaye çevreleri köşe yazılarında yüksek oranda (toplam 116/yüzde 31,9) yer alabilmektedir (*Bkz. Ek-15*).

Yüzbinlerce üyeye sahip emek örgütlerinden sadece DİSK, TÜRK-İŞ, LİMTER-İŞ, TGS'ye, sermaye örgütlerinden çok daha düşük bir frekanslarda (toplam 6/yüzde 1,7) yer vermeleri köşe yazarlarının emek karşıtı oldukları anlamına gelmemektedir (*Bkz. Ek-16*). Ancak örgütlü emek kesimlerini temsil eden kurum ve eyleyenleri yok saymaları onların söylemlerinin kamusal alana taşınamamasına yol açmaktadır. 2000 yılında çok satan yazılı basında çalışma hayatına ilişkin olarak yalnızca bir köşe olması (*Milliyet*'te Atilla Özsever) ve bunun da aynı yıl kapatılması bu bulguları destekler niteliktedir. Emek örgütleri kapsamı

içinde değerlendirilebilecek olan meslek odalarının oranları (toplam 9/yüzde 2,5) bu tabloyu değiştirmemektedir. Üstelik bu frekansın da yarısını baro ve enstitüsü oluştururken kalan yarısını sermaye kesimleri arasında da değerlendirilebilecek ticaret odaları temsilcileri oluşturmaktadır (Bkz. Ek-17).

Dernekler, Vakıflar, Spor Kulüpleri vd.

Sivil toplum örgütlerinin önemli bir bölümünü oluşturan dernek/vakıf ve kulüplerin dağılımı ise farklı bir eksenle nasıl ayrımlar oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 27 – Eyleyen ve kurumların dernek/vakıflara göre dağılımı (soru 55-92)

Dernek/Vakıf/Kulüp	Eyleyen		Dernek/Vakıf/Kulüp	Kurum	
	Frekans	%		Frekans	%
Galatasaray	19	35,1	Galatasaray	22	38,3
Fenerbahçe	6	11	Fenerbahçe	4	6,7
İHD	3	5,5	İHD	2	3,5
TGC	1	1,9	TGC	2	3,5
ADD	2	3,7	ADD	1	1,8
Basın Konseyi	1	1,9	Basın Konseyi	1	1,8
AKUT	4	7,3	AKUT	1	1,8
Ege-Koop	2	3,7	Ege-Koop	1	1,8
Berlin T. İşadamları Dern.	1	1,9	Berlin Türk İşadamları Derneği	1	1,8
Arı Hareketi	1	1,9	Arı Hareketi	1	1,8
Vanspor	1	1,9	Vanspor	1	1,8
Türkiye Diabet Vakfı	1	1,9	Türkiye Diabet Vakfı	1	1,8
Trakya Gazeteciler Dern.	1	1,9	Beşiktaş	3	5
A Milli Futbol Takımı	2	3,7	Sevda Cenap And Vakfı, İş Bankası Çalışanları Vakfı, Umut Vakfı, STK Birliği, Ankara Reklamcılar Dern.	5	8,7
Türkiye AB Derneği	1	1,9			
Güreş Federasyonu	1	1,9	Siirt Jetpa Spor	2	3,5
			Malatya Spor, Hozatspor	2	3,5
			Muradiye V., Milli Görüş Teşkilatı	2	3,5
			Mehmetçik Vakfı	2	3,5
			Tofaş Basketbol Kulübü	1	1,8
			Türkiye Jokey Kulübü	1	1,8
			ÇATOM	1	1,8
Toplam	54	100	Toplam	57	100

Sayı ve oran olarak dernek/vakıf/kulüp oranlarının sermaye, emek vb. örgütlerin oranları karşısında görece yüksek olduğu görülmektedir. Ancak ayrıntılarda bu oranların yüzde 50'sini Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe futbol takımlarının oluşturdukları (diğer sportif kurum ve eyleyenlerle birlikte bu rakam yüzde 60'lara yaklaşmaktadır) görülmektedir. Bu tablo içinde yüzde 5'i aşamamalarına karşın AKUT, İHD, TGC ve EGE-KOOP vb. derneklerin öne çıkması, değerlendirme bölümünde ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, farklı dinamiklere dayanmaktadır. Ayrıntılara bakıldığında benzer bir durumla eğitim kurumları ve temsilcileri bazında da karşılaşılmaktadır.

Eğitim kurumları ve eğitim alanındaki eyleyenler arasında köşe yazarları (tartışmalı rektörlük seçimlerinin de etkisiyle) en çok YÖK’ü konu edinmektedirler (yüzde 42,5). Ancak toplamı YÖK’ün oranına eşit olan üniversitelerin ve temsilcilerinin köşe yazılarında çok düşük bir temsile sahip oldukları anlaşılmaktadır (*Bkz. Ek-18*). Bireysel olarak değerlendirme kapsamına alınan bilimadamları ve eğitim, bilim, araştırma adı altında çoğul gruplar içinde değerlendirilenler eklendiğinde dahi, genel olarak bilim çevrelerinin ve temsilcilerinin oranı toplamda çok düşük çıkmaktadır.

Bilimsel kuruluşlar ve bilimadamlarının düşünceleri köşe yazılarında nadiren yer bulabilirken köşe yazarlarının terör örgütlerine ve terör örgütü üyelerine, eğitim başlığı altında yer alanların yaklaşık üç katı, yer verdikleri anlaşılmaktadır. Terör örgütleri arasında PKK ve Hizbullah başı çekerken diğer örgütlerin/temsilcilerinin oranları ihmal edilebilir oranlardadır (*Bkz. Ek-19*).

Sivil toplum kuruluşlarının ve temsilcilerinin belirlenen türler arasındaki dağılımı ve bu dağılımın ayrıntıları yanında bu temsilcilerin kuruluşlarındaki pozisyonlarının ya da ünvanlarının da seçkinlik tartışmaları açısından dikkat alınması gerekmektedir.

Tablo 28 – Eyleyenlerin sivil toplum örgütündeki görevlerine göre dağılımı (soru 59)

Eyleyenin Ünvanı	Frekans	%	Eyleyenin Ünvanı	Frekans	%
Patron-İşveren	51	28	Üye, işçi	6	3,3
Başkan	50	27,5	Rektör	4	2,2
Lider	25	13,7	Diğer	4	2,2
Genel Müdür, Müdür vb.	16	8,6	Profesör/Doçent	3	1,6
Teknik Direktör	10	5,5	Uzman, Ar. Gör.	3	1,6
Futbolcu,Güreşçi,Halterci vb.	13	7,2	Toplam	185	100

Köşe yazılarında yer alan sivil toplum örgütleri temsilcisi eyleyenlerin örgütlerindeki pozisyonlarına bakıldığında, bu eyleyenlerin örgütlerinin en tepesinde yer alan eyleyenler oldukları görülmektedir. Yüzde 80’leri aşan bu orana ilgili kurumdaki üst düzey yöneticiler vb. eklendiğinde sivil toplum örgütlerinde üye vb. görece alt pozisyonlarda yer alan eyleyenlerin toplam oranının yüzde 10’un altında kaldığı anlaşılmaktadır.

Buna göre aralarındaki farklılıklara ve yukarıda yapılan yedili kategorizasyona karşılık sivil toplum kuruluşlarının tümünde, ancak sivil seçkin olarak adlandırılan ve karar verici konumda bulunan üst düzey yöneticilerin köşe yazılarında yer alabildikleri görülmektedir. Sivil kurumları temsil eden ve sivil seçkinler olarak adlandırılan bu eyleyenler dışında kalan tüm eyleyenler kurumsuz seçkinler başlığı altında ayrıca değerlendirilmektedir.

3.4.5. Kurumsuz Seçkinler

Köşe yazılarında yer alan eyleyenlerin bazıları belli bir kurumda çalışmamakta ya da belirli bir kurumu temsil etmemektedir. Kurumsal değil bireysel özellikleri çerçevesinde köşe yazılarında yer almaları nedeniyle çalışmada, *kurumsuz seçkinler* olarak adlandırılan bu eyleyenler, kendi içlerinde kategorize edilmelerini mümkün kılan benzer özelliklere sahiptirler.

Tablo 29 – Kurumsuz eyleyenlerin genel kategorilere göre dağılımı (soru 66)

Genel Kategoriler	Toplam	%	Genel Kategoriler	Toplam	%
Sanat/Medyatik	59	19	Eğitim, bilim, araştırma	22	7,1
Yazarın yakın çevresi	44	14,1	İslami	15	4,8
Tarihsel	44	14,1	Diğer	12	3,9
Ünlü eyleyen yakını	37	11,9	Ekonomi	9	2,9
Terör	34	10,9	Belirtilmemiş	7	2,3
Meslek	27	8,7	Askeri güvenlik	1	0,3
			Toplam	311	100

Kurumsuz eyleyenler arasında ilk sırayı sanatçılar ve medyatik eyleyenler yüzde 19'luk oran ile alırken onları köşe yazarlarının yakın çevresi, tarihsel eyleyenler ve ünlü eyleyen yakınları takip etmektedir. Toplamda yüzde 60'luk bir orana ulaşan bu eyleyenler arasında en yüksek orana sahip olan sanatçılar ve medyatik eyleyenler literatürde *erksiz seçkinler* (powerless elite) olarak adlandırılmaktadır: “Kurumsal erkleri hiç olmayan ama yaptıkları ve yaşam biçimleri önemli ölçüde, bazen çok fazla ilgi uyandıran” erksiz seçkinlerin iletişim araçlarında sıklıkla temsil edilmeleri siyasal, ekonomik vb. alanlardaki etkinlikleri nedeniyle değil, bu alanlar dışındaki (spor, müzik, tiyatro, sinema vb.) başarıları nedeniyledir (Mutlu, 1995:121).

Bu kategorizasyon siyasal, bürokratik, askeri ya da sivil seçkin olmadıkları halde köşe yazılarında yer alabilen eyleyenlerin hangi özelliklere sahip olduklarını da ortaya koymaktadır. Buna göre erksiz seçkin ya da tarihsel eyleyen olmayanların köşe yazılarında yer alabilmeleri sosyal sermayelerinin büyüklüğü, yani köşe yazarının ya da ünlü bir eyleyenin/seçkinin yakını olmaları koşuluyla mümkün olabilmektedir.

3.4.6. Köşe Yazılarında Seçkinler

Köşe yazılarındaki eyleyen, kurum ve çoğul birimlerin seçkinliğine ilişkin genel bir değerlendirme yapmadan önce dört başlıkta elde edilen bulgulara ilişkin tabloların yorumlanması yerinde olacaktır: a) Eyleyenlerin 2000 yılında faal olup olmadıkları, b) cinsiyetleri, c) yabancı eyleyen ve kurumların nitelikleri ve d) çoğul eyleyen ve kurumların kullanımı. Bu dört başlıkta elde edilen bulgular köşe yazılarında yer alan eyleyen ve

kurumların seçkinliğinin farklı boyutlarına işaret ederken aynı zamanda köşe yazarlarının çoğul grup ve kurumlara ilişkin yaklaşımlarını görme imkanı da tanımaktadır.

Eski/Yeni Eyleyenleri

Köşe yazılarında yer alan eyleyenlerin özellikleri açısından bakıldığında ilk göze çarpan noktalardan biri bu eyleyenler arasında 2000 yılında görevinde aktif olmayanların da bulunmasıdır. Köşe yazarları 2000 yılında kendilerini tanımlayan görevlerinin başında olmadıkları halde (eski bakan vb.) bazı eyleyenlere yazılarında yer verebilmektedir.

Tablo 30 – Eyleyen birimlerin görevlerinin 2000 yılına göre konumu (soru 23)

Görev Dönemi	Frekans	%
Yeni-2000	1525	77,65
Eski-2000 öncesi	439	22,35
Toplam	1964	100

Köşe yazarlarının yer verdiği eyleyen birimlerin yüzde 75'ten fazlasını 2000 yılında görevinde yeni/aktif olanları kapsadığı görülmektedir. Buna karşın eyleyen birimlerin yaklaşık olarak dörtte birinin (%22) eski konumlarına/görevlerine istinaden köşe yazılarında yer bulabilmektedir.

Siyasal, bürokratik, askeri, sivil, kurumsuz tüm seçkin eyleyenler arasında böylesi bir rakamın nasıl oluştuğuna örnek olarak siyasal seçkinler arasında değerlendirilen cumhurbaşkanı kategorisinin dağılımına yakından bakmak gerekmektedir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı ve cumhurbaşkanının değiştiği 2000 yılında yayınlanan yazılarda eski olmalarına karşın önceki yılların cumhurbaşkanlarının da kendilerine yüzde 17 oranında yer bulabildikleri görülmektedir (*Bkz. Ek-20*).

Dönemin siyasal, askeri, bürokratik, ekonomik, sivil seçkinleri köşe yazılarında sıklıkla kendine yer bulmaktadır. Bu sonuç köşe yazarlarının iktidar alanı içerisinde ağırlıklı olarak yaşanmakta olan döneme ilişkin, güncel görevleri, pozisyonları dikkate aldıklarını, dönemin seçkinlerine ağırlıklı olarak yer vermeyi tercih ettiklerini göstermektedir. Buna göre dönemin bakanı köşe yazılarında kendine yer bulabilirken bir önceki dönemin bakanlarının birim olarak kullanılması belli koşullarda (eski döneme ait olayların gündeme gelmesi, köşe yazarının o seçkinlerle kurduğu ilişkiyi kullanması vb.) gerçekleşebilmektedir.

Tablo 31 – Türk eski eyleyen birimlerin isimleri ve dağılımı (soru 23/30)

Eski Eyleyenin Adı	Eski Eyleyenin Görevi	Frekans	Eski Eyleyenin Adı	Eski Eyleyenin Görevi	Frekans	
Süleyman Demirel	Cumhurbaşkanı	42	İlhan Kesici	ANAP milletv.	3	
Necmettin Erbakan	Başbakan	35	Mehmet Ali Ağca	Terörist	3	
Turgut Özal	Cumhurbaşkanı	21	Mesut Yılmaz	Başbakan	3	
Atatürk	Ulusal Önder	18	R. Tayyip Erdoğan	İstanbul Bld. Bşk.	3	
Kenan Evren	Cumhurbaşkanı	10	Yalım Erez	San. ve Tic. Bak.	3	
İsmet İnönü	Ulusal Önder	8	Yılmaz Güney	Sinema Sanatçısı	3	
Adnan Menderes	Başbakan	4	Toplam			168
Alparslan Türkeş	MHP Gen. Bşk.	4	Diğer Eski Türk Eyleyenler			166
Deniz Baykal	CHP Gen. Bşk	4	Eski Yabancı Eyleyenler			105
Uğur Mumcu	Gazeteci	4	Genel Toplam			439

2000 yılından önceki yılların bakanlarının ya da parti genel başkanlarının vb. eski olmalarına karşın köşe yazılarında azımsanamayacak oranda yer bulabildikleri görülmektedir. 105 tanesi yabancı olan eski eyleyen birimlerin kalan 334 tanesinin köşe yazılarında üç ve daha fazla defa kullanılan 168 tanesinin dağılımı eski eyleyenlerin hangilerine köşe yazarlarınca yer verildiğini ortaya koymaktadır. Eski siyasal seçkinler, eski eyleyenler arasında da, köşe yazılarında en çok kullanılan birimler olarak öne çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle, köşe yazarları için genel olarak eyleyenlerin seçkin olmalarının gerekli ve yeterli olduğunu, eski ya da yeni olmalarının ise yalnızca oransal farklılıklara yol açtığı anlaşılmaktadır.

Erkek/Kadın Eyleyenler

Köşe yazılarında yer alan eyleyenlerin cinsiyetleri seçkinlik tartışmasına ilişkin olarak dikkate alınması gereken bir başka özelliktir. Köşe yazarlarının yer verdiği cinsiyetler arasında farklı bir dağılım olmasının toplumsal birçok nedeni (kadın /erkek sayısı, toplumsal statü dağılım farkları vb.) vardır. Bu nedenler bir yana, köşe yazılarında seçkinlerin egemenliğine ilişkin tartışmada erkek/kadın eyleyen dağılımı ve bu dağılımın özelliklerinin de belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo 32 – Eyleyen birimlerin cinsiyetlerine göre dağılımı (soru 24)

	Erkek	%
Erkek	1657	84,37
Kadın	144	7,33
Belirtilmemiş	163	8,30
Toplam	1964	100

Köşe yazarlarınca kullanılan eyleyen birimlerin cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında erkek eyleyenlerin sayısının kadın eyleyenlere oranla çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal yapı içerisinde güçlü ve egemen konumda bulunanların genelde erkekler olduğu dikkate alındığında oranların bu şekilde çıkması da doğaldır. Çalışma açısından bu dağılımın asıl dikkat çekici noktası ise köşe yazarlarınca kullanılan kadın eyleyen birimlerin kimler olduklarına yakından bakıldığında görülmektedir.

Tablo 33 – Kadın eyleyen birimlerin isimleri ve dağılımı (soru 24/30)

Kadın Eyleyenin Adı	Görevi/Ünvanı	Frekans	Kadın Eyleyenin Adı	Görevi/Ünvanı	Frekans
Tansu Çiller	DYP Gen. Bşk.	23	Emel Yıldırım	İşadamı E. Acar'ın eşi	2
Rahşan Ecevit	B. Ecevit'in eşi	11	Merve Kavakçı	Eski milletvekili	2
Nazlı Ilıcak	Gazeteci / M.vekili	5	Sema Pişkinsüt	DSP'li milletvekili	2
Rana	Serdar Turgut'un eşi	5	Sevgi İnce	Bir tutuklu	2
Eşler	K. yazarlarının eşleri	4	Türkan Şoray	Sinema oyuncusu	2
Anneler	Yazarın annesi	3	Toplam		70
Hülya Avşar	Şarkıcı	3	Diğer Türk Kadın Eyleyenler		44
İmren Aykut	ANAP'li eski bakan	3	Yabancı Kadın Eyleyenler		30
Semra Özal	Turgut Özal'ın eşi	3	Genel Toplam		144

30 tanesi yabancı olan 144 kadın eyleyenin kalan 114 tanesinin köşe yazılarında birden fazla defa kullanılan 70 tanesinin dağılımı hangi kadın eyleyenlerin yazılarda yer alabildiğini göstermektedir. Buna göre siyasal, bürokratik seçkin veya yakını, erksiz seçkin olarak da adlandırılan medyatik seçkin ya da köşe yazarının yakını olan kadın eyleyenler köşe yazılarında kendilerine yer bulabilmektedir. Tablo eyleyen birimlerin erkek ya da kadın olmalarından çok seçkin olmalarının köşe yazılarında yer alabilmelerinde etkili ve belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Türk/Yabancı Eyleyenler

Haklarında ayrıntılı analizler yapılan Türk eyleyenler dışında köşe yazılarında önemli bir oranda yabancı eyleyenlerin de yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında

bu eyleyenlere ve kurumlara ilişkin olarak da genel bir değerlendirme yapılması, seçkinlik tartışmasının uyrukla ilgili boyutunun netleşmesi açısından gereklidir.

Tablo 34 – Yerli/Yabancı eyleyen ve kurumların dağılımı (soru 26-70)

	Eyleyen	%	Kur	%	Toplam	%
Türkiye	1570	80	826	72	2396	77
Yabancı	394	20	324	28	718	23
Toplam	1964	100	1150	100	3104	100

Genel bulgular bölümünde de belirtildiği üzere köşe yazılarındaki eyleyen ve kurumların toplamda yüzde 25'e yakın bir bölümü yabancı ülkelerin vatandaşlarıdır. Çalışmada yabancı eyleyen ve kurumlara dair ayrıntılı analizler yapılmamakla birlikte gerek eyleyen gerekse kurum bazında örnekler üzerinden bu birimlere dair özellikler ele alınmaktadır. Bu amaçla seçkinlik tartışmalarına katkısı olması açısından yabancı eyleyen ve kurumların öncelikle genel kategorilere göre dağılımlarına bakmak gerekmektedir.

Yabancı eyleyenler soru formları kodlaması yapıldıktan sonra genel kategoriler başlığı altında gruplandırılmıştır. Toplam 394 yabancı eyleyenin genel kategorilere göre dağılımı siyasal seçkin eyleyenlerin toplamın yüzde 50'sini aşan bir oranda köşe yazılarında yer aldıklarını göstermektedir. Bunu eğitim, sanat ve medyatik kategorilerinin seçkinleri izlemektedir (*Bkz. Ek-21*). Türk eyleyenler için belirtildiği üzere yabancı eyleyenlerin seçkin olarak nitelendirilmesi salt köşe yazılarında yer almalarından değil bu eyleyenlerin ülkelerinin toplumsal yapısında ya da dünya çapında seçkin olmalarından kaynaklanmaktadır. Yabancı eyleyenler arasında yüzde 56 ile en yüksek orana sahip olan siyasal eyleyenler kategorisinin daha yakından incelenmesi bu eyleyenlerin seçkin olarak tanımlanmalarının nedenini ortaya koymaktadır.

Tablo 35 – Yabancı siyasal eyleyenlerin görevlerine göre dağılımı (soru 28)

Yabancı Siyasal Eyleyinin Görevi	Toplam	%	Yabancı Siyasal Eyleyenini Görevi	Toplam	%
Başkan, Kral	36	16	Dışişleri Bakanı	12	5
Başbakan	26	12	Başkan Adayı	11	5
Devlet Başkanı	22	10	Toplam	142	64
Cumhurbaşkanı	18	8	Diğer	79	36
AB Yetkilisi	17	8	Genel Toplam	221	100

Yabancı siyasal eyleyenlerin dağılımlarına bakıldığında bu eyleyenlerin büyük çoğunluğunu başkan, başbakan, devlet başkanı, kral vb. ülkelerinin en üst düzey siyasal

eyleyenlerinin oluşturduğu görülmektedir. Yabancı siyasal eyleyenler arasında ağırlıklı olarak siyasal seçkinlere yazılarında yer vermeyi tercih eden köşe yazarlarının diğer kategorilerdeki eyleyenler için de benzer bir eğilime sahip oldukları anlaşılmaktadır. Eyleyen bazındaki bu eğilimlerin yabancı kurumlarda nasıl gerçekleştiğini anlamak için onların da genel kategorilere göre dağılımlarına bakmak gerekmektedir. Toplam 324 yabancı kurumun genel kategorilere göre dağılımı siyasal, ekonomik ve askeri seçkin kurumların toplamının yabancı kurumların yüzde seksenini aşan bir oranda köşe yazılarında yer aldıklarını gösterirken (*Bkz. Ek-22*) en yüksek oranın sahibinin yüzde 55 ile siyasal kurumlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu siyasal kurumların dağılımı ise aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Tablo 36 – Yabancı siyasal kurumların dağılımı (soru 72)

Yabancı Siyasal Kurum	Toplam	%	Yabancı Siyasal Kurum	Toplam	%
AB Kurumları	88	50	Dışişleri Bakanlıkları	5	3
Hükümetler	17	10	Ulusal Parlamentolar	5	3
Birleşmiş Milletler	11	6	Toplam	141	80
ABD Yönetimi	9	5	Diğer	36	20
Avrupa Parlamentosu	6	3	Genel Toplam	177	100

Yabancı siyasal kurumların dağılımı yabancı siyasal eyleyenlerinkiyle benzerlik göstermektedir. Eyleyen bazında yabancı siyasal seçkinlerin çoğunlukta olduğu görülürken, siyasal yabancı kurumların da büyük çoğunluğunu AB kurumları, hükümetler, BM gibi ulusal ve ulusüstü en üst düzey egemen siyasal kurumlar oluşturmakta, muhalif eyleyen ve kurumlara yer verilmemektedir. Özetle, eyleyen ve kurum birimlerin köşe yazılarında yer bulabilmelerinde belirleyici etmenin seçkinlik özelliği olduğu, yerli eyleyen ve kurumlar için geçerli olan bu durumun yabancı eyleyen ve kurumlar için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Tekil/Çoğul Eyleyenler

Köşe yazarlarının yazılarında yer alan eyleyenlerin seçkinliğine ilişkin tartışmaya katkısı olması açısından, yazılarda çoğul olarak yer alan grupların ve kurumların da değerlendirmeye dahil edilmesi gerekmektedir. Köşe yazılarında seçkin eyleyenlerin egemenliğinden bahsederken madalyonun diğer yüzünü oluşturan çoğul eyleyen ve kurumların nasıl bir dağılım gösterdikleri karşılaştırma açısından önem taşımaktadır.

Tablo 37 – Çoğul birimlerin türlerine göre dağılımı (soru 103)

	Grup	Kurumlar
Çoğul Eyleyen Grupları	1231	86,4
Çoğul Kurumlar	194	13,6
Toplam	1425	100

Çoğul birimlerin türlerine göre dağılımlarına ilişkin tablo köşe yazarlarının insan topluluklarına kurumların altı katından fazla oranda yer verdiklerini göstermektedir. Çoğul kurumlar (bankalar vb.) karşısında yüksek orana sahip olmakla birlikte toplam eyleyen sayısı karşısında (1964) düşük bir sayıya sahip olan çoğul grupları (FP'liler vb.) yorumlayabilmek için kategorilere göre dağılımlarına bakmak gerekmektedir. Grup olarak değerlendirilen çoğul birimlerin dağılımında da siyasal grupların (yüzde 27) başı çektiği görülmektedir. Siyasal grupları sırasıyla medya (%8,2), ekonomi (%7,7), emeğiyle geçinenler (%7,3), uluslar/ırklar (%7) ve terör (6,5) grup kategorileri izlemektedir (*Bkz. Ek-23*).

Köşe yazarlarının, genel olarak emeğiyle geçinen çoğul gruplara (halk vb.) siyasal grupların dörtte biri oranında yer vermesi siyasal gruplarla geniş toplum kesimleri arasında açık bir ayrım yaptıkları göstermektedir. Diğer taraftan bir diğer ilginç oran da medya gruplarının (muhabirler vb.) siyasal grupların ardından köşe yazılarında en çok yer alan ikinci çoğul grup kategorisini oluşturmalarıdır. Alt kategorilere dağılıma bakıldığında, genel kategorilere göre yapılan bu değerlendirmelere ek farklı bulgular elde edilmektedir.

Çoğul grup olarak tanımlananların önemli bir kısmını, siyasal seçkinlerin çoğul türlerinin (milletvekilleri, üç parti başkanı vb.) oluşturduğu anlaşılmaktadır. Ekonomi genel başlığı altında yer alanların büyük bir çoğunluğu ise önceki bölümlerde sivil seçkinler arasında değerlendirilen işadamları, patronlar ve yöneticilerdir (*Bkz. Ek-24*). Özetle iki tablo çoğul grupların önemli bir kısmının seçkinlerin çoğul halleri olduğunu ve geniş kesimlerin köşe yazılarında yer alabilmesinin son derece sınırlı durumlarda mümkün olabildiğini göstermektedir.

Çoğul kurum birimler arasında ise ilk üç sırayı toplamaları yüzde 60'ı aşan ekonomi kurumları, siyasal kurumlar ve medya kurumları almaktadır. Kamu kurumları, sivil toplum kurumları ve eğitim kurumlarının da köşe yazılarında sıkça yer alan diğer çoğul kurumlar oldukları görülmektedir (*Bkz. Ek-25*).

Çoğul kurumların alt kategorilere dağılımı, çoğul kurumların önemli bir kısmını daha önceki bölümlerde seçkin eyleyenlerle birlikte değerlendirilen kurumların oluşturduğunu göstermektedir. Sadece en yüksek oranlara sahip siyasal kuruluşlar, ekonomik kuruluşlar, medya kuruluşları ve askeri güvenlik kuruluşlarının toplamının bile yüzde 50'yi aştığı buna karşın hapisaneler türü kuruluşların oranının görece oldukça düşük olduğu anlaşılmaktadır

(Bkz. Ek-26). Özetle çoğul kurumların köşe yazılarında yer alma sürecinde tekil kurumlarda ortaya çıkan özelliklerin tekrar ettiği görülmektedir ki bunun en açık örneği sivil toplum kuruluşlarının yine siyaset ve ekonomi gruplarının arkasında kalmasıdır.

3.4.7. Değerlendirme

Araştırma sonucu elde edilen bulgular köşe yazarlığı pratiğine ilişkin olarak oluşturulan “seçkinlerin egemenliği” biçiminde formüle edilen araştırma sorusunu destekler niteliktedir. Köşe yazılarında yer bulabilmenin kendisini bir seçkinlik göstergesi olarak kabul etmek mümkün olmakla birlikte, örneklem kapsamındaki yazılarda yer alan tüm eyleyen, kurum, çoğul grupların değerlendirilmesi sonrasında bu birimlerin seçkinliğinin toplumsal temellere dayalı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Köşe yazılarında yer alabilen eyleyenlerin hemen tümünün bağlı oldukları ya da temsil ettikleri kurumların en üst kademesindeki yöneticiler (siyasal parti ise başkan, terör örgütüyse lider, üniversiteyse rektör, şirkette patron vb.) oldukları görülmektedir. Kurumlar açısından bakıldığında ise ilgili alanın egemen ya da belirleyici kurumların (hukuk alanında Anayasa Mahkemesi, askeri alanda Genelkurmay Başkanlığı vb.), belirli bir *hiyerarşi* içinde, köşe yazılarında yer alabildikleri göze çarpmaktadır. İlgili alanın kendi kuralları/güç dengeleri çerçevesinde şekillenmekle birlikte, bu hiyerarşi son şeklini köşe yazarlarının habitusları ve sosyal sermayelerine dayalı kendi kriterleri (alana dışarıdan müdahaleleri) sonucunda almaktadır. Ancak köşe yazarlarının müdahale alanının çok da geniş olmadığı, ortak eğilimlerinin varolan eşitsiz güç/iktidar ilişkilerine dayalı hiyerarşiyi destekler nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma sonucunda eyleyenlerin/kurumların toplumsal yapıdaki konumlarının yeni ya da eski olmasının (eski cumhurbaşkanı vb.), erkek ya da kadın olmasının, Türk ya da yabancı olmasının önemli bir farklılık yaratmadığı anlaşılmaktadır. Eskiler, kadınlar, yabancılar görece düşük oranlarda olmakla birlikte köşe yazılarında yer bulabilmekte, bu süreçte birimin “seçkinlik” özelliklerini taşımasının temel belirleyen olduğu anlaşılmaktadır. Çoğul grup ve kurumların dağılımlarına bakıldığında tekil eyleyen ve kurumlara ilişkin tablolara benzer bir tabloyla karşılaşmakta, aynı hiyerarşilerin çoğul kurum ve gruplar için de geçerli olduğu görülmektedir. Özetle köşe yazıları, astların, alandaki egemen sermaye türüne göre fakir olanların/sermayesizlerin dışlandığı, sınıf egemenliğini yeniden üreten habituslara sahip eyleyenlere dayalı “seçkinler egemenliği” olarak tanımlanabilecek bir tahakküm altındadır.

Araştırma sonrasında 5 seçkin başlığı altında sınıflandırılan birimlere ilişkin oluşturulan tablolar, köşe yazarlarının seçkinler ile diğerleri arasında yaptıkları temel ayrımın dışında, seçkinler arasında yaptıkları seçimleri de ortaya koymaktadır. Köşe yazarlarının yaptıkları *sistematik* seçimler üzerinden şekillenen bu ayrım noktaları “hangi seçkinler?”

sorusunun yanıtını oluştururken köşe yazarlarının habitusları ve içinde bulundukları gazetecilik alanı hakkında da bilgi vermektedir. Buna göre ayrım noktaları, bir yandan köşe yazarlarının seçimlerinin ne yönde olduğunu gösterirken bir yandan da onların habituslarının oluşum sürecini şekillendirmektedir.

Siyasal ve bürokratik seçkinlere (ve kurumlara) sivil seçkinlerin dört katı oranında, askeri eyleyen ve kurumlara ise parlamentonun ikinci büyük muhalefet partisi (DYP) oranında yer vermeleri köşe yazarlarının resmi-askeri/sivil kesimler arasında açık bir seçim yaptıklarını göstermektedir. Bürokratik seçkinlerin (ve kurumların) dokuz katı oranında kendine yer bulan siyasal seçkinlerin partilere göre dağılımına bakıldığında iktidara, parlamentoya göre konuma dayalı bir seçimin belirleyici olduğu görülmektedir.

Tablo 38 – 1999 Genel Seçimleri Oy/Milletvekili Dağılımı

Parti Adı	Oy Sayısı	Oy Oranı	M.V. Sayısı	Parti Adı	Oy Sayısı	Oy Oranı
DSP	6.919.668	22,19	136	LDP	127.168	0,41
MHP	5.606.634	17,98	129	DP	92.089	0,3
FP	4.805.384	15,41	111	MP	79.363	0,25
ANAP	4.122.926	13,22	86	BP	78.923	0,25
DYP	3.745.417	12,01	85	İP	57.593	0,18
CHP	2.716.096	8,71		EMEP	51.752	0,17
HADEP	1.482.194	4,75		YDP	44.782	0,14
BBP	456.354	1,46		SİP	37.671	0,12
BAĞ.	270.265	0,87	3	DEPAR	37.370	0,12
ÖDP	248.555	0,8		DBP	24.419	0,08
DTP	179.873	0,58		TOPLAM	31.184.496	100

Bununla birlikte köşe yazarlarının hükümeti oluşturan partiler ya da parlamentodaki muhalefet partileri arasında oy/sandalye oranlarına denk düşmeyen bir yaklaşım izleyebildikleri ve MHP ve DYP'ye oranla DSP ve ANAP'ı tercih edebildikleri görülmektedir¹⁵⁵. Diğer taraftan parlamento dışı muhalif partilerin (çalışma döneminde tarihinde ilk kez TBMM dışında kalan CHP hariç) köşe yazılarında dikkate alınmayacak oranlarda yer bulabildiği, önemli bir kısmının ise hiç yer bulamadıkları anlaşılmaktadır.

Özetle, siyasal söylemin oluşma sürecinde köşe yazarları iktidarda egemen olan siyasal, bürokratik, askeri seçkinlere (ve kurumlara) yönelmekte, parlamento dışı, görece az

¹⁵⁵ Büyük ölçekli gazeteler iktidara yakın bir çizgi izlemekle birlikte olası iktidar adaylarını da sürekli gözetmek durumundadırlar. Köşe yazarlarının kişisel ilişkileri ve daha önemlisi gazetenin genel

oy alan muhalif parti ve (seçkin) eyleyenlerin siyasal alana girişlerineyse izin vermemektedir. Oysa özellikle %10'luk ülke barajının varlığında parlamentonun temsil gücü oldukça sınırlıdır:

Tablo 39 – 1999 Seçim Sonuçlarına Göre Parlamentonun Temsil Gücü

	Kişi Sayısı	%		Kişi Sayısı	%
Milletvekili Sayısı	550	100	Toplam Seçmen	37.495.317	100
Katılım Oranı		87,09	Parlamentoda temsil edilen	25.200.029	67,2
Toplam Nüfus	64.385.000	100	Parlamentoda temsil edilmeyen	5.984.467	16
Seçmen Olmayan	26.889.683	41,76	Geçersiz	1.471.674	3,8
Seçmen Sayısı	37.495.317	58,24	Oy kullanmayan	4.839.147	13

Nüfusun yalnızca %39'unun, seçmenlerin ise %67'sinin parlamentoda temsil edildiğini gösteren tablo köşe yazarlarının, sınırlı temsil gücüne karşın, parlamentoyu siyasal alanda sorgusuz, mutlak bir temsil kurumu olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Ulusal/yerel ayrımında seçkin yerel eyleyenlerin (ve kurumların) köşe yazılarında hemen hiç yer almadıkları dikkate alındığında, köşe yazarlarının seçkinler arası tercihlerini merkezi iktidar yapılanması lehine yaptıklarını ve toplumsal yapıda varolan eşitsiz yapılanmayı sistematik olarak yeniden ürettiklerini ortaya koymaktadır.

Siyasal alandaki eşitsiz yapılanmanın yeniden üretiminin, benzer biçimler altında, sivil seçkin eyleyen ve kurumlar bazında da devam ettiği görülmektedir. Ticari kuruluşlar (şirket, holding, banka vb), eyleyenleri ve bunların örgütlü üst yapılarının (sermaye kesiminin) oranı %32 (frekans=116) iken emek kuruluşları (konfederasyon, sendika vb.), temsilcileri ve örgütlü üst yapıları (emek kesimi) için bu oranın sadece yüzde 1,7 (frekans=6) olması açık bir seçimin varlığına işaret etmektedir. Buna göre DISK'in Başkanı sadece bir kez o da televizyon programında söyledikleri köşe yazarının iddialarını desteklediği zaman;

‘Öteki Türkiye’ adını verdiğim nüfusun neredeyse yüzde 87'sine varan toplum kesiminin vahim durumunun tartışıldığı ‘İskele-Sancak’ programında, DISK Başkanı son derece önemli bir tespitte bulundu. ‘‘Bugün Türkiye’de sanayici zor şartlar altında çalışıyor... Bu durumda sanayici kendisini kurtarmak için elinde bulunan tek kozu oynuyor ve bize, yani işçiye baskı yapmaya başlıyor, kendi üzerindeki yükü işçisine aktarıyor. Sanayicinin içinde bulunduğu bu durum sürdükçe Türkiye’de işçi-işveren ilişkilerinde normalleşme zor olur.’’ Böyle dedi DISK Başkanı (Turgut, 13 Temmuz 2000: *Hürriyet*).

LİMTER-İŞ sendikası ancak bir uzmanı işkencede öldürüldüğünde, gazetecilerin sendikası TGS ise sadece bir kez o da anılarda adı geçtiğinde köşe yazısında yer bulabilmektedir.

yaklaşımı dönemsel olarak değişebildiğinden partiler arasında yaptıkları seçimler ilişkin ayrıntılı tablolar oluşturmaya gerek duyulmamış, eğilimlerin ortaya konması yeterli görülmüştür.

Nazlı Ilıcak ise, bugüne dek kimin gözü ve sözü oldu ise, bir süre sonra şaşı baktığını cümle alem biliyordu. Bizler, Kemal Ilıcak'ı tanırız. Çok severiz ve hâlâ rahmetle anarız. TGS yöneticisi olarak, her toplu iş sözleşmesinde kapısını çaldık ve elinde avucunda yokken bile çalışanın hakkını fazlasıyla alırdık. Aysel Halam'ın eşi rahmetli Hasan Güngör, ilk hamleler döneminde *Tercüman* Genel Müdürü idi. Beni Kemal Bey'e, eniştem tanıştırmıştı (Solak, 25 Mart 2000: *Hürriyet*).

Oysa istatistikler düşük sendikalaşma oranlarına karşın işçi konfederasyonlarının önemli bir örgütlülüğe sahip olduğunu göstermektedir.¹⁵⁶

Tablo 40 – Türkiye’deki Toplam İşçi Sayısı ve Sendikalaşma Oranları

DÖNEMİ	Toplam İşçi Sayısı	Sendikalı İşçi Sayısı	Sendikalaşma oranı (%)
2000 Ocak	4.508.529	3.086.302	68,45
2000 Temmuz	4.521.081	2.468.591	54,6

Sermaye/emek arası alanda konumlandırılacak meslek odalarının (frekans=8) çoğunun ticaret odası geri kalan birkaçının da baro olması sivil toplum örgütlerinin ve temsilcilerinin de, sistematik olarak kendileriyle doğrudan ilgili konularda bile gerçekleşen tartışmalarda taraf olarak dikkate alınmadıklarını göstermektedir. Sağlık (TTB), Enerji, Kent planlama vb. tüm mühendislik (TMMOB) vb. başlıklarda ilgili sivil seçkinler ve örgütleri yok sayılırken baroların adının köşe yazılarında geçebilmesi de kriminal olaylarla mümkün olabilmektedir:

Gerçi, Oral Çelik'in “Türkiye seninle gurur duyuyor” tezahüratıyla karşılandığı, bir spor kulübüne başkan seçildiği bir ülkede Mehmet Ali Ağca serbest kalmış, ne zarar var diyebilirsiniz? Hatta meslektaş bir hanım avukata “Yasalara göre mahkemeye türbanla giremeyeceğini” söyledi diye İzzet Kırac isimli bir meczup tarafından, isteyerek, tasarlanarak öldürülen Gümüşhane Baro Başkanı Ali Günday'ın “bu devletin değerlerine sahip çıkarak enayilik ettiğini” de söyleyebilirsiniz (Ekşi, 8 Aralık 2000: *Hürriyet*).

Sivil seçkinlerin üçte birini oluşturan dernek, vakıf ve kulüpler arasında iki büyük futbol kulübünün (Galatasaray, Fenerbahçe) toplamı %50'yi aşmakta, futbol dışı sporlar ise yok denecek kadar az (örneğin basketbol sadece bir kez o da bir kulübün kapanışı nedeniyle) köşe yazılarında yer alabilmektedir:

Rumuz: Var mı? Soru: Serdar amca. Tofaş Basketbol Kulübü'nün kapatılması konusunda basında pek fazla yorum, haber çıkmadı. Neden bu konuda hiç kimse bir şey söylemiyor. Amca neden sen bu olayı, Türkiye’de kapitalizmin az gelişmişlik macerası kapsamında değerlendirmiyorsun? Cevap: Sevgili Var mı? Ben milli takım teknik direktörü Denizli’ye biraz zaman tanındığı takdirde onun takımı yoluna sokacağına inanıyorum (Turgut, 19 Haziran 2000: *Hürriyet*).

¹⁵⁶ Rakamlar Çalışma Bakanlığı’nın 2000 yılı Ocak ve Temmuz dönemlerinde yayınladıkları verilerden elde edilmiştir. 2000 yılında toplam 106 işçi sendikası 4 konfederasyonda örgütlenmiştir. İlgili dönemde yasal statüye kavuşmamış ancak örgütlü olan kamu emekçilerine ilişkin 2005 verileri ise toplam bir buçuk milyon kamu emekçisinin yarısının örgütlü olduğunu göstermektedir (www.calisma.gov.tr).

Spor kulüpleri dışında kalan sivil toplum eyleyen ve kurumlarına bakıldığında kimlerin köşe yazarlarına ulaşabildiği ve bunların hangilerinin konu edilmeye değer görüldüğü de ortaya çıkmaktadır. Buna göre bir sivil toplum örgütünün köşe yazılarında yer bulabilmesi için, köşe yazarını destekleyen fakslar yollaması gerekmektedir:

Türk halkının laik cumhuriyet konusunda ne denli duyarlı olduğuna, bir kez daha tanık oldum. Tarifsiz kederler içinden, sonsuz sevince kavuştum. 'Uçurumun Eşiğine Doğru' başlıklı yazımdan sonra pek çok telefon ve faks aldım... Başta, Ege-Koop Genel Başkanı Hüseyin Aslan ve Çağdaş Eğitim Vakfı Başkanı Gülseven Güven Yaşer olmak üzere, suskun sandığım sivil toplum örgütleri dimdik ayakta: ... yazınızı aynı duyguları paylaşarak okudum (Solak, 11 Mart 2000: *Hürriyet*).

Sivil toplum kuruluşunun köşe yazarını düzenlediği etkinliğe çağırması, ya da köşe yazarının ilgili derneğe üye olması vb. gerekmektedir ki bunu bir tür köşe yazılarına “giriş hakkı” bedeli olarak görmek mümkündür.

...Berlin'deki Türk İşadamları Derneği'nin merkezinde Türk gazetecilere işte bu mucizenin sırrı anlatıldı. Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin bulgularına göre, bugün Almanya'da Türklere ait işyeri sayısı 55 bini aşmış durumda...Yanlarında 300 bine yakın insan çalıştırıyorlar. Bunların 40 bini de Alman.. Yine bulgulara göre, Türklere ait işyeri sayısı her geçen gün hızla artıyor. Türk toplumu, hızla işçilikten işverenliğe doğru yol alıyor (Ülsever, 25 Ekim 2000: *Hürriyet*).

14 KASIM, Dünya Diyabet günü... Kurucuları arasında bulunduğum Türkiye Diyabet Vakfı, diyabet haftasında müthiş bir projeyi hayata geçiriyor: Güneydoğu Anadolu Diyabet Destek Projesi... Bölge milletvekilleri ile belediye başkanlarına, ticaret ve sanayi odası başkanlarını ilk toplantıya davet ettik. 18 Kasım'daki ilk toplantının ev sahibi ise, Gaziantep Belediye Başkanı ve kadim dostum Celal Doğan... Bu proje, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Uluslararası Diyabet Federasyonu (IDF) desteği ile yürütülüyor... Yarından itibaren, İstanbul'da başka etkinlikler de düzenliyoruz. Ama en büyük proje GAPDIAB/2000... Vakıf Başkanı Prof. Dr. Temel Yılmaz ve arkadaşlarına 24 saat yetmiyor (Solak, 13 Kasım 2000:*Hürriyet*).

“Kurumsuz seçkinler”in sivil seçkinler içindeki oransal büyüklüğü ile örgütlü toplumsal kesimlere (sendikalar, odalar, dernekler vb.) ve temsilcilerine verdikleri yer oranının düşüklüğü birlikte değerlendirildiğinde köşe yazarlarının örgütlülüğe/örgütlü topluma karşı bir tutum içinde bulundukları ortaya çıkmaktadır. Belirli bir kurumla bağlantısı olmayan kurumsuz seçkinlerin önemli bir bölümünü erksiz seçkinler oluştururken bu başlık altında sermaye türü olarak “sosyal sermaye”nin öne çıktığı görülmektedir. Buna göre ünlü bir seçkin eyleyenin ya da köşe yazarının yakını olmanın köşe yazılarında yer alabilmeyi sağlayan temel kriterlerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

3.5. Simgesel Güç, Şiddet ve Medya İçine Kapanma

Köşe yazılarında ağırlıklı olarak siyasal, bürokratik, askeri, sivil ve kurumsuz seçkinlere yer veren köşe yazarlarının kendileri de gazetecilik alanı içinde sahip oldukları

konum, güç itibarıyla *simgesel seçkin* olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁷ Bu gücün köşe yazarları tarafından gündelik yaşam pratikleri içerisinde nasıl, hangi koşullarda, kimlere karşı kullanıldığını ya da bu güç aracılığıyla ne gibi çıkarlar elde edildiğini ortaya koymak mümkün görünmemektedir. Zaman zaman bazı gazetecilerin sahip oldukları gücü maddi çıkarları için kullandıklarına dair bilgiler kamuoyuna yansımakla birlikte¹⁵⁸ bu durumun varlığını ya da yaygınlığı ispatlamak ancak sezgisel çıkarsamalar aracılığı ile olabilmektedir. Buna karşın ilk olarak *Simgesel Güç ve Şiddet* başlığı altında, köşe yazarlarının simgesel gücünün/şiddetinin varlığı, kullanım biçimleri köşe yazılarının sistematik analiziyle aracılığıyla ortaya konmaya çalışılmaktadır. Daha sonra *Medya İçine Kapanma* başlığı altında, köşe yazarlarının merkezinde kendilerinin yer aldığı bir medya dünyası içine kapanmalarına ilişkin sistematik analizle elde edilen veriler değerlendirilmektedir.

3.5.1. Simgesel Güç ve Şiddet

Simgesel seçkin olan köşe yazarları sahip oldukları *simgesel güce* dayanarak köşe yazılarında çeşitli değerlendirmelerde, yargılarda bulunmakta bu çoğu zaman *simgesel şiddet* olarak tanımlanan bir güç kullanımını da beraberinde getirmektedir. Simgesel düzeyde işleyen bu gücü ve şiddeti açıklamak üzere köşe yazarlarının birimlerle olan ilişkilerini, onlara yönelik yaklaşımlarını ortaya koyan verilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 41– Birime ilişkin köşe yazarlarının tutumlarının dağılımı (soru 21-67-101-113)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Kutsama	18	0,9	2	0,2	4	0,3	1	0,1	25	0,5
Takdir etme (süreklilik)	66	3,4	10	0,9	12	0,8	26	2,8	114	2,1
Beğenme / Olumlu	176	9	64	5,6	112	7,9	121	13,1	473	8,7
Yargıda bulunmadan bilgi verme / Nötr	1426	72,6	912	79,3	997	70	702	75,7	4037	73,8
Beğenmeme / Olumsuz	207	10,5	115	10	185	13	57	6,1	564	10,3
Şikayet etme/Yakınma (süreklilik)	51	2,6	35	3	101	7	21	2,2	208	3,8
Nefret, aşağılama, alay, hakaret, argo	20	1	12	1	14	1	0	0	46	0,8
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	928	100	5467	100

Köşe yazarları nötr tutum takındıkları yüzde 74'lük kesim dışında kalan birimlerin toplamda yüzde 11'ini farklı derecelerde olumlu, yüzde 15'ini ise farklı derecelerde olumsuz olarak değerlendirmektedir Köşe yazılarında olumlanarak yer verilen eyleyenlerin ve

¹⁵⁷ Köşe yazarlarının simgesel seçkinliğine ilişkin sayısal veriler bu bölümün ikinci başlığı olan "Medya içine kapanma" da değerlendirilmektedir.

¹⁵⁸ Örneğin, çalışma kapsamında analiz edilen 2000 yılında *Sabah* köşe yazarı Rauf Tamer'in bir tür emlak komisyonculuğu yaparak 1 milyon dolar aldığı ortaya çıkmış, bir süre sonra köşe yazarı gazetesinden ayrılmak zorunda kalmıştır.

kaynakların oranı görece yüksek çıkarken oransal olarak kurum ve gruplara yönelik olumsuz bir yaklaşım görülmektedir.

Tablo 42 – Birimin ifadelerine, yaptıklarına ilişkin köşe yazarlarının tutumlarının dağılımı (soru 22-68-102-114)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Kutsama	18	0,9	2	0,2	5	0,4	1	0,1	26	0,5
Takdir etme (süreklilik)	72	3,7	10	0,9	14	1	21	2,3	117	2,1
Beğenme / Olumlu	291	14,8	88	7,7	143	10	189	20,4	711	13
Yargıda bulunmadan bilgi verme / Nötr	923	47	660	57,3	656	46	516	55,5	2755	50,4
Beğenmeme / Olumsuz	552	28,1	325	28,3	454	31,8	162	17,5	1493	27,4
Şikayet etme/Yakınma (süreklilik)	88	4,5	53	4,6	139	9,8	39	4,2	319	5,8
Nefret, aşağılama, alay, hakaret, argo	20	1	12	1	14	1	0	0	46	0,8
Toplam	1964	100	1150	100	153	100	928	100	5467	100

Köşe yazarlarının birimlerin ifadelerine, yaptıklarına ilişkin tutumlarına bakıldığında ise nötr tutum oranının yüzde 50'lere düştüğü görülmektedir. Köşe yazarları toplam birimlerin yüzde 34'ünün ifadelerini beğenmeyerek eleştirirken, ifadeleri farklı derecelerde olumlu olarak değerlendirilen birimlerin oranı toplamda yüzde 16'te kalmaktadır. Köşe yazılarında ifadelerine olumlanarak yer verilen eyleyenlerin ve kurumların oranı görece yüksek çıkarken, oransal olarak kaynak ve grup ifadelerine yönelik olumsuz bir yaklaşım görülmektedir.

Tablo 43 – Birimlerin örnek verilme durumlarına göre dağılımı (soru 7-126)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Belirtilmemiş			1	0,1					1	
Hayır, örnek verilmemiş	507	25,8	459	39,9	337	23,6	144	15,5	1447	26,5
Evet, olumlu örnek verilmiş	389	19,8	109	9,5	158	11,1	214	23,1	870	15,9
Evet olumsuz örnek verilmiş	566	28,8	334	29	530	37,2	167	18	1597	29,2
Sadece örnek verilmiş	502	25,6	247	21,5	400	28,1	403	43,4	1552	28,4
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	928	100	5467	100

Köşe yazarlarının kullandıkları birimler arasında genel toplamda olumsuz örnekleri öne çıkarttıkları anlaşılmaktadır (yüzde 16/29). Köşe yazarları sadece kaynak birimleri görece daha yüksek oranda olumlu örnek olarak göstermektedir.

Her üç tablo birlikte değerlendirildiğinde köşe yazılarında birim bazında genel bir beğenmeme/yakınma, şikayet etme eğilimi olduğu, birimlerin yaptıkları/sözleri söz konusu olduğunda birimlere yönelik tarafsızlığın azalarak bu eğilimin güçlendiği görülmektedir. Yedili ölçeklendirmede olumlu uçta Atatürk, İnönü gibi ağırlıklı olarak geçmiş ulusal önderlere yer veren Köşe yazarları, geçmişteki güzel dönemler ve başarılı yöneticilerle karşılaştırarak bugüne dair eleştirilerini sertleştirmektedirler:

Bugünkü İran, karanlığın ve ortaçağ ıkkelliğinin hüküm sürdüğü bir ülke. İnsanları yobaz baskısı altında. İran rejiminin bizdeki işbirlikçileri ile ulaşmaya çalıştığı amaç, Türkiye'yi de öyle bir ülke yapmak. İran, işte o yüzden Hizbullah gibi, PKK gibi vahşi cinayet örgütlerine, bazen Allah'ın adını kullanarak destek veriyor. Kuklaları perdenin arkasından oynatanlardan biri, kendi halkını ezen despot İran rejimi ve onu yöneten mollalar. Yatalım kalkalım, Mustafa Kemal Atatürk'e dua edelim. Ne büyük adammış. Yoksa Anadolu'dan, Osmanlı'nın bıraktığı o harabeden, daha 1920'li yıllarda nice İran'lar, nice molla rejimleri fişkırdı. Bizi de Hizbullah kafaları, Hizbullah kasapları yönetirdi (Çölaşan, 23 Ocak 2000:Hürriyet).

Diğer taraftan olumsuz uçta yer verilenlere yönelik ifadeler simgesel şiddet kapsamında değerlendirilebilecek benzetmeler içermektedir. Toplumsal kökenli bir yaptırımla karşı karşıya olmamalarıyla desteklenen bu simgesel şiddet çok çeşitli eyleyenlere karşı yönelebilmektedir:

Kuzey Kıbrıs'ta 12 bin insanın küçük birikimlerini dolandırıp önce Rum kesimine, sonra da bilinmeyen bir yere kaçan Elmas Güzelyurtlu... Hoş konuyu sadece bu Elmas Güzelyurtlu isimli *yaratıkla* sınırlı tutmak... Bu adam madem Kuzey Kıbrıs'tan kaçmayı aklına koymuş, neden Rum kesimine gidiyor da Türkiye'ye gelmiyor? Öyle ya... Burada onun gibilerden bir sürü var... Güzelyurtlu isimli *yaratık* bunca insanın parasının üstüne oturmayı biliyor da Türkiye'de suçluların özgür, suçsuzların mağdur olduğunu bilmiyor mu? (Ekşi, 14 Eylül 2000:Hürriyet).

Türklerin Ermenilere karşı soykırım yaptığı suçlaması Fransız Parlamentosu'nun Senato kanadından da geçti... Ankara'daki Fransız Büyükelçisi de verdiği demeçlerle tüy dikti: ...Fransız Senatosu'nun böyle bir kararı alması doğru değilmiş ama, bu yüzden Türk-Fransız ilişkileri etkilenmemeliymiş... Kaldı ki bu yüzden Türkiye eğer Fransa'ya karşı yaptırım uygularsa...bundan Türkiye zararlı çıkarmış... Büyük Atatürk! Ölüm yıldönümünde seni bir kere daha saygı ile anmamak mümkün mü? Bir büyükelçi senin zamanında bu lafı etseydi, ertesı gün memleketine nasıl posta edildiğini görürdü... Atatürk'süz bir Türkiye'de, Fransız Senatosu'nun kararına canınızın sıkıldığı yetmiyormuş gibi tutup bir de "Kim gönderiyor bu 'kazma'ları büyükelçi diye?" sorusuna yanıt aramak zorunda kalıyorsunuz (Ekşi, 10 Kasım 2000:Hürriyet)

Olumsuz uç (sert) değerlendirmelerin önemli bir kısmının, gazetenin en etkili yazarları arasında gösterilen Oktay Ekşi ve Emin Çölaşan'a ait olması simgesel güç ile şiddet arasındaki bağı da doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan genel beğenmeme ve olumsuz örnekleri öne çıkarma eğilimi, köşe yazarlarının birimleri örnek olma açısından değerlendirmelerinde de kendini göstermektedir.

Tablo 44 – Birimlerin yazar tarafından sorun çözme mercii olarak görülmelerine göre dağılımı (soru 12)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Toplam	
Seslenme Biçimi	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
12- Birim, yazara göre, sorunların çözümü için harekete geçmesi, bir şeyler yapması gereken ve yapabilecek olan ya da şikayet mercii özne midir?								
Hayır	1829	93,1	1049	91,2	1313	92,1	4191	92
Evet	135	6,9	101	8,8	112	7,9	348	8
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	4539	100

Köşe yazarlarının, şikayet etme ve yakınmaya oranla düşük derecede olmakla birlikte, birimlerin yüzde 8’lik bir kısmını sorunların çözümü için harekete geçmesi, bir şeyler yapması gereken ve yapabilecek olan ya da şikayet mercii özne olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 45 - Birimlerin yazar tarafından seslenilmelerine göre dağılımı (soru 13-14-15-16)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Toplam	
Seslenme Biçimi	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
13- Yazar birime seslenmekte onu, muhatap almakta mıdır?								
Hayır	1750	89,1	1038	90,3	1269	89,1	4057	89,6
Evet	214	10,9	112	9,7	156	10,9	482	10,4
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	4539	100
14- Yazar birime soru, hesap sormakta, onu cevap vermeye açıklama yapmaya zorlamakta mıdır?								
Hayır	1798	91,5	1078	93,7	1315	92,3	4191	92,5
Evet	166	8,5	72	6,3	110	7,7	348	7,5
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	4539	100
15- Yazar birime belirli bir tutum almaya, eyleme geçmeye yönelik olarak uyarmakta mıdır?								
Hayır	1941	98,8	1128	98,1	1388	97,4	4457	98,1
Evet	23	1,2	22	1,9	37	2,6	82	1,9
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	4539	100
16- Birime seslenirken yazar "ben olsam, bence gibi sözcüklerle kendi düşüncelerini ifade etmekle birlikte kararı görece ilgilinin inisiyatifine bırakmakta mıdır?								
Hayır	1951	99,3	1143	99,4	1417	99,4	4511	99,3
Evet	13	0,7	7	0,6	8	0,6	28	0,7
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	4539	100

Köşe yazarları çoğunluğu muhatap mercii olarak değerlendirdiklerinden oluşan birimlere (tüm birimlerin yaklaşık yüzde 10’una) seslenerek onlara olumsuz anlamda hesap sormakta ya da onları olumlu anlamda harekete geçme yönünde uyarmaktadır. Bunların büyük bir kısmında (yüzde 75) yazarın olumsuz bir yaklaşımla, birime soru ya da hesap sorduğu, onu cevap vermeye ya da açıklama yapmaya zorlayan bir tutum takındığı görülmektedir.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk, benimle uğraştığı kadar cezaevleriyle uğraşsa iyi edecek. Çünkü yine 2 cezaevinde isyan var. Yine ölümler var. Yine rehin alınan personel var. Cezaevi isyanları ve cezaevinde devlete emanet insanların öldürülmesi, Adalet Bakanlığı'nda Hikmet Sami Türk döneminin bir simgesi olarak tarihe geçiyor... Birkaç hafta evvel, büyük bir isyanla sarsılan Metris'te bile hálá hákimiyet kurulamamışsa, o cezaevlerinin sorumluluğunu taşıması gereken bakanın yapacağı tek şey, bunları halka şikâyet eden gazeteciyi dava etmek olabilir. Hikmet Sami Bey, Hikmet Sami Bey! Beni dava edeceğinize, gidin de şu cezaevlerini terör merkezi haline getirenleri dava edin (Altaylı, 8 Ocak 2000:*Hürriyet*).

Bakanlardan işadamlarına, siyasetçilerden medyatik kişilere herkese hesap soran köşe yazarları onları açıklama yapmaya çağırma liberal basın anlayışı çerçevesinde denetleme işlevini (watch dog) yerine getirdikleri şeklinde değerlendirmek mümkün değildir. Fatih Altaylı, Emin Çölaşan ve Oktay Ekşi'nin yarıdan fazlasını oluşturduğu bu "hesap sormalar"ın birçoğunda karşı tarafların –varsa- yanıtlarının okura ulaşma şansı hemen hiç yoktur. Oktay Ekşi'nin bir hafta arayla yazdığı iki yazı, hesap sorduğu partinin adını bile (Özgürlük ve Dayanışma Partisi) tam olarak bilmemesine karşın, herkesin bu hesap sormalar karşısında cevap vermek zorunda olduğuna dair bir düşünceye de sahip olduklarını göstermektedir:

Siz bölücü ve gerici (devletin ve milletin bölünmez bütünlüğüne karşı çıkan veya devletin Anayasa'da yazılı niteliklerini değiştirmeye çalışan) kamu görevlilerinin -tüm hukuk yolları açık olmak şartıyla- işlerine son verilmesinden yana mısınız, karşı mısınız?" O yüzden örneğin Sayın Recai Kutan'ın, Sayın Tansu Çiller'in, Sayın Altan Öymen'in ve öteki "sayın"ların, örneğin Birlik Partisi'nin, Özgürlükçü Demokrasi Partisi'nin, İstanbul Barosu'nun, İnsan Hakları Derneği'nin başkanlarının.... Hani hak, hukuk, demokrasi deyince mangalda kül bırakmayanlar var ya, onların açık bir şekilde tavırlarını koymalarını rica ediyoruz (Ekşi, 25 Ağustos 2000:*Hürriyet*) ...günlerdir Fazilet Partisi'ne, "bölücü ve gerici kamu görevlilerinin hukuka uygunluğu tartışılmayacak şekilde tasfiye edilmelerine evet mi diyorsunuz hayır mı" diye soruyoruz, yanıt veremiyorlar. Hukukun üstünlüğü ilkesini tartışmasız bir şekilde uygulamak koşuluyla bile, gerici memurların tasfiyesine razı olamıyorlar. Çünkü onlar laik cumhuriyeti değil, gerici memurları kendilerine yakın buluyorlar. Aynı soru değişik nedenlerle HADEP ile ÖDP ve İstanbul Baro Başkanı için de geçerli. Önce unvanlarıyla çağırdık, ses çıkmadı, isimleriyle çağırdık yine duymazdan geldiler. Çünkü belli ki bazıları bu Anayasal sisteme karşılar. Bazıları da bu sistem karşısındaki yerini henüz tayin edebilmiş değil (Ekşi, 1 Eylül 2000:*Hürriyet*).

Yaklaşık yüzde 5'lik bir düzeyde kendi görüşlerini nötr denebilecek bir şekilde ifade eden köşe yazarlarının yüzde 20'lik bir oranda olumlu/destekleyici yönde birimleri belirli bir tutum almaya, eyleme geçmeye yönelik olarak uyardıkları anlaşılmaktadır. Hesap sorulan birimler arasında eyleyenlerin oranı yüksek çıkarken belirli bir tutum alması yönünde uyarılanlar daha çok çoğul olarak tanımlanan birimler olmaktadır.

Tablo 46 – Birim yazarın seslenmesi sonrasında cevap verenlerden midir? (soru 6)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Toplam	
Cevap Verme Durumu	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Hayır	194	90,7	110	98,2	156	100	482	95,5
Evet	20	9,3	2	1,8	-	-	22	4,5
Toplam	214	10,9	112	9,7	156	100	482	100

Üç birim türünden toplam 482 birimden sadece 22 birimin yazarın seslenmesi sonrasında cevap verdikleri anlaşılmaktadır. Ancak özellikle çoğul birimlerin yanıt verme şansları hiç bulunmadığı ve bu rakama kaynak olarak değerlendirilen yazılı belgeler¹⁵⁹ ya da birimlerin yazarlara kendiliğinden yaptıkları açıklamalar¹⁶⁰ dahil edilmediği dikkate alındığında bu oranın bir hayli yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu birimlerin sayısından çok nitelikleri, toplumsal iktidar alanı içindeki konumları çalışma açısından dikkate alınmalarını gerektirmektedir.

Köşe yazarlarının kendilerine yanıt yollayan birimlere köşelerinde yer vermelerini olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak köşe yazarlarına yazdıkları yazılarda seslendikleri eyleyen, kurum ve çoğul gruplardan yollanan açıklamaların sayısını saptamak mümkün olmadığı gibi bunlardan hangilerinin, ne şekilde yayın şansı bulabileceği de köşe yazarının kendi takdirine bağlıdır. Açıklamaları köşe yazarlarının köşelerinde yer bulamayanların muhtemel sayısı, köşe yazılarının seslenmeleri sonrasında yanıt veren ve yanıtları köşe yazarı tarafından yazısında kullanılan 22 birime ve bu birimlerin niteliklerini daha da önemli kılmaktadır.

Köşe yazarlarının yazıları aracılığıyla seslendikleri birimlerin kendilerini cevap vermek, açıklama yapmak durumunda hissetmeleri köşe yazarlarının simgesel güçlerinin varlığını göstermektedir. Köşe yazarlarına cevap veren eyleyenler arasında bir başbakan, üç başbakan yardımcısı, beşi eski toplam sekiz bakan, bakan danışmanı, CHP genel başkanı, merkez bankası başkanı, gümrükler başmüdürü, bir holding müdürü bulunmaktadır. Kurum

¹⁵⁹ Şimdi konuşalım Sayın Eroğlu... Dün bu sütunda çıkan mektubunuzda 25 Temmuz tarihli yazımın yeterli araştırma yapmadan kaleme alındığını ileri sürmüştünüz (Ekşi, 28 Temmuz 2000:Hürriyet).

¹⁶⁰ Sultanbeyli'nin FP'li Belediye Başkanı Yahya Karakaya ile ilgili olarak yazdığım son yazıya Milli Savunma Bakanlığı'ndan yazılı bir açıklama geldi. Yazdıklarımı tamamen doğrulayan bu açıklamayı aynen iletiyorum: “Sn.Emin Çölaşan; Hürriyet Gazetesi'ndeki yazılarınızda konu edilen, 1964 doğumlu Şerafettin oğlu Yahya Karakaya'nın askerlik safahatına ilişkin bilgiler aşağıya çıkartılmıştır...Kamuoyunun bilgilendirilmesini rica eder saygılar sunarım” A.Tamer Büyükkantarıcıoğlu-Kr.Plk.Kur.Kd.Albay-Genel Sekreter'. (Çölaşan, 3 Eylül 2000:Hürriyet).

olarak ise içişleri ve maliye bakanlıkları köşe yazarlarının yazıları sonrasında açıklama yapma ihtiyacı hissetmişlerdir:

(Dünkü yazım üzerine CHP Genel Başkanı Altan Öymen bir kasabadan aradı... “Sen CHP yok” diye yazdığında, ben Zonguldak’tan başlayarak il il, kasaba kasaba geziyorum, yapılanları anlatıyorum” dedi... Haklı olabilir (Coşkun, 26 Şubat 2000:Hürriyet)...Çarşamba günü de Güneş Taner’in bana verdiği cevabı yayınladım. Aynı gün, bu yazım TBMM’de okundu ve tartışmalar yaşandı...Benim iddialarımı dile getiren Saffet Arıkan Bedük’e Recep Önal yazılı cevap vermeyi tercih etti. Perşembe günkü yazımda da, yaşanan olaylardan sadece Güneş Taner’in sorumlu tutulamayacağı tezini destekleyen iddialarla birlikte tüm Hazine bakanlarından ve Özelleştirme Yüksek Kurulu üyesi bakanlardan mal beyanında bulunmalarını istedim... Eski Hazine bakanlarından Ufuk Söylemez aradı ve mal beyanında bulunma girişiminin hayırlı olduğunu, kendisinin beyanda bulunmaya hazır olduğunu söyledi (Ülsever, 18 Kasım 2000:Hürriyet).

Bekir Coşkun ve Cüneyt Ülsever’e ait bu iki örnek dışında kalan 20 birimin tümü Fatih Altaylı, Oktay Ekşi ve Emin Çölaşan’ın yazılarına yanıt vermişlerdir:

HÜSAMETTİN Özkan’dan sonra bugün sıra Faruk Bal ve Yüksel Yalova tarafından gönderilen açıklamalarda. Teknik dille yazılan bu açıklamalardan çıkan sonuç çok açık: Murat Demirel kamu bankalarını feci biçimde hortumlamış. İşte Emlakbank’tan sorumlu Devlet Bakanı Faruk Bal’ın yanıtı: “...” .Devlet Bakanı Yüksel Yalova ise gönderdiği yazılı açıklamada şöyle diyor: “...”.Dünden beri üç bakanın açıklamasına yer veriyorum ve tablo net bir biçimde ortaya çıkıyor. Murat Demirel isimli şahıs, kamu bankalarını geçmişte hortumlamış (Çölaşan Emin, 8 Ekim 2000:Hürriyet).

Köşe yazarı bu birimlerin yanıtlarını yayınlayarak patronu ve yöneticileri dahil medya alanı içindeki eyleyen ve kurumlara, toplumsal iktidar alanı içinde etkili pozisyonda bulunanlara özetle tüm topluma, kendisini muhatap kabul edenleri, kendisine cevap vermek durumunda hissedenleri duyurmaktadır. Bu durum gazete patronu ve yöneticileri için köşe yazarlarının etkililiği ve gücü açısından bir ölçüt oluştururken, diğer seçkinler için de hangi köşe yazarlarını dikkate almaları gerektiği yönünde uyarıcı olmaktadır. Köşe yazarları da, bu yolla onlarca gazetede yazan yüzlerce köşe yazarı arasında bu özelliklere sahip seçkinler tarafından muhatap kabul edilme ayrıcalıklarını vurgulamaktadır. Bu durum köşe yazarlarının medya alanı içindeki simgesel güçlerinin pekişmesine ve meşrulaşmasına katkıda bulunmaktadır.

Köşe yazarlarının toplumsal iktidar alanında etkili konumda bulunan seçkinler tarafından muhatap kabul edilmelerinin bir diğer etkisi, okuyucuların onları bir sorun çözüm merci olarak görmeleri olmaktadır. Okurlar da görüşlerini sorunlarını çözemedikleri durumlarda buna en duyarlı olacaklarını tahmin ettikleri, en güçlü gördükleri köşe yazarlarına iletmektedirler. Diyarbakır’da yaşayan Rize’li bir işadamı, kendisine haksızlık yapıldığını ve HADEP’li belediye başkanının hukuk kurallarına uymadığını anlatan mektubunu Emin Çölaşan’a yollamayı tercih etmekte o da, mektupta anlatılanlarla aynı çizgide, Diyarbakır Belediye’sini ve yönetimini eleştirmektedir:

Osman Kılıç mektubunun ekinde Diyarbakır İdare Mahkemesi ile Diyarbakır 2. Sulh Ceza Mahkemesi’nin kararlarını da göndermiş. Ayrıca yine yargı kararıyla, belediyenin

haksız işlemleri nedeniyle kendisine tazminat ödenmesine hükmedilmiş. Fakat ödeme yapılmamış... Dünya Birleşik Belediyeler Federasyonu (FMCU)... HADEP'li belediyelerle birlikte Diyarbakır'da bir “seminer” düzenlenecekti. Hazırlanan belgelerde Tunceli'den PKK ağzıyla Dersim diye söz ediliyordu (Çölaşan, 19 Kasım 2000:*Hürriyet*).

Ancak köşe yazarlarının okurlarla olan ilişkisi her zaman bu kadar denk düşmemekte, okurlar da köşe yazarlarının simgesel şiddetine maruz kalanlar arasında yer alabilmektedir:

Aslında, aşırı sıcakları yenersek, Türkiye'nin bütün problemleri eylül başında çözülmüş olur. Bu sıcaklara karşı, bilim adamlarımız ve mevcut hükümetin bürokratları, “Evde oturun!” diyor. Sen-ben-biz evde otursak, gazeteleri kim çıkaracak, çöpleri kim temizleyecek, vergileri kim toplayacak, enflasyonla kim mücadele edecek? Komşularımdan birini sabahın köründe gördüyüm. Sorduydu: “Bugün de mi çalışıyorsunuz?” Cevabım sinirliydi: “Ben çalışsam sen yarın ne okuyacan lan hıyar!” (Fişek, 30 Temmuz 2000:*Hürriyet*).

Diğer taraftan konu açısından bakıldığında köşe yazarları geniş kesimleri ilgilendirsın ilgilendirmesin istedikleri konuyu köşelerine taşıyabilmektedirler. Örneğin, Serdar Turgut Fransa'nın, dünyada sokaklarında en çok otomatik tuvalet olan ülke olduğunu iddia ettiği yazısında bu tuvaletlerde sadece Fransızca açıklamalar bulunduğu ve çok küçük olduğundan şikayet edebilmekte (Turgut, 27 Ocak 2000:*Hürriyet*) ya da yazısını cumhurbaşkanlığı için adayının neden *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök olduğuna ayırabilmektedir (Turgut, 4 Nisan 2000:*Hürriyet*). Sahip oldukları bu özgürlük alanının genişliğine paralel olarak köşe yazarları meslek pratiklerinin koşullarının da etkisiyle bir yandan seçkinlere yaklaşırken diğer yandan da genel anlamda yazılarında bahsettikleri birimlerden uzaklaşmaktadırlar.

Tablo 47 – Birimlerle ilişki kurulma biçimine göre dağılımı (soru 8-127)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Hayır: birim ve ifadeleri ile ilişki kurulmamıştır	1274	64,8	1074	93,4	1273	89,3	120	12,9	3741	68,4
Doğrudan: Yüz yüze, mektupla, telefonla vb. kurulmuştur	253	12,9	14	1,2	38	2,7	458	49,4	763	14
Dolaylı: Medya aracılığı ile	143	7,3	18	1,6	38	2,7	82	8,9	281	5,1
Dolaylı: Belirtilmemiş	294	15	44	3,8	76	5,3	188	20,2	602	11
Kendi yazısı							80	8,6	80	1,5
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	928	100	5467	100

Köşe yazılarında birimleri ve yaptıklarını genelde beğenmeyerek eleştiren köşe yazarlarının birimler hakkında yazarken genel toplamda yüzde 70'lere varan oranda ilgili birimlerle ve ifadeleriyle ilişki kurmamış olmaları bu uzaklığın bir ifadesidir. Buna göre köşe yazarlarının birimler hakkında yazarken onların ifadeleriyle ilişki kurmayı gerekli

görmemektedirler. Kaynak birimlerin yaklaşık yüzde onunun köşe yazarlarının kendi yazıları olması bu uzaklaşma süreci içerisinde köşe yazarlarının geçmiş yazılarına sürekli atıf yaptıklarını ortaya koymaktadır:

Türkiye'de her şey çok çarpık. Dünyada ilk kez ortaya çıkan bir ekonomik yapı var Türkiye'de. Geçen cuma akşamı bu konuyu *Kanal 7*'de Ahmet Hakan'ın sunduğu İskele-Sancak programında ben, Bülent Tanla ve Soli Özel 3 saat boyunca tartıştık. Bu utanılacak ekonomik tablo hakkında benim ilk yazılarımda bahsettiğim bir çarpıcı nokta vardı. Sadece 6 milyon kişiye hizmet etmeyi amaçlayan bir sistem içinde yaşıyoruz, demiştim. Akılları sadece borsa yorumuna yatan kalemmler bunun bir spekülâtif rakam olduğunu söylemişlerdi. Bülent Tanla'nın yaptığı ve ileride bu köşede detaylarını anlatacağım çalışmada, Türk ekonomisinin hiçbir çağdaş ülkede görülmesi mümkün olmayan acıklı yapısı aynen benim dediğim gibi ortaya çıkmış (Turgut, 27 Haziran 2000: *Hürriyet*).

Tablo 48 – Birimlerin ifadelerinin aktarım biçimine göre dağılımı (soru 9-128)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Aktarılmamıştır	1317	67,1	1074	93,4	1285	90,2	255	27,5	3931	71,9
Doğrudan (" ")	370	18,8	10	0,9	46	3,2	317	34,1	743	13,6
Aktarma şeklinde (demiş)	275	14	66	5,7	94	6,6	356	38,4	791	14,5
Diğer	2	0,1							2	
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	928	100	5467	100

Köşe yazılarında yüzde 70'lere varan oranda birimlerle ilişki kurulmamasının uzantısı olarak yüzde 70'inin ifadeleri de yazılarda hiçbir şekilde aktarılmamıştır. Kaynak birimlerden yapılan aktarmalar dışarıda bırakıldığında oran yüzde 95'lere ulaşmaktadır. Diğer taraftan köşe yazılarında birimlerin ifadelerinin kullanım oranı da ancak yüzde 30'lar civarında kalırken bunların nasıl kullanıldıklarına bakıldığında toplamda tartışmacı kullanımın kalan yüzde 30'luk dilimde en yüksek orana sahip olduğu ve bunu destekleyici kullanımın izlediği görülmektedir (*Bkz. Ek-27*).

Özetle, birimlerle ilişki kurma, ifadelerine yer verme ve bu ifadeleri kullanım biçimleri, köşe yazarlarının hakkında yazdığı eyleyenler, kurumlar ya da gruplardan uzak bir şekilde yazılarını oluşturduklarını ortaya koymaktadır. Köşe yazarlarının iktidar seçkinleriyle yakın ilişkiler kurdukları hatırlandığında bu uzaklığın daha çok geniş kesimlerden olduğu ortaya çıkmaktadır:

Başbakan Bülent Ecevit ile partisinin grup toplantısından sonra Meclis'teki odasında görüşüyoruz. Çok keyifli olduğu her hareketinden seziliyor (Sarıkaya, 2 Kasım 2000:*Hürriyet*)... ABD'ye ilk kez gittiğimi duyunca, Demirel bile şaşırır: - Yani, Kristof Kolomb'dan sonra keşif için yeni mi vakit bulabildin? Gülüştük... Gerçekten, dünyayı dolaştım, ABD'ye kısmet olmadı. 11 bin 700 metre yukarıda sohbete başladık (Solak, 27 Kasım 2000:*Hürriyet*).

3.5.2. Medya İçine Kapanma

Köşe yazılarında yer alan siyasi, bürokratik, askeri, sivil ve kurumsuz eyleyenlerin seçkinliği bir önceki varsayım kapsamında değerlendirilirken, medya eyleyenleri ve kurumlarının, medya alanıyla doğrudan ilişkili diğer bulgularla birlikte değerlendirilmesi tercih edilmiştir. Köşe yazılarında toplamda sivil toplum seçkinlerinin yarısı oranında (%8) yer bulan ve *medya seçkini* olarak adlandırılan medya eyleyen ve kurumlarının genel dağılımları, köşe yazarlığı pratiğine ilişkin bir dizi özelliğin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Tablo 49 – Eyleyen ve kurumların medya kurumlarına göre dağılımı (soru 60-96)

Medya Adı	Eyleyen		Kurum		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Hürriyet	45	31,9	9	19,6	54	29
Milliyet	11	7,8	1	2,2	12	6
Radikal	5	3,6	1	2,2	6	3
Kanal D	3	2,1	1	2,2	4	2
Posta	1	0,7			1	1
Hürriyet Ekleri	1	0,7			1	1
Doğan Grubu Dergisi			2	4,4	2	2
Doğan Grubu Toplamı	66	46,8	14	30,6	80	44
Ajanslar	2	1,4			2	1
Diğer gazeteler	50	35,5	18	39,1	68	36
Diğer televizyonlar	12	8,5	14	30,3	26	14
Belirtilmemiş	11	7,8			11	6
Toplam	141	100	46	100	187	101

Köşe yazılarında bahsedilen medya eyleyenleri arasında toplamda *Hürriyet*'in yüzde 30, Doğan Grubu'nun ise yüzde elli oranına yaklaştığı görülmektedir. Doğan Grubu'na bağlı kurumların oranı yüzde 30'u bulmaktadır. Diğer taraftan toplamda yazılı basının oranının yüzde 80'i aştığı, buna karşılık televizyonların oranının yüzde 15'ler civarında kaldığı anlaşılmaktadır.

Köşe yazarlarının yer verdiği medya kurum ve eyleyenlerinin ağırlıklı olarak yazılı basınla bağlantılı olması (%85) gazetecilik alanındaki eyleyenlerin kendi yakın, dar çevreleriyle ilgilendiklerini, televizyon benzeri ortamlarda yer alanların (%15) ise ikinci planda kaldıklarını ortaya koymaktadır. Bir diğer önemli özellik ise köşe yazarlarının yazılarında yer alan her iki medya seçkininden (ya da kurumundan) bir tanesinin köşe yazarının da içinde bulunduğu gruba (Doğan Grubu'na) ait olmasıdır. Tablo, Doğan Grubu içinde yer alan medya seçkinlerinin (kurumlarının) de *Hürriyet* liderliğindeki bir iç

hiyerarşiye (sırasıyla *Milliyet*, *Radikal*, *Posta* vd.) sahip olduklarına işaret etmektedir. Birbirleriyle bağlantılı bu özellikler köşe yazarlarının gazetecilik alanı içerisinde, merkezinde kendi gazetelerinin ve bağlı oldukları grubun yer aldığı çoğunluğunu eyleyenlerin ve yazılı basının oluşturduğu az sayıdaki medya seçkinine, grup içi hiyerarşiyi de gözeterek, yazılarında yer verdiklerini göstermektedir.

Tablo 50 – Eyleyen ve kurumların Doğan grubu dışı gazetelere göre dağılımı (soru 62-98)

	Eyleyen /Kurum Toplam			Eyleyen /Kurum Toplam	
Gazete Adı	Frekans	%	Gazete Adı	Frekans	%
Sabah, Sabah Grubu	16	23,5	Tercüman (eski)	3	4,4
Yeni Şafak	12	17,6	Akşam	2	2,9
Cumhuriyet	9	13,2	Diğer ¹⁶¹ (1 kez)	6	9
Akit, Öncü	4	5,8	Belirtilmemiş	15	22,1
			Toplam	68	100

Doğan Grubu dışındaki gazetelere bakıldığında Sabah Grubu, *Yeni Şafak* ve *Cumhuriyet*'in tüm gazeteler ve temsil eden eyleyenler arasında toplamda yüzde ellilik bir oranı aştığı görülmektedir. 2000 yılında yayınlanan diğer gazetelerin (ve eyleyenlerinin) büyük bir çoğunluğu ise köşe yazılarında yer bulamamıştır.

Sabah Grubu'nun ve *Sabah*'ın önemli yer tutması ilgili dönemde en büyük rakip olarak görülen bu grubun patronunun iflas etmesi üzerine yazılan yazılardan kaynaklanmaktadır. *Yeni Şafak* ve *Cumhuriyet*'in ve eyleyenlerinin, grubun diğer gazetesi *Milliyet* oranında yer bulabilmesi *Hürriyet* köşe yazarlarınca önemli görüldüklerini, dikkate alındıklarını göstermektedir. Diğer gazetelerden *Akit* ve *Öncü* karşıt tutumları ile köşe yazılarında yer alırken 2000 yılında yayınlanan gazetelerin (ve dergilerin vb.) önemli bir bölümü köşe yazarlarınca dikkate değer görülmemişlerdir. (Benzer bir dağılım Doğan Grubu dışı televizyonlar için de geçerlidir) (*Bkz. Ek-28*). *Arayış*, *Yeni İstanbul*, *Türkiye Film* adlı gazete ve dergilerin köşe yazılarında yer alabilmesinin nedeni ise köşe yazarlarının bu dergi ve gazetelerde çalışmış olmasıdır. Buna göre Doğan Grubu dışında kalan gazetelerde de bir tür hiyerarşi olduğu, farklı gazete ve eyleyenlerin köşe yazarlarıyla bağlantılı olabildiği durumlarda köşe yazılarında yer bulabildiği görülmektedir.

Dağılımları belirtilen eyleyenlerin köşe yazılarında yer alan sınırlı sayıdaki eyleyenin içinde yer almaları *medya seçkini* olarak tanımlanmaları için gerekli olmakla birlikte yeterli

¹⁶¹ *Türkiye*, *Hergün*, *Star*, *Yeni İstanbul*, *Türkiye Film Gazetesi*, *Özgür Politika*, *Arayış Dergisi*.

değildir. Diğer seçkin grupları için geçerli olduğu üzere bu eyleyenlerin medya seçkini olarak tanımlanmaları için temsil ettikleri kurumları içinde de yüksek pozisyonlarda olmaları gerekmektedir.

Tablo 51 – Eyleyenlerin medya kurumundaki görevine göre dağılımı (soru 65)

Eyleyenin Pozisyonu	Frekans	%	Eyleyenin Pozisyonu	Frekans	%
Köşe yazarı (Kendi dışında)	47	33,3	Yönetici, Müdür vb. ¹⁶²	9	6,4
Genel Yayın Yönetmeni	17	12,1	Ankara Temsilcisi	8	5,7
Gazeteci	16	11,3	Köşe yazarı (Kendisi) ¹⁶³	7	5
Muhabir	14	10	Karikatürist	1	0,7
Tv Programcısı	12	8,5	Ulaşım Görevlisi	1	0,7
Patron	9	6,4	Toplam	141	100

Köşe yazılarında yer alan televizyon ve yazılı basın eyleyenlerinin yaklaşık yüzde 40'ını köşe yazarları oluşturmaktadır. Köşe yazarlarından sonra sırasıyla genel yayın yönetmenleri, gazeteciler, muhabirler, tv programcıları yazılarda en çok yer bulabilen eyleyenler (toplamda %30) olarak görülmektedir. Gazete/tv patronlarının oranı yüzde 6,4'de kalırken yönetici pozisyonundakilerin toplam oranının yüzde 25 civarında olduğu anlaşılmaktadır.

Dağılım genel olarak değerlendirildiğinde gazetecilik alanındaki seçkinlerin ağırlığı göze çarparken bu toplam içinde gazete/tv patronlarının oranının düşük olduğu görülmektedir. Bu oran patron-köşe yazarı ilişkisinde köşe yazılarına yansıyacak, doğrudan, açık ve tek taraflı bir tâbiyet ilişkisinin aranmasının yanlış bir yaklaşım olacağını, çok daha karmaşık ve örtük bir ilişkinin geçerli olduğunu göstermektedir. Bu karmaşık ilişkilerin çözümlenmesi maddi ilişkiler kadar simgesel düzeydeki işleyişin de incelenmesini ve “köşe yazarlarını kim yaratıyor?” sorusunu da içeren daha geniş bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Köşe yazılarında en çok kullanılan medya seçkinlerinin yine köşe yazarları olması ise gazetecilik alanının içinde köşe yazarlarının kendi aralarında oluşan dar bir alanın varlığına işaret etmektedir. Köşe yazarlarının kendilerine ilişkin yazdıkları yazıların (frekans=80) dahil edilmemesine karşın ortaya çıkan tablo, merkezinde köşe yazarlarının yer aldığı bu alanın, diğer gazetecileri ve yöneticileri kapsayan dış halkalara sahip olduğu anlaşılmaktadır:

Cumhuriyet yazarı İlhan Selçuk, dünkü yazısında ilginç bir bilanço çıkarıyor. Selçuk 28 Şubat'ın bir “milat” olduğunu söyleyerek, “Bunun bir öncesi bir de sonrası var” diyor.

¹⁶² Yazışleri Müdürü, Haber Koordinatörü, Program Müdürü

¹⁶³ Köşe yazarının kendisinden başka bir kişiyi mi bahsettiği durumlar bu kategoriye dahil edilmiştir. Köşe yazarının kendi, hayatı vb. hakkında yazdıkları metinlerin hemen tüm içeriğinde var olduğundan nicel bir değerlendirmeye tâbi tutulmamıştır.

Ve 28 Şubat sonrasında Refahyol'un düşmesi ile yerine geçen hükümetlerin başardığı işleri alt alta yazıyor (Özkök, 26 Mayıs 2000: *Hürriyet*) .

Köşe yazılarında yer alan eyleyen, kurum ve çoğul birimler dışında bir diğer önemli birim türünü de kaynaklar oluşturmaktadır. Köşe yazılarında kullanılan ve yazının oluşumunda atıf yapılan, yazıya kaynaklık eden her türlü yazılı, görsel, işitsel birim *kaynak* olarak değerlendirilmektedir. Köşe yazılarında tespit edilen diğer birimlerle birlikte düşünüldüğünde kaynak kullanımının (%30) oldukça düşük olduğu, bunun da sadece %17'sinin yazılı kaynak olduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁶⁴ Bu düşük oranı köşe yazarlarının çok sık yazma zorundallığı altında konulara, olaylara ilişkin yeterli araştırma yapamadıklarının bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Diğer taraftan, köşe yazarlarının yazılarını oluştururken hangi kaynaklardan yararlandıkları, bunları nasıl kullandıkları köşe yazarlığı pratiğine ilişkin önemli bulgular sunmaktadır.

Tablo 52 – Kaynak birimlerin türlerine göre dağılımı (soru 120)

Kaynak Türü	Frekans	%
Eser	511	55
Resmi Belge	417	45
Toplam	928	100

Köşe yazarlarının kullandıkları toplamda yaklaşık bin kadar yazılı kaynak birimin yüzde 55'ini *eser* olarak değerlendirilen kaynaklar oluştururken, *resmi belgelerin* oranı yüzde 45'te kalmaktadır. Eser oranının görece yüksek olmasının nedeni bu başlığın medya birimlerini de içeren geniş bir kapsama sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Medya birimleri (gazete, tv, ajans vb.) dışarıda bırakıldığında köşe yazarlarının eserlerin üç katı oranında resmi belge kullandıkları anlaşılmaktadır. Yazarlara gönderilen mektuplar vb. de çıkartılırsa köşe yazılarındaki eser sayısı resmi belgelerin altıda biri düzeyinde kalmaktadır. Buna göre ulusal/uluslararası resmi belge, yazışma ve konuşmaların köşe yazılarının oluşumunda belirleyici bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Resmi belge olarak değerlendirilen kaynak birimlerin türlerine göre dağılımlarında, yasalara ilişkin belgeler yüzde 34'lük oranla en çok kullanılan resmi kaynakları oluştururken ulusal resmi belgelerin toplamda oranı yüzde 80'i bulmaktadır (*Bkz. Ek-29*). Köşe yazarlarının, sorunların çözümü için uyulması gereken, dedikleri yapılması gereken, çözüm kaynağı metinler olarak değerlendirdiği metinlerin hemen hepsi de bu resmi belgelerdir (*Bkz. Ek-30*).

¹⁶⁴ Bahsedilen/Kaynak ayrımında tüm birimlerin yüzde 30'u kaynak olarak kodlanmıştır ancak bu orana eyleyen (%8,8), kurum (%1,5) ve çoğul (%2,7) birimlerin kaynak olarak kullanıldığı durumlar da dahildir. Buna göre yazılı kaynak kullanım oranı sadece yüzde 17'dir.

Tablo 53 – Eser kaynak birimlerin türlerine göre dağılımı (soru 122)

Eser Türü	Frekans	%
Gazete, dergi, ajans, tv birimleri	342	66,9
Kitap	84	16,5
Yazara gönderilen mektup vb.	75	14,7
Diğer	10	1,9
Toplam	511	100

Eser kaynak birimlerin türlerine göre dağılımlarına bakıldığında gazete dergi vb. birimlerin yüzde 70'lere yaklaştığı görülmektedir. Bu oran bir yandan, gazetecilik alanının köşe yazılarının biçimlenmesindeki etkisini diğer yandan da köşe yazarlarının referanslarının yine kendi yakın çevreleri olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Diğer taraftan kitap kategorisinin (kitap tanıtımları dahil) kaynak olarak kullanılan eserlerin sadece yüzde 16'sını oluşturması yazıların ağırlıklı olarak gündelik yorumlar boyutunu aşmadığına işaret etmektedir.

Köşe yazarlarına gönderilen mektup vb. eserlerin oranının görece yüksek olduğu, bu birimlerin kitaplara yaklaşan bir oranda (yüzde 15) köşe yazılarında kullanıldıkları ortaya çıkmaktadır. Köşe yazarlarının okurlardan gelen mektup vb. köşe yazılarında yer vermesi sonucu görece yüksek çıkan bu oranı bir tür geri besleme olarak yorumlayarak olumlamak mümkündür. Ancak bu orana yakından bakıldığında çalışma açısından iki önemli nokta ortaya çıkmaktadır.

İlk olarak, daha önce de belirtildiği üzere, köşe yazarlarının okurları tarafından sorunları için bir çözüm mercii olarak görüldükleri anlaşılmaktadır. İkincisi köşe yazarlarının sık sık kendilerine gelen destek mektuplarını vb. gündeme getirmeleri bir yandan kendi konumlarının, patron, gazetecilik alanı ve okuyucu gözünde, meşruiyetinin sağlamlaşmasını diğer yandan da kendi düşüncelerinin haklılığının pekişmesini sağlamaktadır.

Tablo 54 – Gazete, dergi, ajans, tv birimlerinin içindeki yer aldıkları ortama göre dağılımı (soru 122a)

Medya Birimi	Frekans	%	Medya Birimi	Frekans	%
Gazeteler	238	69,5	Ajanslar	15	4,4
Televizyonlar ve Radyolar	46	13,5	Yerel Medya	3	0,9
Dergiler	21	6,2	İnternet	3	0,9
Medya (Gazeteler ve Televizyonlar)	16	4,6	Toplam	342	100

Eser olarak değerlendirilen kaynak birimlerin yaklaşık yüzde 70'ini oluşturan gazete, dergi vb. birimlerin büyük bir çoğunluğunu (yüzde 70) gazeteler oluşturmaktadır. Köşe yazarlarının kendi yazılarını oluştururken en çok diğer gazetelerde yayınlanan haber vb.

referans ettiklerini gösteren bu tabloya göre kaynak açısından herkesin birbirini kullandığı dar bir alanın varlığından söz etmek mümkündür. Televizyonlar, radyolar ve dergiler ve medya olarak kodlanan gazeteler ve televizyonlar bütününe toplam oranı yüzde 25'e yaklaşırken yerel medya ve internetin yüzde 1'lik oranda kaldıkları görülmektedir. Bu düşük oranlar ise yerel ve internetin gazetecilik alanının içinde oluşmuş bu dar alan tarafından henüz kabul görmediğini, yerel medyada ya da internette olup bitenlerin ulusal ölçek lehine alanın dışında tutulduğunu göstermektedir.

Kaynak birimleri hazırlayanların türlerine göre dağılımlarına bakıldığında eyleyenlerin oranı yüzde 70'lere ulaşırken kurumların yüzde 17'de kaldığı görülmektedir. Her üç kaynaktan ikisinin eyleyen olduğunu gösteren bu tablonun netleşmesi için hazırlayanların genel kategorilere göre dağılımına bakmak gerekmektedir (*Bkz. Ek-31*).

Tablo 55 – Kaynak birimlerin hazırlayanın genel kategorilerine göre dağılımı (soru 131ek)

Genel Kategori	Frekans	%	Genel Kategori	Frekans	%
Medya	184	30,6	Ekonomi	20	3,3
Siyasal	166	27,6	Sanat/Medyatik	16	2,7
Eğitim, bilim, araştırma	48	7,9	Askeri güvenlik	15	2,5
Bir okur	46	7,6	Diğer ¹⁶⁵	29	4,8
Yargı	31	5,1	Toplam	602	100
Kamu	26	4,3	Belirtilmemiş	326	
Sivil toplum	21	3,5	Toplam	928	

Köşe yazılarında kullanılan kaynakların da büyük bir çoğunluğunun (yüzde 30) medya eyleyen ve kurumları tarafından hazırlandığı, medya ve siyasal kategorilerinin toplamının ise yüzde 60'lara yaklaştığı görülmektedir. Köşe yazarlarınca kullanılan toplam kaynak birimlerin yüzde 95'ini Türkçe kaynaklar oluştururken köşe yazarlarının yabancı dilde yazılmış yazılı kaynakları çok az kullandıkları anlaşılmaktadır (*Bkz. Ek-32*). İngilizce yabancı kaynakların dağılımı yabancı gazete, dergi vb. birimlerinin kullanımının toplam içinde yüzde 60'lara yaklaştığını gösterirken kitapların oranı %20'de (frekans=7) kalmaktadır.

¹⁶⁵ Terör, Tarihsel, Meslek, Ünlü Eyleyen yakını, İslami, Spor, İslam dışı, Yazarın yakın çevresi, emeğiyle geçinenler.

Tablo 56 – Yabancı yazılı kaynakların dağılımı (soru ek121-122)

Kaynak Türü (Eser)	Frekans	%	Kaynak Türü (Resmi Belge)	Frekans	%
Gazete, dergi, ajans, tv birimleri	20	57	Yabancı anayasa, yasalar, tasarılar	5	14
Kitap	7	20	Yabancı açıklama, rapor	2	6
Diğer	1	3			
Toplam (yabancı eser)	28	80	Toplam (yabancı resmi belge)	7	20
			Genel Toplam	35	100

Yabancı eserlere, yabancı resmi belgelerin dört katı oranında yer veren köşe yazarlarının yabancı yazılı kaynak olarak genellikle yabancı medyaları kullanmaları medyanın kendine referans etmesinin bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Yabancı kaynak olarak medyanın kullanımına karşın kitap kullanımının azlığının nedeni düşünüldüğünde ilk akla gelen açıklama sık yazı yazmak zorunda olan köşe yazarlarının zamansal olarak daha kısa ve hazır metinlere sahip olan yabancı medyayı tercih ettiği/etmek zorunda kaldıklarıdır. Diğer taraftan İngilizce kaynak kitap vb. kullanan köşe yazarlarının bu kitapları yazılarında belirtmeleri diğer köşe yazarlarıyla aralarındaki farkı gösterebilmelerine imkan tanınması açısından önem kazanmaktadır.

Köşe yazarlarının kaynak olarak gazete, dergi vb. birimi medyayı kullanması onların sürekli birbirlerini takip ettiklerini gösterirken bu durum yazdıkları yazılara da yansımaktadır. Birbirini takip ve birbirine yazmanın içiçe geçtiği bu süreçte polemikler önemli bir yer tutarken, “içe kapanma”nın etkisiyle, köşe yazarının kimi kastettiğini de ancak gazetecilik alanını yakından takibedenler anlayabilmektedir.¹⁶⁶

Başbakan Bülent Ecevit'in Oslo gezisinde Özbekistan muhalefet lideri Muhammed Salih ile görüşmediğine ilişkin yazıyla ilgili olarak bir köşe yazarı “eline tutuşturulduğu belli bilgilerle kaleme aldığı haber” diyerek gazeteciliğine sataşmış. Benim gazetecilik konusundaki hasletlerimi meslektaşlarım bilir. Gazetecilik dersini, gerçek gazetecilerden almayı da hep kural edindim. Bir gün Humeyni'yi, ertesi gün Müslüman Kardeşler'i

¹⁶⁶ “Dün öğle saatlerinde Basın Konseyi’nden bir faks aldım. Bizim Nazlı Ilıcak beni oraya şikayet etmiş: “Emin Çölaşan, 26 Mart 2000 tarihindeki makalesinde, benim farklı tarihlerde farklı düşündüğümü ileri sürmüştü. *Hürriyet*’e bir açıklama yolladım, sütunumdan da cevap verdim. Bu açıklamam hem *Hürriyet*’te yayınlanmadı, hem de Emin Çölaşan ikinci defa bana yönelik iddialarda bulundu. Cevap hakkımın kullanılmasında desteğinizi rica ediyorum.” Basın Konseyi bu faksı dün bana yolluyor...“Hayır Emin Çölaşan, ben geçmişte bu sözleri söylemedim. Sen yalan yazıyorsun” diyemiyor. Ya ne yapıyor? Beni Basın Konseyi’ne şikayet ediyor... Çünkü partisinde zor durumda kalınca mazereti olacak...”Ben onu Basın Konseyi’ne şikayet ettim” diyecek. Vay uyanık hanımefendi vay! *Hürriyet*’e yanıt göndermiş de, yayınlanmamış! *Hürriyet* senin postacın mı? Sen yanıtını bana göndereceksin kardeşim...Ve gönderdiğin yazıda bana hitap edeceksin. Türkiye’de yanıt hakkına benim kadar saygı gösteren ikinci bir köşe yazarı var mı?Bunca yıllık gazeteci geçiniyorsun, basın bu kurallarını bilmiyor musun? Yoksa işine mi gelmiyor?” (Çölaşan, 21 Mayıs 2000:*Hürriyet*).

destekleyen, arkadaşlarıyla yaptığı sohbetleri kasete alıp yayınlayıp dostlarına kazık atan, yerleştiği ABD'den Türkiye'yi yazanların derslerine ayıracak vaktim yok (Sarıkaya, 11 Mayıs 2000:Hürriyet).

Gazetecilik alanına kapanmaya ilişkin tüm bu bulgulara karşın köşe yazarlarının çok sık yazmaktan vazgeçemedikleri görünmektedir. Ancak gerek polemiklerin gerekse yazdıkları konuların içeriği bu konuda bir sıkıntı olduğunu hissettirmektedir. Bu çerçevede, köşe yazılarındaki polemikler dışında, sık yazma zorunluluğunun baskısıyla konu sıkıntısı çektikleri anlaşılan köşe yazarları yazılarında sıklıkla kendilerinden, kendi yapıp ettiklerinden yola çıkarak oluşturdukları konuları gündeme getirmektedir. Köşe yazarının tatilde karşılaştıkları, başına gelen ve kendisine ilginç gelen herhangi bir olay, okuduğu herhangi bir kitap vb. özetle yaşadığı herşey köşe yazısına konu olarak yansıyabilmektedir.

Bu durum yazılarda yer alan eyleyenlerde de kendini göstermektedir. Köşe yazarının yakınlarının köşe yazılarında yer bulma sıklığı (frekans=44), emek örgütlerinin ve meslek örgütlerinin eyleyen ve kurum olarak toplamının (frekans=14) 3 katına ulaşmaktadır. Köşe yazarlarının annesi, babası, torunu, eşi, doktoru, komşusu, sekreterinin yazılarda yer bulması yazarın yakın çevresinden konu çıkartma zorunluluğunun bir başka sonucu olarak görülmektedir. Bu konuda başı çeken İsmet Solak'ın Atatürk'ü gördüğü ve konuştuğu rüyasını anlattığı köşe yazısı hem konu sıkıntısına hem de yazarların yakın çevresinin konu olması açısından ilginç bir örnektir¹⁶⁷.

...Soluk soluğa yanına vardığımızda bize bakıyordu. Çantamdan çıkardığım teybi bir türlü çalıştıramıyordum: - *Not al çocuk! Bilinsin ki, ümidimi kaybetmiş değilim. Beni fevkalade müteessir eden hadiselerle karşılaştım. Tesellim, ziyaretimin kısa olması!* Tam not alırken heyecanla ve kan ter içinde uyandım. Yüzümü yıkamadan 87 yaşındaki anneme telefon ederek rüyamı anlattım: - *Hayır olsun evladım, devletle karşılaşmışsın. Ne mutlu böyle büyük bir adamla konuşmak. Hemen bir fakir doyur veya ihtiyacı olan birine yardım et. Rüya bile olsa, Atatürk'ü karşımda görmek, müthiş heyecan vericiydi* (Solak, 10 Nisan 2000:Hürriyet).

¹⁶⁷ “Dün sabah ter içinde uyandım. Rüyamda Atatürk'ü gördüm. Üstelik konuştum. Sesi hálá kulaklarımda! Yüz hatlarını, bakışlarını, hatta elinin sıcaklığını hálá yaşıyorum. Gözlerimi açar açmaz, unuturum diye, aklımda kalanları not ettim: - İnce beyaz çizgili, siyah bir takım elbisesi vardı. Kalıp gibi üstüne oturmuştu. Yüzü solgundu ve sanki yorgundu. Ceketinin üst cebinde mendili, elinde de bastonu vardı. Fotoğraflarından daha güzeldi ve uzun boyluydu. Rüyamda yanımda olanları hatırladıkça şaşıyorum. Birbirlerini tanımamış, hiç karşılaşmamış insanlar vardı: - Ağabeyim Mehmet Adem Solak, Ümit Gürtuna ve Esen Ünür... Posta yazarı Turhan Salman, köyden çocukluk arkadaşım Hasan Demir... 1980'de yitirdiğimiz ve her zaman, 'Ben Atatürk'ün sınır neferiyim' diyen Halil Tekin Bucaklı... Rahmetli dostum, Berber İbrahim Aşkın, ADD'den Tevfik Kızginkaya. Başkaları da vardı. Sanki her şey gerçektir: - *Yüksek millet iradesinin tecelli etmesini sağlayın. Israrlı sorularımızdan sonra söylediği ilk sözleri bunlardı: - Bu makama, herhangi birini seçmek yetmez!* Biraz sonra, yüksek bir binanın dokuz veya onuncu katından bakıyorduk.. Atatürk, suda yürüyordu. Ama ayakları suya batmıyordu. İspanyol turistlerle sohbet ediyordu. Elindeki, dört köşesinden çiviyle çakılmış tahta çerçeveyi ileri doğru hızla fırlatıyordu. Çerçeve suda batıyor, sonra üste çıkıyordu: - *Nereden nereye geldiğimizi anlamamız lazım!* Bir koşu asansöre biniyorduk. Aşağı inerken, asansör yana doğru hareket ediyordu... Korkuyorduk (Solak, 10 Nisan 2000:Hürriyet).

Bu koşullar altında köşe yazarlarından “buyur edilmiş fikirler”in dışına çıkarak yaratıcı, özgün, radikal yorumlar yapması ya da farklı bir bakış açısı geliştirmesini beklemek mümkün görünmemektedir. Örneğin, 2000 yılında yeni cumhurbaşkanının kim olacağı sorusu etrafında yürütülen tartışmalarda *Hürriyet*’in kimi yazarları Demirel’in beş yılda görevde kalmasını, bir kısmı ise kesinlikle görev süresinin uzatılmamasını savunmuş ve tartışmalar bu çerçevede kalmıştır. Aynı konuya ilişkin olarak küçük ölçekli gazetede yazan bir köşe yazarı ise cumhurbaşkanının neden bir işçi olması gerektiğini açıkladığı bir yazı yazabilmiştir (Balkız, 20 Şubat 2000: *Evrensel*). Buna göre, *Hürriyet*’in Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök *Hürriyet*’i, düşünsel olarak herkesin kendinden birşeyler bulduğu bir “süpermarkete” benzetse de, bu süpermarketin ürünlerinin ambalaj ve marka farkını aşmayan bir çeşitliliğe sahip olduğu gözlenmektedir.

3.5.3. Değerlendirme

Hürriyet köşe yazarlarının yazılarının sistematik incelenmesi köşe yazarlarının sürekli bir beğenmeme, yakınma ve ahkâm kesme halinde olduklarına dair düşünceleri desteklemektedir. Diğer taraftan, çok çeşitli sınırlılıklara karşın, ticari kitle gazetelerinin köşe yazarlarının önemli bir simgesel güce sahip olduklarını destekleyecek düzeyde köşe yazarlarının hemen her kesimden hesap sorduğu ve daha da önemlisi iktidar alanındakilerin bu hesap sormaların dikkate alındığı görülmektedir. Hem bu seçkinler hem de geniş kesimlere simgesel şiddet uyguladıkları görülen köşe yazarlarının, iktidar seçkinleri tarafından da kabul edilen simgesel güçleri nedeniyle, geniş kesimler tarafından sorunlarının çözümü ve dillendirilmesi anlamında bir başvuru mercii haline de geldikleri anlaşılmaktadır. Önemi ve bir köşe yazısında yer alma gereği tartışılabilir konularda da yazma özgürlüğü olan köşe yazarlarının, yazılarında yer alan eyleyenler, kurumlar ya da çoğul grupların çok büyük bir kısmı ile doğrudan ilişki kurmadığı, onların sözlerine yer vermediği görülmektedir. Bu çerçevede bir yandan simgesel güçlerinin temeli olan seçkinlere yaklaşırken diğer yandan geniş kesimlere uzaklaştıkları gözlemlenen köşe yazarlarının konu seçmedeki bu “özgürlüğünün”, pratiğin getirdiği zamansal ve ilişkisel kısıtlılıkların bir sonucu olarak değerlendirmek daha doğru gözükmektedir.

Köşe yazılarında yer alan birimlerden medyayla ilişkili olanlarının ayrıca değerlendirilmesi sonucunda, medya birimlerinin köşe yazılarında önemli bir yer kapladığı anlaşılmaktadır. Buna göre köşe yazarları merkezinde kendilerinin, yakın çevrelerinin ve gazetelerinin yer aldığı bir alanda yazılarını üretmektedirler. Yazılarında kendi gruplarının gazetelerine ve ciddiye aldıkları, rakip gördükleri gazetelere belli bir hiyerarşi içinde yer verdikleri görülen köşe yazarlarının, medya birimleri arasında en çok yer verdikleri eyleyenlerin diğer köşe yazarları ve medya yöneticileri olduğu ortaya çıkmaktadır. Özetle,

sadece (köşe yazarının kendisi dışındaki) diğer köşe yazarlarının bile emek örgütlerinin ve temsilcilerinin dört katı oranında köşe yazılarında yer bulabildiği, köşe yazarının dar yakın çevresine bağımlı bir alan yapılanmasının varolduğu görülmektedir.

Köşe yazılarında kullanılan kaynakların niteliğine bakıldığında genelde resmi kaynakları kullanan köşe yazarlarının kaynak açısından da tam bir medya alanına kapanma hali içinde oldukları anlaşılmaktadır. Kullanılan eser kapsamındaki kaynakların önemli bir kısmının medya ürünleri (haber, diğer köşe yazıları vb.) olmasında somutlanan bu tabloda yerel medya ve internet yok denecek kadar az yer bulabilmektedir. Yazılarda çok sınırlı kullanılan (yüzde beş civarında) yabancı kaynağın önemli bir kısmını yabancı medya oluştururken yerli/yabancı kitap, makale benzeri kaynakların kullanım oranlarının da çok düşük kaldıkları görülmektedir. Diğer taraftan özellikle yabancı kitap/makale kullanım biçimleri, bu kaynaklara başvurunun daha çok köşe yazarlarının farklılığını ve seçkinliğini vurgulama amacı taşıdığı izlenimi uyandırmaktadır. Bu çerçevede kaynakları hazırlayanların önemli bir kısmının medya eyleyeni, kurumu olması medya alanına kapanmayı pekiştirirken, kaynakları hazırlayanların bir diğer önemli oranını oluşturanların siyasal seçkinler/kurumlar olması seçkinlere olan bağımlılığa işaret etmektedir.

SONUÇ

Türkiye’de 2000’li yıllarda (köşe yazarı ve köşe yazısından oluşan) köşe yazarlığı pratiğinin günlük, ulusal basının yerleşik, olmazsa olmaz bir unsuru haline geldiği görülmektedir. Ancak yoruma dayalı yapısı ve “haber kutsal, yorum hür olmalı” düşüncesinin de etkisiyle köşe yazarlığı pratiği, akademik çalışmalarda, bu önemine denk düşen bir ölçekte araştırma konusu olamamıştır. Bunun yanında köşe yazarlığı pratiğini açıklamaya yönelik kavramsal araçlar ve yöntemsel yaklaşımlar açısından da yeterli bir birikim oluşturulamamıştır.

Bu çerçevede çalışmanın konusu, Türkiye’de gazetecilik alanında egemen durumda bulunan, ulusal, günlük, anaakım medya anlayışını benimsemiş, ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarlığı pratiğinin *Hürriyet* özelinde araştırılması olarak belirlenmiştir. Bourdieu’nün kuramsal yaklaşımı aracılığıyla, bu köşe yazarlığı pratiğinin bazı ortak özelliklerinin ortaya çıkarılması ve pratiğin açıklanmasına yönelik, gerek kavramsal araç gerekse yöntemsel yaklaşım açısından, bir katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Araştırmada, Bourdieu’nün kavramsal araçlarından (*habitus, alan, sermaye, simgesel şiddet*) ve kültürel üretim süreçlerine ilişkin yaklaşımından (*kültürel yapıtlar bilimi*) yararlanılarak oluşturulan kuramsal çerçeve yanında, köşe yazarlığı pratiğine ilişkin 2000’li yıllarda yapılan tartışmalar da dikkate alınmıştır.

Çalışmada bu genel yaklaşım uyarınca 2000 yılında, bir yıl süreyle *Hürriyet*’te yayınlanan tüm köşe yazıları içinden (spor ve ekonomi üzerine yazan köşe yazarları hariç) belirli bir konu ya da bir dönem dikkate alınmadan oluşturulan örneklem, çalışmanın iki temel araştırma sorusu (alt sorularıyla birlikte) doğrultusunda, soru formları aracılığıyla *sistematik* bir biçimde analiz edilmiştir. Buna göre çalışmanın ampirik araştırması, köşe yazarlarının yazılarında yer verdikleri yaklaşık 5500 eyleyen, kurum, grup ya da yazılı kaynağa uygulanan ve bunların nicel özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışan soru formlarına dayanmaktadır. Köşe yazarlığı pratiğine dair -biçimsel özellikler dışındaki- yerleşik anlayışları bir kenara bırakarak gerçekleştirilen bu analiz sonucunda, pratiğe dair bir dizi özellik ortaya çıkarılmıştır.

Elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi köşe yazarlarının yazılı kaynakları görece çok az kullandıklarını, yazılarını çoğunlukla eyleyenlere ve (daha az olmak üzere) kurumlara dayalı olarak oluşturduklarını ortaya koymaktadır. Köşe yazarlarının, kaynak olarak kullanmak yerine, onlardan bahsetme ya da onlar adına konuşma eğiliminde olduklarını saptanan bu eyleyen ve kurumların, köşe yazarlarına ilişkin bir eğilim olarak değerlendirilebilecek, bir dizi ortak özelliğe sahip oldukları anlaşılmıştır. Diğer taraftan

araştırma sonucunda köşe yazılarında yer alan eyleyenler, kurumlar, yazılı kaynaklar ile köşe yazarlarının ilişki biçimlerinin de belirli ortak özelliklere sahip oldukları ve bunların medya ile bağlantılı olanlarının ayrı bir değerlendirmeyi gerektirecek ağırlığa sahip oldukları görülmüştür. Ortaya çıkarılan tüm bu ortak özellikler, köşe yazarlığı pratiği açısından ne anlam ifade ettiklerinin bağlamı içinde ele alınabilmesi için, gazetecilik alanında yaşanan dönüşüm süreciyle birlikte değerlendirilmiştir.

Türkiye’de gazetecilik alanı, özellikle 1980’li yıllarla birlikte, yapısal bir dönüşüm geçirmiş ve sınıf egemenliğinin uzantısı olarak, ekonomik sermayenin belirleyiciliği altında ticari, kitle gazeteciliğinin egemen olduğu bir alan haline gelmiştir. Diğer taraftan, kültürel üretimler alanının dış güçlere ve talebe en bağımlı olan bölümünde yer alan gazetecilik alanının diğer alanlar üzerinde artan etkisi nedeniyle, bu alandaki sermaye egemenliği başta kültürel üretimler alanına olmak üzere hemen tüm alanlara bu egemenliğin mekanizmalarını taşımıştır. Bu süreçte başyazarlık temelinde oluşmuş gazete yazarlığı sistemi yerine, fıkra ve makale arası melez bir tür olarak köşe yazarlığının belirleyici olduğu bir döneme girilmiştir.

İktidar alanı seçkinleriyle kişisel ilişkilerin öne çıktığı bu dönemde muhabirlik aleyhine sayısal olarak artış gösteren köşe yazarları, en ucuz yoldan, kitle gazetelerinin hem diğer gazetelerle rekabette farklılaşmasını sağlamıştır hem de diğer rakipleriyle (televizyon, internet, radyo, dergiler vb.) rekabetinde önemli bir koz haline gelmiştir. Bir yandan devletten patrona, iktidar seçkinlerinden genel yayın yönetmenlerine çok çeşitli kurum ve eyleyenlerin çizdiği sınırlara tâbi olan köşe yazarlarının, bir yandan da zaman içinde içselleştirerek habituslarının bir parçası haline gelen sınırlar çerçevesinde çalıştıkları görülmüştür. Gazeteler arası geçişlerin, transferlerin, mücadelelerin ve gazetelerden ayrılmaların da temelini oluşturduğu görülen bu sınırlar, genel yayın yönetmenleri gibi “ikili kişilik”lerin de aracılığıyla, alan içinde yerleşiklik kazanmıştır.

Bu tablo içerisinde köşe yazarlarının kendi aralarında köşe yazarlığı pratiğine ilişkin yaptıkları tartışmalar pratiğin işleyişine dair önemli veriler sunmaktadır. Buna göre, genel yayın yönetmenlerinin, gazetenin yayın politikası çerçevesinde, köşe yazarlarına müdahale edebileceği ve bunun sansür olarak değerlendirilemeyeceği üzerine genel bir uzlaşma olduğu görülmüştür. Köşe yazarlarının türleri, görevleri ya da köşe yazarı sayısının çokluğu ve açılan yeni köşelerin niteliği üzerine farklı görüşler olsa da Türkiye’deki köşe yazarlığının çok sayıda kendine özgü yönü olduğu bir diğer ortaklaşılan nokta olarak belirmiştir.

Haber kalitesinin düşüklüğünden okur alışkanlıklarına kadar bir dizi nedenle köşe yazarı sayısının çok arttığını belirten bazı köşe yazarları, sorumluluk sahibi olma, çok çalışma, kendini yenileme, “yeni ruhlar icat etme” gibi özelliklere sahip olması gereken köşe yazarlığına giriş koşullarının ucuzlamasından yakınmaktadırlar. Her konuda bilgiçlik

taslayan, tevazudan uzak, kendini dünyanın merkezine koyan, sürekli ahkâm kesen köşe yazarlarını eleştiren bu kesimlere göre, kadın, aşk vb. uzmanı erkek ya da çocuğunu anlatan kadın yazarları da kapsayan bu yeni anlayış çerçevesinde, özellikle genç köşe yazarlarının önemsiz konuları köşelerine taşımaktadır. Gündelik hayatın önemini vurgulayarak, aşk, ilişkiler vb. hayatın tüm alanlarına dair yazan, özellikle yeni köşe yazarlarının, çoğalmasını savunanlar ise geçmişte benzer yazılar yazan önde gelen köşe yazarlarından örnekler vermektedir.

Tüm bu koşullar altında, olayları bağlamına yerleştirme, farklı kaynaklardan beslenme yetileri körelen ve “buyur edilmiş fikirler”le sermaye egemenliğinin sınırları içerisinde yazdıkları görülen köşe yazarlarının “yaratıcı” eyleyenler olarak değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle köşe yazıları da, çalışma kapsamında, salt köşe yazarlarının değil, bir bütün olarak alanın ürünü olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşımla gerçekleştirilen köşe yazılarının sistematik analizi sonucunda, köşe yazarlarının habituslarına ve köşe yazarlığı pratiğine ilişkin -belirtilen sınırların, eğilimlerin varlığına işaret eden- bir dizi özellik ortaya çıkarılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, tüm bu koşullar altında biçimlenen gazetecilik alanında ticari kitle gazetelerinde yazan köşe yazarlarının temel özelliği, (yeni/eski, kadın/erkek ya da Türk/yabancı olmaları fark etmeksizin) iktidar seçkinlerinden ve kurumlarından bahsetmeleri ve yazılarını onlara ya da onlar tarafından üretilmiş kaynaklara dayalı olarak oluşturmalarıdır. Köşe yazılarında yer bulabilmenin kendisini bir seçkinlik göstergesi olarak kabul etmek mümkün olmakla birlikte, analiz sonucunda, bu birimlerin seçkinliğinin toplumsal temellere dayalı olduğu da anlaşılmıştır.

Köşe yazılarında yer alabilen eyleyenlerin hemen tümünün bağlı oldukları ya da temsil ettikleri kurumların en üst kademesindeki yöneticiler oldukları, kurumlar açısından bakıldığında ise ilgili alanın egemen ya da belirleyici kurumlarının (ilgili alanın kendi kuralları ve güç dengeleri çerçevesinde biçimlenen) belirli bir hiyerarşi içinde yer aldıkları saptanmıştır. Her ne kadar bu hiyerarşi son şeklini köşe yazarlarının habituslarına ve sosyal sermayelerine dayalı kendi kriterleri (ilgili alana dışarıdan müdahaleleri) sonucunda almaktaysa da, köşe yazarlarının bu müdahale alanının son derece sınırlı olabildiği, ortak eğilimin toplumda varolan eşitsiz güç/iktidar ilişkilerine dayalı hiyerarşiyi destekler nitelikte olduğunu görülmüştür.

Köşe yazarlarının, seçkinler/seçkin olmayanlar arasında yaptığı ayrımın ve seçkinler (ve kurumlar) arasında bulunan, toplumdaki yerleşik egemenlik yapısına dayalı, hiyerarşiyle uyumlu yaklaşımlarının, bu yapıya muhalif kesimlerin ve bunların kurumlarının (sendikalar, dernekler, siyasal partiler vb. demokratik kitle örgütlerinin) köşe yazılarında yer almalarını

olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır. Bu olumsuz etkiyi çarpıcı rakamlarla ortaya koyan araştırma sonuçları, köşe yazarlarının genel olarak örgütlü kesimler/temsilcileri yerine kurumsuz ya da erksiz seçkinlere yer verdiklerini de göstermiştir. Buna göre köşe yazarlarının, geniş kesimleri (işçiler vb.), örgütlü olduğu kurumları ve temsilcilerini yok saydıkları ve olası alternatif düşünceleri/yaklaşımları *sistematik* olarak söylemsel üretim süreçlerinden dışladığı görülmüştür. Köşe yazarlarının habitusları doğrultusunda uyguladıkları bu dışlamanın “köşe yazılarına giriş hakkı bedeli”nin de etkisiyle süreç içinde güçlendiği ve son biçimini aldığı anlaşılmaktadır. Özetle köşe yazılarının, astların, alandaki egemen sermaye türüne göre fakir olanların/sermayesizlerin dışlandığı, sınıf egemenliğini yeniden üreten habituslara sahip eyleyenlere dayalı, “seçkinler egemenliği” olarak tanımlanabilecek, bir tahakküm altında oldukları ortaya çıkmıştır.

Bu iki özelliğin birlikte değerlendirilmesi sonucunda köşe yazarlığının, sınıf egemenliğinin uzantısı olan seçkinlerin egemenliğini (ekonomik, askeri, siyasal, kültürel vd.) yeniden üreten bir pratik olduğu anlaşılmıştır. Ancak Bourdieu’nün ısrarla altını çizdiği üzere seçkinlerin egemenliğine ilişkin temel sorun, kimlerin neye göre seçkin konumuna geldikleri, özetle seçkinleri kimin (neyin) yarattığı noktasında ortaya çıkmaktadır. Köşe yazılarında yer alabilen eyleyenlerin, belirli sermaye türlerine ve sınıf egemenliğinin sürekliliğine eğilimli habitusa sahip seçkinler olduklarının ortaya çıkması, asıl mücadelenin seçkinliğin temel kaynağını oluşturan “sermaye”nin kökeni, türü ve kaynağı üzerinde yoğunlaştığına işaret etmektedir.

Bu çerçevede, salt başka seçkinlerin, başka sermayenin ve başka bir sınıfın egemenliğinin inşa edilmesi değil aynı zamanda, tüm bu egemenlik biçimlerinin kendilerini gereksizleştireceği bir yapılanma sürecine ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre başta ekonomik sermaye olmak üzere, her tür sermayenin başkaları üzerinde tahakküm kurmasının engellenmesi, ekonomik sermaye dışındaki sermaye türlerine sahipliğin de biriktirmeye değil paylaşıma dayalı bir anlayış temeline oturtulması gerekmektedir.

Çalışmanın ikinci araştırma sorusu (alt soruları ile birlikte) çerçevesinde ortaya çıkan sonuçlar seçkinlerin egemenliğine dayalı bir yapıya sahip olduğu görülen köşe yazarlığı pratiğinin eyleyenlerine ilişkin bir dizi özelliğe işaret etmektedir. Bu çerçevede, *Hürriyet* köşe yazarlarının, sürekli bir şeylerden/birilerinden kimi zaman hakarete varan biçimlerde şikayet ettikleri, siyasi seçkinlere (seçilmiş belediye başkanı, bakan, başbakan ya da atanmış vali, emniyet müdürü vb.) yazılarında soru/hesap sorabildikleri görülmüştür. Köşe yazarlarının hergün yüzbinlerce kişiye ulaşmaya dayanan ve iktidar alanındaki diğer seçkinlerle kurulu yakın ilişkilerle desteklenen güçleri nedeniyle, iktidar alanındaki seçkinlerden hesap sorabilir hale geldikleri anlaşılmaktadır.

Bu tür yazıları diğer, küçük ölçekli gazetelerin köşe yazarları da yazmasına karşın *Hürriyet* yazarlarının farkı askeri, siyasi vb. seçkinlerden bu sorulara ilişkin yanıtlar gelmesidir. Simgesel güçleri nedeniyle iktidar alanındaki diğer seçkinlerin muhatap almak zorunda kaldıkları anlaşılan köşe yazarlarının bu yanıtları mesleki anlamda bir başarı kıstası olarak algıladıkları görülmüştür. Dahası araştırma sonuçlarına göre, bir yandan toplumsal kökenli bir yaptırımla karşılaşmadıkları için özgür, diğer yandan iktidar alanındaki seçkinlerin kontrolü altında sınırlılıklar içinde olan köşe yazarlarının, okurlar tarafından bir çözüm mercii olarak görüldükleri anlaşılmıştır.

Bu özellikler, her gün yüz binlerce kişi tarafından satın alınan bir gazetede köşe yazarı olmanın bir iktidar konumu olduğu gerçeğiyle birlikte değerlendirildiğinde köşe yazarlarının simgesel bir ayrıcalık ve güce sahip olduklarını göstermiştir. Buna göre çalışmada, ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarları, söylemsel üretim araçlarındaki konumları ve simgesel sermayeye sahip olmaları itibarıyla simgesel seçkin olarak değerlendirilmiştir. Ancak köşe yazarlığı pratiğinin gazetecilik alanı içindeki işleyiş mekanizmaları ve güç/iktidar ilişkileri bütünsel olarak incelendiğinde köşe yazarlarının, diğer simgesel seçkinlerle birlikte, hakim sınıfın tahakküm altındaki bölümünde yer aldıkları anlaşılmaktadır. Bu konumlarına ve sermaye egemenliğinin çizdiği sınırlara karşın simgesel seçkinliklerine dayalı güç/iktidara sahip olan köşe yazarları, bu ikili özellikleri nedeniyle bir tür “yeni aristokratlar” olarak tanımlanmaktadır.

Toplumun çeşitli kesimlerine (kimi zaman seçkinlere kimi zaman seçkin olmayan vatandaşlara, okurlara) ve kişilere yönelik olarak, simgesel şiddet uyguladıkları saptanan köşe yazarlarının şiddetinin kaynağını da bu simgesel güç/iktidar oluşturmaktadır. Simgesel güçlerine dayalı olarak, meslektaşları ve okurları dahil olmak üzere hemen herkese simgesel şiddet uygulayan köşe yazarları, sinemadan siyasete, tiyatrodan ekonomiye her alana uzmanı olmasalar bile müdahale etmektedirler. Bu denli geniş müdahale alanına sahip olmalarına karşın, güçleri toplumsal kesimlere dayanmadığından köşe yazarlarının yazıları nedeniyle etkili bir toplumsal kökenli eleştiriyle/yaptırımla karşılaşmadıkları anlaşılmaktadır.

Araştırma sonucunda, köşe yazarlarının, yazılarında yer alan eyleyenler, kurumlar ya da çoğul grupların çok büyük bir kısmı ile doğrudan ilişki kurmadıkları, sözlerine yer vermedikleri görülmüştür. Bu saptama, simgesel güçleri (ve uyguladıkları şiddet) sermaye egemenliği temeline dayanan, toplumsal bağları zayıf köşe yazarlarının bir yandan simgesel güçlerinin temeli olan seçkinlere yaklaşırken diğer yandan geniş kesimlerden (ve taleplerinden) uzaklaştıklarına ilişkin düşünceleri destekleyen bir tabloyu ortaya koymuştur. Bu nedenle daha çok köşe yazarlarının tâbi oldukları mekanizmaların koyduğu sınırlara işaret eden (“gerçek gündemi yakalamanın zorluğu”, “sık yazma zorunluluğu”, “herşeye yazı

konusu gibi bakma baskısı” vb.) gerekçeler, bu mekanizmalarca biçimlenen habitusları ve ürünlerini meşrulaştırmaya yetmemektedir.

Köşe yazılarında yer bulabilen eyleyenlerin, kurumların, grupların ve yazılı kaynakların analizi, köşe yazarları açısından sayı ve çeşit olarak belirgin bir artış olmasına karşın, köşe yazarlığının, seçkin egemenliğine dayalı, dar bir alana kapandığını göstermiştir. Analizin gösterdiği bir diğer önemli nokta ise, bu kapanma sürecinin, genel anlamıyla gazetecilik alanı içine kapanmayla birlikte gelişen bir süreç olmasıdır. Köşe yazılarında yer alan birimlerden medyayla ilişkili olanlarının ayrıca değerlendirilmesi sonucunda, medya birimlerinin köşe yazılarında önemli bir yer kapladığı anlaşılmıştır.

Analiz, köşe yazarlarının yazılarında önemli oranlarda kendilerini, yakın çevrelerini (eş, arkadaş vb.), gazetelerinin de içinde bulunduğu grubun –Doğan Grubu-, başta köşe yazarları olmak üzere, eyleyenlerini ve kurumlarını konu edindiklerini ortaya koymuştur. Verilerin analizi, gazetecilik alanı içerisinde bir yandan benzer sınırlılıklar, koşullar altında “oyunu okuma”yı öğrenen köşe yazarlarının diğer yandan da sürekli birbirini okuduklarını, birbirine yazdıklarını, göndermeler yaptıklarını göstermiştir. Eskiden farklı gazeteler arasında yaşanan polemiklerin suçlamalar halini alması, aynı gazete içindeki köşe yazarları arasındaki (çoğu kişisel konularda) polemiklerde bir artış görülmesi bu bulguları doğrulamaktadır.

Çalışma sürecinde saptanan bir başka özellik ise en çok diğer köşe yazarlarını okudukları ve onlara yönelik yazdıkları anlaşılan köşe yazarlarının kullandıkları kaynakların büyük bir çoğunluğunu kendi yazılarının, kendi gazetesinin ve diğer medya organlarının (yerli/yabancı) oluşturması, geriye kalanların önemli bir kısmının da iktidar seçkinlerinin ya da kurumlarının hazırladığı resmi/özel belgeler olmasıdır.

Köşe yazarlarının kullandıkları yazılı kaynakların toplu bir değerlendirmesi geniş kesimlerin seçkinlerinin ve kurumlarının ürettiği kaynakların kullanımının da son derece sınırlı kaldığını, bu kaynaklardaki yaklaşımların toplumsal dolaşımdan dışlandığını göstermektedir. Örnek olarak sağlık ile ilgili bir konuda sağlık bakanlığı raporları vb. köşe yazılarında yer alabilirken, tabip odalarının raporlarının dikkate alınmadığı görülmektedir. Bu eğilim salt köşe yazarlarının art niyetinden kaynaklanmamakla birlikte, köşe yazarlarını tümüyle masum olduklarını iddia etmek habitusun üretken yanını yok saymak anlamına geleceğinden mümkün değildir.

Özetle, köşe yazılarında kullanılan kaynakların niteliğine bakıldığında genelde resmi kaynakları kullanan köşe yazarlarının kaynak açısından da tam bir medya alanına kapanma hali içinde oldukları anlaşılmaktadır. Kullanılan eser kapsamındaki kaynakların önemli bir kısmının medya ürünleri (haber, diğer köşe yazıları vb.) olmasında somutlanan bu tabloda yerel medya ve internet yok denecek kadar az yer bulabilmektedir. Yazılarda çok sınırlı

kullanılan (yüzde beş civarında) yabancı kaynağın önemli bir kısmını yabancı medya oluştururken yerli/yabancı kitap, makale benzeri kaynakların kullanım oranlarının da çok düşük kaldıkları görülmektedir. Diğer taraftan özellikle yabancı kitap/makale kullanım biçimleri, bu kaynaklara başvurunun daha çok köşe yazarlarının farklılığını ve seçkinliğini vurgulama amacı taşıdığı izlenimi uyandırmaktadır

Bu sonuçlar, ticari kitle gazetelerinin köşe yazarlarının bir özelliğinin de gazetecilik alanı içinde merkezinde kendilerinin yer aldığı ve medya seçkinleri olarak adlandırılabilir eyleyenlerden kurulu bir “medya dünyası” içine kapalı, kendilerine ve kendi yakın dar çevrelerine dönük, geniş kesimlerden uzak bir yaşam sürdürmeleri olduğunu ortaya koymaktadır.

Köşe yazarlarının habituslarının bir yansıması olarak kabul edilebilecek olan köşe yazılarına ilişkin belirlenen tüm bu benzer özellikler çerçevesinde, benzer gazetelerde yazan, gazetecilik alanı içerisinde benzer konumlarda bulunan köşe yazarlarının habitusları arasında genel olarak önemli benzerlikler bulunduğunu anlaşılmıştır. Diğer taraftan genel eğilimi sarsacak derecede olmamakla birlikte, bazı köşe yazarları arasında aynı konuya farklı yaklaşım, farklı kaynak kullanımı biçiminde önemli sayılabilecek farklılıklar gözlemlenmiştir¹⁶⁸. Ancak, büyük ve küçük ölçekli gazeteler arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında, büyük ölçekli gazetelerdeki köşe yazarların arasındakilerin göz ardı edilebilir farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır.

Bu süreçte, ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarlığı pratiğinin ortak iş görme biçimi olarak köşe yazarlarının “çok kısa sürede, çok sık yazmaları ve bunu uzun yıllar sürdürmeleri”, hem habitusların benzeşmesine katkı yapan hem de saptanan diğer özellikleri pekiştiren bir etken olarak işlev görmektedir. Tüm bu tablo içerisinde “buyur edilmiş fikirlere” ve benzer kaynaklara dayalı yazan büyük ölçekli gazetelerdeki köşe yazarlarının farklı, yaratıcı, radikal fikirler içeren ürünler (köşe yazıları) ortaya koymasının pek de mümkün olmadığı da ortaya çıkmaktadır.

Ticari kitle gazetelerindeki köşe yazarlığı pratiğinin incelenmesine dayalı çalışmalar egemen, yaygın anlayışın ve bu anlayışın yeniden üretim sürecinin, işleyiş mekanizmalarının açığa çıkartılması açısından önem taşımaktadır. Ancak pratiğe olası alternatif yaklaşımların, bakış açılarının oluşturulabilmesi için, alanda avangard konumda bulunan görece küçük ölçekli gazetelerin köşe yazarlarının incelenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede akademik çalışmaların *Hürriyet* vb. büyük ölçekli gazeteler dışında kalan gazetelerdeki pratikleri de

¹⁶⁸ Bourdieu’nün uyarısı doğrultusunda köşe yazarlarının habitusları arasındaki bu benzerlikleri/farklılıkları “hep böyle olan şey” ile “hiç görülmedik şey” biçimindeki iki yönlü yanılısamadan birine düşmeden değerlendirmek gerekmektedir (2000a:49).

araştırma nesnesi olarak kurmalarına ve bu gazetelerdeki pratiklerin de özelliklerini ortaya çıkarmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Köşe yazarlığı pratiğine ilişkin yapılacak gelecek çalışmalarda köşe yazarının yazdığı gazeteyi, gazetenin alandaki konumunu dikkate alan bütünlüklü bir kuramsal yaklaşımın benimsenmesi yararlı olacaktır. Pratik üzerine az sayıda çalışma yapıldığından, tek bir köşe yazarını veya gazetecilik alanında benzer konumda bulunan gazetelerdeki (ya da tek bir gazetede) köşe yazarlarına ilişkin çalışmaların yapılması öncelik taşımaktadır. Farklı gazetelerdeki köşe yazarları arası karşılaştırmalı çalışmalara yol gösterecek yeterli sayıda çalışma olmaması nedeniyle bu kapsamdaki çalışmalar çok daha fazla özen ve mesai gerektirecektir.

Yeni araştırmalarda köşe yazarlarına ilişkin nicel verilerin¹⁶⁹ üretilmesi bu alanda yapılacak tüm çalışmalar için önemli bir kaynak oluşturacaktır. Buna göre, sonuçları makale ölçeğinde değerlendirilebilecek görece küçük çaplı çalışmalar ile nicel verilerin dökümüne dayalı çalışmalar, gelecek çalışmaların daha yetkin bir içerikle hazırlanabilmesini sağlayacaktır. Köşe yazarlarına uygulanacak anketlere dayalı çalışmalar, köşe yazarlarıyla yapılacak röportajlar ya da okuyucularla yapılacak alımlama çalışmaları pratiğin farklı yönlerinin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır. Diğer taraftan edebiyat, resim, bilim, siyaset vb. alanlarında eyleyenler üzerine (Kafka, Picasso, Foucault, Gramsci vb.) yapılan incelemeler, geliştirilen yaklaşımlar farklı özellikler taşıyalar da köşe yazarlarının incelenmesine katkıda bulunacaklardır¹⁷⁰.

Özetle, günlük yazılı basının en önemli pratiklerinden biri olan köşe yazarlığına ilişkin tartışmaların, köşe yazarları ya da genel yayın yönetmenlerinin kendilerine göre çizdikleri çerçevenin dışında tartışılabilmesi (*Bkz. Ek 33*), pratik üzerine yapılacak tartışmaların pratiğin kendisi gibi “dışa kapalı” bir alan haline gelmemesi gerekmektedir. Bu çerçevede, Bourdieu’nün geliştirdiği kavramsal araçlar ve yaklaşımları kullanarak kuramsal ve yöntemsel bir açılım yapmayı amaçlayan çalışma, üzerine çok konuşulan ama görece az çalışılan köşe yazarlığı pratiğine farklı bir yaklaşım geliştirmeye çalışmıştır.

¹⁶⁹ Örneğin son yirmi yılda gazetelerdeki köşe yazarı sayısı, periyodları, gazeteler arası geçişleri, köşe yazarlığına başlama yılları, bitirdikleri okullar, kökenleri vb. türünden nicel veriler, tabloların üretilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

¹⁷⁰ Özellikle edebiyat alanında eser, yaratıcısı, aralarındaki ilişki vb. çalışmaları uzun bir geçmişe sahip olduğundan kuramsal olarak yararlı olacaktır. Örnek olarak *Bkz. Moran, Berna (1981). Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi. İstanbul:Cem Yayınevi. Eagleton, Terry (1990). Edebiyat Kuramı. Çev. Esen Tarım. İstanbul:Ayrıntı, Wiegand Wilfried (1985). Picasso. Çev. Canan Dövenler. İstanbul: Alan Yayıncılık, Frank, Herbert (1985). Van Gogh. Çev. Ülkü Akçar-Emel Şatıroğlu. İstanbul:Alan Yayıncılık. Fiori, Guiseppe (1989). Bir Devrimcinin Yaşamı: A. Gramsci. Çev. Kudret Emiroğlu. Ankara:Verso. Merquior, J.G. (1986). Foucault. Çev. Nurettin Elhüseyni. İstanbul:Afa.*

KAYNAKÇA

KİTAP VE MAKALELER

- Adaklı, Gülseren (2006). *Türkiye’de Medya Endüstrisi*. Ankara: Ütopya.
- Akpınar, Hakan (2002). *Nasıl Gazeteci Oldular*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Alemdar Korkmaz ve Raşit Kaya (1993). *Radyo ve Televizyonda Yeni Düzen*. Ankara:TOBB Yayınları.
- Althusser, Louis (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev. Yusuf Alp-Mahmut Özışık. İstanbul: İletişim.
- Anderson, Perry (1988). *Gramsci: Hegemonya, Doğu/Batı Sorunu ve Strateji*. Çev. Tarık Günersel. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Andrew, Edgar-Peter Sedwick (2002). *Cultural Theory-Key Thinkers*. London: Routledge.
- Aşık, Melih (2004). *Açık Pencere’den 2000’li Yıllar 1-2*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Aziz, Aysel (1988). “Kitle İletişiminde İçerik Çözümlemesi”, *A.Ü. Basın-Yayın Yüksekokulu Yıllığı 1986-1987*. Ankara, s.39-55.
- Aziz, Aysel (1989). *Elektronik Yayıncılıkta Temel Bilgiler*. Ankara:TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü Yayınları.
- Aziz, Aysel (1990). *Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim*. Ankara:İLAD.
- Balcı, Kemal (2003). “Türkiye’de Gazeteci-Politikacı İlişkileri: Bir Çürümenin Perde Arkası”. *Türkiye’de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım*. Doğan.L. Tılıç (der.). Ankara:ÇGD Yayınları. s. 90-106.
- Bali, Rıfat N. (1999). “Yeni Aristokratlar: Köşe Yazarları”. *Birikim*, Sayı:117, s. 48-56.
- Bali, Rıfat N. (2002). *Tarz-ı Hayattan Life Style’a*. İstanbul:İletişim.
- Barnard, Malcolm (2002). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*. Çev. Güliz Korkmaz. Ankara:Ütopya.
- Baudrillard, Jean (1991) *Sessiz Yiğınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*. Çev. Oğuz Adanır. İstanbul:Ayrıntı.
- Benson, Rodney (1998). “Field Theory in Comparative Context: A New Paradigm for Media Studies”. *Theory and Society*. Vol. 28, s. 463-498.
- Bocock, Robert. (1997). *Tüketim*. Çev. İrem Kutluk. Ankara: Dost.
- Bottomore, Tom (Yayın Yönetmeni) (2001). *Marksist Düşünce Sözlüğü*. (Çeviri Derleyen) Mete Tunçay. İstanbul: İletişim.
- Bourdieu, Pierre – Loic J.D. Wacquant (2003). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. Çev. Nazlı Ökten. İstanbul: İletişim.
- Bourdieu, Pierre et al. (1990). *Photography: A Middle-brow Art*, Stanford :Stanford University Press
- Bourdieu, Pierre (1990). *In Other Words*. (tr.) Matthew Adamson. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre (1991a). “Sport and Social Class”. *Rethinking Popular Culture*, (ed) Chandra Mukerji-Michael Schudson, University of California Press: London. s. 357-374.
- Bourdieu, Pierre (1994a). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Londra: Routledge and Kegan Paul.
- Bourdieu, Pierre (1995a). *Pratik Nedenler*. Çev. Hülya Tufan. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, Pierre (1997). *Toplumbilim Sorunları*. Çev. Işık Ergüden. İstanbul: Kesit Yayıncılık..
- Bourdieu, Pierre (1999a). *Sanatın Kuralları*. Çev. Necmettin Kamil Sevil. İstanbul: YKY
- Bourdieu, Pierre (1999b). *Outline of a Theory of Practice*. (tr.) Richard Nice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (2000a). *Televizyon Üzerine*. Çev. Turhan Ilgaz. İstanbul: YKY.
- Brubaker, Rogers (1985). “Rethinking Classical Theory: The Sociological Vision of Pierre Bourdieu”. *Pierre Bourdieu Volume I*. (2000) Derek Robbins (ed.) içinde, s. 87-116. (*Theory and Society* Vol.14, s. 745-775).
- Brubaker, Rogers (1993). “Social Theory as Habitus”. *Bourdieu: Critical Perspectives*. Calhoun Craig, Edward Li Puma and Moishe Postone (ed.), Cambridge: Polity Press. s. 212-234.
- Bumin, Kürşat (1998). *Medyakronik*. İstanbul:İletişim.
- Burke, Peter (1994). *Tarih ve Toplumsal Kuram*. Çev. Mete Tunçay. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- BYAUM (2000). *Mediascape Raporları, Türkiye’de Medya 2000*. Ankara: A.Ü Basın Yayın Araştırma Uygulama Merkezi.
- Calhoun, Craig (1990). “Putting the Sociologist in the Sociology of Culture: The Self-Reflexive Scholarship of Pierre Bourdieu and Raymond Williams”. *Pierre Bourdieu Volume III*. (2000) Eds. Derek Robbins. London: Sage. (*Symposium on Contemporary Sociology*. Vol. 19, No: 4, s. 500-505).
- Calhoun, Craig (1995). “Habitus, Field and Capital: Historical Specificity in the Theory of Practice”. *Critical Social Theory*. Oxford: Blackwell Publishers s. 132-162.
- Calhoun, Craig (2000). “Pierre Bourdieu”. içinde Ritzer George (ed.) *The Blackwell Companion to Major Social Theorists*. Oxford: Blackwell Publishers. s. 696-730.
- Callinicos, Alex (2003). *Toplum Kuramı: Tarihsel Bir Bakış*. Çev. Yasemin Tezgiden. İstanbul: İletişim.
- Cemal, Hasan (2005). *Cumhuriyet’i Çok Sevmiştim!*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Chartier, Roger (1998). *Yeniden Geçmiş*. Çev. Lale Arslan. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Çölaşan, Emin (1990). *Bir Dönemin Yazıları (1988-1989)*. İstanbul: Tekin Yayınları.

- Çölaşan, Emin (2005). *Şu Benim Gazetecilik: Yaşadıklarım*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Deveci, Cem-Beybin Kejanlıoğlu (2004). "Türk Medyasında Irak Savaşı: Eleştirel/Etik Perspektifi Yitirmek" içinde *Savaşın Yüzleri Uzlaşmanın Aşamaları*. Der. Ülkü Doğanay. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. s.119-144.
- Dosse, François (1997a). "A Middle Path: The Habitus". *History of Structuralism Vol.2; The Sign Sets, 1967-Present*. Minneapolis: University of Minnesota Press. s. 301-311.
- Dosse, François (1997b). "Durkheim Gets A Second Wind: Pierre Bourdieu". *History of Structuralism Vol.2; the sign sets, 1967-Present*. Minneapolis: University of Minnesota Press. s. 66-75.
- Duran, Ragıp (1999). *Burası Dünya Polis Radyosu:Global Medya Eleştirileri*. İstanbul: YKY.
- Duverger, Maurice (2002). *Sosyal Bilimlere Giriş*. 6. Basım. Çev. Ünsal Oskay . Ankara:Bilgi.
- Edgar Andrew-Peter Sedwick (2002). *Cultural Theory-Key Thinkers*. London:Routledge.
- Erdoğan, İrfan (2003). *Pozitivist Metodoloji*. Ankara:Erk.
- Erer, Tekin (1965). *Basında Kavgalar*. İstanbul: Rek-Tur Kitap Servisi Yayınları.
- Ergil, Doğu (1986). *Toplumsal Eşitsizliğin Yapısı*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Eryılmaz, Tuğrul (2001). "Haber Dergiciliği: Bir Tür 'Hatırlıyorum' Yazısı". *Birikim*, Sayı:152-153, s. 211-214.
- Fiske, John (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*. Çev. Süleyman İrvan. Ankara:Ark.
- Garnham, Nicholas and Raymond Williams (1980). "Pierre Bourdieu and the Sociology of Culture: An Introduction". içinde Garnham, Nicholas (1990), *Capitalism and Communication: Global Culture and the Economics of Information*. London: Sage. s. 70-88.
- Geray, Haluk (2004). *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Ankara:Siyasal Kitabevi.
- Giddens, Anthony (1999). *Toplunun Kuruluşu*. Çev. Hüseyin Özel. Ankara:Bilim ve Sanat.
- Golding Peter ve Murdock Graham (1997). "Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik". Çev. D. Beybin Kejanlıoğlu. *Medya, Kültür ve Siyaset*. Der. Süleyman İrvan. Ankara:Ark. s. 49-78.
- Griller, Robin (1996). The Return of the Subject? The Methodology of Pierre Bourdieu. *Pierre Bourdieu Volume I*. (2000) Eds. Derek Robbins. London: Sage. (*Critical Sociology*. Vol. 22, No: 1, s. 3-28).
- Grossberg, Lawrence (1998). "Kültürel Çalışmalar Ekonomi Politğe Karşı: Bu Tartışmadan Sıkılan Var Mı?", Çev. Sevilay Çelenk. *Teori ve Politika*. Sayı:9, s. 87-105.
- Gürel, Nail (2004). *Şu Bizim Medya*. İstanbul:Bas-Haş Yayınları.
- Halimi, Serge (1999). *Düzenin Yeni Bekçileri*. Çev. Yaman Aksu-Fügen Eryılmaz. İstanbul: Evrensel Basım Yayıncılık.
- Hardt, Hanno (1994). "Eleştirel'in Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefetin Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişimi Araştırması". *Medya, İktidar, İdeoloji*. (Çev.-Der.) Mehmet Küçük içinde. Ankara: Ark. s. 1-57
- Harker, Richard K. (1984). "On Reproduction, Habitus and Education". *Pierre Bourdieu Volume II*. (2000) Eds. Derek Robbins. London: Sage. (*British Journal of Sociology of Education*. Vol. 5, No: 2, s. 117-127).
- Harker, Richard, Chris Wilkes, and Cheleen Mahar. (1990). "The Basic Theoretical Position". *An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu; the Practice of Theory*. eds Richard Harker, Chris Wilkes, and Cheleen Mahar, London: Macmillan. s. 1-25.
- Harvey, David (1997). *Postmodernliğin Durumu*. Çev.Sungur Savran, İstanbul: Metis.
- Herman S. Edward, Chomsky Noam (1998). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*, İstanbul: Minerva Yayınları.
- Honneth, Axel (1986). "The Fragmented World of Symbolic Forms: Reflections on Pierre Bourdieu's Sociology of Culture". *Pierre Bourdieu Volume III*. (2000) Eds. Derek Robbins. London: Sage. (*Theory, Culture and Society*. Vol. 3, s. 55-66).
- İlgaz, Turhan (2001). *Tencere Kapak*. İstanbul: YKY.
- İnal, Ayşe (1995a). "Kültürel Çalışmalar ve İzleyici Sorunu Üzerine". *Kuram* Sayı: 8, s.
- İnal, Ayşe (1995b). *Haber Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İnuğur, Nuri (1988). *Basında İz Bırakanlar*. İstanbul: Der Yayınevi.
- İnuğur, Nuri (1993). *Basın ve Yayın Tarihi*. 3. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.
- İrvan, Süleyman (der.) (1997). *Medya Kültür Siyaset*. Ankara: Ark.
- İspirli, Muhammet (2000). *Medya Gerçeği ve Haberciler*. Ankara: Akçağ.
- Jenkins, Richard (1994). *Pierre Bourdieu*. London: Sage.
- Karaca, Emin (1998). *Türk Basınında Kalem Kavgaıları*. İstanbul: Gendaş.
- Kaya, Raşit (1997). "Türkiye'de 1980 Sonrası Medyanın Gelişimi ve İdeolojik Gereksinimi". *Türk-İş Yıllığı Cilt 2*, s. 633-659.
- Kejanlıoğlu, Beybin (1996). "İletişim Çalışmalarında Yöndeşme (convergence) Tartışması". *Yeni Türkiye*, Sayı 12, s. 1519-1528.
- Koloğlu, Orhan (1994). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim
- Koloğlu, Doğan (2003). "Babıali'den İkitelli'ye Geçerken Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım. s. 26-37.

- Kona, Gamze Güngörmüş (2005). *ABD'nin Irak Operasyonunun Türk Basınından İki Yazar Tarafından Algılanış Biçimi*. İstanbul:Okumuş Adam.
- Kozanoğlu, Can (1997). *İnternet, Dolunay, Cemaat*. İstanbul:İletişim.
- Köse, Hüseyin (2004). *Bourdieu Medyaya Karşı*. İstanbul:Papirüs.
- Lash, Scott (1990). "Modernization and Postmodernization in the Work of Pierre Bourdieu". *Sociology of Postmodernism*. (ed.) Scott Lash, London: Routledge. s. 237-65.
- Lash, Scott (1993). "Pierre Bourdieu: Cultural Economy and Social Change". *Bourdieu: Critical Perspectives*. Calhoun Craig, Edward Li Puma and Moishe Postone, Cambridge: Polity Press. s. 193-211.
- Leledakis, Kanakis (2000). *Toplum ve Bilinçdişi*. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı.
- Marliere, Philippe (1998). "The Rules of the Journalistic Field: Pierre Bourdieu's Contribution to the Sociology of the Media". *European Journal of Communication*. Vol. 13(2), s. 219-234.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akinhay-Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mattelart, Armand ve Michele Mattelart (1998). *İletişim Kuramları Tarihi*. İstanbul: İletişim.
- May, Tim. (1996). "Habitus, Capital and Field; Society in Social Relations". in his *Situating Social Theory*. Buckingham: Open University Press. pp 120-135.
- Mutlu, Erol (1995). *İletişim Sözlüğü*. Genişletilmiş 2. Basım. Ankara: Ark.
- Mutlu, Erol (1996). "İletişim Çalışmaları Alanına Aykırı Bir Bakış: Bir Üst-İletişim Olarak İletişim Çalışmaları". *Yeni Türkiye*, Sayı 12, s.1529-1538.
- Nebiler, Halil (1995). *Medyanın Ekonomi Politikası*. İstanbul: Sarmal.
- Otan, Ümit (1995). *Babıtelili*. İzmir: İzmir Kitaplığı.
- Özdemir, Emin (1983). *Yazı ve Yazınsal Türler*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özgentürk, Nebil (1998). *Bir Yudum İnsan: Çetin Altan*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Özkök, Ertuğrul (1985). *İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü*. Ankara: Tan.
- Özkök, Ertuğrul (1987). *Elveda Başkaldırı*. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Özkök, Ertuğrul (2004). *Artakalan Zamanda*. İstanbul: YKY.
- Özsever, Atilla (2004). *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*. Ankara: İmge.
- Pala, Şebnem (2003). "Promosyonla Mutantlaşan Bir İletişim Aracı: Türkiye'de Gazete".. *Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım*. Doğan.L. Tılıç (der.). Ankara:ÇGD Yayınları. s. 142-168.
- Postone Moishe, Edward LiPuma, Craig Calhoun and Social Theory". *Bourdieu: Critical Perspectives*. Calhoun Craig, Edward Li Puma and Moishe Postone, Cambridge: Polity Press. s. 1-13.
- Priest, Susanna Hornig (1996). *Doing Media Research*. London:Sage.
- Schatzki, Theodore Richard (1987). "Overdue Analysis of Bourdieu's Theory of Practice". *Pierre Bourdieu Volume II*. (2000) Eds. Derek Robbins. London: Sage. (*Inquiry*. Vol. 30, s. 113-135).
- Seymen, Serkan (2001). *Sabah Grubunun Öyküsü: Amiral Battı*. İstanbul: Metis.
- Solmaz, Kamuran (1998). *İpek Böceği Cinayeti: Fotoğraflarla Çetin Altan*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Sönmez, Mustafa (2003). "Türkiye Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı: Cepheler ve Profiller". *Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım*. Doğan.L. Tılıç (der.). Ankara:ÇGD Yayınları. s. 107-131.
- Sulkunen, Pekka (1982). "Society Made Visible: On the Cultural Sociology of Pierre Bourdieu". *Pierre Bourdieu Volume III*. (2000) Eds. Derek Robbins. London: Sage. (*Acta Sociologica*. Vol. 25, No: 2, s. 103-115).
- Swartz, David (1977). "Pierre Bourdieu: The Cultural Transmission of Social Inequality". *Pierre Bourdieu Volume II*. (2000) Eds. Derek Robbins. London: Sage. (*Harvard Educational Review*. Vol. 47, No: 4, s. 545-555).
- Tılıç, L. Doğan (2001). *2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak*. İstanbul: Su Yayınları.
- Tılıç, L. Doğan (der.) (2003). *Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara:ÇGD Yayınları.
- Topuz, Hıfzı (2003). *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Turhan, Seyfettin (1996). *Başyazı ve Yorum Yazarlığı*. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları, no:24.
- Turner, Bryan (1997). *Eşitlik*. Çev. Bahadır Sina Şener. Ankara:Dost Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu (1988) *Türkçe Sözlüğü Cilt 1-2*. Ankara: TDK yayınları No: 549.
- Uğur, Aydın (2002). *Kültür Kıtası Atlası*. İstanbul:YKY.
- Üşür, Serpil Sancar (1997). *İdeolojinin Serüveni*. Ankara: İmge.
- Van Dijk, Teun A. (1994). "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları". *Medya, İktidar, İdeoloji*. Mehmet Küçük (der-çev.). Ankara: Ark Yayınları. s.271-327.
- Vural, Ali Murat (2002). *Çöleşen'a Mektuplar*. Ankara:Ümit.
- Wacquant, Loic J. D. (1996). "Reading Bourdieu's 'Capital'". *Pierre Bourdieu Volume II*. (2000) Eds. Derek Robbins. London: Sage. (*International Journal of Contemporary Sociology*. Vol. 33, No: 2, s. 150-170).
- Williams, Raymond (2005). *Anahtar Sözcükler*. Çev. Savaş Kılıç. İstanbul: İletişim.

KÖŞE YAZILARI

- Akad, Nurcan (2002). "Köşe yazarlığı meslek değildir". *Akşam*, 16 Aralık.
- Aköz, Emre (2003). "Şevket Rado ve küt kafalılar". *Sabah*, 23 Haziran.
- Aköz, Emre (2003). "Palavra karnımız tok". *Sabah*, 10 Eylül.
- Aköz, Emre (2003). "Doğrusunu isterseniz kırgınım". *Sabah*, 9 Kasım.
- Aköz, Emre (2005). "Her reklam yayınlanır mı?". *Sabah*, 27 Haziran.
- Alkan, Türker (2003). "Köşeler". *Radikal*, 12 Ocak.
- Alkan, Türker (2003). "Bu köşe ne köşesi". *Radikal*, 18 Temmuz.
- Altan, Ahmet (1995). "Atakürt". *Milliyet*, 17 Nisan.
- Altan, Mehmet (2000). "Komplo kurmak serbest mi?". *Sabah*, 4 Kasım.
- Altaylı, Fatih (2004). "Bu meslekte şantajcılar kalamaz". *Hürriyet*, 4 Mayıs.
- Altaylı, Fatih (2005). "Başyazarıma mevzu oldum". *Hürriyet*, 11 Nisan.
- Altaylı, Fatih (2006). "Yazarlar ve veda". *Sabah*, 20 Ocak.
- Arman, Ayşe (2004). "Emin Çölaşan'ın köşe yazarı kuralları bana uyuyor mu?". *Hürriyet*, 7 Ocak.
- Aşık, Melih (2005). "11 yılın ardından". *Milliyet*, 21 Ağustos.
- Atakan, Yurtsan (2004). "Vefa bozası ensede pişer". *Hürriyet*, 4 Ocak.
- Atakan, Yurtsan (2005). "Türkiye'nin en güçlü yazarları *Hürriyet*'te". *Hürriyet*, 12 Ağustos.
- Ay, Savaş (2003). "Muhabirlik öldü, başımız sağolsun". *Sabah*, 10 Şubat.
- Babahan, Ergun (2003). "Onların cehalet dediği bizim onurumuzdur". *Sabah*, 17 Mart.
- Babaoglu, Haşmet (2004). "Bir köşe yazarı bunalınca...". *Vatan*, 17 Ocak.
- Babaoglu, Haşmet (2005). "Habercilik, köşe yazarlığı, hatalar...". *Vatan*, 17 Ağustos.
- Balkız, Ali (2000). "Cumhurbaşkanı bir işçi olmalı". *Evensel*, 20 Şubat.
- Barlas, Mehmet (1997). "Sayın Erbakan'a teşekkür ve yanlış anlaşılacak endişesi...". *Sabah*, 30 Ocak.
- Barlas, Mehmet (2003). "Köşe yazarlığı, bizim meslekte bir rütbe midir?". *Sabah*, 20 Nisan.
- Barlas, Mehmet (2003). "Ben de cumhurbaşkanı olmaya karar verdim!". *Sabah*, 17 Ağustos.
- Barlas, Mehmet (2003). "Parti-içi demokrasi yok ama, gazete-içi demokrasi çok!". *Sabah*, 2 Kasım.
- Barlas, Mehmet (2004). "Gazete-içi polemiklerin ölçüsü kaçırılmamalı!..". *Sabah*, 8 Ocak.
- Barlas, Mehmet (2004). "Kadın köşe yazarları erkekleri ürküttü mü?". *Sabah*, 3 Eylül.
- Barlas, Mehmet (2005). "Köşe yazarları kendi yazılarını okur mu?". *Sabah*, 21 Temmuz.
- Barlas, Mehmet (2006). "Okur beklentileri ile yazar gündemleri neden farklı...". *Sabah*, 13 Ocak.
- Baydar, Yavuz (2005). "Muhtar ve Barlas". *Sabah*, 19 Eylül.
- Belge, Murat (2001). "Köşe kadıları". *Radikal*, 4 Ağustos.
- Berkan, İsmet (2001). "Gerçekten babasının malı galiba". *Radikal*, 6 Ağustos.
- Berkan, İsmet (2001). "Önce, yazdığın gerçek olacak". *Radikal*, 7 Ağustos.
- Berkan, İsmet (2001). "Geri dön, geri dön...". *Radikal*, 1 Ekim.
- Berkan, İsmet (2003). "Sabrın da bir sınırı var". *Radikal*, 16 Temmuz.
- Berkan, İsmet (2003). "Radikal ve demokrasi". *Radikal*, 17 Temmuz.
- Berkan, İsmet (2003). "Sabrın da bir sınırı var (3)". *Radikal*, 18 Temmuz.
- Berkan, İsmet (2005). "Kırıkkanat'ın yazılarını neden yayımlamıyoruz?". *Radikal*, 20 Ağustos.
- Çandar, Cengiz (2000). "Non mea culpa". *Sabah*, 31 Ekim.
- Çandar, Cengiz (2005). "Cumhuriyet'i çok sevmiştim!..". *Bugün*, 5 Aralık.
- Çolak, Ali (2004). "Uzun bir ayrılığın ardından...". *Zaman*, 4 Eylül.
- Çölaşan, Emin (2004). "Köşe yazarı". *Hürriyet*, 4 Ocak.
- Çölaşan, Emin (2004). "Profil". *Hürriyet*, 9 Nisan.
- Çölaşan, Emin (2005). "Neler oluyor paşam?". *Hürriyet*, 13 Temmuz.
- Çölaşan, Emin (2006). "En büyük sanayicinin feryadı". *Hürriyet*, 10 Mart.
- Devrim, Hakkı (2004). "Basında mertlik, namertlik". *Radikal*, 7 Ocak.
- Duman, Selahattin (2002). "Köşe annelerine dur diyecek bir yiğit yok mu?". *Vatan*, 22 Kasım.
- Dumanlı, Ekrem (2004). "Yeni sezonu okur heyecanıyla açmak". *Zaman*, 18 Ekim.
- Dumanlı, Ekrem (2004). "Türk gazeteciliği için çıkış yolları (1)". *Zaman*, 8 Kasım.
- Dumanlı, Ekrem (2005). "Gazeteciliğin dokunulmazlık zırhına ihtiyacı yok". *Zaman*, 16 Mayıs.
- Eğin, Oray (2005). "O bir genel yayın yönetmeni değil". *Akşam*, 22 Ağustos.
- Eğin, Oray (2006). "Emekli olamama hastalığına ilaç Atilla Dorsay mı?". *Akşam*, 21 Şubat.
- Ekşi, Oktay (2005). "Ders?...". *Hürriyet*, 10 Nisan.
- Forutan, Mansur (2004). "Gazeteci takımı edebiyat dünyasına dadandı". *Sabah*, 4 Ağustos.

Gençay, Güngör (2003). "Konumuz için son söz". *Evrensel*, 25 Eylül.

Gökçe, Deniz (2003). "Serdar Turgut'a Mektup!". *Akşam*, 13 Kasım.

Gökçe, Deniz (2003). "Serdar Turgut'a Mektup (2)!" *Akşam*, 14 Kasım.

Gökçe, Deniz (2003). "Serdar Turgut'a Mektup (3)". *Akşam*, 15 Kasım.

Gönensin, Okay (2001). "Köşe yazısı". *Sabah*, 30 Temmuz.

Gönensin, Okay (2001). "Bir 'köşe yazısı' olayı". *Sabah*, 6 Ağustos.

Hakan, Ahmet (2005). "Dost gazete olur mu?". *Hürriyet*, 22 Ağustos.

Heper Doğan (2000). "50 altın yıl". *Milliyet*, 18 Temmuz.

İnce, Özdemir (2005). "Çöp ile mertek oranı". *Hürriyet*, 28 Eylül.

Kırca, Ali (1999). "Her şeyi bilen adam". *Sabah*, 23 Ocak.

Kırca, Ali (2003). "Ben demiştim...". *Sabah*, 18 Haziran.

Kırıkkanat Mine G. (2005). "Halkımız eğleniyor". *Radikal*, 27 Temmuz.

Kırıkkanat Mine G. (2005). "Halkımız temizleniyor". *Radikal*, 29 Temmuz.

Kırıkkanat Mine G. (2005). "Halkımız öğrenemiyor". *Radikal*, 31 Temmuz.

Kışlalı, Mehmet Ali (2001). "En iyi bilinen konu". *Radikal*, 16 Ağustos.

Kışlalı, Mehmet Ali (2003). "Köşe yazarları". *Radikal*, 11 Şubat.

Kışlalı, Mehmet Ali (2003). "Yabancı gözle gazeteler". *Radikal*, 15 Temmuz.

Kıvanç, Taha (2005). "Bu medya ve bu toplum". *Yeni Şafak*, 17 Ağustos.

Mağden, Perihan (2001). "Bugün". *Radikal*, 10 Mayıs.

Mağden, Perihan (2001). "Ben gidiyorum". *Radikal*, 29 Eylül.

Mağden, Perihan (2003). "Başka köşelerin yazarı". *Radikal*, 7 Ağustos.

Mengi, Ruhut (2001). "Eleştiri merakı netameli iştir!". *Sabah*, 9 Temmuz.

Münir, Metin (2001). "Oniki dev adam, köşe budalalarına karşı". *Sabah*, 3 Eylül.

Münir, Metin (2003). "Allahaismarladık! Ben geldim". *Vatan*, 6 Temmuz.

Münir, Metin (2003). "Türkiye'de neden kaliteli gazete yok?". *Vatan*, 4 Ekim.

Önal, Ayşe (2004). "Köşe yazarları panikte". *Akşam*, 23 Eylül.

Özgentürk, Nebil (2001). "Ahmet Altan'la yolculuk". *Sabah*, 2 Ağustos.

Özkök, Ertuğrul (2001). "Köşeler babamızın malı mıdır?". *Hürriyet*, 26 Temmuz.

Özkök, Ertuğrul (2002). "Çölaşan ile ilk ve son polemğim". *Hürriyet*, 28 Temmuz.

Özkök, Ertuğrul (2003). "Cemaat gazeteciliği". *Hürriyet*, 24 Aralık.

Özkök, Ertuğrul (2005). "Köşe yazarını işten atma içtihadı". *Hürriyet*, 29 Haziran.

Özkök, Ertuğrul (2005). "Ailem Osmanlı'ya sığınmıştı". *Hürriyet*, 9 Kasım.

Özkök, Ertuğrul (2006). "Köşe yazarlarının mal varlığı". *Hürriyet*, 1 Şubat.

Pulur, Hasan (2000). "Milliyet'te ilk gün". *Milliyet*, 19 Temmuz.

Sarıer, İlker (2005). "Tahtirevalli". *Sabah*, 12 Ocak.

Sarıer, İlker (2006). "Veda yazısı". *Sabah*, 20 Ocak.

Şahin, Haluk (2004). "Türküz, köşe yazarlarını severiz". *Radikal*, 31 Ekim.

Şahin, Haluk (2005). "İbrahim Tatlıses'ten köşe yazarı olur mu?". *Radikal*, 23 Ekim.

Şat, Enver (2003). "Zor bir yazı". *Evrensel*, 26 Aralık.

Tamer, Meral (2000). "Köşe yazarlarımız özür dilemeyecek mi?". *Milliyet*, 7 Mayıs.

Temelkuran, Ece (2005). "Ustalar ve çıraqları". *Milliyet*, 29 Nisan.

Tezkan, Mehmet (2004). "Ulusun çıkarlarını kim belirler?". *Sabah*, 6 Ocak.

Tulgar, Ahmet (2005). "Bir sansür hikayesi". *Akşam*, 19 Ocak.

Turgut, Serdar (2000). "Köşe yazarı sayısı fazla mı?". *Hürriyet*, 31 Ağustos.

Turgut, Serdar (2003). "Köşe yazarının görevi nedir?". *Akşam*, 8 Mart.

Turgut, Serdar (2004). "Akşam'daki hedeflerim üzerine". *Akşam*, 3 Mayıs.

Turgut, Serdar (2005). "Fatih Altaylı'ya tavsiyeler". *Akşam*, 2 Ağustos.

Türenç, Tufan (2005). "Köşe yazarları neden birbirleriyle dalaşıyor". *Hürriyet*, 10 Ağustos.

Uluç, Doğan (2003). "En bilge köşe yazarları bizde". *Hürriyet*, 10 Ağustos.

Uluç, Hıncal (2001). "Haber kutsal, yorum hürdür!". *Sabah*, 28 Ağustos.

Ülsever, Cüneyt (2002). "Genelkurmay'dan cevap ver". *Hürriyet*, 13 Haziran.

Ülsever, Cüneyt (2005). "Köşe yazarlarının etkinliğini de ölçelim". *Hürriyet*, 30 Ağustos.

Ülsever, Cüneyt (2006). "Ağca meselesinde iki noktada yanıldım". *Hürriyet*, 22 Ocak.

Yener, Tevfik (2001). "Aziz Nesin köşe yazısı yazmayı neden bıraktı?". *Sabah*, 12 Ağustos.

Yılmaz, Mehmet Y. (2003). "Köşe yazarları ne işe yarar?". *Milliyet*, 5 Temmuz.

Yılmaz, Mehmet Y. (2003). "Kalbinde olmayanı, kaleminde bulamazsın". *Milliyet*, 14 Eylül.

RÖPORTAJLAR

- Akademi İletişim Dergisi (2005). Nuri Çolakoglu ile röportaj. sayı 3'ten aktaran www.medyatava.net.
- Akman, Nuriye (2002a). Nurcan Akad (*Akşam* Genel Yayın Yönetmeni) ile röportaj. *Zaman*. 15 Aralık.
- Akman, Nuriye (2003). Tuncay Özkan (*Show Tv* Genel Yayın Yönetmeni) ile röportaj. *Zaman*. 2 Mart.
- Akman, Nuriye (2005). Serdar Turgut (*Akşam* Genel Yayın Yönetmeni) ile röportaj. *Zaman*. 2-3 Ocak.
- Arman, Ayşe (2002). Hasan Cemal (*Milliyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Hürriyet Pazar*. 28 Nisan.
- Arman, Ayşe (2004). Emre Kongar (*Cumhuriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Hürriyet Pazar*. 4 Ocak.
- Baysal, Aşkın (2006). Fatih Altaylı (*Sabah* Genel Yayın Yönetmeni) ile röportaj. *MediaCat*. Şubat.
- Baysal, Aşkın (2006). Serdar Turgut (*Akşam* Genel Yayın Yönetmeni) ile röportaj. *MediaCat*, Mart.
- Düzel, Neşe (2001). Hakkı Devrim (*Radikal* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Radikal*. 1 Ocak.
- Günüşen Burcu (2001). Perihan Mağden (*Radikal* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Cumhuriyet Dergi*. 7 Ekim.
- Gürses, Özlem (2005). Hıncal Uluç (*Sabah* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Habertürk TV*. 26 Ağustos. (röportajın tam metni için bkz. www.medyatava.net).
- Haftalık* (2005a). Ruhat Mengi (*Vatan* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Haftalık*. 8 Ağustos.
- Haftalık* (2005b). Tayfun Devocioğlu (*Vatan* Genel Yayın Yönetmeni) ile röportaj. *Haftalık*. 3 Ağustos.
- Haftalık Dergisi* (2005c). Bekir Coşkun (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Haftalık*. 25 Ağustos.
- Kelebek* (2005). Ahmet Hakan (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Kelebek*. 3 Şubat.
- Medyatava* (2005). Mehmet Y. Yılmaz (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Medyatava*. 21 Eylül.
- Nokta* (2006). Emin Çölaşan (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Nokta*. 4 Ocak.
- Özcan, Zafer (2003). Ahmet Hakan (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Zaman*, 2 Ocak.
- Özel, Semanur (2005). Ece Temelkuran (*Milliyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Özgür Politika*. 30 Haziran.
- Polat, Fatih (2004). Atilla Özsever (*Milliyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Evrensel*. 22 Temmuz.
- Serter, Öykü (2003). Güngör Mengi (*Vatan* Başyazarı) ile röportaj. *Haftalık*, 24 Nisan.
- Sevimay, Devrim (2003). Emin Çölaşan (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Haftalık*. 21 Ağustos.
- Tempo* (2004). Ali Atıf Bir (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Tempo*, 16 Ocak.
- Uskan, Arda (2005a). Ahmet Hakan (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Haftalık*, 13 Temmuz.
- Uskan, Arda (2005b). Emin Çölaşan (*Hürriyet* Köşe Yazarı) ile röportaj. *Haftalık* 25 Ağustos.

TEZLER

- Bilgin, Filiz (2003). *Köşe Yazarlarının 11 Eylül Olaylarına Yaklaşımı*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bölükbaşı, İsmail (2002). *Avrupa Birliği Sürecinde Farklı İdeolojik Kamplardaki Gazete ve Köşe Yazarlarının Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Durna, Tezcan (2002). *Türk Basını'nda Avrupa Birliği: Köşe Yazılarında Adaylık Sürecinin Sunumu (3-24 Aralık 1999)*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ercan, Gülsüm Songül (2003). *Gazete Köşe Yazılarında Dil Kullanımı: Kaçınımlar ve Cinsiyet Değişkeni*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Göker, Emrah (1999). *Siyasal Olanın Yeniden İnşası: Doğurgan Yapısalcılığın Bakış Açısından Günümüz Alevi Siyaseti Üzerine Bir Çalışma*. Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gösterişli, Mehmet Erdem (2002). *Spor Gazeteciliğinde Nesnellik: Fanatik, Fotomaç Spor Gazeteleri ve Star Gazetesi Köşe yazıları İçerik Çözümlemesi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İnal, Ayşe (1985). *The Stereotypic Image of Turkish Politicians in Three National Newspaper*. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İnceoğlu, İrem (2000). *Siyasi Gündeme Toplumsal Cinsiyet Boyutu Katmak: Türkçe Gazetelerde Kadın Köşe Yazarları Üzerine Bir Çalışma (1999-2000)*. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şenol, Laika Funda (1996). *Türk Basını'nda Araştırmacı Gazetecilik*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

EK 1- Hürriyet Gazetesi'nde kapsam dışı bırakılan yazılar

Yazar Adı	Yazı Sayısı	Köşe Adı	Yazı Konusu
Abdülkadir Kuşin	31	Piyasa Gözüyle Vergi	Vergi Konuları
Aydın Candabak	51	Pano	Eğitim
Diğer	7		Çeşitli Konular/Yazarlar
Erkan Çelebi	97	Tüketicinin Erkan Abisi	Tüketici Şikayetleri
Hayri Çetinkaya	66		Borsa Analiz
Köşe yazarı Haber-Analiz	16		Haber Analiz
Murat Bardakçı	79		Tarihsel Olaylar
Mustafa Kutlay	34	Monitör	Bilgisayar
Nurten Erk	48		Ekonomik yorum
Seçkin Türesay	37	Hürriyet'ten	Gazeteye İlişkin Değerlendirme
Tahir Perek	36	Hesap Uzmanı Gözüyle	Vergi Konuları
Ufuk Sandık	44	5. Vites	Otomobil
Uğur Dünder	26		Araştırma-Yorum-TV
Uğur Güneri	14	İnsanlar	Magazin
Yalçın Bayer	315	Yeter söz milletin	Okur mektuplarına dayalı yorumlar
Yaşar Nuri Öztürk	30		Dinsel Konular
Toplam	931		

EK 2 - Köşe yazılarının dağılımı (Yazarlara göre)

Yazarın Genel Alanı	Yazı Sayısı	Yazar Adı	Yazarın Köşesinin Adı
Dış Politika	154	Ferai Tınç	Dipnot
Dış Politika	186	Hadi Uluengin	Modern Zamanlar
Dış Politika	102	İlter Türkmen	x
Dış Politika	148	Zeynep Atikkan	x
Ekonomi	105	Ege Cansen	Oyunun Kuralı
Ekonomi	260	Ercan Kumcu	x
Ekonomi	158	Erdal Sağlam	x
Ekonomi	89	Oya Berberoğlu	İzler
Ekonomi	51	Vahap Munyar	x
Güncel / Serbest	276	Enis Berberoğlu	x
Güncel / Serbest	286	Oktay Ekşi	Günün Yazısı
Güncel / Serbest	288	Bekir Coşkun	Onuncu Köy
Güncel / Serbest	199	Cüneyt Ülsever	x
Güncel / Serbest	295	Emin Çölaşan	x
Güncel / Serbest	288	Ertuğrul Özkök	Politika
Güncel / Serbest	298	Fatih Altaylı	Teke Tek
Güncel / Serbest	153	İsmet Solak	Ankara Kulisi
Güncel / Serbest	157	Kurthan Fişek	Kurthan Hoca Yazıyor
Güncel / Serbest	151	Muammer Sarıkaya	Muharrem Sarıkaya Yazıyor
Güncel / Serbest	207	Mümtaz Soysal	Açı
Güncel / Serbest	149	Sedat Ergin	Ankara'dan
Güncel / Serbest	254	Serdar Turgut	Renkler
Güncel / Serbest	207	Tufan Türeç	x
Kültür Sanat	309	Doğan Hızlan	Bakış
Toplam	4770		

EK 3 - Örneklemin elde edilmesi süreci

Yazı Sayısı	Açıklama	Kapsamı
5701	Köşe yazısına benzeyen yazı sayısı	
-931	Köşe yazısına benzeyen yazı sayısı	Kapsam dışı bırakıldı
4770	24 yazar tarafından yazılan toplam yazı sayısı	
-309	1 yazar tarafından yazılan kültür sanat yazı sayısı	Kapsam dışı bırakıldı
-663	5 yazar tarafından yazılan ekonomi yazıları sayısı	Kapsam dışı bırakıldı
3798	18 yazar tarafından yazılan toplam yazı sayısı	ÖRNEKLEM ÇERÇEVESİ
640	18 yazarın yazılarının 1/6'sı	ÖRNEKLEM

EK 4 – Köşe yazılarındaki eyleyen birimlere uygulanan soru formu

0) Yazarın adı nedir?

1) Yazının tarihi nedir?

2) Birimin türü nedir?

1 Kaynak 2 - Bahsedilen

3) Birim kaynak ise türü nedir?

1 Eyleyen 0 - Kaynak Değil

4) Birim bahsedilen ise türü nedir?

1 Eyleyen 0 - Bahsedilen Değil

6) Birim yazarın daha önceki yazılarında seslenmesi sonrasında cevap verenlerden midir?

1 Hayır 2 Evet

7) Birim yazar tarafından örnek olarak gösterilmekte midir?

1 Hayır
2 Evet olumlu örnek
3 Evet olumsuz örnek
4 Sadece örnek vermiş

8) Birim (sözleri) ile nasıl ilişki kurulmuştur/elde edilmiştir

1 Hayır: Birim ve ifadeleri ile ilişki kurulmamıştır
2 Doğrudan: Yüzyüze, mektupla, telefonla, fax, mail ile
3 Dolaylı: Medya aracılığı ile eyleyenin ifadeleri elde edilmiş
4 Dolaylı: Belirtilmemiş
5 Diğer

9) Birimin sözleri ne şekilde aktarılmıştır

1 Aktarılmamıştır
2 Doğrudan (" ")
3 Aktarma şeklinde (demiş)
4 Diğer

10) Birim (sözleri) yazar tarafından (kendi düşüncelerine, argümanlarına)

1 Kullanılmamıştır
2 Destekleyici olarak kullanılmıştır
3 Karsıt olarak kullanılmıştır
4 Tartışmacı: Unsur (sözleri) tartışılın diye kullanılmıştır
5 Diğer

12) Birim, yazara göre, sorunların çözümü için harekete geçmesi, gereken midir (meli-malı)

1 Hayır 2 Evet

13) Yazar birime seslenmekte, belli bir tutum almak üzere onu muhatap almakta mıdır?

1 Hayır 2 Evet

14) (---) Yazar birime soru, hesap sormakta, onu cevap vermeye açıklama yapmaya çağırmakta mıdır?

1 Hayır 2 Evet

15) (+) Yazar birimi belirli bir tutum almaya, eyleme geçmeye yönelik çağrıda bulunmakta mıdır?

1 Hayır 2 Evet

16) (&) Birime seslenirken yazar "ben olsam, bence gibi sözcüklerle nötr bir tavır mı takınmaktadır

1 Hayır 2 Evet

21) Yazarın eyleyene ilişkin tutumu nasıl ölçeklendirilebilir?

1 Kutsama
2 Takdir etme (süreklilik)
3 Beğenme/Olumlu
4 Yargıda bulunmadan bilgi verme/Nötr
5 Beğenmeme/Olumsuz
6 Şikayet etme/Yakınma (süreklilik)
7 Nefret,aşağılama,alay,hakaret,argo

22) Yazarın eyleyenin dediklerine vb. ilişkin tutumu nedir? () AYNI KODLANDIRMA ÖLÇEĞİNE GÖRE

23) Eyleyenin görevi eski-yeni midir?

1 Yeni-2000 2 Eski-2000 önce

24) Eyleyenin cinsiyeti nedir?

1 Erkek 2 Kadın 3 Belirtilmemiş

25) Eyleyenin adı, ünvanı/görevi belirtilme durumu nedir?

1 Sadece adı belirtilmiş
2 Sadece ünvanı/görevi/kurumu belirtilmiş
3 Adı, ünvanı, kurumu hepsi belirtilmiş
4 Sadece kim olduğu ima edilmiş

26) Eyleyenin uyruğu nedir?

1 Yabancı 2 Türkiye (30'a git)

27) Yabancı eyleyenin ülkesinin adı nedir?

ek27) Eyleyenin genel kategorisi nedir? (genel kategori listesinden)

28) Yabancı eyleyenin kurumunun adı nedir?

29) Yabancı eyleyenin adı nedir?

11) Birime ilişkin olarak yazar bir sıfat kullanmaktadır
1 Hayır 2 Evet

ek11) Evet ise bu sıfat nedir?

30) Türk eyleyenin adı nedir?

31) Türk eyleyenin çalıştığı, temsil ettiği, içinde yer aldığı kurumun türü nedir?

GİT

(32 - 47) 1 Devlet/Kamu Kuruluşu (Resmi)

(48) 2 Ordu / GKurmay

(50 - 59) 3 Toplumsal Örgütlenmeler (Sivil)

(60 - 65) 4 Medya

(66 - ek66) 5 Belirli bir kurumda çalışmamakta, temsil etmemektedir

32) Devlet/Kamu kuruluşu ise yerli eyleyenin bu kurum türündeki görevi nedir?

1- Üst Düzey Siyasal Eyleyen (33'e git)
2- Üst Düzey Kamu Örgütü Yöneticisi (44'e git)
3- Diğer

33 - 43

33) Üst Düzey Siyasal Eyleyen ise ünvanı nedir?

1 Cumhurbaşkanı (34'e)	5 Milletvekili (37'e)
2 Başbakan	6 Belediye Bşk (38'e)
3 Başbakan Yrd.	7 Siy. Parti üyesi
4 Bakan (35'e)	8 Diğer

34) Cumhurbaşkanı ise adı nedir?

1 Süleyman Demirel	2 A.Necdet Sezer

35) Bakanın Bakanlığının adı nedir?

37) Milletvekili ise ili nedir?

38) Belediye Başkanı ise ili-ilçesi nedir?

39) Üst Düzey Siyasal Eyleyenin Partideki Pozisyonu nedir?

1 Başkan
2 Üst Düzey Yönetici
3 Üye
4 Bağımsız/Siyasal Parti üyesi değil
5 Diğer

40) Üst Düzey Siyasal Eyleyenin üye olduğu Siyasal Partinin Parlamente'ye göre konumu nedir?

1 İktidar Partilerinden
2 Muhalefet Partilerinden
3 Parlamente'dışı muhalefet Partilerinden
5 Diğer

41) Üst Düzey Siyasal Eyleyen hangi iktidar partisindendir?

42) Üst Düzey Siyasal Eyleyenin muhalefet partisi nedir?

43) Üst Düzey Siyasal Eyleyen Parlamente dışı ise hangi partiye mensuptur?

44) Üst Düzey Kamu Yöneticisinin Alanı nedir?

1 Emniyet	5 KİT
2 Ekonomi	6 Din
3 Yargı	7 Siyasal Yönetim
4 Dış işleri	8 Diğer

44 - 47

45) Üst Düzey Yöneticinin kurumunun adı nedir?

1 MİT	2 Emniyet Genel Müdürlüğü

46) Üst Düzey Yöneticinin Ünvanı nedir?

1 Müsteşar	2 Genel Müdür

47) Üst düzey kamu yöneticisi nerede görev yapmaktadır?

48) Üst Düzey Asker ise ünvanı nedir?

1- Genelkurmay Başkanı
2- Kuvvet Komutanı

48

50 - 59

50) Türk Eyleyenin çalıştığı, temsil ettiği, içinde yer aldığı sivil toplum örgütünün kategorisi nedir?

1 Sermaye Örgütleri	5 Dernek/Vakıf
2 Emek Örgütleri	6 Terör Örgütü
3 Eğitim Kurumu	7 Ticari Kuruluş
4 Meslek Odaları	8 Diğer

51) Eyleyenin üyesi olduğu temsil ettiği sermaye örgütünün adı nedir?

52) Eyleyenin üyesi olduğu, temsil ettiği emek örgütünün adı nedir?

53) Eyleyenin üyesi olduğu, temsil ettiği bir eğitim kurumu ise adı nedir?

54) Eyleyenin üyesi olduğu, temsil ettiği meslek odası ise adı nedir?

55) Eyleyenin üyesi olduğu temsil ettiği dernek ya da vakıf ise adı nedir?

56) Eyleyenin üyesi olduğu, temsil ettiği terör örgütü ise adı nedir?

57) Eyleyenin üyesi olduğu, temsil ettiği ticari örgüt ise adı nedir?

59) Eyleyenin sivil toplum örgütündeki görevi,pozisyonu, ünvanı nedir?

60 - 65

60) Eyleyenin çalıştığı, temsil ettiği kurum medya ise adı nedir? (Doğan Grubu medya organları burada kodlanacak)

61) Haber ajansı ise adı nedir?

62) Diğer (Doğan Grubu dışı) gazetelerden biri ise adı nedir?

63) Diğer (Doğan Grubu dışı) televizyonlardan biri ise adı nedir?

64) Yabancı medya ise adı nedir?

65) Medya eyleyenin medyadaki pozisyonu/ünvanı nedir?

66 - EK66

66) Eyleyen kurumsuz tekil bir kişi ise genel kategorisi nedir? (genel kategori listesinden)

ek66) Türk eyleyenin adı

EK 5 – Köşe yazılarındaki kurum birimlere uygulanan soru formu

- 0) Yazarın adı nedir?
- 1) Yazının tarihi nedir?
- 2) Birimin türü nedir?
- 1 Kaynak 2 - Bahsedilen
- 3) Birim kaynak ise türü nedir?
- 2 Kurum 0 - Kaynak Değil
- 4) Birim bahsedilen ise türü nedir?
- 2 Kurum 0 - Bahsedilen Değil
-
- 6) Birim yazarın daha önceki yazılarında seslenmesi sonrasında cevap verenlerden midir?
- 1 Hayır 2 Evet
- 7) Birim yazar tarafından örnek olarak gösterilmekte midir?
- 1 Hayır
2 Evet olumlu örnek
3 Evet olumsuz örnek
4 Sadece örnek vermiş
- 8) Birim (sözleri) ile nasıl ilişki kurulmuştur/elde edilmiştir
- 1 Hayır: Birim ve ifadeleri ile ilişki kurulmamıştır
2 Doğrudan: Yüzyüze, mektupla, telefonla, fax, mail ile
3 Dolaylı: Medya aracılığı ile eyleyenin ifadeleri elde edilmiş
4 Dolaylı: Belirtilmemiş
5 Diğer
- 9) Birimin sözleri ne şekilde aktarılmıştır
- 1 Aktarılmamıştır
2 Doğrudan (" ")
3 Aktarma şeklinde (demiş)
4 Diğer
- 10) Birim (sözleri) yazar tarafından (kendi düşüncelerine, argümanlarına)
- 1 Kullanılmamıştır
2 Destekleyici olarak kullanılmıştır
3 Karsıt olarak kullanılmıştır
4 Tartışmacı: Unsur (sözleri) tartışılın diye kullanılmıştır
5 Diğer
- 12) Birim, yazara göre, sorunların çözümü için harekete geçmesi, gereken midir (meli-malı)
- 1 Hayır 2 Evet
- 13) Yazar birime seslenmekte, belli bir tutum almak üzere onu muhatap almakta mıdır?
- 1 Hayır 2 Evet
- 14) (---) Yazar birime soru, hesap sormakta, onu cevap vermeye açıklama yapmaya çağırılmakta mıdır?
- 1 Hayır 2 Evet
- 15) (+) Yazar birimi belirli bir tutum almaya, eyleme geçmeye yönelik çağrıda bulunmakta mıdır?
- 1 Hayır 2 Evet
- 16) (&) Birime seslenirken yazar "ben olsam, bence gibi sözcüklerle nötr bir tavır mı takınmaktadır
- 1 Hayır 2 Evet

67) Yazarın kuruma ilişkin tutumu nasıl ölçeklendirilebilir?

- 1 Kutsama
2 Takdir etme (süreklilik)
3 Beğenme/Olumlu
4 Yargıda bulunmadan bilgi verme/Nötr
5 Beğenmeme/Olumsuz
6 Şikayet etme/Yakınma (süreklilik)
7 Nefret,aşağılama,alay,hakaret,argo

68) Yazarın kurumun dediklerine vb. ilişkin tutumu nedir?

() AYNI KODLANDIRMA ÖLÇEĞİNE GÖRE

69) Kurumun adı nasıl verilmiştir?

- 1 Adı sadece uzun haliyle belirtilmiş
2 Adı sadece kısaltma olarak verilmiş
3 Hem kısaltma hem açılımı belirtilmiş
4 Kurum ima edilmiş
5 Kurumun adı belirtilmemiş

70) Kurumun uyruğu nedir?

- 1 Yabancı
2 Türkiye (73'e git)

71) Yabancı kurumun ülkesinin adı nedir

72) Yabancı kurumun adı nedir?

ek72) Yabancı kurumun genel kategorisi nedir?

(genel kategori listesinden)

11) Birime ilişkin olarak yazar bir sıfat kullanmaktadır

- 1 Hayır 2 Evet

ek11) Evet ise bu sıfat nedir?

73 Türk kurumun adı nedir?

74) Türk kurumun türü nedir?

GİT

- (75 - 84) 1 Devlet/Kamu Kuruluşu (Resmi)
- (85) 2 Ordu / GKurmay
- (87 - 94) 3 Toplumsal Örgütlenmeler (Sivil)
- (96 - 100) 4 Medya
- 6 Diğer

75

75) Türk Devlet Kuruluşunun Alanı nedir?

1 Emniyet Teşkilatı	5 KİT
2 Ekonomi	6 Din
3 Yargı	7 Siyasal Yönetim (77'ye git)
4 Dış işleri	8 Diğer

76) Devlet kurumunun adı nedir?

- 1 MİT
- 2 Emniyet Genel Müdürlüğü
- 3 Valilik
- 4 Hazine

77 - 84

77) Kurum siyasi yönetime dair bir kurum ise adı nedir?

- 1 Cumhurbaşkanlığı
- 2 Başbakanlık
- 3 Bakanlar Kurulu/Hükümet
- 4 Bakanlık
- 5 TBMM
- 7 Belediye (başkanlığı)
- 8 Siyasal Parti (81'e git)
- 9 Diğer

78) Cumhurbaşkanlığı ise kimin dönemidir?

1 Süleyman Demirel	2 A.Necdet Sezer

79) Bakanlık hangisidir?

80) Kurum nerenin kurumudur?

81) Siyasal Partinin Parlamenteoya göre konumu nedir?

- 1 İktidar Partilerinden
- 2 Muhalefet Partilerinden
- 3 Parlamenteodışı muhalefet Partilerinden
- 5 Diğer

82) Siyasal Parti hangi iktidar partisidir?

83) Siyasal Parti hangi muhalefet partisidir?

84) Siyasal Parti Parlamenteo dışı ise hangisidir?

85) Askeri kurum ise adı nedir?

- 1 Genelkurmay Başkanlığı
- 2 Kuvvet Komutanlığı
- 3 Ordu Komutanlığı
- 4 Türk Silahlı Kuvvetleri
- 5 Diğer

85

87 - 94

87) Sivil toplumsal örgütün türü nedir?

- 1 Sermaye Örgütleri
- 2 Emek Örgütleri
- 3 Eğitim Kurumu
- 4 Meslek Odaları
- 5 Dernek/Vakıf
- 6 Terör Örgütü
- 7 Ticari Kuruluş
- 8 Diğer

88) Kurum sermaye örgütü ise adı nedir?

89) Kurum emek örgütü ise adı nedir?

90) Kurum eğitim kurumu ise adı nedir?

91) Kurum meslek odası ise adı nedir?

92) Kurum dernek ya da vakıf ise adı nedir?

93) Kurum terör örgütü ise adı nedir?

94) Kurum ticari örgüt ise adı nedir?

96 - 100

96) Kurum medya ise adı nedir? (Doğan Grubu medya organları burada kodlanacak)

97) Haber ajansı ise adı nedir?

98) Diğer (Doğan Grubu dışı) gazetelerden biri ise adı nedir?

99) Diğer (Doğan Grubu dışı) televizyonlardan biri ise adı nedir?

100) Yabancı medya ise adı nedir?

EK 6 – Köşe yazılarındaki çoğul birimlere uygulanan soru formu

0. Yazarın adı nedir?
1. Yazının tarihi nedir?
2. Birimin türü nedir?
1 Kaynak 2 - Bahsedilen
3. Birim kaynak ise türü nedir?
3 Çoğul 0 - Kaynak Değil
4. Birim bahsedilen ise türü nedir?
3 Çoğul 0 - Bahsedilen Değil
- 6) Birim yazarın daha önceki yazılarında seslenmesi sonrasında cevap verenlerden midir?
1 Hayır 2 Evet
- 7) Birim yazar tarafından örnek olarak gösterilmekte midir?
1 Hayır
2 Evet olumlu örnek
3 Evet olumsuz örnek
4 Sadece örnek vermiş
- 8) Birim (sözleri) ile nasıl ilişki kurulmuştur/elde edilmiştir
1 Hayır: Birim ve ifadeleri ile ilişki kurulmamıştır
2 Doğrudan: Yüzyüze, mektupla, telefonla, fax, mail ile
3 Dolaylı: Medya aracılığı ile eyleyenin ifadeleri elde edilmiş
4 Dolaylı: Belirtilmemiş
5 Diğer
- 9) Birimin sözleri ne şekilde aktarılmıştır
1 Aktarılmamıştır
2 Doğrudan (" ")
3 Aktarma şeklinde (demiş)
4 Diğer
- 10) Birim (sözleri) yazar tarafından (kendi düşüncelerine, argümanlarına)
1 Kullanılmamıştır
2 Destekleyici olarak kullanılmıştır
3 Karsıt olarak kullanılmıştır
4 Tartışmacı: Unsur (sözleri) tartışılın diye kullanılmıştır
5 Diğer
- 12) Birim, yazara göre, sorunların çözümü için harekete geçmesi, gereken midir (meli-malı)
1 Hayır 2 Evet
- 13) Yazar birime seslenmekte, belli bir tutum almak üzere onu muhatap almakta mıdır?
1 Hayır 2 Evet
- 14) (---) Yazar birime soru, hesap sormakta, onu cevap vermeye açıklama yapmaya çağırmakta mıdır?
1 Hayır 2 Evet
- 15) (+) Yazar birimi belirli bir tutum almaya, eyleme geçmeye yönelik çağrıda bulunmakta mıdır?
1 Hayır 2 Evet
- 16) (&) Birime seslenirken yazar "ben olsam, bence gibi sözcüklerle nötr bir tavır mı takınmaktadır
1 Hayır 2 Evet

101) Yazarın çoğula ilişkin tutumu nasıl ölçeklendirilebilir?

- 1 Kutsama
- 2 Takdir etme (süreklilik)
- 3 Beğenme/Olumlu
- 4 Yargıda bulunmadan bilgi verme/Nötr
- 5 Beğenmeme/Olumsuz
- 6 Şikayet etme/Yakınma (süreklilik)
- 7 Nefret,aşağılama,alay,hakaret,argo

102) Yazarın çoğulun dediklerine vb. ilişkin tutumu nedir?

- 1 Kutsama
- 2 Takdir etme (süreklilik)
- 3 Beğenme/Olumlu
- 4 Yargıda bulunmadan bilgi verme/Nötr
- 5 Beğenmeme/Olumsuz
- 6 Şikayet etme/Yakınma (süreklilik)
- 7 Nefret,aşağılama,alay,hakaret,argo

103) Çoğul birimin türü nedir?

- 1 grup (105'e git)
- 2 kurumlar (107'e git)

11) Yazar çoğul birime ilişkin bir sıfat kullanmakta mıdır?

- 1 Hayır 2 Evet

ek11) Evet ise bu sıfat nedir?

105) Çoğul birim bir grup ise adı nedir?

ek105) Çoğul grubun alt kategorisi nedir? (Alt kategori listesinden)

106) Çoğul grubun genel kategorisi nedir? (Genel kategori listesinden)

107) Çoğul birim bir kurum ise adı nedir?

ek107) Çoğul grubun alt kategorisi nedir? (Alt kategori listesinden)

108) Çoğul grubun genel kategorisi nedir? (Genel kategori listesinden)

109) Çoğulun sayısı belirtilmiş midir?

- 1 Belirtilmemiş 2 Belirtilmiş

ek109) Belirtilmiş ise çoğulun sayısı kaçtır?

110) Çoğulun uyruğu nedir?

- 1 Yabancı
- 2 Türkiye
- 3 Belirtilmemiş
- 4 Avrupa
- 5 Uluslar arası/Evrensel
- 6 Yabancı (Türk ortaklı)

111) Çoğulun ülkesi yabancı ise ülkesi nedir?

112) Çoğul grubun cinsiyeti nedir?

- 1 Erkekler
- 2 Kadınlar
- 3 Erkekler-Kadınlar birlikte
- 4 Belirtilmemiş

EK 7 – Köşe yazılarındaki kaynak birimlere uygulanan soru formu

0) Yazarın adı nedir?

1) Yazının tarihi nedir?

2) Birimin türü nedir?

1 Kaynak

3) Birim kaynak ise türü nedir?

4 Yazılı Kaynak

4) Birim bahsedilen ise türü nedir?

0 Bahsedilen değildir

113) Yazarın yazılı kaynağa ilişkin tutumu nasıl ölçeklendirilebilir?

- 1 Kutsama
- 2 Takdir etme (süreklilik)
- 3 Beğenme/Olumlu
- 4 Yargıda bulunmadan bilgi verme/Nötr
- 5 Beğenmeme/Olumsuz
- 6 Şikayet etme/Yakınma (süreklilik)
- 7 Nefret,aşağılama,alay,hakaret,argo

114) Yazarın yazılı kaynağın dediklerine vb. ilişkin tutumu nedir?

() AYNİ KODLANDIRMA ÖLÇEĞİNE GÖRE

115) Yazılı Kaynağın yazarının uyruğu nedir?

- 1 Yabancı
- 2 Türkiye
- 3 Belirtilmemiş
- 4 Avrupa
- 5 Uluslararası

116) Yabancı ise yazılı kaynağın ülkesinin açık adı nedir?

117) Yazılı Kaynağın dili nedir?

- 1 Türkçe
- 2 İngilizce
- 3 Belirtilmemiş
- 4 Diğer

118) Yazılı kaynağın tarihi belirtilmiş midir?

- 1 Belirtilmemiş
- 2 Belirtilmiş

119) Yazılı kaynağın tarihi nedir?

120) Yazılı kaynağın türü nedir?

- 1 Resmi Belge (121'e git)
- 2 Eser (122'ye git)
- 3 Diğer

121) Yazılı Kaynak resmi belge ise türü/kategorisi nedir?

- 1 AB Belgeleri
- 2 Resmi konuşma
- 3 Ulusal resmi yazı
- 4 Uluslar arası resmi yazı
- 5 Yasal Belgeler
- 6 Diğer

ek121) Resmi belgenin açık adı nedir

122) Yazılı Kaynak eser ise türü/kategorisi nedir?

- 1 Gazete, dergi, ajans,tv unsurları
- 2 Kitap
- 3 Yazara gönderilen mektup vs.

Ek122) Eserin açık adı nedir?

123) Yazılı kaynağın adı belirtilmiş midir?

- 1 Belirtilmemiş
- 2 Belirtilmiş

124) Yazılı kaynağın adı nedir?

125) Yazılı kaynak bir şeyin içerisinde ise bu nedir?

ek125) Bu şeyin türü/kategorisi nedir?

126) Birim yazar tarafından örnek olarak gösterilmekte midir?

- 1 Hayır
- 2 Evet olumlu örnek
- 3 Evet olumsuz örnek
- 4 Sadece örnek vermiş

127) Birim (sözleri) ile nasıl ilişki kurulmuştur/elde edilmiştir

- 1 Hayır: Birim ve ifadeleri ile ilişki kurulmamıştır
- 2 Doğrudan: Yüzyüze, mektupla, telefonla, fax, mail ile
- 3 Dolaylı: Medya aracılığı ile eyleyenin ifadeleri elde edilmiş
- 4 Dolaylı: Belirtilmemiş
- 5 Diğer

128) Birimin sözleri ne şekilde aktarılmıştır

- 1 Aktarılmamıştır
- 2 Doğrudan (" ")
- 3 Aktarma şeklinde (demiş)
- 4 Diğer

129) Birim (sözleri) yazar tarafından (kendi düşüncelerine, argümanlarına)

- 1 Kullanılmamıştır
- 2 Destekleyici olarak kullanılmıştır
- 3 Karsıt olarak kullanılmıştır
- 4 Tartışmacı: Unsur (sözleri) tartışılın diye kullanılmıştır
- 5 Diğer

130) Birim, yazara göre, sorunların çözümü için uyulması gereken, dedikleri yapılması gereken midir?

- 1 Hayır
- 2 Evet

131) Kaynağı hazırlayan/gerçekleştiren/yayınlayanın türü nedir?

- 1 Eyleyen
- 2 Kurum
- 3 Çoğul
- 4 Belirtilmemiş
- 5 Diğer

ek131) Kaynağı hazırlayanın genel kategorisi nedir? (Genel kategori listesinden)

132) Kaynağı hazırlayanın açık adı nedir?

ek132) Kaynağı hazırlayanın ünvanı / mesleği nedir?

GENEL KATEGORİ LİSTESİ

1	Siyasal	SİYASAL KURULUŞLAR, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
2	Kamu	KAMU KURULUŞLARI, KAMU GÖREVLİSİ GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
3	Askeri Güvenlik	ASKERİ GÜVENLİK KURULUŞLARI, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
4	Yargı	YARGI KURULUŞLARI, GRUPLARI VE EYLEYENLERİ
5	Ekonomik	EKONOMİK KURULUŞLAR, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
6	Sivil Toplum	SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ, GRUPLARI VE EYLEYENLERİ
7	Eğitim Bilim Araştırma	EĞİTİM BİLİM ARAŞTIRMA KURUMLARI, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
8	Terör	TERÖR ÖRGÜTLERİ, GRUPLARI VE EYLEYENLERİ
9	Spor	SPOR KURULUŞLARI, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
10	Medya	MEDYA KURULUŞLARI, GRUPLARI VE EYLEYENLERİ
11	Polis, Güvenlik	POLİS, GÜVENLİK GRUPLARI
12	İslam Dışı	İSLAM DIŞI DİNİ ÖRGÜTLENMELER, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
13	İslami	İSLAMİ ÖRGÜTLENMELER, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
15	Sanat/Medyatik	SANAT KURUMLARI, SANATÇI GRUPLAR VE SANAT/MEDYA EYLEYENLERİ
17	Ünlü Eyleyen Yakını	ÜNLÜ EYLEYEN YAKINI
18	Yazarın Yakın Çevresi	YAZARIN YAKIN ÇEVRESİ
19	Tarihsel	TARİHSEL KİŞİ GRUPLARI VE EYLEYENLERİ
20	Bir okur	BİR OKUR
21	Meslek	MESLEK GRUPLARI VE EYLEYENLERİ
22	Kürt	KÜRT GRUPLARI
25	Emeğiyle Geçinenler	EMEĞİYLE GEÇİNER GENİŞ HALK KESİMLERİ GRUPLARI, EYLEYENLERİ
26	Mağdurlar	EKONOMİK VE SİYASİ MAĞDUR GRUPLARI
27	Ulus ve Irklar	ULUS VE İRK VB DAYALI GRUPLAR
28	Hemşehriler	HEMŞEHRİ GRUPLARI
29	Yurtdışındaki Türkler	YURTDIŞINDA YAŞAYAN, ÇALIŞAN TÜRK GRUPLAR
30	Çocuk ve Gençler	ÇOCUK GRUPLARI
33	Diğer	DİĞER

ALT KATEGORİ LİSTESİ

- 1 SİYASAL KURULUŞLAR, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ**
 - 1 Politikacılar, siyasetçiler, yetkililer, devlet büyükleri, yöneticiler, yönetici kadrolar
 - 2 Partili gruplar, genel başkanlar, milletvekilleri, bakanlar
 - 3 Siyasi kesimler, gruplar
 - 4 Diğer (siyasal)
- 2 KAMU KURULUŞLARI, KAMU GÖREVLİSİ GRUPLAR VE EYLEYENLERİ**
 - 5 Cezaevleri/hapishaneler
 - 6 Bürokrasi ve atanmış kurumlar
 - 7 Diğer (kamu)
- 3 ASKERİ GÜVENLİK KURULUŞLARI, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ**
- 4 YARGI KURULUŞLARI, GRUPLARI VE EYLEYENLERİ**
- 5 EKONOMİK KURULUŞLAR, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ**
 - 8 İşadamları, patronlar, yöneticiler
 - 9 Kamu kurumları temsilcileri
 - 10 Zenginler, dar çevre azınlık
 - 11 Diğer (ekonomi/grup)
 - 12 Özel/kamu bankalar, finans kuruluşları, borsa
 - 13 Holdingler, şirketler
 - 14 Diğer (ekonomi/kurum)
- 6 SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ, GRUPLARI VE EYLEYENLERİ**
- 7 EĞİTİM BİLİM ARAŞTIRMA KURUMLARI, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ**
 - 15 Akademisyenler, akademik kurumlar
 - 16 Entelektüeller, aydınlar, araştırmacılar, uzmanlar ve kurumları
 - 17 Diğer (eğitim)
- 8 TERÖR ÖRGÜTLERİ, GRUPLARI VE EYLEYENLERİ**
 - 18 Dine dayalı
 - 19 Ayrılıkçı
 - 20 Sol
 - 21 Kürt
 - 22 Mafya benzeri ve ekonomik suç
 - 23 Diğer (terör)
- 9 SPOR KURULUŞLARI, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ**
 - 24 Galatasaray yöneticileri, oyuncular, taraftarları
 - 25 Futbol (galatasaray dışında)
 - 26 Diğer (spor)
- 10 MEDYA KURULUŞLARI, GRUPLARI VE EYLEYENLERİ**
 - 27 Muhabirler, gazeteciler
 - 28 Yazarlar
 - 29 Yöneticiler, patronlar
 - 30 Diğer (medya/grup)
 - 31 Gazeteler, televizyonlar, dergiler, ajanslar

32	İslami medya
33	Kürt medyası
34	Yerel medya
35	Batı medyası
36	Diğer (medya/kurum)
11	POLİS, GÜVENLİK GRUPLARI
12	İSLAM DIŞI DİNİ ÖRGÜTLENMELER, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
13	İSLAMİ ÖRGÜTLENMELER, GRUPLAR VE EYLEYENLERİ
14	X
15	SANAT KURUMLARI, SANATÇI GRUPLAR VE SANAT/MEDYA EYLEYENLERİ
16	X
17	ÜNLÜ EYLEYEN YAKINI
18	YAZARIN YAKIN ÇEVRESİ
19	TARİHSEL KİŞİ GRUPLARI VE EYLEYENLERİ
20	BİR OKUR
21	MESLEK GRUPLARI VE EYLEYENLERİ
22	KÜRT GRUPLARI
23	X
24	X
25	EMEĞİYLE GEÇİNEREN GENİŞ HALK KESİMLERİ GRUPLARI, EYLEYENLERİ
37	İşçi, memur, köylü, emekli, çalışanlar, dar gelirli, ücretli, esnaf, emekçiler
38	Kitleler, halk, halk yığınları, halk kitleleri, vatandaşlar, sokaktakiler
39	Tezgahtarlar, işportacılar
40	Diğer (emek)
26	EKONOMİK VE SİYASİ MAĞDUR GRUPLARI
41	Deprem
42	Ekonomi
43	Terör
44	12 Eylül/iktidar
45	Diğer (mağdur)
27	ULUS VE İRK VB DAYALI GRUPLAR
46	Uluslar, ülke vatandaşları, halkı, kamuoyu
47	Ulusaltı ve ulusüstü kimlikler
48	Ermeniler, ermeni diasporası vb.
49	Diğer (ulus ve ırk)
28	HEMŞEHRİ GRUPLARI
29	YURTDIŞINDA YAŞAYAN, ÇALIŞAN TÜRK GRUPLAR
30	ÇOCUK GRUPLARI
50	Çocuklar
51	Gençler
52	Öğrenciler
53	Diğer (çocuk ve genç)
33	DİĞER

EK 10 – Soru formu yanıtlarına ilişkin oluşturulan kaynak kategori listeleri

**SORU
NO**

KAYNAK KATEGORİ LİSTELERİ

121

7/1 : RESMİ BELGE KATEGORİLERİ

1 AB BELGELERİ

kopenhag kriterleri, katılım ortaklığı belgesi, helsinki belgesi, ab komisyon kararı, ab mevzuatı, brüksel'de yayınlanan belgeler, lüksemburg kararı, nice kararı, maastricht anlaşması, amsterdam anlaşması

2 RESMİ KONUŞMA

resmi tören, yıldönümü, açılış, meydan, miting, meclis, açıklama, basın açıklaması, demeç, gazetecilerle sohbet, mesaj, duyuru

3 ULUSAL RESMİ YAZI

(RESMİ) yazı, yazışma, metin, rapor, belge, dilekçe, ifade, karar, mektup, cevap yazısı, parti tüzüğü, tutanak, dgm kaydı, karşı oy yazısı, gazete, protokol, plan, bütçe, yargı kararı, dava tebligatı, savunma yazısı, bildiri, bilgi faksı, yemin metni, brifing, hükümet programı, broşür, ticari sözleşme, arşiv, istatistik veri/anket

4 ULUSLAR ARASI RESMİ YAZI

sözleşme, antlaşma, yargı kararı, yasa tasarısı, güvenlik konseyi kararı

5 YASAL BELGELER

yasa maddesi, anayasa, yasa tasarısı, yasa önerisi, kararname, khk, kararname hazırlık metni, talimatname, ferman, genelge

6 DİĞER

122

7/2 : ESER KATEGORİLERİ

1 GAZETE, DERGİ, AJANS, TV UNSURLARI

haber, yazı dizisi, köşe yazısı, ilan/reklam, şiir, söyleşi/ röportaj, yazı, bülten, fotoğraf, kitap tanıtım yazısı, görüş/yorum yazısı, ekonomi sayfaları, dizi, program, klip, tv tartışması, tv konuşması.

2 KİTAP

kitap, doktora tezi, tebliğ, dini kitap, tarih kitabı, çizgi roman, ansiklopedi, makale, bildiri, bildirge, istatistik veri/anket, inceleme yazısı, toplantı, sempozyum

3 YAZARA GÖNDERİLEN

yazı, mektup, açıklama yazısı, davetiye, mektup, mail, yazarla konuşma

4 DİĞER

broşür, bilgi notu, kapak yazısı, marş, mesleki yemin, toplantı, tartışma toplantıları, tarihi kalıt, yazışma ve hatıralar, basın mensuplarına yollanan mailler, şarkı

7/3 : GAZETE, DERGİ, AJANS, TV UNSURLARININ İÇİNDEKİ YER ALDIKLARI ORTAMA GÖRE DAĞILIM KATEGORİLERİ

EK 125

1 GAZETELER

bir gazete, yabancı gazete, gazeteler

2 TELEVİZYONLAR VE RADYOLAR

bir tv kanal, yabancı tv kanalı, televizyonlar

3 MEDYA (GAZETE VE TELEVİZYONLAR)

büyük medya, küçük medya

islamcı/dinci basın, yobaz kesim gazeteleri

pkk gazete ve dergileri

yunan basını, arap basını

4 DERGİLER

5 YEREL MEDYA

6 AJANSLAR

7 İNTERNET

8 DİĞER

sempozyum, cd, resmi gazete, yazara gönderilen mektup, emniyet dosyaları vb.

EK 11 - Üst düzey kamu yöneticilerinin kurumlarına göre dağılımı (soru 45)

Kurum Adı	Frekans	%	Kurum Adı	Frekans	%
Valilik	15	14	SPK	3	2,7
Emniyet Genel Müdürlüğü	11	10	Gümrükler/Gümrük Müsteşarlığı	3	2,7
Dışişleri Bakanlığı	11	10	Başbakanlık	3	2,7
Anayasa Mahkemesi	10	9,1	Belirtilmemiş	2	1,8
DGM	8	7,3	Hazine	2	1,8
BDDK	8	7,3	Diyanet İşleri Başkanlığı	2	1,8
Yargıtay	7	6,4	Adalet Bakanlığı	2	1,8
MİT	4	3,6	TEAŞ	2	1,8
Merkez Bankası	4	3,6	Diğer	10	9
HSYK	3	2,7	Toplam	110	100

EK 12 - Kamu kurumlarının adlarına göre dağılımı (soru 76)

Kurum Adı	Frekans	%	Kurum Adı	Frekans	%
Anayasa Mahkemesi	21	15	Yüce Divan	4	2,9
MGK	14	10	Telekom	4	2,9
DGM	8	5,9	BDDK	3	2,2
Hazine	7	5,1	SSK	3	2,2
Borsa	7	5,1	TMSF	3	2,2
MİT	5	3,7	Toplam	87	64
SPK	5	3,7	Diğer	52	38,2
			Genel Toplam	136	100

EK 13 - Askeri eyleyen ve kurumların dağılımı (soru 48-85)

	Eyleyen			Kurum	
Askeri Unvan	Frekans	%	Askeri Kurum Adı	Frekans	%
Genelkurmay başkanı	9	42,8	Türk Silahlı Kuvvetleri	31	79,4
Orgeneral, General, Amiral	9	42,8	Genelkurmay Başkanlığı	5	12,8
Kuvvet komutanı	1	4,8	Yüksek Askeri Şura	1	2,6
Albay	1	4,8	Tugay Komutanlığı Karması	1	2,6
İl jandarma komutanı	1	4,8	İl güvenlik komutanlığı	1	2,6
Toplam	21	100	Toplam	39	100

EK 14 - Eyleyen ve kurumların sermaye örgütlerine göre dağılımı (soru 51-88)

	Eyleyen		Kurum		Toplam	
Sermaye Örgütü	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
TOBB	5	45	3	37,5	8	42,1
TÜSİAD	4	37	3	37,5	7	36,9
TİM	1	9	1	12,5	2	10,5
MÜSİAD	1	9	1	12,5	2	10,5
Toplam	11	100	8	100	19	100

EK 15 - Eyleyen ve kurumların ticari kurumlara göre dağılımı (soru 57-94)

	Eyleyen		Kurum		Toplam	
Ticari Kurum	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Holdingler	29	52,7	12	28,5	41	42,3
Egebank	16	29	12	28,5	28	28,9
Şirket/Fabrika	4	7,3	8	19,2	12	12,4
Jetpa			2	4,7	2	2,1
Bankalar	6	11	8	19,1	14	14,3
Toplam	55	100	42	100	97	100

EK 16 - Eyleyen ve kurumların emek örgütlerine göre dağılımı (soru 52-89)

	Eyleyen		Kurum		Toplam	
Emek Örgütü	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
TÜRK-İŞ	2	40			2	33
DİSK	1	20			1	17
LİMTER-İŞ	2	40			2	33
TGS			1	100	1	17
Toplam	5	100	1	100	6	100

EK 17 - Eyleyen ve kurumların meslek odalarına göre dağılımı (soru 54-91)

	Eyleyen		Kurum		Toplam	
Meslek Odası	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
İstanbul barosu	2	24	1	100	3	33
İstanbul ticaret odası	2	24			2	22
İzmir esnaf ve sanatkar odası	1	13			1	11
İzmir ticaret odası	1	13			1	11
Deprem enstitüsü	1	13			1	11
Gümüşhane barosu	1	13			1	11
Toplam	8	100	1	100	9	100

EK 18 - Eyleyen ve kurumların eğitim kurumlarına göre dağılımı (soru 53-90)

	Eyleyen		Kurum		Toplam	
Eğitim Kurumu	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
YÖK	10	48	4	33,5	14	42,5
Belirtilmemiş	6	28			6	18,3
Ankara, Ondokuz Mayıs, Erciyes, İstanbul, İnönü Üniversiteleri	5	24			5	15,1
Bilkent, Kocaeli Ün., SBF, Robert Kolej, Yüksek Köy Enstitüsü			5	41,5	5	15,1
Dokuz Eylül			3	25	3	9
Toplam	21	100	12	100	33	100

EK 19 - Eyleyen ve kurumların terör örgütlerine göre dağılımı (soru 56-93)

	Eyleyen		Kurum		Toplam	
Terör Örgütü	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
PKK - ERNK	23	74,2	29	50,8	52	60,4
Hizbullah	1	3,2	25	44	26	30,2
İBDA-C, İslami Cihat vd.	4	13	1	1,8	5	4,6
DEV-SOL (DHKP-C)	3	9,8	2	3,6	5	4,7
Toplam	31	100	57	100	86	100

EK 20 - Cumhurbaşkanı adaylarının adlarına göre dağılımları (soru 34)

Eyleyenin Adı	Frekans	%
Süleyman Demirel	98	55,7
A.Necdet Sezer	48	27,3
Turgut Özal	17	9,6
Kenan Evren	11	6,2
Fahri Korutürk	1	0,6
İsmet İnönü	1	0,6
Toplam	176	100

EK 21 - Yabancı eyleyenlerin genel kategorilere göre dağılımı (soru ek27)

Yabancı Eyleyenin Genel Kategorisi	Toplam	%
Siyasal	221	56
Eğitim, bilim, araş.	32	8,1
Ekonomi	25	6,3
Sanat/Medyatik	24	6,1
Tarihsel	19	4,8
İslam dışı	17	4,3
Diğer	56	14,2
Toplam	394	100

EK 22 - Yabancı kurumların genel kategorilere göre dağılımı (soru ek72)

Yabancı Kurumun Genel Kategorisi	Frekans	%
Siyasal	177	55
Ekonomi	61	19
Askeri güvenlik	22	6,8
Terör	18	5,6
Spor	11	3,4
Medya	7	2,2
Diğer	28	8,7
Toplam	324	100

EK 23 - Çoğul grup birimlerin genel kategorilere göre dağılımı (soru 106)

Genel Kategori	Frekans	%
Siyasal	327	27
Medya	101	8,2
Ekonomi	95	7,7
Emeğiyle geçinenler	90	7,3
Uluslar, ırklar	86	7
Terör	80	6,5
Eğitim, bilim, araştırma	53	4,3
İslami	53	4,3
Çocuk, gençler	39	3,1
Diğer	307	24,9
Toplam	1231	100

EK 24 - Çoğul grup birimlerin alt kategorilere göre dağılımı (soru 105ek)

Alt Kategori	Frekans	%	Alt Kategori	Frekans	%
Partili gruplar (parti başkanları, milletvekilleri vb.)	189	15	Kategori dışı	38	3,1
Siyasi kesimler, gruplar	74	6	Yazarlar	36	2,9
Genel olarak siyaset adamları, yöneticiler ve yetkililer	63	5,1	Kitleler, halk, kitle, vatandaşlar	34	2,8
İşçi, memur, köylü, emekçi,	55	4,5	Mafya benzeri, ekonomik	33	2,7
İslami	53	4,3	Entelektüeller, aydınlar vb.	30	2,4
İşadamları, patronlar, yöneticiler	52	4,2	Polis, güvenlik	26	2,1
Muhabirler, gazeteciler	52	4,2	Diğer	454	36,9
Uluslar, ülke vatandaşları, halkı, kamuoyu	42	3,4	Toplam	1231	100

EK 25 - Çoğul kurum birimlerin genel kategorilere göre dağılımı (soru 108)

Genel Kategori	Frekans	%	Genel Kategori	Frekans	%
Ekonomi	53	27	Sivil toplum	15	7,7
Siyasal	39	20,1	Eğitim, bilim, araştırma	11	5,8
Medya	27	14	Diğer	32	16,6
Kamu	17	8,8	Toplam	194	100

EK 26 - Çoğul kurum birimlerin alt kategorilere göre dağılımı (soru 107ek)

Alt Kategoriler	Frekans	%	Alt Kategoriler	Frekans	%
Siyasal Kuruluşlar	37	19,1	Askeri güvenlik	9	4,7
Özel/kamu bankalar, finans kuruluşları, borsa	24	12	Diğer (eğitim)	6	3,1
Holdingler, şirketler	23	12	Gazeteler, televizyonlar, dergiler, ajanslar	6	3,1
Sivil toplum	15	7,7	Akademi	5	2,7
Cezaevleri, hapishaneler	13	6,7	Yargı	5	2,7
Diğer (medya/kurum)	13	6,7	Diğer	38	19,1
			Toplam	194	100

EK 27 - Birimlerin ifadelerinin kullanım biçimine göre dağılımı (soru 10-129)

	Eyleyen		Kurum		Çoğul		Kaynak		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Kullanılmamıştır	1319	67,1	1070	93	1280	89,8	138	14,9	3807	69,6
Destekleyici olarak kullanılmıştır	198	10,1	14	1,2	44	3,1	262	28,2	518	9,5
Karşıt olarak kullanılmıştır	157	8	38	3,3	53	3,7	148	16	396	7,2
Tartışmacı: Unsur (sözleri) tartışılın diye kullanılmıştır	290	14,8	28	2,5	48	3,4	300	32,3	666	12,2
Diğer (yazarın kendi yazıları)							80	8,6	80	1,5
Toplam	1964	100	1150	100	1425	100	928	100	5467	100

EK 28 - Eyleyen ve kurumların Doğan grubu dışı televizyonlara göre dağılımı (soru 63-99)

	Eyleyen /Kurum Toplam			Eyleyen /Kurum Toplam	
Televizyon Adı	Frekans	%	Televizyon Adı	Frekans	%
Star	7	27	Diğer (1 kez)	2	7,6
TRT	4	15,4	Belirtilmemiş	1	3,8
Diğer (2 kez)	12	46,2	Toplam	26	100

EK 29 - Resmi belge kaynak birimlerin türlerine göre dağılımı (soru 121)

Resmi Belge Türü	Frekans	%
Yasal Belgeler	141	34
Ulusal Resmi Yazı	111	26,6
Resmi Konuşma	72	17,2
AB Belgeleri	60	14,3
Uluslararası Resmi Yazı	33	7,9
Toplam	417	100

EK 30 - Kaynak birimin çözüm kaynaklığına dair dağılımı (soru 130)

Yazılı kaynak, yazara göre, sorunların çözümü için uyulması gereken, çözüm içeren, bunu dediklerinin yapılması gereken kaynak mıdır?		
	Frekans	%
Hayır	842	90,7
Evet	86	9,3
Toplam	928	100

EK 31- Kaynak birimlerin hazırlayan/yayınlayan türüne göre dağılımı (soru 131)

Kaynağı Hazırlayanın Türü	Frekans	%
Eyleyen	420	67,7
Kurum	160	26,6
Çoğul	22	5,7
Toplam	602	100
Belirtilmemiş	326	
Toplam	928	100

EK 32 - Kaynak birimlerin yazıldıkları dile göre dağılımı (soru 117)

Dil	Frekans	%
Türkçe	751	95,5
İngilizce	35	3,9
Diğer	6	0,6
Toplam	786	100
Belirtilmemiş	136	
Toplam	928	100

Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmenliği görevimde 11'inci yılımı doldurdum.

Uzun süreden beri kafamda şöyle bir soruyu tartışmaya açma fikri vardı:

“Gazetelerde köşe yazarlarına ayrılan bölümler, onların kendi malı mıdır?”

Yoksa “gazetenin doğal bir parçası mı?”

KOMPLOCULARA FIRSAT

Böyle bir soruyu yüksek sesle telaffuz etmenin bile ne kadar riskli bir şey olduğunu biliyorum. Müptezel komplocuların, “**Muhtemel bir sansüre teorik temel hazırlanıyor**” yorumlarını daha şimdiden işitiyorum.

Ama 11 yılını bu mevkide geçiren bir insanın artık bunu sorması gerektiği inancını taşıyorum. O nedenle bu riski göze alarak bu konuyu açıyorum.

Önceki gün Gazeteciler Cemiyeti'nin Dolmabahçe Sarayı bahçesinde düzenlediği 24 Temmuz gecesindeydim. Cemiyet, gazetemizin sahibi **Aydın Doğan**'a meslekte 20 yılını doldurması dolayısıyla bir plaket verecekti. Plaketi onun adına ben aldım.

Bu arada genç gazeteciler yanıma gelip, “**Türk basınında sansür var mı**” diye sordular.

Onlarla sohbet ederken, uzun süreden beri kafamı kurcalayan bu konuyu da ilk defa açtım.

Genç gazetecilere şu soruyu sordum:

“Bir köşe yazarı düşünün. Birini kafaya takmış. Durmadan hakaret ediyor, o kişi hakkında durmadan temelsiz yazılar yazıyor, iftiralar atıyor. Şimdi bir genel yayın yönetmeni bu yazara müdahale ederse, sansür mü uygulamış olur?”

Bu soru basınımızın geleceği açısından çok büyük önem taşıyor.

Çünkü dünyanın başka hiçbir ülkesinde, bizimki kadar çok köşe yazarı yok.

ŞİKÂyetÇİ DEĞİLİM

Sakin ola ki, bundan şikâyetçi olduğumu sanmayın.

Çünkü ben birçok köşe yazarının, Türk basınına müthiş bir renklilik ve canlılık getirdiğine inanıyorum. Ayrıca son yıllarda, köşe yazısının siyasetin dar kulvarlarından kurtarılmasında da bunun büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.

Ama bu özelliğinin, Türk basınına aynı zamanda müthiş bir keyfi uygulama ve haksızlık iklimi getirdiğini de görüyorum.

Özellikle de siyasi yazarların bir bölümünde bunu gözlüyor ve rahatsız oluyorum.

MALIMIZ DEĞİL

İtiraf edeyim ki, ortada, artık kendimizin de dokunmakta zorluk çektiği inanılmaz bir tabu var.

Bu gazetecilik türü, dev bir “**köşe Buda'sı**” haline geldi.

Şimdi o köşelerde yapılan haksızlıklara, atılan iftiralara, edilen hakaretlere dokunulmaya kalkılsa, anında “**sansürcü**” suçlaması başlıyor.

Oysa haberlerde hukuka ne kadar saygılı olmak zorundaysak, köşe yazılarında da aynı duyarlılığı göstermek zorundayız.

O nedenle hepimiz şu soruya samimi bir cevap aramak zorundayız:

“Köşe yazarının yalan yazma, iftira atma, hakaret etme hakkı var mıdır?”

İkinci bir soru:

Bunu alışkanlık haline getirmiş bir köşe yazarına müdahale sansür sayılır mı?

Ben bir gazete yöneticisi ve köşe yazarı olarak, samimiyetle şuna inanıyorum.

“Bu köşeler babamızın malı değildir.”

Gazetenin ayrılmaz bir parçasıdır ve bizlere belli kurallara riayet etme şartıyla verilmiştir.

Bu köşelerde fikirlerimizi serbestçe açıklayabiliriz. Yorumlar yapabiliriz. Ama başkalarına hakaret etme, iftira etme hakkımız kesinlikle yoktur.

Köşe yazarlığını, kimsenin dokunamadığı, dokunamayacağı “**köşe Buda'ları**”,

“**köşe peygamberleri**” haline getirmeye de hakkımız yok.

Gazetecilik sadece “**haber verme ve eleştiri yapma**” hakkını kullanmak değildir.

Aynı zamanda verilen haberin ve yapılan yorumun “**sorumluluğunu taşıma**” mesleğidir.

Dün başyazarımız **Oktay Ekşi**'ye böyle bir yazı yazmayı düşündüğümü söyledim.

BAŞYAZARIN CEVABI

Verdiği cevap şu oldu:

“Geç kalmış bir yazı olur.”

Ben de “**Geç de olsa birilerinin bu cesareti gösterip, bunları söylemesi gerekir**”

cevabını verdim. Mayınlı bir alana girdim, biliyorum.

Ama ne yapayım, kendimi tutamadım.